Aleksander Panjek

Krvavi poljub svobode

PRESOJANJA – ZGODOVINOPISNE RAZPRAVE ▪ 2

Založba Univerze na Primorskem

Uredniški odbor
Katarina Babnik
Štefan Bojnec
Aleksandra Brezovec
Boris Horvat
Dejan Hozjan
Alenka Janko Spreizer
Alen Ježovnik
Lenka Kavčič
Alan Orbanič
Gregor Pobežin
Andraž Teršek
Jonatan Vinkler

PRESOJANJA – ZGODOVINOPISNE RAZPRAVE ▪ 2

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
UNIVERSITÀ DEL LITORALE

ALEKSANDER PANJEK

KRVAVI POLJUB SVOBODE

Upor na galeji Loredani v Kopru in beg galjotov na Kras leta 1605

KOPER
2015

Presojanja – zgodovinopisne razprave ▪ 2

Znanstvena monografija
Krvavi poljub svobode: upor na galeji Loredani v Kopru in beg galjotov na Kras leta 1605
Aleksander Panjek

Recenzenta
dr. Darja Mihelič
ddr. Andrej Pleterski

Lektor
Davorin Dukič

Urednik izdaje in zbirke, glavni urednik, oblikovanje in prelom
dr. Jonatan Vinkler

Vodja založbe
Alen Ježovnik

Izdala in založila
Založba Univerze na Primorskem
Titov trg 4, SI-6000 Koper

Koper 2015

ISBN 978-961-6963-73-2 (spletna izdaja: pdf)
www.hippocampus.si/ISBN/978-961-6963-73-2.pdf

ISBN 978-961-6963-74-9 (spletna izdaja: html)
http://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-6963-74-9/index.html

© 2015 Založba Univerze na Primorskem

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(450.36+497.472)"1605"(0.034.2)

PANJEK, Aleksander
Krvavi poljub svobode [Elektronski vir] : upor na galeji Loredani v Kopru in beg galjotov na Kras leta 1605 / Aleksander Panjek. - El. knjiga. - Koper : Založba Univerze na Primorskem, 2015. - (Presojanja - zgodovinopisne razprave ; 2)

Način dostopa (URL): http://www.hippocampus.si/isbn/978-961-6963-73-2.pdf
Način dostopa (URL): http://www.hippocampus.si/isbn/978-961-6963-74-9/index.html

ISBN 978-961-6963-73-2 (pdf)
ISBN 978-961-6963-74-9 (html)

280423168

Vsebina

KAZALO SLIK IN TABEL 9

UVOD 11

KRVAVI POLJUB SVOBODE 15

Prolog 19

Upor pod belo zastavo svobode 21

Koprski zasledovalci galeje Loredane 37

Galjoti, Kraševci in Tržačani 43

Poti in cilji galjotov 57

Odziv ljudi, skupnosti in lokalnih oblasti na habsburški strani 65

Preiskava in sodbe županske pravde v Devinu 73

Koprski in beneški odziv, preiskava in proces 87

Poreklo galjotov in sestava posadke galeje Loredane 103

Upor na Loredani v jadranski zgodovini okoli leta 1605 115

Krvavi pust na galeji Loredani 143

PRILOGE 159

I: Poimenski seznami posadke galeje Loredane 161

II: Popisi preostalega denarja in tovora na galeji 171

VIRI 175

LITERATURA 177

Kazalo slik in tabel

Slika 1 | Načrt Kopra z označenim krajem pristanka galeje Loredane | 24

Slika 2 | Beneška galeja na beneško-avstrijskem obmejnem območju ob obali med Miljami in Trstom, v ozadju viden grad Socerb (1644) | 30

Slika 3 | Jadranska obala med Piranom in Štivanom pri Devinu ter Socerbom s prometno povezavo med Koprom in Trstom po kopnem (1620) | 38

Slika 4 | Kraška obala med Trstom in Štivanom pri Devinu | 46

Slika 5 | Obala med Trstom in Štivanom pri Devinu s cestnimi povezavami v bližnjem zaledju | 48

Slika 6 | Zemljevid Istre z označenim potekom meje med habsburškim in beneškim ozemljem | 58

Slika 7 | Slovensko-hrvaško obmejno območje med Zagrebom in Karlovcem ter Kočevjem, Reko in Senjem s kraji, kamor so zbežali številni galjoti | 61

Slika 8 | Kraški rob med Kontovelom in Sesljanom z morjem v ozadju | 66

Slika 9 | Grad in naselje Devin ob jadranski obali, kjer je potekala sodna preiskava, so bili priprti obtoženi kmetje in je zasedala županska pravda | 74

Slika 10 | Načrt Kopra z označenim krajem upora na galeji Loredani ob pomolu in samostanom sv. Dominika, kjer so potekala zaslišanja | 90

Slika 11 | Zemljevid s prikazom porekla galjotov in mornarjev na galeji Loredani ter glavnih smeri bega | 106

Slika 12 | Struktura beneške galeje z označenimi posameznimi deli plovila | 116

Slika 13 | Prisilni galjot z vzhodne jadranske obale | 126

Slika 14 | »Novi gori«. Napad beneških galej na Novi Vinodolski | 138

Tabela 1 | Pregled porekla galjotov posadke galeje Loredane po krajih in deželah (primeri z navedenim poreklom) | 108

Tabela 2 | Seznam vodij upora na galeji Loredani v Kopru leta 1605 | 111

Tabela 3 | Seznam ubeglih z galeje Loredane leta 1605 | 161

Tabela 4 | Seznam ujetih, ločeno obsojenih galjotov | 167

Tabela 5 | Sestava in člani posadke galeje Loredane (preživeli prisotni in odsotni z galeje ob uporu) ter galjoti, ki niso zbežali | 168

Tabela 6 | Seznam umorjenih v uporu na galeji Loredani v Kopru leta 1605 | 170

Uvod

Raziskava se je začela po naključju in iz nje je nenačrtovano nastala knjiga. V arhivu sem iskal drugo gradivo, ko sem naletel na zapisnike zaslišanj kraških kmetov, ki so oropali beneške galjote na begu skozi njihove vasi. Nenavadna zgodba je takoj pritegnila mojo pozornost, tudi zaradi možnosti vpogleda v preslabo poznano socialno stvarnost podeželja, ki jo je očitno nudila – nevsakdanja zgodba kot okno v pretekli vsakdan. A preteklo je nekaj let, preden sem dobil priložnost, da se posvetim preučevanju tega gradiva iz tržaškega arhiva. Ko sem ga pregledal in sestavil prvo sliko dogodkov in okoliščin, sem ugotovil dvoje: da gre za neobičajno dobro zgodbo in da je smiselno poiskati gradivo še z druge, beneške strani, saj je bilo dogajanje čezmejno. Brez velikega zaupanja v uspeh iskanja v nepregledno bogatem beneškem arhivu sem s kompetentno pomočjo izkušene arhivistke pravo gradivo našel že ob prvem poskusu, kar je bolj kot ne izjemen primer. Skupaj je bilo za skoraj sedemsto strani rokopisnih dokumentov, ki se jim nisem več mogel upreti.

Upor na galeji Loredani leta 1605 ni neznanka v zgodovinski literaturi. Že doslej je sodil med bolje poznane tovrstne dogodke, saj se omenja v nekaterih objavljenih beneških virih in na kratko navaja v nekaj publikacijah, kjer je bil ocenjen kot »najspektakularnejši dogodek te vrste«.[1] Morda bi tudi za beg galjotov iz Kopra in njihova srečanja s prebivalci Krasa lahko rekli, da »zgodovinar pri dogodkih iz preteklosti le redko naleti na tako popolno privedeno strukturo oziroma na zgodbo, ki je dramsko tako zelo privlačna«.[2] Zah-

1 Klen, *Galije i galijoti iz Istre*, 270–271; Klen, Šćavunska vesla, 159–160; Klen, *Galijoti i ratni brodovi*, 135, kjer navaja tudi, da se je o uporu na galeji Loredani leta 1605 »ohranila zelo obsežna dokumentacija«.

2 Zemon Davis, *Vrnitev Martina Guerra*, 7.

tevni in dolgotrajni rekonstrukciji dogodkov na podlagi preko stopetdesetih zaslišanj pripadnikov različnih slojev, prebivalcev različnih krajev in podanikov različnih držav so sledile analiza, interpretacija in umestitev dogajanja v zgodovinski okvir časa in prostora. Prvotni namen je bil na kratko predstaviti zgodbo, toda nastala je majhna knjiga, s katero upam, da mi je uspelo vsaj ohraniti, če že ne ovrednotiti njen dramski, a tudi pomenski potencial.

Začetna slutnja, da gre za dobro zgodbo, še posebej dragoceno, ker nudi vpogled v živo tkivo in delovanje podeželske družbe, vaških skupnosti in posameznikov, se je namreč kmalu izkazala za nepopolno. Njene vsebinske razsežnosti so bistveno bolj večplastne, saj sega na številne nivoje in področja, v njej se zrcalita tedanja aktualnost in hkrati globlji zgodovinski procesi, njene sestavine so izraz vsakdana malega človeka vse do geopolitičnih razmer v jadranskem prostoru. Njeni protagonisti so pripadniki vseh družbenih slojev, od zasužnjenega turškega veslača do beneškega državnega poglavarja, preko običajnih galjotov, kmetov, navadnih in vidnih meščanov, plemičev, državnih uradnikov in predstavnikov. Zato so se med delom odpirala raznovrstna vprašanja, povezana ne le z rekonstrukcijo dogajanja, temveč predvsem z razumevanjem in interpretacijo. Tako tudi vsebina tega dela po začetni predstavitvi same zgodbe posega na področja, kot so vsakdan na avstrijsko-beneškem čezmejnem območju na morju in kopnem, odziv kmečkega prebivalstva, delovanje lokalnih oblasti na beneški in na habsburški strani, ravnanje beneških centralnih oblasti, ustroj sodne uprave kraških skupnosti in njeno delovanje, beneški sistem galej in težave z gusarji v Sredozemlju in na Jadranu, delovne in življenjske razmere na galejah ter poreklo galjotov, nenazadnje pa tudi ravnanje in dejanja upornikov.

Pri delu sem bil posebej pozoren na to, da ohranim imena in izrečene besede ter s tem na nek način povrnem identiteto posameznikom, pripadnikom neprivilegiranih skupin, kot so kmetje, in celo marginalnih, kot so galjoti, ki v zgodovinskih delih še vedno redko nastopajo v prvi osebi. Tako je nastalo delo, ki bi ga bilo mogoče označiti kot neke vrste kolektivno mikrozgodovino; lahko bi rekli, da gre za primer zgodovinskega pristopa, ki se je uveljavil od sedemdesetih let prejšnjega stoletja dalje in doživel precejšnjo mednarodno pozornost. Mikrozgodovina namreč obravnava »zelo omejene pojave, kot so posamezna skupnost, družina, ali posameznik«, »nižje družbene sloje«, »uporablja imena«, skuša »rekonstruirati realno življenje«, definira se kot »znanost doživetega«.[3]

3 Muir, *Introduction: Observing Trifles*, za predstavitev mikrozgodovinske struje, posebej citat ix; Ginzburg, Poni, *The Name*, 7–8. V slovenščini glej *Spremni besedi* Marte Verginelle k Levi, *Nematerialna*

Raziskava je potekala v sklopu projekta »Uporniške preživetvene strategije na Slovenskem (16.–19. stoletje)«, financiranega s strani Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), na Znanstveno-raziskovalnem središču (ZRS) in Fakulteti za humanistične študije (FHŠ) Univerze na Primorskem (UP). Njene iztočnice so bile prvič predstavljene na mednarodni znanstveni delavnici »Pomorstvo in skupnosti na vzhodnem Jadranu v srednjem in novem veku«, ki je potekala leta 2013 v sklopu slovensko-hrvaškega bilateralnega projekta (ARRS) »Vzhodnojadranski prostor med Beneško republiko in Habsburško monarhijo v poznem srednjem in zgodnjem novem veku« med UP ZRS in Hrvatskim institutom za povijest v Zagrebu, na kateri sem dobil priložnost koristne izmenjave mnenj in izkušenj s hrvaškimi kolegi. Podobno sem kmalu zatem prve ugotovitve o dinamiki srečanj med galjoti in prebivalci Krasa predstavil na mednarodnem znanstvenem sestanku »Kontaminacije. Diskurzi, prakse in reprezentacije: zgornji Jadran med srednjim vekom in sodobnostjo«, ki sta ga soorganizirala UP ZRS in Univerza Ca' Foscari iz Benetk v sklopu projekta čezmejnega sodelovanja Slovenija-Italija 2007–2013 »Shared Culture. Strateški projekt za poznavanje in dostopnost skupne kulturne dediščine«.

Na tem mestu se želim posebej zahvaliti Lovorki Čoralić in Katharini Zanier, ki sta me spodbudili k pisanju, sodelavcem, ki so me potrpežljivo poslušali, ko sem jim pripovedoval o »mojih galjotih«, posebej Ines Beguš, ki je tudi pregledala prve rokopise, in Urški Železnik, ker mi je posredovala nekatere objavljene vire, ter svojim študentom, ki so me opozorili na nejasnosti in z mano prehodili pot galjotov od Grljana do Kontovela.

Koper in Devin, 2014.

dediščina in Ginzburg, *Sir in črvi*. Novejši obračun rezultatov mikrozgodovine v Lanaro, *Microstoria*.

Krvavi poljub svobode

Prolog

V soboto, 30. aprila 1605, ko je že padla noč, je iz Benetk odplula prva od treh galej, ki jih je beneški dož poslal v Levant s pomembnim in dragocenim tovorom. Od ukaza do odhoda galej je preteklo le nekaj dni, njihova naloga je bila nujna. Prevažale so javni denar v skupnem znesku 40.000 beneških dukatov, orožje in opremo, ki so bili namenjeni takojšnji okrepitvi beneške vojne mornarice v boju proti gusarjem v vzhodnem Sredozemlju. Dragoceni tovor so morale izročiti komisarju armade (*Comissario d'Armada*) Giovanniju Pasqualigu na Krfu. Galeje so prevažale tudi številne trgovce z njihovim lastnim blagom in denarjem ter potnike, med katerimi sta bila dva imenitna, nadškof v Zadru monsignor Regazzoni in beneški plemič Hieronimo Minio, ki je bil imenovan za novega proveditorja na Kefaloniji in je bil na poti, da prevzame svoj položaj na grškem otoku. Nekoliko kasneje sta za prvo galejo Marcello z beneškega Lida odpluli še galeja Zena in proti tretji ali četrti uri ponoči, kot zadnja, galeja Loredana. Zaradi brezvetrja so galeje vso noč plule skoraj izključno na vesla. Naslednjega dne, v nedeljo, sta galeji Marcella in Zena, ki sta pluli nekaj ur in morskih milj oddaljeni druga od druge, dopoldne postali v Rovinju in nato odpluli dalje. Dan kasneje, v ponedeljek, 2. maja, sta prispeli v Zadar in takoj nadaljevali svojo pot ob dalmatinski obali, dokler nista še isto noč prispeli v Split, kjer se je ustavila galeja Marcella, in Trogir, kamor je priplula galeja Zena. Za to pot sta potrebovali oseminštirideset ur. Posadke galjotov so bile utrujene zaradi dolgotrajnega, skoraj neprekinjenega veslanja v neugodnih vremenskih razmerah. Galeji Marcella in Zena sta se v teh mestih tudi oskrbeli s hrano in pijačo ter se v naslednjih dneh srečali na Hvaru, kjer je bilo dogovorjeno, da se vse tri ponov-

no združijo pred skupnim nadaljevanjem plovbe proti jugu. A na galejo Loredano sta čakali zaman.[1]

Galeja Loredana je v nedeljo, 1. maja, pristala v Kopru in se privezala ob pomol, kjer je ostala preostanek dneva in vso noč. Poveljnik galeje, *soprakomit* plemič Antonio Loredan, je v Kopru želel obiskati očeta Hieronima Loredana, ki je bil takrat na položaju koprskega podestata in glavarja. Tu se je nameraval tudi preskrbeti za nadaljnjo pot in vkrcati nekaj galjotov, ki jih je pošiljal kapetan v Rašporju. V družbi svojega najplemenitejšega gosta gospoda Hieronima Minia in drugih plemičev je Antonio Loredan tisti nedeljski večer v Kopru preživel na večerji pri očetu v palači, nato pa se je za razliko od drugih vrnil na galejo, kjer je prespal. Naslednjega dne, v ponedeljek, 2. maja, se je *soprakomit* Antonio Loredan znova izkrcal in z drugimi potniki odšel k maši, kjer so bili prisotni tudi podestat Hieronimo Loredan, gospod Minio in drugi. Prav tako je na kopno navkljub drugačnim poveljem stopil večji del posadke, od večine mornarjev (*skapolov*) in varnostnega osebja do vseh častnikov, odgovornih za poveljevanje galeji. Eden je bil na obisku pri sorodnikih, drugi so posedali in poslali enega izmed njih na galejo po »nek pršut« za malico.[2] A ni ga bilo nazaj. Medtem se je maša zaključila, *soprakomit* Antonio Loredan je s spremstvom in sopotniki pospremil očeta podestata do sosednje palače in ko so se poslavljali, so iz smeri pristana zaslišali vzklike: »Galjoti odnašajo galejo! Galjoti odnašajo galejo!« (*i galioti mena via la galia*). Prvi je alarm sprožil tisti, ki se je odpravil iskat onega, ki ga ni bilo nazaj s pršutom za malico.[3]

1 Različna pričevanja o času plovbe in pristankov niso medsebojno usklajena in nedvoumna, ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Diffese dei Sopracomiti et Comito nel consiglio de 30 delegati del Senato*, f. 72–83, 125, 127, pričevanja Nicolo Zen, Alvise Marcello in drugi.

2 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 17v, *Matthio della Fina da Trau, q. Malipiero, contestabile alla porta de terra ferma da Traù* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 18, *Lazaro Mezavacha da Bologna q. Zuane servitore del Minio, et suo mastro di casa* (Koper, 6. maj 1605).

3 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 7, *D. Matthio fiol del D. Barnaba Vidali (cancelliero col sig. Hieronimo Minio destinato alla Ceffalonia)* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 18, *Lazaro Mezavacha da Bologna q. Zuane servitore del Minio, et suo mastro di casa* (Koper, 6. maj 1605). Alarm je sprožil Matthio della Fina, ta, ki je zaradi pršuta obtičal na ugrabljeni galeji, pa je bil Andrea Bassanese, prav tam, f. 19v, *Andrea Bassanese dalla Rosa ditto Nicoletti q. Pietro servitore del cancelliero (D. Bernaba Vidali)* (Koper, 6. maj 1605).

Upor pod belo zastavo svobode

Upor se je začel v tistem delu galeje Loredane, kjer so sedeli izkušenejši veslači (*portolati*, *pianieri*), to je v prvih veslaških klopeh proti krmi. Dotlej je bilo na galeji povsem mirno. Člani posadke so v pričakovanju povratka *soprakomita* posedali, malicali, kuhali in dremali. Takšno lagodje so si lahko privoščili tudi izkušenejši (*portolati*) in svobodni galjoti.

Ko se je kapetan vojaške posadke na galeji (*capo dei provisionadi*) Bastian Salamon podal proti svoji skrinji in šel mimo prvih veslaških vrst pri krmi, ga je Anton iz Splita porinil, da se je opotekel proti naslednji klopi, kjer mu je galjot Ivan iz Bosne nastavil iztegnjeno verigo tako, da se je spotaknil in mu padel v naročje. Kapetanu je odvzel bodalo in ga z njim zabodel ter umoril, pri tem pa mu je od zadaj pomagal Anton iz Splita. Oba sta bila uskoka, dosmrtno obsojena galjota in »zaprisežena brata« (*fratelli Zuradi*). Ivan je kapetanu, medtem ko ga je srdito zabadal z bodalom, govoril: »Pes, pa te le imam v rokah« (*can, te ho pur qua nelle man*). Pri tem si je vsake toliko k ustom približal »okrvavljeno bodalo in ga obliznil, da bi mu pojedel kri« (*chiapava il stillo cusi insanguinado, et lo licava per mangiarghe il suo sangue*). Mrtvega kapetana Bastiana Salamona je Ivan iz Bosne odvrgel v morje.[1] Zabodel naj bi ga kar petdesetkrat.[2]

Medtem je Lovre iz Nina, *portolato*, obsojen na deset let galeje, zaklical ukaz »ven s ponjave« (*fuora tenda*), ki je pomenil, naj se spustijo vesla in iz-

1 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 38, *Bastian di Motti da Bergamo q. Gasparo Galioto de libertà della galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 43–44, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 15–16, *nobil homo D. Geronimo Minio destinado proveditor alla Ceffalonia* (Koper, 6. maj 1605).

2 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 15–16, *nobil homo D. Geronimo Minio destinado proveditor alla Ceffalonia* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 50, *Domenego da Este uno de capi di bombardieri della galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

pluje. Na vrh palice je privezal robec in vzkliknil: »Svoboda, svoboda!« Začela se je vstaja. Ko je opazil, da so spustili vesla, je prihitel birič (*aguzin*) Elia iz Kefalonije in osuplo spraševal, kaj se dogaja. Z velikim nožem (*cortella*) je pričel udarjati po galjotih, da bi nehali veslati. Uporniki so kmalu opazili *aguzina*, kako udriha po veslačih, in ga pričeli loviti. Birič se je »dolgo boril« in pri tem ranil štiri ali pet galjotov, preden sta se nanj spravila Lovre iz Nina in Uskok Stipan Majka iz »kaštelov« pri Trogirju. *Aguzin* je Stipana ranil v glavo, kar je slednjega tako razbesnelo, da se je vrgel nanj »kot stekli pes« in ga zabodel z mečem, Lovre pa mu je priskočil na pomoč s helebardo in ga vrgel na tla. Stipan je nato ranjenemu biriču odvzel bodalo iz rok in ga z njim umoril. Biriča Elio so, tako kot kapitana Bastiana, mrtvega odvrgli v morje.[3] Naslednjega dne so na njegovem truplu, ko so ga izvlekli iz vode, našteli petindvajset ran.[4]

Zarotniki so vstali s svojih klopi, stekli po odloženo orožje mornarjev (*scapoli*) in si ga prisvojili. Oborožili so se z vsem, kar jim je prišlo pod roke, z različnimi bodali in celo z ražnji. Vodje so veleli, naj se odrežejo in spustijo vrvi, s katerimi je bila galeja privezana ob koprski pomol. Takoj so stekli do stražarja na krmi po imenu Gerolamo iz Kefalonije, ga prebodli s helebardo in ranjenega pahnili v morje.[5] Stipan Majka je stekel na premec galeje in napadel stražarja na premcu, to je bil mornar Stamati z Zakintosa, ga ubil in vrgel v vodo.[6]

Uporniki so po galeji preganjali in lovili može posadke. Večina prestrašenih mornarjev se je raje odločila za rešilni skok v morje, kot da bi padla v roke upornikov. Kdor ni skočil sam, je bil v vodo pahnjen. Tako je Lovre iz Nina, oborožen z ražnjem, porinil v morje dva moža posadke.[7] Stipan Majka iz Trogirja je Lovretu iz Nina odvzel raženj iz rok in z njim stekel nad starega mornarja z Zakintosa, ki so ga imenovali »barba Nicolò«, ter mu zadal uda-

3 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 22v, *Domenego Paris, scrivan della galia Loredana* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 34–35, *Micholin Cavison di Candia galeotto esistente sopra la galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 42, *Zamaria Armano da Venetia de Andrea sforzado nella galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam f. 48, *Francesco del q. Piero Riato, canever nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

4 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 15–16, *nobil homo D. Geronimo Minio destinado proveditor alla Ceffalonia* (Koper, 6. maj 1605).

5 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 52, *Georgila di Candia, compagno della galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

6 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 30v–32, *Christoforo q. Thomio bergamasco, condannado* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 34–35, *Micholin Cavison di Candia galeotto esistente sopra la galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605).

7 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 29, *Piero di Bianchi padoan del q. Agustin fante de piciol* (Koper, 7. maj 1605).

rec, zaradi katerega je padel v vodo in utonil. Stipan je še naprej tekal po galeji, »da bi ubijal skapole in kogarkoli bi mu prekrižal pot« (*andar a prova per amazzar scapoli, et chi ghe vegniva per tresso*).

Lovre iz Nina je ostale upornike pozval, naj nikogar ne ubijejo,[8] in se s tem trudil, da bi se nasilje omejilo na najnujnejši obseg za uspeh upora. Vsekakor je bilo nasilje usmerjeno proti odgovornim za (oboroženo) vzdrževanje reda na galeji, podžigalo ga je sovraštvo galjotov do njih. Tako je *paron* galeje Michelin s Krete povedal, kako je galjot Battista iz Benetk iskal *komita* in njega, »da bi ju ubil«, ker sta jim kot oficirja galeje ukazovala in takrat »je včasih sledila kaka beseda« (*cercava il comito et mi che son il paron per amazzarne, per esser offiziali de galia, che comandandoli seguiva a volte delle parole*).[9] V Kopru je »ljudstvo pravilo, da so zaroto sklenili že več kot leto prej zaradi sovraštva, ki so ga čutili do kapetana, komita in biriča, in da so to želeli storiti že tisti večer, ko je prispela galeja« (*il vulgo diseva, che l'haveva congiurato gia piu d'un anno, per l'odio che portavano, al capo, al comito, et all'aguzzin, et che lo volevano far la sera che gionse la galia*). O tem je govorilo veliko ljudi.[10] Galjot Janni s Krete je ocenil, da je bila Lovretova zasluga, če »je veliko mož ušlo smrti, ker so jih oni drugi hoteli ubiti, on pa ni hotel, da bi se jih dotaknili« (*Lovere, che faceva questo, ma l'ha scappolado assai homeni dalla morte, che quei altri li volevano amazzar, et lui non volse, che i fosse toccadi*).[11]

Zadnji odpor proti upornikom so poskusili bombardirji. Ko so opazili, da je birič Elia s Kefalonije obkoljen, so se podali proti upornikom, a so jih ti v neobvladljivo velikem številu, oboroženi z meči in ražnji ter že prosti okovov, takoj obstopili. Zaradi očitne premoči upornikov so se branitelji podali proti premcu, kjer je bil nameščen top (*penira*). Poveljnika bombardirjev sta ga nameravala obrniti proti upornim galjotom na krovu, a še preden sta to lahko izvedla, so uporniki namero spregledali in ju napadli. Lovre iz Nina je s helebardo v roki pognal v morje kar nekaj mož. Poveljnika bombardirjev

8 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 22v, *Domenego Paris, scrivan della galia Loredana* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 25, *Marco de Pasqualin protto marangon sopra la galia Loredana* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 30v–32, *Christoforo q. Thomio bergamasco, condannado* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 42, *Zamaria Armano da Venetia de Andrea sforzado nella galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 43–44, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

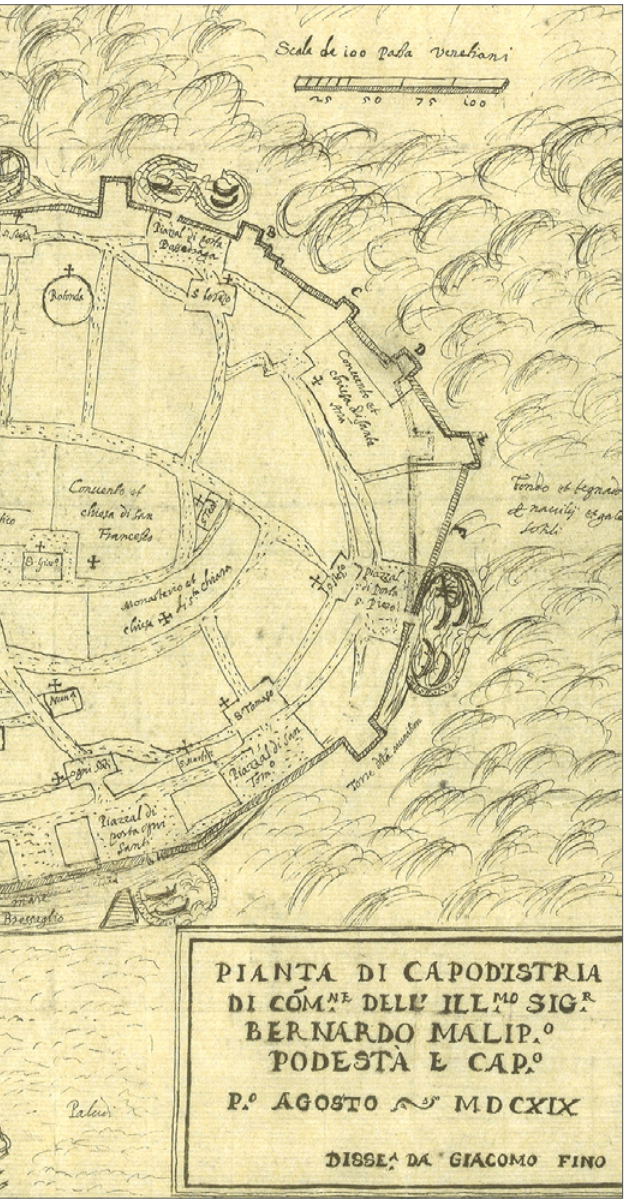
9 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 24v–25, *Michelin di Candia paron della galia Loredana* (Koper, 6. maj 1605).

10 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 8v, *D. Alvise Quaresig de Albona, coadiutore de D. Bernaba Vidali cancelliero col sig. Hieronimo Minio* (Koper, 6. maj 1605).

11 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 53v–54, *Janni della Canea scapolo della galea Loredana come uno di quelli che si ritrovo al tempo del svaliso et fuga sopra di essa* (Koper, 9. maj 1605).

Zuana Battisto de Comio s Krfa so v napadu večkrat ranili in mu odsekali roko, dokončno pa ga je ubil Stipan Majka iz Trogirja. Mrtvega so s helebardo odvrgli v morje. Drugega poveljnika bombardirjev, po imenu Domenego, so vklenili in zaprli pod palubo, potem ko jih je na kolenih prosil za svoje življe-

1
Načrt Kopra z označenim krajem pristanka galeje Loredane (Giacomo Fino, 1609) (ASV, *Senato – Mar*, b. 223, dis. 1).

nje. Enako so ravnali z ostalima pripadnikoma te zadnje skupine, ki se je poskusila zoperstaviti upornim galjotom, to je s pomočnikom poveljnika bombardirjev Francescom iz Benetk in z vojakom (*compagno*) Georgilajem s Krete.[12]

Enega od članov posadke, brivca in zdravnika Michiela, je obkolila množica upornikov, zato se je zatekel na premec galeje. Kot je kasneje pripovedoval, je za njim prišel Ivan iz Bosne »z okrvavljenimi rokami in obrazom, ker je umoril kapetana«, mu velel: »Tu si ti, poljubi me,« in ga nato prisilil, da ga je tri- ali štirikrat poljubil, nakar mu je rekel še: »Ne boj se« (*vene Zuane capelleto, con le man insanguenade, et il viso, perchè haveva amazzado il capo, di-*

12 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 15–16, *nobil homo D. Geronimo Minio destinado proveditor alla Ceffalonia* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 30v–32, *Christoforo q. Thomio bergamasco, condannado* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 39, *Bastian di Motti da Bergamo q. Gasparo Galioto de libertà della galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 43–44, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 50, Koper, *Domenego da Este uno de capi di bombardieri della galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 52, *Georgila di Candia, compagno della galia Loredana, uno delli Sopraddetti che sono in galia* (Koper, 9. maj 1605).

cendo mi ti è qua, poi mi disse besame, et me lo fece basar 3 o 4 volte, dicendomi poi no paura).[13]

Medtem ko so ostali vodje upora obračunavali z odgovornimi za red in disciplino na galeji, da bi lahko nemoteno prevzeli nadzor nad njo, je Andrea Ponentin iz Apulije, prisilni galjot, ki je služil biriču Elii, z njegovim orodjem že pričel osvobajati galjote iz okovov, in sicer najprej vodilne (Lovre iz Nina, Nicolò Nucio). Nato je pri osvobajanju iz okovov pomagal tudi galjot, poimenovan Pistogia, ki je bil v preteklosti tudi sam birič na galeji Cornaro in obsojen na galejo, ker mu je zbežal en veslač. Takoj zatem, ko je osvobodil vodilne galjote, je Andrea Ponentin stopil za krmilo in začel klicati »svoboda, svoboda!«, nakar so si vsi začeli drug drugemu razbijati okove na nogah.[14]

Vrvi priveza so bile spuščene, vesla so bila v vodi in galeja se je odmikala od pomola. Z nje so se slišali zmagoviti vzkliki galjotov, ki so klicali »svoboda! svoboda!«.

S koprskega pomola so *soprakomit*, podestat ter številni meščani zrli proti galeji in na uporne galjote kričali: »Izdajalci, izdajalci« (*il sopracomito, et molti altri della Citta, et tutti cridando, traditori, traditori*). V pristanišče je bilo slišati vpitje galjotov na krovu ladje ter »rožljanje orožja«. Osupli opazovalci, ki so na kopnem spremljali dogajanje in pritekli do koprskega pristana, so lahko le nemočno opazovali, kako so galjoti odsekali roko poveljniku bombandirjev (*correndo, alla marina, ove vedessemo, che la galia partiva, con molto strepito d'arme, in corsia*).[15]

Ves ta čas se je galeja Loredana počasi oddaljevala od Kopra. A treba jo je bilo poganjati in usmerjati. Kakih petnajst minut je stala na morju pred Koprom, dokler uporniki niso med seboj uskladili namer in se dogovorili, saj del galjotov ni hotel veslati (*cusi menorno via la galia, che non erano d'acordo, che parte vuogavano, et parte non volevano vuogare, che stetero un quarto d'ho-*

13 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 52v–53, *Michiel barbier dilla galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

14 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 30v–32, *Christoforo q. Thomio bergamasco, condannado* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 34–35, *Micholin Cavison di Candia galeotto esistente sopra la galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 36, *Anzolo del q. Zamaria Pagiarin, galioto al presente su la galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 38, *Bastian di Motti da Bergamo q. Gasparo Galioto de libertà della galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 50, *Domenego da Este uno de capi di bombardieri della galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 52v, *Michiel barbier dilla galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

15 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 5v, *D. Barnaba Vidali q. PierAntonio, cancelliero col sig. Hieronimo Minio destinato alla Ceffalonia* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 15–16, *nobil homo D. Geronimo Minio destinado proveditor alla Ceffalonia* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 19v, *Andrea Bassanese dalla Rosa ditto Nicoletti q. Pietro servitore del cancelliero (D. Bernaba Vidali)* (Koper, 6. maj 1605).

ra avanti che se acomodassero insieme, et poi se missero alla vuoga, et portorno via la galia).[16]

Na njej je bilo namreč kakih dvesto galjotov, ki v veliki večini niso bili seznanjeni z naklepi vodij upora in tudi niso nujno soglašali z uporom in begom, zato so jih k veslanju priganjali tako, da so jim grozili, jih tepli in jim držali rezila na vratu. Vodje upora so hodili med veslači s sabljami in drugim orožjem v roki ter udrihali po tistih, ki niso veslali. K veslanju so prisilili tudi nekatere može posadke, potem ko so jih razorožili in onesposobili, in marsikdo je bil pošteno pretepen. Medtem ko so uporniki osvobajali druge galjote iz okovov, so ostali nadaljevali z veslanjem, da ne bi izgubljali časa in hitrosti – trije so veslali, medtem ko so odklepali četrtega na klopi, saj jih je za vsakim veslom sedelo po štiri.[17]

Francesco Ponentin iz Gallipolija v Apuliji in drugih petnajst do dvajset *Ponentinov*, to je »Zahodnjakov« iz zahodnega Sredozemlja in posebej z zahodnih obal italijanskega polotoka, je prevzelo vodenje plovbe (*Francesco Ponentin, et altri 15 o 20 ponentini, che hanno menado la galia, et fatto il peota*). Ko so se že oddaljili od obale, je Andrea Ponentin iz Apulije menil, da je čas, da »se okusi krmilo«, in naj se usmerijo proti odprtemu morju ter odjadrajo proti Apuliji. A večina se z njim ni strinjala. Menila je, da je primerneje ubrati »krajšo pot« ter galejo usmeriti »na kopno, da bomo takoj rešeni« (*horsu via, che se assagia l'artimon, se femo vella, che andemo sotto vento in Pugia /.../ andemo pur qua in terra alla curta che semo salvi subbito /.../ Andrea Ponentin, che saltò al timon, et diceva, che vada alla volta del colfo, et tutti dicevano no, no, alla volta de terra*). Prevladalo je mnenje, naj se galeja usmeri proti kopnemu, da bi čim prej prispeli do bližnje habsburške obale – v pogovorih se je najpogosteje omenjal Štivan pri Devinu. Na premec galeje je stopil svobodni galjot Ivan Anton z vzdevkom »Opečen« (*Brusado*), ki je bil doma iz bližnjega habsburškega Gradišča ob Soči, in usmerjal plovbo proti znanim domačim krajem (*Zuan Antonio da Gradisca ch'era di libertà era a prova, et comandava al timon, et ne ha condotto in quel loco*).[18]

---

16 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 19v–20v, *Andrea Bassanese dalla Rosa ditto Nicoletti q. Pietro servitore del cancelliero (D. Bernaba Vidali)* (Koper, 6. maj 1605).

17 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, fol. 31–33v, *Giulio Cesare Pozanis de Sesia del stato del Duca di Parma* (Gorica, 6. maj 1605).

18 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 19v–20v, *Andrea Bassanese dalla Rosa ditto Nicoletti q. Pietro servitore del cancelliero (D. Bernaba Vidali)* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 30v–32, *Christoforo q. Thomio bergamasco, condannado* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 36, Koper, *Anzolo del q. Zamaria Pagiarin, galioto al presente su la galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 43–44, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

Takoj, ko so se oddaljili od Kopra, se je začelo plenjenje galeje (*messo la galia a sacco, subito slargadi dalla Città /.../ si messero a butinar la galia*).[19] Uporniki so vstopili v prostore pod palubo, kjer so iskali orožje, denar, blago in oblačila. Tam so se na smrt prestrašene stiskale tudi nekatere potnice, med katerimi je bila žena gospoda Minia, namenjenega za proveditorja na Kefalonijo, in potniki, katerim pa uporni galjoti niso storili nič žalega. Tja so se zatekli tudi nekateri člani posadke.

V valovih so uporniki po galeji iskali in odnašali arkebuze, pištole, svinec in smodnik ter »odvzeli vse orožje, ki so ga mogli najti«. Nicolò Nutio, dosmrtno obsojeni galjot iz Urbina v Markah in eden vodilnih v uporu, je najprej dal iz prostora, kjer je bilo hranjeno, prenašati orožje na krov, vendar je kaj kmalu pod palubo vdrla množica galjotov. Ti so si sami pričeli prilaščati orožje in tako oboroženi kričali: »Svoboda, svoboda« (*saltarono zo una frotta de loro a tiole esse arme, et poi cridavano libertà, libertà*). Poleg tega so orožje raztresli tudi po krovu, rekoč: »Kdor želi orožje, naj si ga vzame« (*butorno le arme per coverta, et dicevano chi vuol arme se ne tolgia*).[20] Battista Lora, plemič iz Verone, obsojen na deset let galeje in brez treh prstov na levi roki, je klical: »Zmaga, zmaga, ubij te pse« (*diceva Vitoria, Vitoria, amazza sti cani*).[21]

Na krov galeje so postavili dva soda smodnika, vsebino tretjega pa so stresli, tako da je na krovu nastal kup, »ki je zgledal kot kup soli«, zato da si je lahko vsak postregel z njim (*acciò se fornisse ogn'uno i ghe ne haveva fatto un monte, che pareva un mucchio de sal*). Z vsem papirjem, ki so ga našli, so si izdelali škrniclje in si vanje natresli smodnika. Odvzeli so si ga toliko, »kolikor so si ga zaželeli«, nekaj pa so ga odvrgli tudi v morje. Dva galjota sta na krmi »rezala svinec sv. Marka« in iz njega izdelovala krogle (*tagliavano i piombi de S. Marco da far ballini*). Marco de Pasqualin, tesar na galeji in član posadke, je menil, da so smodnik potresli tudi v nekem prostoru pod palubo zato, ker »če bi prišla kaka galeja, so hoteli prižgati in pognati vse v zrak in se zažgati,

19 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 36, *Anzolo del q. Zamaria Pagiarin, galioto al presente su la galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 50v, *Domenego da Este uno de capi di bombardieri della galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

20 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 25v, *Marco de Pasqualin protto marangon sopra la galia Loredana* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 35, *Micholin Cavison di Candia galeotto esistente sopra la galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 36, *Anzolo del q. Zamaria Pagiarin, galioto al presente su la galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 39, *Bastian di Motti da Bergamo q. Gasparo Galioto de libertà della galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 43–44, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 48, *Francesco del q. Piero Riato, canever nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 50v, *Domenego da Este uno de capi di bombardieri della galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

21 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 45, Koper, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

tako so se bili razbesneli« (*accio se fusse venuta qualche galia volevano dar fuogo, et butar ogni cosa in aere et brusarsi, tanto erano arrabbiati*).[22]

Lovre iz Nina in drugi vodje so se trudili, da bi umirili ostale galjote, vzpostavili nadzor nad dogajanjem na galeji in preprečili dejanja, ki bi po nepotrebnem otežila njihova uporniška dejanja in s tem njihov položaj pred beneškimi zakoni. Zato so drugim galjotom kriče zapovedovali, naj si ne prilaščajo stvari sv. Marka, torej beneške države, ali »gospodarja« Antonia Loredana, »a od posameznikov si vzemite, kolikor morete« (*ma de particolari tolle tutta quella che pode haver*).[23] A niti to navodilo ni bilo povsem uslišano.

Andrea Bressan, obsojen na deset let galeje, je pod palubo mrzlično iskal in spraševal, kje je skrit denar. »S sekiro v roki je rekel: "Pizdarija, ven z njim, naj bo od sv. Marka ali od kogarkoli, hočem ga," in razbil eno skrinjo sv. Marka« (*con una manera che l'haveva, dicendo putanazza, et fuora, siano de S. Marco, o di chi si voglia, ghe ne voglio, et sbregò una cassa de S. Marco*). Bressan je odprl še več skrinjic in »notri našel vrečke z denarjem, veliko, ogromno ga je bilo na tisti galeji« (*trovò drento sachetti de quatrini, assai, moltitudine ghe ne giera in quella galia*). Toda galjot Piero Boneto iz Benetk mu je takšno dejanje odsvetoval, rekoč: »"Pusti, to so zvitki sv. Marka," oni pa je odgovoril: "Briga me"«, zato ga je prvi še enkrat opozoril: »Pazi, ker se bomo poklali kot psi, pusti to, kar je od sv. Marka« (*dissi lasselo star, che i è gropi de S. Marco, et lui me rispose, non importa niente /.../ et ghe dissi varda che se amazzaremo come cani, lassa star quel de S. Marco*).[24] Še kdo se je našel, ki je odprl zabojnik, napolnjen z zvitki (*groppi*) »javnega denarja sv. Marka«, in iz njega izvlekel par vrečk, a je na koncu le obveljal ukaz vodij upora, naj se beneškega državnega denarja ne dotikajo. Eden vodij je govoril: »Pustite robo sv. Marka, ker si bomo drug drugemu izbili glavo« (*diceva lasse star la robba de S. Marco, perche se butaremo via la testa un con l'altro*). Posebej Lovre iz Nina je kričal, naj ne jemljejo denarja države in *soprakomita* Loredana. Pred vsemi je

22 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 25v, *Marco de Pasqualin protto marangon sopra la galia Loredana* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 45, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 48, *Francesco del q. Piero Riato, canever nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 50v, *Domenego da Este uno de capi di bombardieri della galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

23 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 39, *Bastian di Motti da Bergamo q. Gasparo Galioto de libertà della galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 48, *Francesco del q. Piero Riato, canever nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

24 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 44, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 46, *Zuane di Tozi, Luchese q. Roco, scalco sopra la galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

2
Beneška galeja na beneško-avstrijskem obmejnem območju ob obali med Miljami in Trstom, v ozadju viden grad Socerb (1644) (ASV, *Disp. Rett. – Istria*, b. F38, dis. 2).

z bodalom in mečem v rokah zaklical: »Pustite na miru denar sv. Marka, ne povzročite škode sv. Marku, ker vam bom nekaterim odrezal glavo,« (*disse al cospetto de qua, et de la, lasè star i soldi de S. Marco, non de dano a S. Marco, che ve tagiarò la testa a qualcuno, et era armato con stillo, et spada nuda in mano*).[25]

25 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 19v–20v, *Andrea Bassanese dalla Rosa ditto Nicoletti q. Pietro servitore del cancelliero (D. Bernaba Vidali)* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 24v, *Michelin di Candia paron della galia Loredana* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 36, *Anzolo del q. Zamaria Pagiarin, galioto al presente su la galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 43–44, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

Castello di S. Servolo
Isola Vecchia
Terra di Muggia

Očitno so se želeli izogniti ne le sodnim posledicam kraje državnega denarja, ampak tudi težavam z obvladovanjem strasti, ki bi se vnele ob delitvi ogromnega plena. Kljub temu so galjoti polomili in prerešetali zabojnike potnikov, *soprakomita* Loredana, oficirjev in posadke ter iz njih vzeli veliko denarja in tudi srebrnino.

Mladenič beneškega plemiškega rodu Lorenzo Bollani, poimenovan Bollanetto, prisilni galjot, ki na dan upora še ni dopolnil sedemnajst let, naj bi bil glavni krivec za to, da so v nasprotju s navodilom Lovreta iz Nina galjoti oplenili stvari *soprakomita*, saj je »zbral dovolj poguma«, da je razbil njegove skrinje in delil njegova oblačila in orožje. Poskusil naj bi vzeti tudi Loredanov prapor. »Odet v oblačila soprakomita in poln denarja je hodil med veslaškimi klopmi z mečem in bodalom ter udrihal po vseh rekoč, veslajte psi, dajmo psi, ker boste dobili svojo svobodo« (*dicendo vuoghe cani, monta cani, che haverè la vostra libertà*).[26] Bollanetto naj bi tudi dejal: »Nočejo me priznati, bom že poskrbel zato, da me spoznajo«, »da bo raje postal Turek, kot kadarkoli spet postal beneški podložnik« in tudi: »Nočem, da me Benečani še kdaj vidijo, zagotovo« (*i non me vuol cognoscer mi, me farò ben cognoscer /.../ voleva piu tosto farse turco, che deventare mai più sudito de Venetiani /.../ non voglio che Venetiani me vedano più certo*).[27]

Zvitke oplenjenega denarja so si spravljali v oblačila, denar so nosili tudi na krov in ga delili med galjote. »S klobukom so ga dajali veslačem, rekoč, vzemite, ko bomo zunaj, si bomo razdelili kot dobri bratje, in predvsem Lovre je bil tisti, ki je to počel« (*col capello andavan dagandone a quelli che vogava, dicendoli tole, come seremo fuora spartiremo da boni fradelli, et sora tutti era Lovere, che faceva questo*). In dejansko, ko so stopali z galeje, so vodje upora med galjote delili denar iz klobukov, »da se je zdelo kot v pravljici« (*partivano li soldi andando fuora de galia, che pareva fosse fava, perchè queli capi, ne andava dagando con li capelli*).[28]

26 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 36, *Anzolo del q. Zamaria Pagiarin, galioto al presente su la galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 38, *Bastian di Motti da Bergamo q. Gasparo Galioto de libertà della galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 43–44, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 48v, *Francesco del q. Piero Riato, canever nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

27 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 19v–20v, *Andrea Bassanese dalla Rosa ditto Nicoletti q. Pietro servitore del cancelliero (D. Bernaba Vidali)* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 29v, *Piero di Bianchi padoan del q. Agustin fante de piciol* (Koper, 7. maj 1605).

28 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 19v–20v, *Andrea Bassanese dalla Rosa ditto Nicoletti q. Pietro servitore del cancelliero (D. Bernaba Vidali)* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 30v–32, *Christoforo q. Thomio bergamasco, condannado* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 50v, *Domenego da Este uno de capi di bombardieri della galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 53v–54, *Janni della Canea scapolo della galea Loredana come uno di quelli che si ritrovo al tempo del svaliso et fuga sopra di essa* (Koper, 9. maj 1605).

Vzdušje namreč ni bilo le nasilno, ampak je po prevzemu nadzora nad galejo postalo tudi veselo in razposajeno, praznično in »pravljično«. Galjoti so glasno vzklikali svobodi in pluli pod »zastavo svobode«, saj so na premec galeje pritrdili belo krpo, ki je simbolično predstavljala »zastavo svobode«. Lovre iz Nina, »ki je bil vodja«, si je nadel zastavo biriča (*messero una pezza bianca, una strazza su la prova della galia, per bandiera de libertà, poi tolsero quella dell'aguzzin, et quel Louere ch'era capo se la messe ad arma colo*).[29] Nadeli so si oblačila plemičev in drugih posameznikov. Na klopi veslačev so zmetali vreče oblačil, rekoč, naj se tudi oni oblečejo. Slekli so se in se preoblekli v oblačila plemičev in trgovcev, Loredana, posadke ter v oblačila mornarice sv. Marka, ki jih je galeja prevažala za oskrbo vojaške flote. Od sv. Marka so vzeli srajce, hlače, čevlje in klobuke, vzeli so tudi po dva ali tri pare čevljev. Nekaj oblačil so odvrgli v morje, svoje obleke pa odvrgli na krov in jih zapustili. »Oblekli so se po svoje« (*si vestirno al loro modo*), nekateri so se odeli v dragoceno blago iz Damaska (*si vestirno de raso de Damasco*).[30] Bollanetto, ki je bil plemiškega rodu, si je nadel oblačila plemiča Antonia Loredana.[31] Razumeti in predstavljati si je mogoče, kako so si vodilni uporniki nadeli plemiška oblačila ter v novi preobleki poveljevali galeji.

V morje so zmetali vse, »kar jim ni bilo všeč« (*quello che no ghe piaseva, i butava in acqua*), poleg oblek tudi žimnice.[32] Ko se je galeja že oddaljila od koprskega pomola in je bilo konec ubijanja mornarjev in njihovega skakanja v vodo, so Lovre iz Nina, Giacomo Vizentin, svobodni galjot z vlogo kletarja, in drugi šli do prostora na ladji, kjer so hranili vino, ter »pili, kolikor se jim je zahotelo«. Pri tem je Anton iz Splita zagledal člana posadke, kuhinjskega moj-

29 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 30v–32, *Christoforo q. Thomio bergamasco, condannado* (Koper, 8. maj 1605).

30 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 16v–17, *nobil homo D. Geronimo Minio destinado proveditor alla Ceffalonia* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 19v–20v, *Andrea Bassanese dalla Rosa ditto Nicoletti q. Pietro servitore del cancelliero (D. Bernaba Vidali)* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 25v, *Marco de Pasqualin protto marangon sopra la galia Loredana* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 30v–32, *Christoforo q. Thomio bergamasco, condannado* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 35, *Micholin Cavison di Candia galeotto esistente sopra la galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 39, *Bastian di Motti da Bergamo q. Gasparo Galioto de libertà della galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 40v, *Rugier de Domenego da Porcia, sforzado della galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 45, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 50v, *da Este uno de capi di bombardieri della galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 51v, *Francesco da Venetia, Sotto Capo de bombardieri uno delli rimasti nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

31 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 43–44, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 48v, *Francesco del q. Piero Riato, canever nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

32 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 30v–32, *Christoforo q. Thomio bergamasco, condannado* (Koper, 8. maj 1605).

stra (*scalco*) Zuana di Tozi iz Lucche v Toskani, in mu zaklical »Oh, pes, tudi ti si tu« ter mu zadal močan udarec v oko. Vino so »oplenili« in ko so odpili, so pustili, da je vino steklo, vrčke pa so odvrgli v morje. Nek »Šepavi«, po imenu Gregorio, je med galjote delil kruh (*messo a sacco il vin, et come hanno bevudo cavando le canole et lassado andar fuora, et butado le stagnade in acqua /.../ un Zotto nominado Gregorio, spartiva il pan*).[33]

Galeja Loredana je s svojimi upornimi galjoti pristala v Grljanu, na pol poti med Trstom in Devinom, to je med dvema koncema razmeroma kratkega habsburškega obalnega pasu, ki sta ga zamejevali beneška Istra na eni strani in beneška enklava Tržič (*Monfalcone*) na drugi. Očitno je, da so se galjoti odločili za najkrajšo pot do kopnega in med plovbo svojo smer uravnavali po Proseškem stolpu, ki je stal prav nad Grljanom, manjšim zalivčkom in ribiškim pristanom.

Zaradi neusklajenosti galjotom ni uspelo pristati, temveč so s premcem nasedli v plitvini pristana v Grljanu (*fu arivado con la prova in terra, volevano meter scalla in terra, ma per la disunion, non la messero, et per più prestezza andorno per il spiron*).[34] Vodje upora so priganjali ostale galjote, naj vendarle izberejo svobodo in se izkrcajo in dejansko jim je sledila ogromna večina. Druge, ki niso hoteli izstopiti, sta Ivan iz Bosne in »Steffano schiavon« k temu »silila z bodalom«. Prvi jim je govoril: »Kaj hočete početi tu zdaj, ko je čas vaše svobode«, drugi pa: »Ven, ven raja, kaj čakate, da bo prišla kaka galeja« (*che voleù far qua, adesso ch'è il tempo della vostra libertà /.../ fuora fuora canaggia, che aspettere che vigna una galia*).[35]

Z malim čolnom so prepeljali na kopno skoraj vse galjote. Zlasti vodilni Dalmatinci so z drugimi galjoti odnesli denar, orožje, tkanine, obleko, obutev, smodnik in vse, »kar so si zaželeli«.[36] Denar so namreč dobili vsi, a »od-

33 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 30v–32, *Christoforo q. Thomio bergamasco, condannado* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 35, *Micholin Cavison di Candia galeotto esistente sopra la galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 45v, *Zuane di Tozi, Luchese q. Roco, scalco sopra la galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

34 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 39, *Bastian di Motti da Bergamo q. Gasparo Galioto de libertà della galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 40v, *Rugier de Domenego da Porcia, sforzado della galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605).

35 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 25v, *Marco de Pasqualin protto marangon sopra la galia Loredana* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 36, *Anzolo del q. Zamaria Pagiarin, galioto al presente su la galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 38v–39, *Bastian di Motti da Bergamo q. Gasparo Galioto de libertà della galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 53v, *Janni della Canea scapolo della galea Loredana come uno di quelli che si ritrovo al tempo del svaliso et fuga sopra di essa* (Koper, 9. maj 1605).

36 *AMSI, Dispacci del podestà* di Capodistria*29,* str. 9–10, 13–14; AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, fol. 31–33v, *Giulio Cesare Pozanis de Sesia del stato del Duca di Parma* (Gorica, 6. maj 1605).

ločnejši so ga vzeli več kot drugi«, posebej Dalmatinci »so ga dobili veliko, saj so bili gospodarji galeje in zdelo se je, da jim nihče nič ne more« (*tutta la Zurma ne hebbe et quelli che erano piu gagliardi ne tolsero piu delli altri, che particolarmente quelli cappelletti et schiavoni ne hebbero gran quantita perche erano patroni della galera, che pareva che niuno non li pottesse*).[37] Po besedah enega od prebeglih so nekateri galjoti odšli lepo oblečeni, drugi slabo, skupina vodilnih, ki naj bi štela kakih trideset mož, pa si je izdelala belo zastavico in se dobro oborožena ter založena z denarjem napotila »gor po hribu«.[38] Povsem očitno so šli po ribiški poti, ki je po strmem bregu vodila do vasice Kontovel in naprej na Kras. Ostali so jim sledili. Zbežalo je skupno dvesto mož.

37 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Diffese dei Sopracomiti et Comito nel consiglio de 30 delegati dal Senato*, f. 133, *Gieronimo detto Spazapan dei balestrari dalla villa di Oppeano* (Benetke, 25. avgust 1606).

38 AST, *ATTA*, b.200/1, fasc. 4a, fol. 31–33v, *Giulio Cesare Pozanis de Sesia del stato del Duca di Parma* (Gorica, 6. maj 1605).

Koprski zasledovalci galeje Loredane

Apo prvem trenutku osuplosti, ko sta se nasilni upor in beg galjotov zgodila »pred očmi celega mesta«, kot sta poročala koprski podestat Loredan in kefalonijski proveditor Minio,[1] v Kopru niso le nemo strmeli v odhajajočo galejo Loredano. Kot znak za alarm so zazvonili mestni zvonovi. Ukrepali so na morju in kopnem, čeprav naj ne bi po mnenju nekaterih sprva nihče od Koprčanov zbral dovolj poguma, da bi se odzval na vzklike podestata in mestnih svetnikov ter se podal za galejo (*il cl.mo podestà e signori consiglieri cridavano, che se li andasse drio, ma però non fu alcuno che ardisse di quel luogo*).[2] Kmalu so vendarle zbrali nekaj čolnov. Nekateri beneški predstavniki in mestni veljaki so se takoj vkrcali na »oboroženo barko« in se s svojimi služabniki pognali za ubežno galejo (*mi son compiacciuto grandemente della prontezza del Signor Capitano Giacomo Brutti, del Signor Ronaldo Gavardo V. Collaterale et del Giulio Cesare Dotto Padovano, et altri /.../, che immediate con le persone loro in barca armata si posero dietro quei scelerati*).[3] Podestat Loredan je z nekaj možmi iz Kopra stopil »na čolniček« in se najprej odpravil v smeri Pirana, da bi preveril, ali se tam nahaja kaka galeja, ki bi jim lahko prišla na v pomoč (*il signor Podestà et capitano messosi con alquanti in una barcheta, andò verso Pirano, per veder se trovava galie, o altro agiuto*),[4]

1 AMSI, *Dispacci del podestà* di Capodistria*29*, str. 9–10.

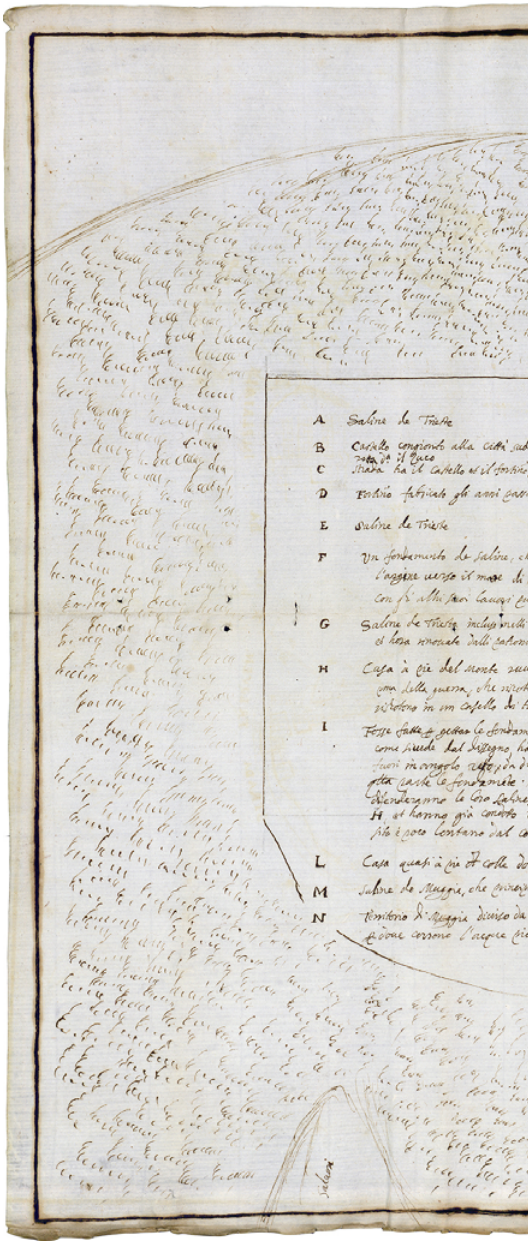
2 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 58, *Signor Giulio Dotto del q. signor cavalier Camillo Nobile Padoano* (Koper, 9. maj 1605).

3 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Diffese dei Sopracomiti et Comito nel consiglio de 30 delegati dal Senato*, f.135v, *Lettera di Geronimo Minio destinata al Provveditor di Ceffalonia de 2 maggio 1605 da Capo d'Istria;* ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 58, *Signor Giulio Dotto del q. signor cavalier Camillo Nobile Padoano* (Koper, 9. maj 1605).

4 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 15–16, *nobil homo D. Geronimo Minio destinado proveditor alla Ceffalonia* (Koper, 6. maj 1605).

soprakomit Antonio Loredan pa se je z nekaterimi beneškimi predstavniki (*relegadi* iz družin Dotto in Buzzaccarino) usmeril proti Trstu.[5] Giulio Dotto, plemič iz Padove, ki je zelo hvalil svoje ravnanje (»če bi ne bilo mene«), je izrazil mnenje, da so se ubežni galjoti odločili za najkrajšo pot do kopnega ravno zaradi tega, ker so uvideli, da jih zasledujejo, saj naj bi bili na trenutke skoraj na dosegu arkibuz zasledovalcev.[6] Po kopnem so poslali ljudi, ki so z okoliške obale in vzpetin opazovali, v katero smer bo skrenila galeja in kje bi utegnila pristati.[7]

Do nasedle galeje v Grljanu sta najprej prispela dva Tržačana, ki sta galejo videla in prišla pogledat, kaj se dogaja (*dissero c'havendo veduto la galia erano vegnudi a veder cosa che era*). Prvi med zasledovalci na morju je prispel čoln z osmimi veslači, ki ga je vodil samostojni in prostovoljni zasledovalec plemič iz Padove Pataro Buzzaccarino, *relegato* v Kopru. Bil je zanimiv lik, »dolgih, umazanih, mršavih las in odet v oklepni jopič« (*uno con li Cavelli Longhi Zozi, come una sassara, et haveva un petto de ferro*), ki je oborožen z dolgo arkebuzo prvi stopil na krov zapuščene galeje Loredane »in je ni več hotel zapustiti«. Ko je stopil nanjo, je z zanosom dejal, da je »za sv. Marka in za sv. Marka hoče

5 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 15, *nobil homo D. Geronimo Minio destinado proveditor alla Ceffalonia* (Koper, 6. maj 1605).

6 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 59, *Signor Giulio Dotto del q. signor cavalier Camillo Nobile Padoano* (Koper, 9. maj 1605).

7 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 15–16, *nobil homo D. Geronimo Minio destinado proveditor alla Ceffalonia* (Koper, 6. maj 1605).

3
Jadranska obala med Piranom in Štivanom pri Devinu ter Socerbom s prometno povezavo med Koprom in Trstom po kopnem (1620); viden je tudi Prosek s stolpom, pod katerim so galjoti na begu iz Kopra pristali z galejo Loredano (ASV, *Disp. Rett. – Istria*, b. 14, dis. 2).

umreti«, ženskam, ki so ostale na ugrabljeni in zapuščeni galeji, pa povedal: »Slišal sem za to pogubo in prišel dat življenje za svojega vladarja« (*respose che era per S. Marco, et morir per S. Marco /.../ ho sentido questa ruina, son vegnudo a metter la vitta per il mio principe*).[8]

Kmalu zatem sta priplula še čolna s koprskim podestatom Loredanom in Giuliom Dottom. Ob pogledu na sinovo izropano in nasedlo galejo ob tržaški (habsburški) obali je koprski podestat »jokal« (*podestà, qual pianzeva*). Državni denar, ki se je še nahajal na galeji, je dal naložiti na enega od koprskih čolnov, in sicer »čolnarja Mihaela iz Trogirja« (*paron Michel Traurin*), in z njim odšel nazaj v Koper. Zbali so se namreč Tržačanov, ki so v večjem številu prihajali na prizorišče in si obetali bogat plen, a so razočarani kmalu ugotovili, kot so sami priznali, da so bili Kopрčani hitrejši in »si grizli roke« zaradi izgubljene priložnosti (*che si mangiavano le man, che fossimo zonti, cosi presto come essi dicevano*). Na prizorišče nasedle galeje so prišli »številni čolni z veliko ljudmi«, medtem ko jih je po kopnem prišlo le malo. Kakih petindvajset Tržačanov je stopilo na galejo in pomagalo veslati (kasneje so posumili, da so na galeji tudi kradli). *Soprakomit* Antonio Loredan je prispel nekoliko kasneje iz Trsta s čolni in ljudmi, stopil nazaj na svojo galejo in poveljeval njenemu povratku. Koprski in tržaški čolni so skupaj počasi zvlekli galejo Loredano s preostalo posadko, potniki in tovorom nazaj v koprsko pristanišče, kamor so prispeli ponoči.[9]

Podestat Loredan je iz Grljana poslal Giulia Dotta h glavarjevemu namestniku (*luogotenente*), cesarjevemu predstavniku v Trstu, da bi ga v njegovem imenu prosil, naj da zajeti ubežne galjote. Dotto je prepričal nekaj Tržačanov, »tiste glavne, o katerih je bilo mogoče dvomiti več kot o drugih«

8 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 5v, *D. Bernaba Vidali q. Pier'Antonio, cancelliero col sig. Hieronimo Minio destinato alla Ceffalonia* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 21, *Andrea Bassanese dalla Rosa ditto Nicoletti q. Pietro servitore del cancelliero (D. Bernaba Vidali)* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 29v, *Piero di Bianchi padoan del q. Agustin fante de piciol* (Koper, 7. maj 1605).

9 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 16v, *nobil homo D. Geronimo Minio destinado proveditor alla Ceffalonia* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 21, *Andrea Bassanese dalla Rosa ditto Nicoletti q. Pietro servitore del cancelliero (D. Bernaba Vidali)* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 25v–26, *Marco de Pasqualin protto marangon sopra la galia Loredana* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 29v, *Piero di Bianchi padoan del q. Agustin fante de piciol* (Koper, 7. maj 1605); prav tam, f. 37, *Anzolo del q. Zamaria Pagiarin, galioto al presente su la galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 39v, *Bastian di Motti da Bergamo q. Gasparo Galioto de libertà della galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 47, *Piero di Bianchi q. Augustin da Padoa, fante de piciol della galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 58, *Signor Giulio Dotto del q. signor cavalier Camillo Nobile Padoano* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 60, inventar preostalega blaga na galeji, zapisan na licu mesta v Grljanu 2. maja 1605 na ukaz koprskega podestata. ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Diffese dei Sopracomiti et Comito nel consiglio de 30 delegati del Senato*, f. 92v–93, *Nobil homo Piero Pistamano fio de Zuan Antonio* (Benetke, 17. avgust 1606); prav tam, f. 96, *Jacomo Michiel fio de Steffano a quel tempo consegier in Capo d'Istria* (Benetke, 18. september 1606).

(*quelli Triestini principali, de quali si poteva dubitar, più che delli altri*), naj gredo z njim, in odplul proti Trstu po sodelovanje in pomoč pri lovu na galjote.[10]

10 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 58v, *Signor Giulio Dotto del q. signor cavalier Camillo Nobile Padoano* (Koper, 9. maj 1605). Ime takratnega (1605) glavarjevega namestnika v Trstu ni navedeno v nobenem od pregledanih virov, niti v literaturi ga nismo zasledili. Podobno velja za tržaškega glavarja, ki sploh ne nastopa v naših dokumentih, je pa ta tedaj verjetno še vedno bil Giorgio Nogarola, »plemič iz Verone«, ki je položaj nastopil leta 1590 in ga je leta 1600 še vedno zasedal Scussa, *Storia cronografica di Trieste*, 114.

Galjoti, Kraševci in Tržačani

Galjoti niso imeli prav velike časovne prednosti. Po pričevanju tistih, ki so ostali na galeji, so od trenutka bega iz Kopra do prihoda prvih zasledovalcev na galejo pretekle dobre tri ure, galeja pa naj bi ostala zapuščena vsega dve uri.[1] Tolikšna je bila torej njihova prednost pred zasledovalci. Takoj po pristanku so se iz Grljana povzpeli po bregu navzgor in se usmerili proti Kontovelu, vasi visoko nad obalo, na robu strmega kraškega roba, od koder je dobro videti ves tržaški zaliv, vključno s Koprom. Do Kontovela so potrebovali kake pol ure.

Kontovelci so opazili, kako je galeja priplula in pristala na obali pod vasjo in kako so se galjoti podali po bregu navzgor proti Kontovelu. Njihovi prvi reakciji sta bila strah in zaskrbljenost zaradi možnosti, da bi neznani možje utegnili napasti in oropati vas. Zato so se vsi iz vaške skupnosti zatekli v tabor in s seboj vzeli svoje imetje, a so se kmalu zavedali, da galjoti nimajo zlih namer, saj so šli mimo vasi, »ne da bi povzročili škode ali storili kaj žalega« (*havendo li galiotti dato in terra con la galera, et vedendo noi questo, et che venivano alla volta di Contovello, se retirassimo tutti con le robbe nel tabaro, dubitando di qualche male, et di esser svaliggiati da loro, ma vedendo poi, che li galiotti passarono senza far danno/…/ero nel Taber di Contovel, insieme con tutti li miei vicini, dubitando noi de Contovello che la gente sbarcata dalla Gallera*

1 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Diffese dei Sopracomiti et Comito nel consiglio de 30 delegati del Senato*, f. 69, *Giorgila della Canea* (Benetke, 6. julij 1606); ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 25v–26, *Marco de Pasqualin protto marangon sopra la galia Loredan* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 29v, *Piero di Bianchi padoan del q. Agustin fante de piciol* (Koper, 7. maj 1605); prav tam, f. 30v–32, *Christoforo q. Thomio bergamasco, condannado* (Koper, 8. maj 1605).

sotto Contovello non fosse gente che venisse a depredare). Ko so to ugotovili, so se nekateri Kontovelci pognali v zasledovanje galjotov.[2]

Po okoliških vaseh se je sprožil preplah, cerkveni zvonovi so zazvonili na Kontovelu, sosednjem Proseku in drugje (*si sonava la campana a martello, a Contovello a Prosecco, et in altri luoghi circonvicini*).[3] Galjoti so se mimo Kontovela usmerili proti notranjosti Krasa in se kmalu približali vasi Zgonik, ki leži nedaleč stran. Tu so vaščani naenkrat zagledali veliko skupino mož, ki so se z zastavo na čelu približevali vasi (*vennero alla volta de Sgonicco in frotta con una banderolla*). Jurij Vran iz Saleža je na zaslišanju dejal, da jih je bilo kakih dvesto. Galjoti so bili še vsi združeni v eni skupini. Tudi v Zgoniku je zavladal preplah, zazvonili so cerkveni zvonovi. Zbali so se, da namerava velika skupina mož opleniti vas, »vsi so verjeli, da so sovražniki in da je to beneška vojna« (*tutti credevano che fussero inimici, et che vi fusse la guerra venetiana*).[4] Slišalo se je jok in vpitje: »Bežite, ker je beneška vojna!« Vsi, ki so bili v vasi, in tisti, ki so bili na delu v vinogradih, so bežali v različne smeri, nekateri so gnali svojo živino na bližnji hrib, drugi so se poskrili v kraških vrtačah, spet tretji so za sebe in svoje imetje poiskali zatočišče v cerkvi (*dicevano, scampate che è la guerra Venetiana... tutti quelli, che si ritrovarono in la villa scamparono, et si salvarono sul monte, et in certe buse, et anco in chiesa, etli animali cacciarono sul monte /.../ molti scampavano dalle vigne /.../ sentitti a gridar, et a pianger, et a scampar chi in qua, chi in la con li animali*).[5]

Vaščan sosednjega Saleža, Jurij Vran, je odjezdil domov po arkebuzo, poprijel za orožje in se vrnil v Zgonik. Ko so tudi v Zgoniku zaslišali zvonjenje, ki jih je spremljalo že iz Kopra ter nato Kontovela in Proseka, je večina galjotov, ki so hodili za zastavico, skrenila s poti proti bližnji vasi Repnič, ne da bi vstopila v Zgonik. Na tej točki se je zaključila skupna pot ubežnih galjotov, ki so se začeli drobiti na večje in manjše skupine.

Jurij Vran se je z nekaterimi sosedi postavil na mesto pred vasjo, kjer je bila straža že v času kuge (*luogo dove si faceva la guarda al tempo della peste*). Skupina kakih dvajsetih galjotov je nadaljevala po isti poti in se še bolj približala Zgoniku. »Mož, postavljen za skalo«, je vprašal: »Kaj hočete in kdo

2 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 4v, *Joannes Primosich de Sella habitans in Contovello* (Devin, 26. junij 1605); prav tam, f. 6v, *Jurius Daneu de Contovello* (Devin, 26. junij 1605).

3 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, fol. 37–41v, *Thomas Lissizza di Sales* (Devin, 28. junij 1606).

4 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, fol. 17–18v, *Jurius Vran de Sales retentus* (Devin, 11. junij 1605); prav tam, f. 37-41v, *Antonio puteo Carneus degens in Sgonico* in *Michael Bobech di Sgonicco* (Devin, 28. junij 1606).

5 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 37–41v, *Antonio puteo Carneus degens in Sgonico*, *Michael Bobech di Sgonicco* ter *Thomas Lissizza di Sales* (Devin, 28. junij 1606).

ste?« »Hočemo jesti in piti in nameravamo plačati,« je bil odgovor. »Vrnite se nazaj,« je odvrnil Jurij Vran, kmet na straži za skalo. Takrat je sprožil arkebuzo proti dvema galjotoma, ki sta hodila pred vsemi. Preostali galjoti so zbežali v isto smer, v katero je že šla večina, kmetje pa so se pognali za njimi.[6]

Z Jurijem Vranom so bili še Miha Bobek iz Zgonika, Tomaž Lisica iz Saleža, Antonio de Poz iz Karnije, ki je živel v Zgoniku, in Gašpar Cibic, mežnar v Zgoniku. Bilo je tudi nekaj žensk in otrok, ki so s fračo streljali kamenje na dva galjota, potem ko je Vran streljal na njiju. Eden od obeh, Cesare iz Padove, je bil ranjen v nogo in prsi ter se okrvavljen umaknil k vaškemu kalu. Tam so ga kmet, ki je streljal, ženska ter otroci s fračami dosegli in oropali vsega, kar je imel pri sebi. Tega ni bilo malo, saj je bil Cesare iz Padove eden izmed tistih, ki so z galeje odnesli precej denarja. Imel ga je v »torbici« (*torbiza*), kot so ji rekli v Zgoniku, sam pa je trdil, da je v njej lahko bilo 70 do 80 dukatov. Vzeli naj bi mu tudi sabljo. Omenjeni vaščani, katerim so se pridružili še Ivan Muželj ter brata Anton in Matija Vran, so galjote zasledovali do Repniča. Niso se vrnili praznih rok. Tomaž Lisica je povedal, da so on ter brata Vran pri njivah pri Repniču »našli pol vrečke srebrnikov, bilo jih je 90«, ki so si jih med seboj razdelili (*trovai mezzo sacchetto di Zanfroni che erano 90 li quali partissimo fra noi tre*).[7]

Trdili so, da so jim galjoti podarili nekaj arkebuz in denar oziroma da so denar našli ob javni cesti. »Na cesti sem našel torbo s srebrniki, z mano sta bila še Anton in Matija Vran, in smo si jih razdelili, vsak je prejel 25 dukatov /.../. Anton Vran jih je razdelil, naredil je tri kupčke,« je trdil Tomaž Lisica. Anton je menil, da so si srebrnike razdelili tako, da jih je vsak prejel 30, njegov brat Matija pa da jih je prejel le šest.[8]

Kontovelci, ki so prvi zagledali galjote, so jih oboroženi z arkebuzami zasledovali mimo Repna do Vogelj, kjer so se ustavili v gostilni Matije Ravbarja, ker jih je »preganjala žeja« (*spinti dalla sede /.../ sin a Vonglian, dove si fermassimo a bever in l'hostaria de Matthia Rauber*). Vodil jih je Adam Sta-

6 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 37–41v, *Antonio puteo Carneus degens in Sgonico, Michael Bobech di Sgonicco, Thomas Lissizza di Sales* ter *Gaspar Cibez di Sgonicco monacus* (Devin, 28. junij 1606).

7 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, fol. 4. in fol. 12–12v, *Thomas Lissiza de Sallis* (Devin, 15. maj 1605); prav tam, fol. 17–18v, *Jurius Vran de Sales retentus* (Devin, 11. junij 1605); prav tam, fol. 20v–22, *Cesare di Padua* (Devin, 9. december 1605); prav tam, fol. 31–33v, *Giulio Cesare Pozanis de Sesia del stato del Duca di Parma* (Gorica, 6. maj 1605); prav tam, f. 37–41v, *Antonio puteo Carneus degens in Sgonico, Michael Bobech di Sgonicco, Thomas Lissizza di Sales* ter *Gaspar Cibez di Sgonicco monacus* (Devin, 28. junij 1606).

8 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, fol. 3–3v, *Juvanus Cvetcovig decanus Sgonigh* (b.d., 13. maj 1605?); prav tam, fol. 5v–6, *Tomas Lissiza de Sallis* (Devin, 15. maj 1605); prav tam, fol. 7, *Mathias Vran de Sgonich* (Devin, 15. maj 1605); prav tam, f. 7, *Antonius Vran de Sgonnich* (Devin, 15. maj 1605).

I 4

Kraška obala med Trstom in Štivanom pri Devinu; na mapi so vidni Grljan, Kontovel in Prosek, kjer je pristala galeja Loredana in so galjoti začeli svoj beg na Kras; pogled z morja, 17. stoletje (BCT, *AD*, fasc. 12A 2/16).

rec. Tam so našli dva galjota, ki sta jedla in pila, in več krajanov, moških in žensk, skupaj petnajst do dvajset ljudi, katerim sta plačevala za pijačo. Popili so tri ali štiri vrčke vina. Galjota sta bila razcapana, slabo oblečena in bosa (*dui galliotti stracciati et mal vestiti, et discalci*). Prosila sta, če lahko dobita čevlje. Od gostiličarjevega sina sta prejela par novih in par starih ter v zameno dala štiri srebrnike (*zanfroni*), za katere sta povedala, da vsak velja tri lire. Galjota sta nato vprašala, ali kdo govori italijansko, in se nato pogovorila z Adamom Starcem in Ivanom Primožičem ter ju prosila, naj ju pospremita na varno in pokažeta pot proti Gorici v zameno za »ustrezno plačilo« (*dimandarono se alcuno di noi sapeva parlar italiano /.../ s'accordarono di condurli a salvamento alla volta de Goritia mediante la competente mercede*). Po besedah gostiličarja Matije Ravbarja so Adam Starec in tovariši že v gostilni »prisilili galjota, naj jim dasta vrečko denarja, ne vem, če je bilo zlato ali srebro« (*si fecero dare dalli galeotti per forza un sachetto di denari, che non so se era oro o argento*). Potem, ko so jim iztrgali plačilo, sta Adam Starec in Ivan Primožič odšla z galjotoma, da bi ju pospremila. Povzpeli so se na bližnji Kraški hrib. Za skupino so se podali tudi vsi ostali, ki so poprej bili v gostilni pri

Ravbarju, med njimi so bili krajani Repna, Vogelj, Vrhovelj in drugi Kontovelci. Za Kontovelci so se na Kraški hrib med drugimi podali tudi Primož Ravbar, Sebastjan Ravbar in Štefan Stančič iz vaške skupnosti Repen in Voglje. Ko sta galjota pri vrhu hriba opazila številno druščino, sta dejala, da ne želita toliko družbe: »Kaj pomeni toliko ljudi, ne potrebujeva jih.« Ustavila sta se pri nekem hrastovem čoku, poklicala zasledovalce, segla v torbo in vsakemu dala po en srebrnik, da bi se pomirili in odšli (*che vuol dir tanta gente, noi non havemo bisogno de loro, et cacciarono man alla borsa et donorono a tutti un Zanfrone per uno*). Kmetje so se »postavili v vrsto« (*si mettessimo in fila*) in vsi vzeli ponujene srebrnike, razen Jurija Daneua, ki naj bi po lastnem pričevanju galjotu dejal: »Nočem vzeti denarja, treba bi ga bilo dati tebi« (*non voglio tuor' danari ma bisognaria dartene a te*). Galjot mu je vseeno vrgel srebrnik, ki naj bi obležal v travi (*mi buttò uno, qual restò nell'herba*).[9]

9 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 2, *Mathia Rauber de Repin* (Devin, 15. maj 1605); prav tam, f. 2, *Primos Rauber de Repin*, *Sebastianus Rauber de Repin* ter *Stephanus Stanchig de Repin* (Zgonik, 16. maj 1605); prav tam, f. 4v–6, *Joannes Primosich de Sella habitans in Contovello* (Devin, 26. junij 1605); prav tam, 6v–8, *Jurius Daneu de Contovello* (Devin, 26. junij 1605); prav tam, f. 8–9, *Stephanus Stariz de Contovello* (Devin, 27. junij 1605); prav tam, f. 9–10, *Adam*

5
Obala med Trstom in Štivanom pri Devinu s cestnimi povezavami v bližnjem zaledju, proseškim stolpom (*Torre de Prosecco detta Contovello*), mimo katerega so šli galjoti na begu na Kras, in mejami med tržaško in devinsko jurisdikcijo, 17. stoletje (BCT, *AD*, fasc. 12A 2/16).

Vnel se je spor, ker so si ostali zaželeli več denarja in zavidali Kontovelcema, ki sta spremljala galjota. Luka Daneu in Matija Klinja sta nanju kričala: »Nista kapetana in niti princa, da bi vodila te ljudi« (*non siete capitanei, ne manco principi, da condur questa gente*). Adam Starec je držal za roko enega od galjotov, Luka Daneu pa je zaklical: »Ubijmo Adama Starca, ki spremlja te ljudi« in »brani galjote« (*amazzemo il Starez che conduce via costoro /.../ che defende i galiotti*). Luka Daneu je zagrabil kamen in, ker ni znal drugih italijanskih besed, rekel samo: »Daj fičnike« (*da i bezzi*). Kmetje so se pognali za galjotoma, jima grozili in metali kamenje. Eden od njiju je v begu po hribu navzdol padel na tla. Adam Starec mu je pomagal vstati, pri tem zgrabil torbico, ki jo je imel galjot privezano na pas, in se je polastil. V splošni zmedi se je Adam Starec s torbico polno srebrnikov sam oddaljil s prizorišča. Ostali kmetje so napadli galjota in od njiju zahtevali denar, a sta odvrnila, da sta torbo z denarjem že dala Adamu Starcu. Takrat je Luka Daneu zakričal: »Pojdimo ubit Adama Starca, ki odnaša torbo!«[10]

Medtem sta na prizorišče vrh hriba prišla dva kmeta s Proseka, Blaž Vrša in Andrej Črešnjar, ki sta bila na poti v Skopo. Kmete iz sosednje vasi Kontovel naj bi poskusila odvrniti od slabega ravnanja in napadov na galjota, ki sta »jokala«, ko so ju kamenjali. Blaž Vrša je »v smehu in šali« na Kontevelce tudi uperil arkebuzo, oni pa naj bi se mu prav tako »v smehu in šali« zoperstavili z meči. Večina Kontovelcev je nato odšla za Adamom Starcem nazaj proti domu, preostali kmetje pa so galjota pospremili po drugi strani hriba navzdol do Dola, od koder sta nadaljevala svojo pot v smeri Tomaja.[11]

Tistega pestrega 2. maja zvečer so si na Kontovelu razdelili denar. Adam Starec je sam prispel nazaj domov in zvečer so se pri njem oglasili njegovi tovariši ter zahtevali svoj delež. Adam jim najprej ni hotel dati ničesar, po za-

Starez de Contovello (Devin, 27. junij 1605), prav tam, f. 10v–12, *Lucas Daneu de Contovello* (Devin, 27. junij 1605); prav tam, f. 12–13, *Matthias Clignia de Contovello* (Devin, 27. junij 1605); prav tam, f. 14, *Lucas Bisiach famulus Adami Stariz de Contovello* (Devin, 28. junij 1605); prav tam, f. 14v–15, *Peter Starez de Contovello* (Devin, 28. junij 1605).

10 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 4v–6, *Joannes Primosich de Sella habitans in Contovello* (Devin, 26. junij 1605); prav tam, 6v–8, *Jurius Daneu de Contovello* (Devin, 26. junij 1605); prav tam, f. 89, *Stephanus Stariz de Contovello* (Devin, 27. junij 1605); prav tam, f. 9–10, *Adam Starez de Contovello* (Devin, 27. junij 1605); prav tam, f. 10v–12, *Lucas Daneu de Contovello* (Devin, 27. junij 1605); prav tam, f. 12–13, *Matthias Clignia de Contovello* (Devin, 27. junij 1605); prav tam, f. 14, *Lucas Bisiach famulus Adami Stariz de Contovello* (Devin, 28. junij 1605); prav tam, f. 14v–15, *Peter Starez de Contovello* (Devin, 28. junij 1605).

11 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adamo Stariz et socios de Contovello – ločena obravnava Prosečanov*, f. 1–2, *Andreas Ceresignar de Prosecco* (Devin, 3. julij 1606); prav tam, f 2v–3, *Blasius Versa de Prosecco* (Devin, 3. julij 1606); prav tam, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 12–13, *Matthias Clignia de Contovello* (Devin, 27. junij 1605).

četnem obotavljanju pa je vendarle razdelil del plena tako, da je vsakemu dal po štiri srebrnike. Kasneje se je izkazalo, da naj bi sam pridobil 42 srebrnikov (*zanfroni*, vredni po tri lire).[12]

Prosečana Blaž Vrša in Andrej Črešnjar sta nadaljevala pot do Skopega, kjer sta v vaškem taboru pri cerkvi našla skupino kakih desetih galjotov z velikim številom vaščanov, ki so skušali ugotoviti, kakšne namere imajo neznani tujci. Andrej Črešnjar, ki je znal »malo italijansko«, se je z njimi pogovoril in prejel deset srebrnikov, Blaž Vrša pa pet sežnjev črnega blaga (*Zambellotto negro*). Vsak od njiju je prejel še po en manjši meč. Obdarjena sta bila v zameno za napotke. Galjoti so želeli, da jih pospremita do Gorice, a sta odklonila, ker sta se morala vrniti domov. Tem galjotom naj bi se v Skopem ne zgodilo nič žalega.[13]

Dogodka v Zgoniku in pri Vogljah še zdaleč nista predstavljala edini nasilni srečanji med kmeti in galjoti na devinskem Krasu. Glavarjev namestnik, cesarjev predstavnik v Goriški grofiji Gaspar de Lantheri, je devinskemu sodniku na primer pisal, da so nekateri galjoti povedali, kako so »potem, ko so stopili z galeje, medtem ko so hodili v bližnje vasi, bili na cesti in v samih vaseh oplenjeni denarja in blaga, ki so ju imeli pri sebi« (*da alcuni veramente s'ha inteso, che smontati loro da la galera, mentre caminavan alle ville vicine, e in strada, e nelle ville stesse sono stati svaleggiati e di robbe e di dinari, ch'havevano addosso*).[14] Tudi številna pričanja kraških kmetov o »podarjenem« denarju, arkebuzah in oblačilih prav gotovo prikrivajo nasilno odvzeta denar in blago.

A ne nujno vsa. Na dan, ko so zbežali galjoti, so bili Sebastjan Semec, Martin Barbot, Gregor Lupinc in Gregor Šušteršič iz Šempolaja ter Matija Šušteršič iz Prečnika in Tomaž Divjak iz Samatorce na poti, namenjeni v Škocjan, kjer je šempolajski župan hranil nekaj žita, ki naj bi jim ga nameraval dati. Jezdili so na svojih konjih in še preden so prispeli v Repnič, preko Zgonika, so ob cesti blizu njiv, ki jim pravijo Rjavci, opazili vrečko iz tankega belega blaga, jo pobrali in odjezdili naprej. Ko so prispeli na Gabrk oziroma

12 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 4v–10v, *Joannes Primosich de Sella habitans in Contovello*, *Jurius Daneu de Contovello*, *Stephanus Stariz de Contovello*, *Adam Starez de Contovello* (Devin, 26. in 27. junij 1605).

13 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adamo Stariz et socios de Contovello – ločena obravnava Prosečanov*, f. 1–2, *Andreas Ceresignar de Prosecco* (Devin, 3. julij 1606); prav tam, f 2v–3, *Blasius Versa de Prosecco*(-Devin, 3. julij 1606); prav tam, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 10v–12, *Lucas Daneu de Contovello* (Devin, 27. junij 1605); prav tam, f. 12–13, *Matthias Clignia de Contovello* (Devin, 27. junij 1605).

14 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 14, *Gaspar de Lantherijs Goritiae Locumntenens* (Gorica, 22. maj 1605).

nedaleč od Divače, so vsebino vrečke izpraznili na nek lesen ploh in prešteli srebrnike. Vrečka je vsebovala še eno vrečko iz grobega črnega blaga, v kateri je bilo 250 ali 260 srebrnikov različnih velikosti, črna jopa ter nekaj robcev in brisač. Zunanja vrečka je bila rahlo prerezana oziroma strgana pri vrvici, s katero se je zvezala.[15]

Po prvem preplahu, začetnem razburjenju in prevladi pohlepa so se strasti nekoliko polegle. Nastopil je čas za tudi drugačen odnos med kmeti in galjoti. Čeprav so tu nanje streljali, so se galjoti na primer že istega dne vrnili tudi v Zgonik. Kakih deset galjotov od tistih, ki so hodili za zastavico, je prišlo jest in pit v gostilno. Kmalu zatem je prišel Jakob Volk in jim povedal: »Prišli so trije čolni, ki vas hočejo ujeti!« Očitno se je to pripetilo prav kmalu po njihovem prihodu na Kras, saj so bili to čolni, s katerimi so Koprčani prišli po galejo v Grljan, kamor so prispeli dve uri po izkrcanju galjotov. Ob tej novici so galjoti začeli bežati, ne da bi plačali, zato je Jakob Volk plačal gostilničarju namesto njih. Zaskrbljeni so prosili domačine, naj jim pokažejo pot v Gorico. Tako so jih Jakob Brankovič, poimenovan Vuk, Ivan Muželj, Jakob Pahorič in Berton Vran pospremili proti Dolu in za to od galjotov »v dar« prejeli arkebuze in plašče. Nekateri vaščani so prejeli po en ali dva »galjotska kovanca za vodo, drugi za vino« (*monete galeotte per aqua, chi per vin*).[16] Ranjeni Cesare iz Padove je v Zgoniku dobil zatočišče pri Antoniu da Pozu, ki je v zameno prejel tri srebrnike za kruh in vino.[17] Lovre Skok iz Repna je prejel nekaj denarja, ker je galjotom pokazal pot.[18] Kot je povedal mežnar Gašpar Cibic, se je proti večeru v Zgonik vrnila skupina kakih dvajsetih galjotov, ki »so jedli, pili in odšli, ne da bi storili kaj žalega« (*verso la sera ne viensero anco in Sgonicho circa 20 li quali mangiarono, et beverono, et si partirono senza far dispiacer ad alcuno*).[19] Galjoti so šli tudi mimo Repna, kjer je župan Marko Stančič prejel en dukat za hrano in pijačo, drugi dukat za par čevljev in še tretjega, ker jih je »naučil poti«. Helena Sosič iz iste vasi je prejela štiri srebrnike,

15 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 23v–27v, *Sebastianus Semez di Santo Pelagio, Matthias Sostercig di Presnich, Martinus Barbot di Santo Pelagio, Gregorio Lupinez di Santo Pelagio, Thomas Deviach di Samatoriza* ter *Gregorio Sostercig quondam Gregori di Santo Pelagio* (Devin, 10. in 12. december 1605).

16 AST, *ATTA*, b.200/1, fasc. 4a, f. 3v–4, *Bertonus Vran de Sgonich* (Devin, 15. maj 1605); prav tam, f. 4–4v, *Juvanus Musel de Salis* (Devin, 15. maj 1605); prav tam, f. 37–41v, *Antonio puteo Carneus degens in Sgonico* (Devin, 28. junij 1606).

17 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 4v–5, *Jacob Brancovig detto Vuch de Gabraviza* (Devin, 15. maj 1605); prav tam, f. 6–6v, *Antonius Depoz de Carnea degens in Sgonicho* (Devin, 15. maj 1605).

18 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 7v, *Primossius Obresnich de Ottomai* (Devin, 15. maj 1605).

19 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 41, *Gaspar Cibez di Sgonicco monacus* (Devin, 28. junij 1605).

Matija Mulič, ki je trdil, da jim je pokazal pot, pa naj ne bi prejel ničesar.[20] V gostilni v Zgoniku sta se naslednjega dne srečala tudi oba galjota, na katera so streljali. Ranjeni Cesare iz Padove je tam našel Giulia Cesareja iz Parme, ki je pil, in skupaj sta se odpravila v Gorico.[21]

Od vseh prebeglih galjotov se je vsaj eden celo ustalil na Krasu, v Štivanu pri Devinu, in krožil po območju devinskega gospostva. Mesec dni po begu je župan v Štivanu Primož Lavriha povedal, da je bil en galjot najprej zaprt na devinskem gradu in nato izpuščen ter zdaj »tava po tej okolici, ne da bi storil kaj žalega« (*quello, che era qui in castello prigione, qual fu rilasciato, et va vagando in questi contorni senza far dispiacere ad alcuno*). To je bil Vincenc Mavre iz Milj pri Kopru, ki je skoraj leto dni po begu še vedno prebival na tem območju. »Ne grem nazaj v Milje, temveč se zadržujem tu in tam, kot zmorem, in če najdem kaj dela pri kom, delam,« je dejal (*non vado a Muggia, ma m'intratengo qua et là al meglio, ch'io posso, et se trovo da lavorar a qualch'uno lo faccio*). Neka vdova, pri kateri je prespal v Saležu, mu je zaupala, da je Jurij Vran v resnici ranil galjota Cesareja iz Padove in mu tudi odvzel denar, ki ga še hrani. Ko ji je povedal, da je tudi sam zbežal z galeje, se je kesala, da mu je to zaupala.[22]

Med zasledovalci galjotov na Krasu se omenjajo tudi razni Tržačani, ki so se želeli okoristiti z nenavadno priložnostjo in so zato prihiteli na Kras. Župan v Zgoniku Ivan Cvetkovič je videl, kako je šel na dan bega skozi vas sin gospoda Zotta de Leo, pripadnika elitne tržaške rodbine, spremljal pa ga je Matija Cibic s Proseka (*io ho visto il fiol del Zotto de Leo, et Mathia Cibez uno di Trieste, l'altro di Prosecho detto giorno a passar per la nostra villa*).[23] Podoben primer predstavljata Tržačan Piero Panbianco in Zuanbattista di Capodistria iz Kopra, živeč v Trstu.[24] Po vsej verjetnosti sta to tista, ki ju je omenjal Mihael Škabrijel iz Repna, ko je trdil, da je šel do Štorij z dvema Tržačanoma, ki sta zasledovala galjote, da bi jih oropala. Tam so skupaj jedli in pili, potem pa sta Tržačana ostala z galjoti in jih menda oropala (*andai con loro sino a Sattorian, dove bevei et mangiai con loro, et poi ritornai in drio, et non mi fu dato cosa alcuna, qualli di Trieste restorono con quelli galeotti, et ho inteso che li tolsero li*

---

20 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 8, *Mathias Cocig de Repin* (Devin, 15. maj 1605); prav tam, f. 8v, *Mathias Mulig de Repin* (Devin, 15. maj 1605).

21 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 20v–22, *Cesare di Padua, et mio padre si chiama Alessandro da Fosson* (Devin, 9. december 1605).

22 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 15, *Primossius Laurica Decanus Sancti Joannis* (Devin, 6. junij 1605); prav tam, f. 28–29, *Vincentius Maure de Mugla* (Devin, 20. marec 1606).

23 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 3–3v, *Juvanus Cvetcovig decanus Sgonigh* (b.d., 13. maj 1605?).

24 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, f. 1v, *Mathias Scherlovai de Repin* (Devin, 15. maj 1605).

danari).[25] Tudi Matija Škerlavaj iz Repna je videl istega Zuanbattisto iz Kopra, živečega v Trstu, in Piera Panbianca iz Trsta, kako sta v spremstvu drugih šestih mož, oboroženih z arkebuzami, zasledovala galjote. Dodal je, da je slišal, kako naj bi šli za njimi do Podnanosa v Vipavski dolini (*S. Vido di Vipacco*) in jim tam odvzeli denar ter drugo, kar so imeli s seboj. »Bil sem prisoten, ko so ti iz Trsta spraševali galjote za denar, in galjoti so rekli: "Pustite nas na miru to noč, jutri vam bomo dali, kar želite"« (*io era presente che detti di Trieste domandavano danari a detti Galeotti, et li galeotti dicevano lassateci in pace questa notte che domani vi daremo quello volete*).[26]

Tržačane je »galjotski denar« pritegnil na Kras tudi v naslednjih dneh. Veliko kmetov je zamenjalo nasilno ali prijazno pridobljeni denar, ker je bil takega kova, porekla in žlahtne kovine, da ni bil primeren za vsakdanjo rabo na podeželju, ali tudi zato, ker ga niso dobro ali sploh poznali. Nenazadnje je bilo denar, ki ni bil v navadnem obtoku na tem območju, smotrno zamenjati zato, da bi zabrisali dokaze o svojih dejanjih in pridobljeni koristi. Med Tržačani, ki so menjali denar kraškim kmetom, sta se omenjala zlasti *Justo Julianis* (Giusto Giuliani) in *Domenego Burlo* (Domenico Burlo). Oba sta bila pripadnika dveh skozi stoletja uglednih tržaških plemiških rodbin, torej pripadnika mestne elite.[27]

Na dan bega, 2. maja, se je večja skupina galjotov s Krasa spustila nazaj proti obali v Trst. Tržačani so skupino galjotov, ki je štela šestdeset ali sedemdeset mož, »slekli« dragocenih plemiških oblačil (*diversi vestimenti de Nobili de galia, et altri gentilhomini de i quali, quelli ribaldoni se ne vestirno*) in »jim odvzeli denar, ki so ga prinesli s sabo«, nato pa jim zagrozili s kaznovanjem, če ne bi takoj zapustili Trsta. Glavarjev namestnik v Trstu je sicer privolil v prošnjo odposlanca koprskega podestata Giulia Dotta, da bi beneški možje in celo vojaška posadka *capellettov* na tržaškem ozemlju preganjala ubežnike. Galjoti, ki so se spustili v Trst, so torej naleteli tudi na Benečane. Pri tem naj bi bil ubit ubežnik, poimenovan »Cigan«.[28]

Dan po begu iz Kopra, to je 3. maja zvečer, je skupina galjotov na poti v Ljubljano že prenočila v Planini pri Postojni, kjer je »veselo trošila denar v

25 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 9, *Michael Scabriel de Repin* (Devin, 15. maj 1605).

26 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 1v, *Mathias Scherlovai de Repin* (Devin, 15. maj 1605).

27 AST, *ATTA*, b.200/1, fasc. 4a, f. 1, brez imena in datuma; prav tam, f. 4; *Thomas Lissiza de Sallis* (b.d., 13. maj 1605?); prav tam, f. 5, *Juvanus Brancovig de Gabraviza* (b.d., 13. maj 1605?); prav tam, f. 6–6v, *Antonius Depoz de Carnea degens in Sgonicho* (Devin, 15. maj 1605).

28 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 16v–17, *nobil homo D. Geronimo Minio destinado proveditor alla Ceffalonia* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 58v, *Signor Giulio Dotto del q. signor cavalier Camillo Nobile Padoano* (Koper, 9. maj 1605); AMSI, *Dispacci del podestà di Capodistria 29*, str. 12.

gostilni« (*allegramente spendevano nell'hostaria il danaro*). Istega večera so štirje prespali v Senožečah, naslednjega dne pa naj bi odšli »neznano kam«. Tri dni po begu, 5. maja, je šla preko Senožeč še »velika skupina v smeri Kranjske« (*sono passati una grossa compagnia verso il Cragno*). Tako so sporočali iz kraških gospostev na prošnjo beneškega kapetana v Rašporju.[29] Očitno so bile nekatere skupine galjotov hitrejše, medtem ko so drugi napredovali počasneje.

29 AMSI, *Dispacci del capitano di Raspo*, str. 261–264.

Poti in cilji galjotov

Kljub temu, da so se galjoti kmalu po prihodu na Kras razdelili in razkropili tudi v manjše skupine, je mogoče vsaj v glavnih potezah orisati različne smeri, ki so jih ubrali. Kraševci so pričali o tem, kako so jih galjoti spraševali za pot do Gorice in obenem iskali koga, ki bi govoril italijansko. Prebivalci Zgonika in Saleža so nekatere usmerili proti vasi Veliki Dol, drugi so nadaljevali v smeri Repna in nato Skopega. Sklepati je mogoče, da so se po različnih poteh podali čez Kras v Gorico. Dejansko je skupina galjotov, po pričevanju enega od njih, v Gorico prispela 4. maja zjutraj, torej drugi dan po begu, zaslišanja pa so se začela že naslednjega dne. Za to smer bega se je odločilo večje število galjotov, ki so bili še decembra 1605, torej sedem mesecev kasneje, zaprti na goriškem gradu. Na podlagi ubrane smeri in navedb o jeziku je mogoče tudi sklepati, da so bili ti po poreklu iz italijanskih dežel. Odtod sta nenazadnje izhajala tudi oba galjota, zaprta na goriškem gradu in zaslišana v okviru devinskih procesov, in sicer Giulio Cesare Pozanis iz vojvodine Parme in Cesare iz Padove.[1] Gorico kot smer bega naj bi omenjal tudi beneški kapetan v Rašporju.[2] O tej smeri nadalje priča primer galjota, ki so ga v Devinu prijeli že na dan bega, kot je poročal Giulio Dotto – to je bil Geronimo Oriol iz Benetk.[3]

1 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 20v–22, *Cesare di Padua, et mio padre si chiama Alessandro da Fosson* (Devin, 9. december 1605), in prav tam, f. 34, *Cesare de Padoa* (Gorica, 8. maj 1605); prav tam, f. 31–33v, *Giulio Cesare Pozanis de Sesia del stato del Duca di Parma* (Gorica, 6. maj 1605).

2 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 23, *Domenego Paris, scrivan della galia Loredana* (Koper, 6. maj 1605): *Ho inteso che il signor general da Raspo haveva scritto, che molti era andati alla volta de Goritia, altri alla volta de Segna, chi qua chi la in paesi arciducali.*

3 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 58v, *Signor Giulio Dotto del q. signor cavalier Camillo Nobile Padoano* (Koper, 9. maj 1605).

GEOGRAPHISCHE CHARTE
von
ISTRIEN
Welcher gestalten Ihre Hochgräfl. Excell:
der Hr. Grāf: Feldzeugmeister Hr. Hr. Graf
von Heister, bis ende Decembris 1702 die
Confinen an denen See Küsten, von Trieste an,
bis Fiume visitiret.
Erklärung der Farben und Figuren
Päbstl. Confinen - - - Blau
Röm. Kayl. Confinen - - Gelbe.
Venetianische Confinen - - Roth
Weiß Brignolle Montagnen
Tiefen Thäler - - - Grün
Flecken Örter und Städte
Häfen und Marcktplätzen
Schlösser - - -
Klöster - -
Dörffer - -
Abgedruckter March
CARSO
Fiume
Cartua
Volosca
Vignenaga
Cernova
Moschienizza
Castua
Mattuglie
Tersatto
Castel Nuovo
Rastomizza
Montenero
Thiuttel
Canfanaro
Grimiano
Cittanova
Ysola
Pyrano
Image
Punta Salvore
Città nova
Quieto
Umago
Città Nova
Verteneglio
Buttorego
Gimalda
Parenzo
Orsara
Calmo
Pinguente
Portole
Cerovglie
Gradina
Pisino
Zarella
Vermo
Zarillo
Lanischie
Bogliuno
Belai
Pisino
Gradina
Gallignana
TERRIT
DI
PISIN
ISTRIA

6
Zemljevid Istre z označenim potekom meje med habsburškim in beneškim ozemljem. Vidni so tudi kraji upora in bega galjotov: Koper, Grljan, Kontovel, Trst in Reka, v zaledju pa Kras, 1702 (StLA, *Karten*, M. 46 (*HK-1703-IV-62*)).

Druga večja skupina se je potem, ko je prispela na Kras, ponovno spustila proti obali v Trst, kjer je verjetno pričakovala, da bo naletela na naklonjenost, saj se je tja v preteklih letih že zateklo nekaj ubeglih galjotov, tudi z galeje Loredane, kot bomo še videli. A ne glede na to, kaj so si galjoti obetali, so jih tu pričakali plena željni tržaški meščani in celo beneški *capelletti*, ki so uprizorili pravi lov na galjote. Gospod Dotto, ki je šel v Trst in Devin po pomoč, je poročal, kako so Tržačani oplenili šestdeset galjotov in jim zapovedali, naj takoj zapustijo Trst in njegovo ozemlje. Utemeljeno je sklepati, da so dejansko zapustili Trst, kar so lahko uresničili le tako, da so šli nazaj na Kras.

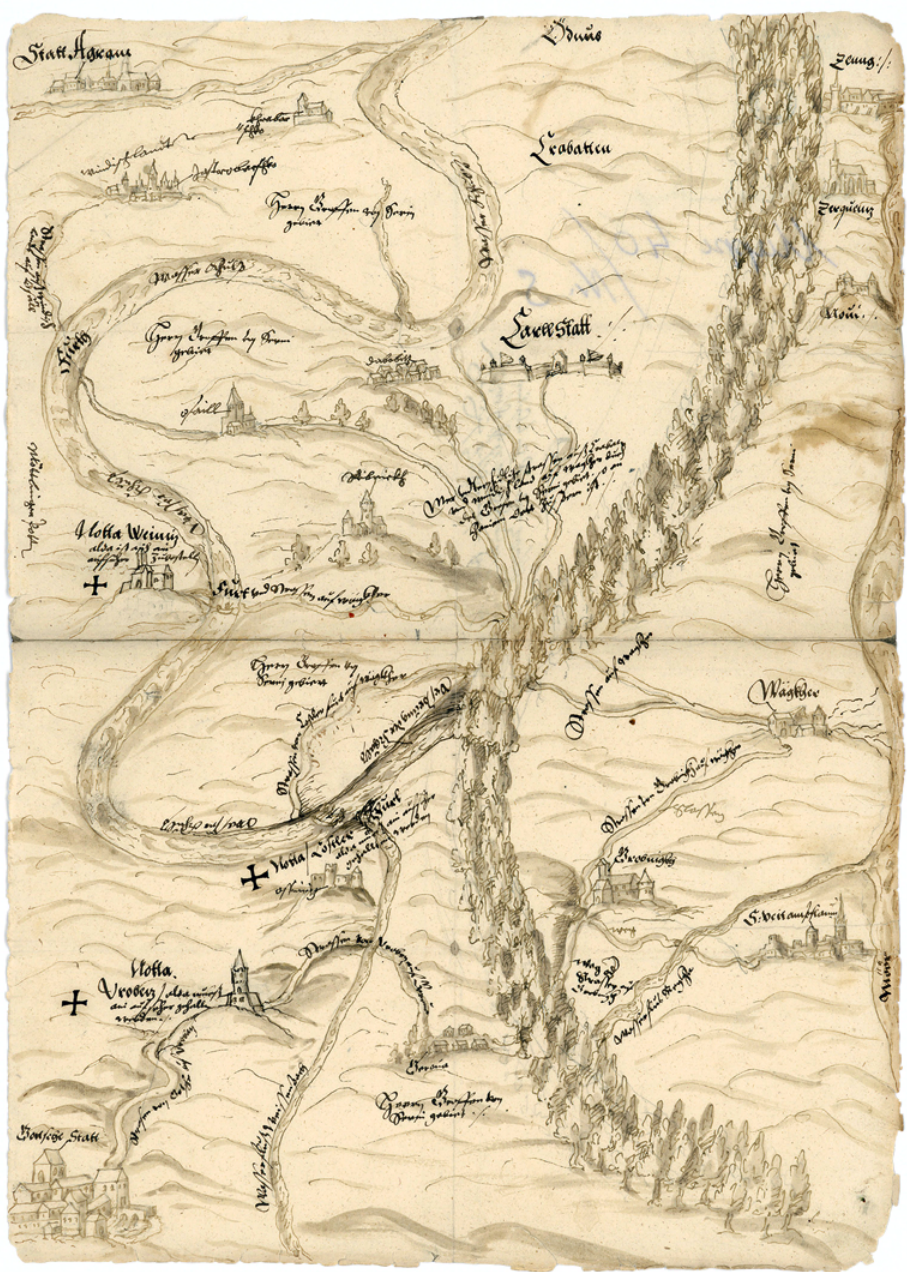
Dotto je poročal tudi, kako je slišal, da je velika skupina krenila proti Karlovcu, medtem ko so ostale oplenili Tržačani in »kmetje iz tiste okolice«, torej Kraševci (*ho poi inteso che una troppa, ch'era grossa, è tirata verso Carlestat, li altri sono stati svalisati da Triestini, et villani di quei contorni*).[4] Tudi koprski podestat Hieronimo Loredan je poročal, da je druga skupina od tiste, ki se je spustila v Trst, štela naj bi »morda sto« galjotov, odšla »v smeri Senja ali, kot pravijo drugi, v Karlovac«.[5] Vse ostale razpoložljive informacije o premikih galjotov v prvih dneh po begu omenjajo njihovo pot preko kraških gospostev in dalje na Notranjsko, na primer preko Senožeč in Planine. Na tej podlagi je mogoče sklepati, da se je glavnina galjotov (razen tistih, ki so se podali v bližnjo Gorico) usmerila v zaledje, proč od meje, in sicer takoj, ko so prispeli na Kras, ali zatem, ko so morali zapustiti Trst.

Oba ujeta galjota, ki sta v svojih zaslišanjih nekoliko natančneje opisala svojo pot, to sta bila Simon Boscador iz Motovuna in Lorenzo Bollanetto iz Benetk, sta navedla, kako je večina galjotov prispela v Ljubljano.[6] Tu so vodilni uporni galjoti, ki so imeli več denarja, »veliko tolarjev zamenjevali za zlato« (*assai delli toleri che a Lubiana scambiavano per far ori*). V Ljubljani so se ubežniki »razkropili«, a vendarle razdelili v dve večji skupini. »Italijani« so se v Ljubljani nekoliko zadržali in nato »šli v eno smer«, to je proti italijanskim deželam, »Slovani« pa so »šli v drugo smer«, proti Zagrebu (*a Lubiana si sparpagnassimo, et chi andò alla volta de Mantoa, et chi d'Urbino /.../ i italiani si partiron andando da una parte, et i schiavoni anch'essi si partiron andando dall'altra /.../ li itialiani restorno a Lubiana, et li schia-*

4 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 59, *Signor Giulio Dotto del q. signor cavalier Camillo Nobile Padoano* (Koper, 9. maj 1605).

5 AMSI, *Dispacci del podestà* di Capodistria *29*, str. 12, *Loredan* (5. maj 1605).

6 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 3v–4v, *Simon q. Mattio Boscador de Montona il mio mestier è di Calegaro* (Motovun, 16. junij 1605); prav tam, f. 24–25, *Lorenzo Bollani* (Oderzo, 29. julij 1606).

I7
Slovensko-hrvaško obmejno območje med Zagrebom in Karlovcem ter Kočevjem, Reko in Senjem s kraji, kamor so zbežali številni galjoti (StLA, *Karten*, M. 46, Nr. 5).

voni andorno a Grabbo).[7] Seveda ni mogoče izključiti, da se je kdo od njih tudi ustalil na Kranjskem, saj so Benečani ujeli res majhno število vseh ubeglih galjotov, praviloma tiste, ki so se vrnili v domači kraj.

O nadaljnji poti »italijanskih« galjotov je mogoče sklepati na podlagi pričevanj tistih, ki so jih kasneje ujeli. Tako je Paulo de Bertoli iz Bergama povedal, da je vselej potoval po kopnem po »cesarjevih« deželah do Trenta, kar pomeni, da se je iz Ljubljane in Kranjske podal preko Koroške in Tirolske. Iz Trenta je prestopil na ozemlje Beneške republike in prispel v Bergamo (*sempre in per quello dell'Imperatore tanto che me condussi a Trento, et de la in questa Città*), kjer so ga takoj ujeli, in sicer 16. novembra 1605, šest mesecev in pol po begu.[8] Pred njim, najkasneje v juliju 1605, sta bila ujeta tudi Vicenzo Ghiseto iz Brescie, ki so ga aretirali v kraju Acquanegra v vojvodini Mantovi, in Piero Francesco dei Penazzi iz kraja Tregnago pri Veroni, ki so ga zasledili v domačem kraju.[9] Že 26. junija 1605 je bil ujet Leardo iz kraja Zevio pri Veroni, kjer je bil aretiran.[10] Ni izključeno, da so potovali skupaj. Šele leto kasneje (25. avgusta 1606) je bil na svojem domu ujet še en ubegli galjot z območja Verone, to je Geronimo, poimenovan Spazapan dei Balestrari, iz kraja Oppeano pri Veroni, ki je izjavil, da se je medtem preživljal v Rimu.[11] Možno si je predstavljati, da so se v domače dežele in kraje vračali tako, da so se, kolikor je bilo mogoče, izognili ozemlju Beneške republike, kot je to povedal edini, ki je nekoliko pojasnil svojo pot.

Druga večja skupina je iz Ljubljane krenila v Zagreb. Sestavljali so jo pretežno Dalmatinci, čeprav sta se tej skupini na primer pridružila tudi tista dva galjota, ki sta zapustila bogatejše informacije o njuni poti in sta bila drugačnega porekla. Simon Boscador iz Motovuna je povedal, da se je iz Zagreba »vrnil domov«, ker ni imel kaj jesti, v Motovunu pa je bil kot prvi od vseh

---

7 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 3v–4v, *Simon q. Mattio Boscador de Montona il mio mestier è di Calegaro* (Motovun, 16. junij 1605); prav tam, f. 24–25, *Lorenzo Bollani* (Oderzo, 29. julij 1606).

8 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 8v, *Francesco Diedo (?) Podestà di Bergamo* (Bergamo, 18. november 1605); prav tam, f. 11, *Paulo de Bertoli da Chiodano habitante in Borgo santo Leonardo* (Bergamo, 17. november 1605)

9 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 6, *Piero Francesco q. Matthiolo dei Penazzi da Trignan* (Benetke, 23. julij 1605); prav tam, f. 6, *Vicenzo Ghiseto de Remedel de Sora territorio bressan* (Benetke, 23, julij 1605).

10 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 6, *Leardo q. Giacomo da Zevio* (Benetke, 23. julij 1605).

11 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Diffese dei Sopracomiti et Comito nel consiglio de 30 delegati dal Senato*, f. 132–134, *Gieronimo detto Spazapan dei balestrari dalla villa di Oppeano* (Benetke, 25. avgust 1606).

ubežnikov z galeje Loredane s strani Benečanov ujet že sredi junija 1605.[12] Če za njega lahko le ugibamo, ali se je vrnil po isti poti nazaj ali pa je morda prispel preko kvarnerskega območja, je Lorenzo Bollani povedal nekoliko več. V Zagrebu se je zadržal dalj časa, nazaj v italijanske dežele pa se je vrnil preko Reke, kjer se je vkrcal in preplul Jadran. Njegova prva postaja na italijanskem polotoku je bilo romarsko Marijino svetišče v Loretu, naslednji pa Cervia in nato Padova, od koder je prispel v okolico Oderza, kjer je bil v kraju Candole ujet šele julija 1606, več kot leto dni po uporu.[13]

Podobno kot v Ljubljani, so se verjetno tudi v Zagrebu galjoti postopoma razkropili; nekateri so tam ostali kratek čas, drugi so se zadržali dlje. Tudi na podlagi pričevanja Lorenza Bollanija, da naj bi se vodja upora poročil v Varaždinu, lahko ugibamo tudi, da se je kdo ustavil v notranjosti Hrvaške in se na primer pridružil kateri od skupnosti v vojni krajini. Že omenjena poročila beneških opazovalcev in upraviteljev, da naj bi večja skupina galjotov odšla v smeri Karlovca, bi lahko potrjevala to domnevo.

A do Karlovca, predvsem pa do Senja, ki se tudi omenja kot cilj bega, ni bilo mogoče priti le preko Ljubljane (in Zagreba), temveč tudi neposredno iz tržaškega zaledja in Krasa v smeri Reke in Kvarnerja, na primer preko Prema in Ilirske Bistrice. Prem je beneški kapetan v Rašporju Marc'Antonio Erizzo dejansko omenil kot gospostvo, preko katerega je šla skupina galjotov.[14] Tako pot potrjuje tudi pričevanje gospe po imenu Fiametta de Vettor Fasuol iz Benetk, ki je pričala, kako jo je v Bakarju nagovoril moški po imenu Ivan (*Zuane*), ki je hotel podkovati konja in se mu je zelo mudilo. Povedal ji je, da je z oropane beneške galeje in da mora bežati, saj je bil sam »iznajditelj« upora, ter dejal, da ga je na galejo obsodil vojvoda Mantove (kar ustreza vodilnemu uporniku Ivanu iz Bosne) »zaradi ljubezni do neke ženske in da je odločen, da hoče lepo živeti ali raje umreti« (*condannato in galia per amor di una donna, et che l'era risoluto vuoler, o ben vivere o morire*).[15] Če verjamemo temu pričevanju, ta pot kaže na namero, da bi se pridružil uskokom v Senju. Glede na to, da je bilo med vodji upora na galeji več uskokov, med katere je sodil tudi Ivan, je taka interpretacija prepričljiva in tudi predvidljiva, ker je bilo med us-

12 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 3–4, *Simon q. Mattio Boscador de Montona il mio mestier è di Calegaro* (Motovun, 16. junij 1605).

13 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 19, *Zuane Bollani* (Oderzo, 28. julij 1606); prav tam, f. 24–25, *Lorenzo Bollani* (Oderzo, 29. julij 1606); ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 5, f. 24–25, *Lorenzo Bollani* (Benetke, 2. avgust 1623).

14 AMSI, *Dispacci del capitano di Raspo*, str. 262–263.

15 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 5, f. 13, *Madonna Fiametta de Vettor Fasuol da Venetia* (Benetke, 20. februar 1622).

koki vedno prisotno precejšnje število ubežnikov z beneških galej.[16] In če se je Ivanu tako mudilo, je po vsej verjetnosti prispel v Bakar kmalu po uporu.

Če povzamemo in odmislimo neuspešno iskanje zatočišča v Trstu, so se galjoti na begu v večjih in manjših skupinah razdelili na tri tokove. Številni so poiskali in našli pot do Gorice – ti so bili večinoma italijanskega porekla. Druga, manjša skupina se je s Krasa usmerila direktno v Senj. Glavnina galjotov pa se je podala v Ljubljano. Od tod so nekateri nadaljevali pot proti Italiji s severne strani preko habsburških alpskih dežel Koroške in Tirolske, drugi pa so se spustili v Zagreb. Tu so eni šli v Vojno krajino, drugi nazaj na jadransko obalo, v Kvarner, od koder je bilo mogoče pripluti tudi na jadranske obale Papeške države. Nekateri so se v posameznih mestih na poti zadržali več, drugi manj časa, spet drugi so se ponekod tudi ustalili.

16 Bracewell, *Senjski uskoci*, 60–61, 75, 82–83.

Odziv ljudi, skupnosti in lokalnih oblasti na habsburški strani

Sodne obravnave v Devinu, povezane z galjoti na Krasu, so zajele le del dogajanja, saj je skupno število galjotov, vpletenih v dogodke, ki jih obravnavajo devinski sodni spisi, daleč nižje od dvestotih prebeglih. Razen na začetku, ko so galjoti mimo Kontovela odkorakali proti Zgoniku in so bili po pričevanjih samih kmetov še vsi združeni v veliko skupino, ki je štela kakih dvesto mož, se je kasnejše dogajanje, izpričano v virih, razdrobilo na več manjših dogodkov, v katerih so praviloma udeležene manjše skupine ubežnikov. Kljub tem oviram pa je vendarle mogoče zarisati nekatere glavne poteze in značilnosti odziva vaških skupnosti in posameznikov na srečanje z galjoti. Prihod ubežnih galjotov na Kras je povzročil različne odzive. Razlikovati je mogoče med prvo neposredno reakcijo in kasnejšimi pristopi, kakor tudi med različnimi vzgibi, kot so koristoljubje in nasilje, a tudi naklonjenost. Čeprav so z zlatom, srebrom, oblačili in orožjem bogato obloženi galjoti med kraškimi kmeti nedvomno vzbudili strasten pohlep, vsa srečanja niso bila le izključno roparskega značaja.

Prva reakcija je bil strah. Strah pred posadko beneške galeje, ki se je nenadoma izkrcala na kraški obali. Strah pred skupino dvestotih mož, ki so oblečeni v beneška plemiška, oficirska in mornariška oblačila, oboroženi z arkebuzami, meči in bodali korakali za zastavo. Ob tem prizoru so vaške skupnosti nemudoma dale znak za preplah z zvonjenjem zvonov, prebivalci so se zatekli v vaške tabore in cerkve s svojim imetjem, živino so odganjali na varno, stran od vasi. Bali so se, da se je pričela »beneška vojna«. V tem je mogoče opaziti takojšen kolektivni odziv skupnosti na pretečo nevarnost. V sklopu te prve, neposredne reakcije se pojavi tudi vsaj en primer samoobrambe, ki je edini izpričan, in sicer ko so se v Zgoniku postavili na stražo in streljali na galjote, pri

18
Kraški rob med Kontovelom in Sesljanom z morjem v ozadju. Vidna sta Kontovel in Prosek, od koder so galjoti začeli svoj beg na Kras; pogled s kopnega, 17. stoletje, detajl (BCT, *AD*, fasc. 12A 2/16).

čemer proces ni mogel pojasniti, ali je bila oborožena straža postavljena po navodilu skupnosti ali pa je šlo za samostojno pobudo posameznika.

Ko so ugotovili, da galjoti nimajo napadalnih namer in ne predstavljajo nevarnosti, so kraški kmetje ubrali drugačne, aktivnejše pristope k nenavad-

nemu dogajanju. Nekateri so se podali v zasledovanje galjotov z namenom, da bi izkoristili nepričakovano in nadvse redko priložnost ter galjote oropali denarja in blaga z galeje. Pri tem so bili kmetje napadalni in nasilni, združeni v skupine, ki so štele po več mož. A galjoti so pri Kraševcih iskali predvsem pomoč in pogostitev, želeli so si miru in varnosti, hoteli so se oddaljiti od morebitnih zasledovalcev in se umakniti na varno. Za vse to so bili pripravljeni dobro plačati in nagrajevati. Dejansko so Kraševci galjotom poleg nasilnega pristopa nudili tudi pomoč in gostoljubje proti plačilu, galjoti pa so kmete z denarjem in predmeti plačevali in nagrajevali za njihove usluge, ko so jim pokazali pot, jih pospremili ali pogostili v gostilnah in po domovih. Iz virov sicer ni mogoče razbrati, kakšno je bilo razmerje med nasilnostjo in prijaznostjo kmetov pri pridobivanju koristi od galjotov v obliki denarja in predmetov, saj so na zaslišanjih vsi kmetje zatrjevali, da so denar, oblačila in orožje prejeli v dar ali pa našli po naključju, ne pa tudi, da bi šlo za plen napadov in ropov. Kljub temu je mogoče sklepati, da je bilo prisotno oboje, nasilje in pomoč, pri čemer so kmetje v zameno za pomoč pričakovali in tudi zahtevali poplačilo.

V povezavi z odnosom kraških prebivalcev do ubežnikov je mogoče opaziti tudi razliko med količino informacij o srečanjih z galjoti italijanskega in slovanskega porekla. Eni in drugi skupaj so predstavljali veliko večino ubežnikov. Medtem ko večji del pričevanj o bolj ali manj nasilnih interakcijah zadeva srečanja med kmeti in galjoti, ki so govorili italijansko, o ostalih v devinskih sodnih virih ni ne duha ne sluha. Ugibati je mogoče, da so se galjoti po poreklu iz dežel vzhodnega Jadrana laže sporazumevali s kraškimi domačini in so zaradi tega bolj gladko prišli skozi. Pri tem je smotrno upoštevati, da je bilo leto 1605 še dovolj blizu obdobju, ko so se na Kras naseljevali prebežniki s hrvaških in bosanskih območij, vključno z uskoki.[1] V primeru srečanja je to lahko predstavljalo dodatno prednost.

Vsekakor so le redki kmetje priznali, da so prejeli denar, večinoma so to zanikali ali zamolčali. Tako je ugotavljal tudi upravitelj (*castellano*) devinskega gospostva in glavarstva Ludovico Lengo, ki je vodil proces in zaslišanja. V poročilu svojemu nadrejenemu, devinskemu gospodu in glavarju grofu Rajmundu Turnu (*Raimundus a Turri*), o poteku sodne preiskave je po dveh tednih od začetka zaslišanj obveščal, kako naj bi tržaška gospoda Domenico Burlo in Giusto Giuliani ter »neki služabnik vikarja v Trstu« (*un servitor del Vicario di Trieste*), to je glavarjevega namestnika, po vaseh devinskega gospostva kmetom zamenjali veliko srebrnikov za drug denar, pri menjavi pa naj bi zaslužili vsak po štirideset dukatov. Ludovico Lengo je sklepal, da je na

1 Terseglav, *Uskoška pesemska dediščina*, 25.

podlagi tolikšnega zaslužka z menjavo »treba verjeti, da so vaši podložniki prejeli veliko količino denerja, a tega nočejo priznati«, vsekakor pa menil, da so kmetje galjotom denar »odvzeli« (*si che si deve senon credere, che li subditi suoi habbino hauto in gran quantita di danari, ma non lo voleno confessare /.../ danari, et robbe tiolte alli galeotti dalli subditi*).[2] Spomnimo se, kako je tudi goriški namestnik glavarja Gaspar de Lantheri na podlagi izjav nekaterih izmed galjotov, pridržanih v zaporu na gradu v Gorici, sporočal, da »potem, ko so se izkrcali iz galeje, medtem ko so hodili proti bližnjim vasem in na cesti in v samih vaseh, bili oropani blaga in denarja, ki so jih imeli na sebi«.[3]

Galjoti na begu so se izkrcali na ozemlju habsburškega mesta Trsta, a kmalu potem, ko so se povzpeli na kraško planoto, so prešli na območje, ki je pripadalo gospostvu in deželskemu sodišču Devin, zatem pa so na svoji poti prešli ozemlje še drugih primorskih gospostev. V odzivih lokalnih oblasti na habsburški strani je mogoče opaziti razlike med predstavnikoma centralne oblasti (namestnikoma glavarja) v Trstu in v Gorici, tržaškimi mestnimi oblastmi ter tistimi v posameznih kraških gospostvih. Že uvodoma je mogoče ugotoviti, da je bil pristop habsburških lokalnih oblasti neusklajen in čeprav so se na beneški strani pritoževali nad njihovo splošno nekooperativnostjo, je mogoče presoditi, da je bilo pomanjkanje sodelovanja z Benečani dejansko tudi edina skupna poteza v odzivu različnih oblastev.

Najodločneje so habsburške oblasti ravnale v Gorici, vsaj na začetku. Na povelje namestnika glavarja Gasparja de Lantherija, vladarjevega predstavnika v Goriški grofiji, so bili vsi galjoti, ki so se nahajali v Gorici, aretirani in pridržani na tamkajšnjem gradu (*tutti li galiotti che si ritrovava qui in Goritia furono Rettenutti di ordine del Illustrissimo Signor Luogotenente /.../ in Castello*). A preostali denar je že pred tem (vsaj) eden od galjotov izročil goriškemu gastaldu Horatiu Posarellu. Odgovornost za pridržanje in kasnejša zasliševanja je tu prevzel predstavnik vladarja in ne predstavnik mestne oblasti, torej gastald mesta Posarello. V Gorici so galjote obdržali v ujetništvu vsaj sedem mesecev, saj je bil še decembra 1605 Cesare iz Padove iz zapora na goriškem gradu poslan na zaslišanje na devinski grad v sklopu procesa o dogodkih in streljanju v Zgoniku, v katerem je bil ranjen.[4] Poleg tega, ko je kmalu po begu

2 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 10v–11v, *Ludovico Lengo castellano di Duino* (Devin, 18. maj 1605).

3 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 14, *Gaspar de Lantherijs Goritiae Locumntenens* (Gorica, 22. maj 1605). V Trstu je vladarja predstavljal glavar, njegov namestnik pa se je nazival *luogotenente* ali *vicario*, Scussa, *Storia cronografica di Trieste*, 273.

4 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 10v, *Lodovicho Lengo castellano di Duino* (Devin, 17. maj 1605); prav tam, f. 13, *Horatio Posarello Gastaldo* (Gorica, 19. maj 1605); prav tam, f. 20v–22, *Cesare di Padua, et mio padre si chiama Alessandro da Fosson* (Devin, 9. december 1605); prav tam, fol. 33v, *Giulio Cesare Pozanis de Sesia del stato del Duca di Parma* (Gorica, 6. maj 1605).

galjotov proveditor beneške obmejne trdnjave Palma (*Provveditore Generale a Palma*, to je Palmanova) v Furlaniji naprosil, da bi svoje vojake *cappellette* poslal na lov za galjoti po Krasu, mu lokalne oblasti na habsburški strani niso dovolile posega na svojem ozemlju (verjetno Goriške grofije in glavarstva Devin).[5]

Obratno so ravnali v Trstu. Ko se je na dan bega večja skupina galjotov s Krasa ponovno spustila proti obali in prispela v Trst, so se predstavniki izvršne mestne oblasti, »sodniki in rektorji« (*giudici e rettori*), takrat so to bili Antonio Snello, Giusto de Giuliani in Pietro de Leo,[6] in »vse mesto« odločno zoperstavili prvotni nameri namestnika glavarja, cesarjevega predstavnika v Trstu, da bi ugodil prošnji koprskega podestata, naj odredi aretacijo galjotov in jih nato izroči Benečanom. Nikakor niso dovolili, da bi bil kateri galjot prijet, kaj šele predan Benečanom. Zato pa so Tržačani večji skupini galjotov odvzeli dragocena oblačila in denar ter jim zagrozili s kaznovanjem, če ne bi takoj zapustili Trsta. Glavarjev namestnik je sicer beneškim možem in celo posadki beneških vojakov *capellettov* na tržaškem ozemlju dovolil iskati in preganjati ubežnike (*capitò ancho a Trieste li capelletti, a quali feci dar licentia, dal signor Luogotenente di Trieste, de poter perseguitar detti fuggitivi nel territorio de Trieste*).[7] A po drugi strani se je za galjoti, ki so bežali po Krasu, med drugimi podal prav »neki služabnik« istega tržaškega glavarjevega namestnika in ugibamo lahko, ali ga je ta tudi poslal.

Na ozemlju mesta Trsta se je torej zgodil splošni lov na galjote, tako s strani tržaških prebivalcev, kar je dejansko omogočila mestna oblast, kot beneških mož, katerim je to dovolil glavarjev namestnik. V tem je morda videti večjo pozornost do čezmejnih oziroma meddržavnih odnosov s strani predstavnika centralne oblasti v smislu izogibanja trenjem in ustvarjanja napetosti, a tudi neko večjo odmaknjenost in distanco od lokalne stvarnosti. Tržaški glavarjev namestnik je na prigovarjanje Benečana Giulia Dotta tudi spisal poziv imetnikom gospostev v tržaškem zaledju, naj sodelujejo pri iskanju ubeglih galjotov,[8] čeprav je treba upoštevati, da ni imel nikakršne neposredne pristojnosti nad njimi, saj so spadali v okvir Goriške grofije in vojvodine

5 *AMSI, Dispacci del podestà* di Capodistria *29*, str. 11. Poseg proveditorja v Palmi omenja podestat Loredan v svojem poročilu v Benetke že 4. maja 1605.

6 BCT, *AD*, 2 F 19/2, *Serie delli Giudici e Rettori della Città di Trieste*, f. 764: njihov mandat je bil štirimesečen, navedni pa so bili imenovani januarja in potrjeni tako maja kot septembra 1605.

7 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 16v–17, *nobil homo D. Geronimo Minio destinado proveditor alla Ceffalonia* (Koper, 6. maj 1605); prav tam, f. 58v, *Signor Giulio Dotto del q. signor cavalier Camillo Nobile Padoano* (Koper, 9. maj 1605); AMSI, *Dispacci del podestà* di Capodistria *29*, str. 12.

8 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 58v, *Signor Giulio Dotto del q. signor cavalier Camillo Nobile Padoano* (Koper, 9. maj 1605).

Kranjske. Predstavniki izvršne mestne oblasti (»sodniki in rektorji«) in tržaški meščani so izkazali bistveno večjo pozornost do ohranjanja jurisdikcije in pristojnosti nad svojim ozemljem pred vdorom Benečanov. Po drugi strani so si s takim stališčem prav gotovo nameravali zagotoviti možnost okoriščanja z nastalo situacijo. Na to jasno kažejo različni primeri in pričevanja, od poskusa oropanja nasedle galeje, ki je spodletel zaradi hitrega prihoda Koprčanov, do zasledovanj galjotov, ropov in menjav denarja v Trstu in na Krasu s strani navadnih meščanov in še posebej predstavnikov višjega sloja. Med plemenitimi Tržačani, ki se na Krasu omenjajo kot zasledovalci galjotov ali kot tisti, ki so kmetom (ne)ugodno menjali prejeti denar in se pri tem okoristili, je bil celo Giusto Giuliani, to je zgoraj omenjeni član tržaške trojke »rektorjev in sodnikov« (!), ki ni dovolil njihove izročitve Benečanom, poleg njega pa še »sin Zotta de Leo«, ki je nosil isti priimek kot drugi član trojke »rektorjev in sodnikov« Pietro de Leo.

V Trstu se kaže tudi drugačno razmerje sil med predstavniki osrednje in mestne oblasti kot v Gorici, saj je v Trstu prevladala linija meščanov, v Gorici pa je zadeve vodil glavarjev namestnik, predstavnik vladarja. Poleg tega je tržaški glavarjev namestnik nameraval uslišati pozive Benečanov k aretaciji in izročitvi galjotov, goriški pa jih je sicer dal aretirati, ni pa jih tudi izročil. V Trstu so galjote odgnali, v Gorici pa so jih še dolgo zadržali v zaporu.

Navkljub drugačnim, prijaznim zagotovilom v duhu dobrososedskih odnosov, s katerimi so se habsburške lokalne oblasti odzivale na beneške prošnje po sodelovanju, si tudi v drugih znanih primerih niso prizadevale za to, da bi aretirale galjote, ki so prehajali njihovo ozemlje, temveč so si kvečjemu poskusile prisvojiti, kar so imeli vrednega in dragocenega. Beneški kapetan v Rašporju Marc'Antonio Erizzo je že 7. maja 1605 v svojem poročilu v Benetke zaprepadeno ugotavljal, kako je »malo možnosti, da bi pridobili karkoli nazaj ali jih dobili v roke«, saj so imetniki gospostev na Krasu in nasploh na Primorskem »z veseljem sprejeli tiste lopove, od katerih so pridobili, kolikor so le mogli, in jih nato napotili dalje«, pri čemer je posebej navajal primera gospostev Senožeče in Prem (*con allegrezza hanno recettati quei ribaldi, dai quali hanno tratto quel più, c'hanno potuto, et poi fattili partire*). Tak pristop je Erizzo pripisoval dejstvu, da so bili imetniki gospostev na habsburški strani v bistvu »plačanci, ki kupujejo jurisdikcije« in katerim je le do zaslužka, ne pa tudi do dobrososedskih odnosov (*sendo la maggior parte di questi ministri Arciducali gente mercenaria, che compra le giurisditioni*).[9] S tem je imel v mislih

9 AMSI, *Dispacci del capitano di Raspo*, str. 262–263.

sistem podeljevanja deželnoknežjih gospostev v zastavo v zameno za finančno posojilo notranjeavstrijski komori.

A razlogi so bili vendarle kompleksnejši in so nedvomno vključevali razmeroma napete medsosedske odnose med Beneško republiko in notranjeavstrijskimi deželami. Nasploh naj bi galjoti na poti v Ljubljano in nato v Zagreb ne naleteli na nobeno oviro s strani tamkajšnjih oblasti, edino v Goriški grofiji so jih zajeli in držali priprte na goriškem gradu vsaj še sedem mesecev. V tej luči je razumeti beneške pritožbe na račun nesodelovanja oblasti na habsburški strani, kakor tudi odklonilni odgovor na predlog, da bi iz beneške trdnjave Palmanove v Furlaniji poslali svoje vojake *cappellette* na Kras, ki je podoben odklonilnemu odzivu mestnih oblasti v Trstu, čeprav je tu glavarjev namestnik Benečanom dovolil lov na galjote.

Še najbolje pa je dokumentiran pristop habsburških oblasti v devinskem gospostvu in glavarstvu. V Devinu so bili o prisotnosti galjotov na njihovem ozemlju obveščeni že nekaj ur po tem, ko so se izkrcali, saj je beneški odposlanec Dotto v Devin takoj ponesel pismo tržaškega glavarjevega namestnika okoliškim gospostvom, naj bodo kooperativni. Tu je prejel odgovor, da gospa grofica ne more in ne želi ukrepati v odsotnosti svojega moža grofa Rajmunda Thurna ter da so že aretirali enega ubežnika. A v Devinu svoje pozornosti niso usmerili h galjotom, temveč k prebivalcem oziroma svojim podložnikom, in sicer v obliki sodnih procesov proti kmetom zaradi dogodkov in ravnanj na območju devinskega deželskega sodišča.

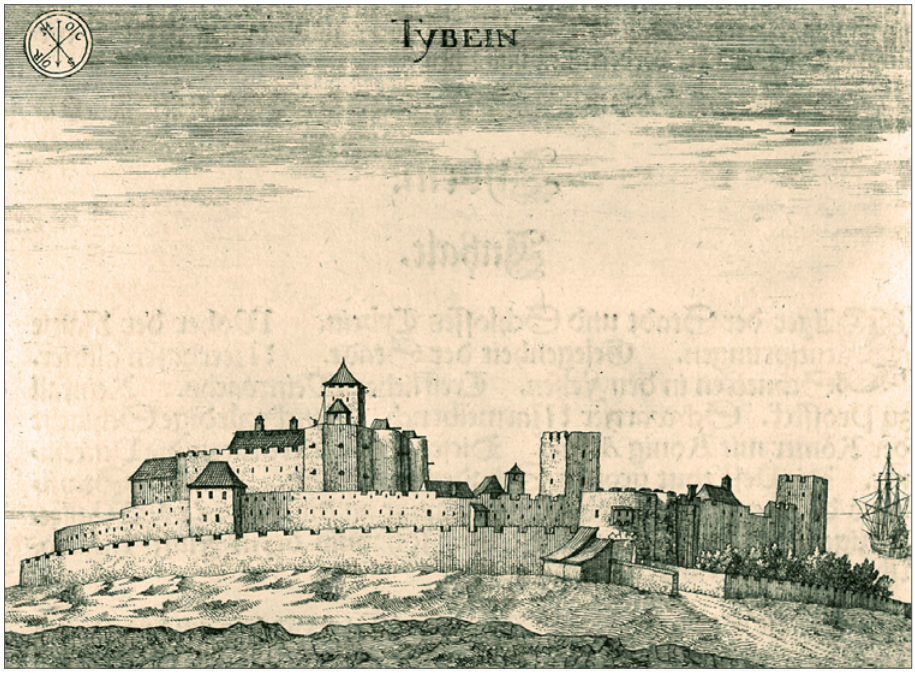
Preiskava in sodbe županske pravde v Devinu

V Devinu so potekali trije procesi o dogodkih in dejanjih, povezanih z galjoti na begu. Devinski upravitelj Ludovico Lengo je kakih deset dni po dogodkih sprožil prvi krog zaslišanj kmetov na devinskem gradu, izpraševal jih je tudi na nedeljo. V dveh dneh je zaslišal enaintrideset mož; spraševal jih je predvsem o pridobljenem denarju in blagu ter o dogajanju in nasilnih dejanjih v Zgoniku in okolici. Uspelo mu je tudi doseči, da so mu nekateri kmetje izročili nekaj denarja in predmetov.

Na podlagi informacij, zbranih v tem prvem krogu zaslišanj, se je preiskava razcepila na dva dela. Na eni strani se je nadaljeval že začeti proces o dogodkih v Zgoniku in posebej o tamkajšnjem streljanju na galjote. Na drugi strani je takoj po prvem krogu zaslišanj 15. maja 1605 Lengo pisal mestnim oblastem v Trstu, to je »sodnikom in rektorjem«, naj omogočijo pričevanje vaščanov s Kontovela, ki so sodili v okvir tržaškega ozemlja, pri čemer je kot razlog navajal, da »je bilo na območju Proseka pod jurisdikcijo Devina v kraju, imenovanem Veliki Dol, najdeno mrtvo truplo« (*in le pertinenze di Prosecho Iuristitione di Duino loco detto Vellica Dol fu trovato un cadavere morto*).[1] Vsled tega je bil za primer Kontovelcev in njihovih dejanj, storjenih na ozemlju deželskega sodišča Devin, sprožen drugi, ločen sodni postopek. Kasneje se je od postopka proti Kontovelcem odcepila še tretja procesna veja, v sklopu katere so posebej obravnavali dejanja Prosečanov. V nadaljevanju je vsak proces predstavljen ločeno, čeprav so potekali vzporedno.

Prvi proces se je nadaljeval brez postanka. Po prvih dveh dneh zaslišanj na devinskem gradu se je 16. maja preiskava preselila v Zgonik, kjer je na domu tamkajšnjega župana Ludovico Lengo izpeljal še štiri zaslišanja, pose-

1 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 1–8, posebej f. 8, *Lodovicho Lengo castellano di Duino* (Devin, 15. maj 1605).

9 Grad in naselje Devin ob jadranski obali, kjer je potekala sodna preiskava, so bili priprti obtoženi kmetje in je zasedala županska pravda (Valvasor, 1689).

bej na temo trupla. Na podlagi dodatnih zaslišanj v naslednjih dneh, med katerimi so grozili tudi z mučenjem, so z devinskega gradu pod varščino izpustili brata Matijo in Antona Vrana iz Zgonika, ki sta bila osumljena pridobitve denarja od galjotov, medtem ko so Jurija Vrana in njegovega sina Ivana Vrana iz Saleža pridržali na gradu zaradi streljanja na galjote oziroma izmikanja pričanju o morebitnem truplu, ki naj bi se nahajalo v okolici Saleža. Ivan je končal v zaporu na gradu, Jurij pa zaprt v grajskem stolpu, a je bil že po nekaj dneh, 20. maja, na svojo prošnjo in pod varščino izpuščen iz stolpa ter mu je bilo »zaradi njegovega slabega zdravja« dovoljeno, da se sprehaja po grajskem dvorišču (*stante adversa valetudine sua ac permitti deambulare per curiam Castri*).[2] Medtem je Ludovico

2 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 9–12.

Lengo pisal v Gorico s prošnjo, naj se mu omogoči zaslišanje ranjenega galjota, zaprtega na goriškem gradu.[3]

Kateri je bil najzanimivejši vidik zadeve zanj, je upravitelj Lengo izpovedal že s prvim stavkom poročila svojemu nadrejenemu grofu Rajmundu Thurnu, gospodu in glavarju v Devinu. »Sprožil sem dolg proces, da bi našel denar in robo, ki so ju Vaši podložniki odvzeli galjotom« (*Ho formato longo processo per trovare li danari, et robbe tiolte alli galiotti dalli subditi di Vostra Signoria Illustrissima*).[4]

Jurij in Ivan Vran iz Saleža sta ostala zaprta na devinskem gradu skoraj mesec dni. Po ponovnem zaslišanju sta 11. junija zaprosila, da se jima izroči kopija dokaznega gradiva (*indiciorum*) v roku, ki jima bo omogočil pripravo svoje obrambe, in da se ju izpusti na podlagi varščine (*fidejussione*). *Castellanus* Lengo je odredil, naj se jima izročijo zaprošeni prepisi. Določil je tudi rok za pripravo obrambe, kakor sta zahtevala (*pretensas defensiones*), in sicer »do prihodnje pravde« (*ad proximam futuram praudam*), zato da se zaključi (*expeditur*) proces, v kolikor bi se to izkazalo za pravno ustrezno. Obenem ju je začasno izpustil iz pripora.[5] Devinska županska pravda je potekala že dva tedna kasneje, to je 25. junija, njena sodba pa se je glasila, kot sledi.

> Na podlagi procesa, izvedenega ne le proti plenilcem */depredatores/*, temveč tudi proti Juriju Vranu iz Saleža, obtoženem izstrelitve samokresa, s katerim je ranil enega od galjotov, ki so zbežali z beneške galeje, kakor tudi proti Jakobu Vranu, ki ni hotel podati izjave pred Plemenitim Gospodom *Castelanom*, ter proti Ivanu, njegovemu bratu, ki je med privedbo na devinski grad izrekel veliko besed na račun gospoda *Castelana* in Magdalene, imenovane Majde Muželj, in kateri Ivan je bil priprt. Gospodje župani */Domini Decani/* kar zadeva Jurija zadržujejo izrek do druge pravde */ad aliam praudam/*, zato da medtem pripravi svojo obrambo, kot zahteva. Kar zadeva Jakoba Vrana ga za ta prestop */excessu/* obsojajo na plačilo kazni ene marke, Magdaleno oziroma Majdo Muželj iz Saleža pa obsojajo na povračilo Ivanu Vranu za škodo, stroške in žalitev, ki jih je utrpel zaradi pripora, prestanega po njeni krivdi, tako, da Ivanu osebno pravično poplača.[6]

3 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 12v, *Lodovicho Lengo castellano di Duino* (Devin, 17. maj1605).
4 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 10–11, *Lodovicho Lengo castellano di Duino* (Devin, 18. maj 1605).
5 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 19 (Devin, 11. junij 1605).
6 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 19v–20, županska pravda (Devin, 25. junij 1605).

Ob razglasitvi sodbe je Ludovico Lengo protestiral zaradi njene nepravičnosti ter izjavil, da je izrek ničen in da ga namerava predati v razsodbo gospodu grofu (*intendit remitti ad Juditium*). Kljub temu je bila naslednjega dne, 26. junija 1605, sodba objavljena v kancelariji ob prisotnosti Jožefa Mervica in Martina Kluke iz Pečine.[7] Sodba županov, poglavarjev vaških skupnosti z območja devinskega deželskega sodišča, bi težko bila milejša. V njej se ne omenja nihče od številnih vpletenih v različne dogodke. Strelcu Juriju Vranu se omogoči priprava obrambe, kar lahko razumemo tudi kot nestrinjanje z Lengovim ravnanjem, ki mu je pustil le dva tedna časa v ta namen. Strogo so nastopili le v primeru Majde Muželj, viru govoric o truplu v okolici Zgonika ali Saleža. S kaznovanjem (ženskega) klevetanja so morda prikrivali in omogočili zamolčanje kakega dejstva v korist tamkajšnje skupnosti, v vsakem primeru pa so na ta način sodno obravnavo proti Ivanu Vranu razvrednotili na raven nasedanja govoricam. Tudi to je mogoče razumeti kot sporočilo *castellanu* Lengu. Dejansko je sodba predstavnikov skupnosti v veliki meri izničevala delo predstavnika jurisdicenta in mu v bistvu sporočala nestrinjanje s sodno obravnavo devinskih podložnikov za dogodke, povezane z begom galjotov. Do razveljavitve te sodbe županov ni prišlo, je pa prišlo do nadaljevanja procesa proti Juriju Vranu, kot je to določila županska pravda. To pomeni, da je obveljala odločitev županov.

Pol leta kasneje, 8. decembra 1605, je bil Jurij Vran priveden na devinski grad in na ukaz grofa Thurna zaprt v grajski stolp, zato da bo spremljal zaslišanje galjota Cesareja iz Padove, privedenega iz zapora na goriškem gradu, »katerega je 2. maja letos hudo ranil z izstrelitvijo samokresa z dvema ranama z metki, kot izkazujejo dejstva, eno v desno nogo nad kolenom, drugo v levo roko«. Grof torej ni omogočil Juriju Vranu, da bi se med nadaljevanjem sodne obravnave branil s prostosti. Naslednjega dne je pred devinsko sodišče najprej stopil moški, star približno 33 let, manjše postave, s črno brado in se predstavil: »Ime mi je Cesare iz Padove /.../,/ po poklicu sem kuhar.« Povedal je svoj vidik dogodka in streljanja v Zgoniku, kako je bil ranjen in oropan, strelca pa označil le kot »kmeta«. Za njim je bil istega dne še enkrat zaslišan Jurij Vran, ki je priznal streljanje, ne pa tudi, da bi vedel, da je koga zadel ali ranil, pri čemer je vztrajal tudi takrat, ko je bil na koncu ponovno pozvan, naj pove resnico, sicer tvega mučenje. »Jaz ne vem, da bi koga ranil zagotovo« (*io non so d'haver offeso alcuno del certo*). V naslednjih dneh so se zvrstila še zaslišanja šestih mož, ki jih je Jurij Vran omenjal v svojem zadnjem pričevanju.[8]

7 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 19v–20 (Devin, 26. junij 1605).

8 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 20–27, *Cesare de Padua, Jurius Vran retentus, Sebastianus Semez di Santo Pelagio, Matthias Sostercig di Presnich, Martinus Barbot di Santo Pelagio, Gregorio Lupinez di Santo Pe-*

Sledila je županska pravda, ki je 19. decembra 1605 zasedala »v naselju Devinu na običajnem mestu županskega sodišča« (*Actum in Vico Duini in loco solito Judicij Decanorum*). Sodba je tokrat bila strožja. Z namenom, da se pride do resnice o pridobljenem denarju in ranjenem galjotu, je bilo potrebno postopati proti Juriju Vranu (*contra eum deveniendum esse ad questionem*). Ta je ostajal v zaporu, kjer se je nahajal še dva meseca kasneje, ko sta 20. februarja 1606 njegov tast (*avunculus*) Jakob Klinja in stric po očetovi strani (*patruus*) Ivan Vran na devinskem sodišču pri grofu Rajmundu Thurnu vložila priziv proti sodbi županske pravde. Do odločitve jurisdicenta sta pretekla še dva meseca. Grof Thurn se je 24. maja 1606 izrekel v prid prizivu in proti sodbi tako, da je razveljavil sodbo županov (*declaravit male judicatum, et bene appellatum per Jurium, et reformando sententiam*). Juriju Vranu je dodelil čas do naslednje županske pravde zato, da lahko medtem pripravi svojo obrambo. Istega dne je bil Jurij proti varščini izpuščen iz zapora na devinskem gradu.[9]

Tokrat se je Jurij Vran bolje pripravil na sodno obravnavo in v ta namen najel odvetnika iz Gorice po imenu Tarquinio Gereno. V mesecu juniju je s podporo odvetnika na devinskem sodišču najprej izročil spise za svojo obrambo, ki so vključevali devet točk utemeljitve nedolžnosti in predlog prič, ki naj se dodatno zaslišijo, nato pa še zapisa zaslišanj dveh ubeglih galjotov (*Julij Caesar Parmesani in Caesaris Patavini*) na goriškem gradu s prošnjo, naj se njuni pričevanji vključita med akte procesa v prid obrambe. To sta bila tista galjota, na katera so streljali v Zgoniku, grof Thurn pa je prošnjo sprejel.[10]

Kmalu zatem se je Jurij Vran zglasil na devinskem sodišču s pričami v svojo podporo, ki so bile nato zaslišane. Priče so 28. junija 1606 odgovarjale oziroma izražale svoje stališče do vsake od devetih točk obrambe, ki jih je navedel Jurijev odvetnik. Zaslišani so bili možje iz Jurijeve vaške skupnosti, ki so že bili zaslišani v preteklosti; to so bili Antonio Da Poz imenovan Karnijec (*Carneus*), Mihael Bobek, Tomaž Lisica in Gašper Cibic. Vsi so potrdili vsebino obrambnih točk Jurija Vrana.[11] Dva meseca po zaslišanjih v obrambo Jurija Vrana in skoraj šestnajst mesecev po dogodkih, povezanih z begom galjotov, je končno prišlo do ponovne in dokončne sodbe županske pravde devinskega deželskega sodišča v tem primeru. Pravda je potekala 30. avgusta 1606 v Štivanu pri Devinu na domu tamkajšnjega župana Matije Lavrihe (*Actum in Vico*

lagio, Thomas Deviach di Samatoriza, Gregorio Sostercig quondam Gregori di Santo Pelagio (Devin 8.–12. december 1605).

9 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 27v–28, 29.

10 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 30 (Devin, 26. junij 1606), f. 35–36, *Tarquinio Gereno* (Gorica 12. junij 1606).

11 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 37–41, (Devin, 28. junij 1606).

S.ti Ioannis Duini prope domum Mathiae Laurice, ubi fiebat prauda). Prisostvovalo ji je veliko ljudi in prič, pred župani je s sklepnim obrambnim zagovorom nastopil odvetnik Tarquinio Gereno. Izrek županske pravde je bil svečan, vključno z uvodnim delom.

> To je kazenska sodba, delno obsodilna in delno oprostilna, oblikovana, dana in razsodilno izrečena s strani Županov Devinskega Glavarstva proti Juriju Vranu iz Saleža, ki je bil priprt in se mu je sodilo tako zaradi tega, ker je dne 2. maja lanskega leta 1605 pri vasi Zgonik s strelom arkebuze ranil nekega Cesareja iz Padove, ubežnika z galeje Loredane, na kateri je veslal, z dvema kroglama, ena od katerih mu je predrla stegno, druga pa ga je zadela in ranila v levo ramo, kakor tudi zato, ker je tekel za njim in mu hudodelsko odvzel torbico, v kateri je bilo veliko zlatnikov in srebrnikov ter druge stvari, kakor izhaja iz preiskovalnega procesa. Potem ko so pregledali omenjeni proces, z vsemi zaslišanimi pričami, tako nasprotnimi kot v obrambo, in s pričevanji omenjenega Jurija, in vse zrelo presodili; potem ko so v živo in v zadostni meri slišali prečastitega doktorja prava Tarquinia Gerena iz Gorice njegovega zagovornika, so prej omenjeni Župani prišli do zaključka tega primera in, sklicujoč se na ime gospoda Boga, od katerega volje je odvisna vsaka dobra in iskrena sodba, razsodili, razsojajo ter s sodbo oprostili in oproščajo omenjenega Jurija Vrana od obtožbe glede denarja in stvari, ki so bili odvzeti galjotu, ter ga razglašajo za oproščenega, obsojajo pa ga zaradi strela z arkebuzo na plačilo stroškov procesa, sproženega po uradni dolžnosti.
>
> Sodba je bila takoj javno razglašena.[12]

Drugi proces je devinski upravitelj Ludovico Lengo sprožil proti Kontovelcem, in sicer zaradi pridobljenega denarja in nasilnega ravnanja, pa tudi zaradi »mrtvega trupla, ki je bilo najdeno na območju Proseka« (*esta ritrovato uno cadavere morto nelle pertinentie di Prosecho*).[13] Dejanja, ki so jih na območju pod jurisdikcijo devinskega sodišča zagrešili prebivalci Kontovela, ki so spadali pod tržaško jurisdikcijo, so se namreč obravnavala ločeno, kot smo povedali že uvodoma.

---

12 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 41v–42v, županska pravda (Štivan pri Devinu, 30. avgust 1606), *Questa è una sententia criminale parte absolutoria, et parte condemnatoria lata data et sententialmente promulgata dalli Degani del Capitaneato di Duino contra Jurio Vran de Sales.*

13 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 4a, f. 10–11, *Lodovicho Lengo castellano di Duino* (Devin, 18. maj 1605).

Ta proces se je formalno začel na podlagi prijave »po uradni dolžnosti« s strani župana na Proseku Tomaža Sigine na devinskem sodišču dne 14. maja 1605. V naslednjih dveh dneh je bilo v Devinu in v Zgoniku na domu tamkajšnjega župana zaslišanih devet prič. Na tej podlagi je že 17. maja 1605 Ludovico Lengo izdal »razglas, ki ga je bilo treba razglasiti na trgu v Štivanu pri Devinu in izobesiti na običajnem mestu« (*proclama desser publicato /.../ la piaza di S. Zuane, et affisso al loco solito*). Z njim je na zaslišanje poimensko pozval štiri može »iz vasi Kontovel pod jurisdikcijo Trsta«, to so bili Adam Starec, Luka Danev (tudi Danevčič), Ivan Primožič in Štefan Starec, ter »njihove tovariše«. Obtoženi so bili vdora in motnje devinske jurisdikcije, ropa, hudodelstva, nošenja prepovedanega orožja in slabega zgleda.[14]

> Omenjeni preiskovanci, malo boječi božje in človeške pravice, so si 2. tega meseca drznili zasledovati nekatere galjote, ki so zbežali z galeje, in jim oboroženi z arkebuzami slediti na območje jurisdikcije tega gradu in do hriba pri Zgoniku, imenovanega Kraški, jih oropati in jim nasilno odvzeti ogromno količino denarja in drugih stvari, in ker si ta delikt zasluži ustrezno kazen, saj so ta dejanja storili ubijalsko in v slab zgled drugim in z motnjo naše jurisdikcije /.../ se morajo v neodložljivem roku prihodnjih devetih dni zglasiti in se predstaviti na gradu, da se branijo in oprostijo za vse navedene reči in druge, zapisane v procesu.

V nasprotnem primeru bi jim sodili v odsotnosti. Devinski uradnik Jožef Brvinc (*Fermigola*) je 18. maja »na glas objavil razglas« s tem besedilom in njegovo kopijo razobesil »na običajnem mestu« v Štivanu pri Devinu.[15]

V naslednjih dneh so se obdolženci s Kontovela zglasili na devinskem sodišču in prosili za kopije zapisnikov procesa z namenom, da pripravijo svojo obrambo, ter zagotovili vplačilo varščine zato, da ne bi bili pridržani in da bi se lahko branili s prostosti.[16] Z zaslišanji so pričeli naslednji mesec; med 26. in 28. junijem je bilo zaslišanih pet mož in trije dečki s Kontovela.[17] Tudi tokrat so obtoženi po zaslišanju prosili za kopije pravkar nastalih procesnih aktov, zato da bi lahko pripravili svojo obrambo, ter zagotovili varščino zato, da so bili izpuščeni.

---

14 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adamo Stariz et socios de Contovello*, f. 1–3.

15 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adamo Stariz et socios de Contovello*, f. 3.

16 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adamo Stariz et socios de Contovello*, f. 3–4.

17 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 4–15, *Joannes Primosich de Sella habitans in Contovello, Jurius Daneu de Contovello, Stephanus Stariz de Contovello, Adam Starez de Contovello, Lucas Daneu (infante) de Contovello, Matthias Clignia de Contovello, Lucas Bisiach (infante) famulus Adami Stariz de Contovello, Peter Starez (infante) de Contovello* (Devin, 26.–28. junij 1605).

V svojih pričanjih so Kontovelci med vpletenimi v dogodke, za katere so bili obtoženi, omenjali tudi nekaj mož iz sosednje vasi Prosek, ki je spadala pod devinsko jurisdikcijo. Na tej podlagi je devinski *castelan* Ludovico Lengo takoj odprl poseben, tretji, proces proti Prosečanom, udeleženim v dogajanje s Kontovelci, h kateremu se bomo vrnili v nadaljevanju.

Obtoženi Kontovelci so morali svoje obrambe pripraviti in izročiti pred devinsko županske pravdo, ki je bila predvidena za 26. september 1605. Na sam dan pravde so se opravičili, ker niso mogli pripraviti svoje obrambe zaradi odsotnosti tržaškega sodnika za kazenske zadeve (*Thirisio Andrioli, Giudice di Maleficio*), kateremu so bili izročili procesne spise. V potrditev svoje navedbe so priložili potrdilo tržaške mestne oblasti (*Giudici et Rettori, Stephanus Trauner* in *Andreas*). Prosili so, naj se zadrži zaključek procesa, kar jim je bilo ugodeno.[18] Kljub temu v ohranjenem gradivu ni zapisov, ki bi kazali na izročitev obrambnih spisov ali na zaslišanja dodatnih prič v obrambo, kot v drugih primerih, tako da je bila kasnejša sodba, izrečena na naslednjem zasedanju županske pravde v decembru, očitno sprejeta, ne da bi predhodno stekla obramba obtožencev. Zakaj je bilo temu tako, lahko le ugibamo.

Sodba v primeru Kontovelcev je bila izrečena na istem zasedanju županske pravde, na katerem je bil v sklopu prvega procesa spoznan za krivega Jurij Vran (a je sodba nato doživela uspešno pritožbo), to je 19. decembra 1605 v Devinu. Besedilo izreka nam je v uvodnih besedah že poznano: »To je obsodilna kazenska sodba, oblikovana, dana in izrečena s strani Županov Devinskega Glavarstva« (*Questa è una sententia criminal condemnatoria lata, data, et promulgata per li Degani del Capitanato di Duino*). Vseh osem obtožencev s Kontovela je bilo tudi obsojenih: Adam Starec, Matija Klinja, Luka Danev(čič), Luka Bizjak, Peter Starec, Štefan Starec, Ivan Primožič in Jurij Danev(čič). Prisotni so bili vsi, razen glavnega, Adama Starca, ki »se ni zmenil za to, da bi se zglasil« (*non curavit comparere*). Utemeljitev obsodbe je skoraj dobesedno ponavljala obtožnico. Obsojeni so bili na skupno plačilo sto dukatov kazni, na povračilo sodnih stroškov in na zapriseženo izročitev vsega, kar so odvzeli galjotom, in sicer v roku osmih dni. Županska pravda si je pridržala pravico do ponovne obravnave in dodatnega povračila v primeru, če bi se izkazalo, da niso izročili vse pridobljene koristi. Poleg tega si je pridržala tudi pravico do ločenega postopanja proti prebivalcem Proseka za iste dogodke. Obsojenci so bili izpuščeni na podlagi varščine.[19]

18 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 16v–17 (Devin, 1. in 26. september 1605).

19 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 17v–18 (Devin, 19. december 1605).

A do javne razglasitve obsodbe ni prišlo takoj, temveč se je ta del sodnega obreda odvil šele več mesecev kasneje, 9. maja 1606, eno leto po obravnavanih dogodkih. Obsojenci so bili za ta dan pozvani na grad v Devin, kjer so se tudi dejansko predstavili in bili na ukaz gospoda grofa Thurna zaprti v grajski stolp, kjer so počakali na objavo obsodbe. Edino Luke Bizjaka, mladega hlapca (*famulus*) Adama Starca, niso mogli zapreti, ker je »zbežal z gradu« (*aufugit ē Castro*). Istega dne je bila sodba županske pravde prebrana in objavljena v devinski kancelariji, nakar so se preselili v »veliko dvorano« (*sala magna*) devinskega gradu, kamor so bili iz zapora privedeni tudi obsojenci. Na vrsti je bila prisega, ki jo je predvidevala obsodba. Prvi je bil kolovodja. Adam Starec je »prisegel, dotikajoč se svetega pisma v rokah *castelana* Lodivica Lenga, da od galjota ni prejel drugega kot srebrnikov 42 po 3 lire«. Na vprašanje je odgovoril: »Zagotovo nisem dobil drugega, da bi se spomnil, a če se bom spomnil, da jih je bilo več, hočem razbremeniti svojo vest in nočem, da bi zaradi tega trpela moja duša« (*certo io non ho avuto altro che mi ricordi, ma se mi ricordarò che sian stati di più voglio discargar la mia conscientia, et non voglio che l'anima mia patisse per questo*). Nato so po vrsti prisegli ostali obsojenci in vsak je izpovedal, koliko denarja je prejel in od koga. Na podlagi zaveze, da bodo zbrali denar za plačilo sto dukatov kazni, so bili zatem pod varščino izpuščeni.[20]

Vendar zgodbe še ni bilo konec, saj so kontovelski obsojenci že dva tedna kasneje poskrbeli za presenečenje. Pojavili so se na naslednjem zasedanju »častitljive pravde« (*honorabilis prauda*) 22. maja 1606 v Devinu v spremstvu svojega zagovornika, goriškega odvetnika Tarquinia Gerena, in povedali, da se gospodu grofu pritožujejo nad obsodbo ter prosili, naj se nič ne spreminja v dotedanjem postopku in se jim izročijo sodni spisi, brez katerih ne morejo pripraviti svoje obrambe. »Gospodje župani« so pritožbo sprejeli (*admissa fuit appellatio per Dominos Decanos*),[21] vendar o nadaljevanju sodnega postopka v gradivu ni sledu, tako da v tem primeru konec ostaja odprt. So pa jim na devinskem sodišču zaračunali za 33 lir sodnih stroškov.[22]

Na istem zasedanju županske pravde (22. maj 1606) je župan na Proseku Tomaž Sigina zaprosil za odlog zaključka procesa proti svojim sovaščanom, ki se je vodil ločeno. »Gospodje župani so ugodili« prošnji in zadevo odložili

20 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 18v–19 (Devin, 9. maj 1605).

21 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 19v–20 (Devin, 22. maj 1606).

22 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 22, *Spese che deveno all'offitio quelli di Contovello.*

»na drugo pravdo«.[23] Na ta način se vračamo k tretjemu vzporednemu sodnemu postopku, ki se je na devinskem sodišču odvijal za ravnanja in dogodke, povezane z begom galjotov.

Tudi ta postopek še leto dni po dogodkih torej ni bil zaključen, začel pa se je bil z razglasom Lodovica Lenga dne 28. junija 1605, s katerim so bili na sojenje pozvani Blaž Vrša, Andrej Črešnjar in »njuni pajdaši« s Proseka. V roku devetih dni so se morali predstaviti »v devinskem zaporu zato, da se branijo in opravičijo v procesu, sproženem proti njim zaradi ubijalsko izvedenega ropa preteklega dne 2. maja na hribu nad vasjo Voglje na škodo galjotov, ki so navedenega dne zbežali z beneške galeje, proti Bogu, pravici in razumu, in to namerno ter v nasprotju z obliko dobrega življenja« (*nelle forze di Duino a defendersi, et escusarsi dal processo contro loro formato per causa del svalliggiamento assassinescamente fatto sotto li 2 di maggio prossimo passato nel monte sopra la Villa di Vonglian contro li galeotti che'l detto giorno scamparono dalla galera venetiana, contro Dio, la giustitia, et ragione con animo deliberato, et contro la forma del ben viver*). Razglas je bil objavljen in »izobešen v vasi Štivan na običajnem mestu, da bodo vsi jasno obveščeni«. Takoj zatem je Lengo določil, da je rok za zglasitev na sodišču deset dni po prejetju kopij sodnih spisov, ki so bile izročene 4. julija 1605.[24]

A ne le, da ta postopek še ni bil zaključen, niti začel se še ni. Od objave razglasa s proglasitvijo Andreja Črešnjarja in Blaža Vrše s Proseka za obtoženca napada in oropanja galjotov se v tem primeru namreč ni premaknilo nič, saj zgoraj navedeni predlog župana na Proseku za odložitev obravnave na devinski pravdi maja leta 1606 predstavlja prvi sodni zapis po razglasu 28. junija in nato izročitvi sodnih spisov 4. julija leta 1605.

Dejansko sta se Andrej Črešnjar in Blaž Vrša na devinskem gradu oglasila ne deset dni, temveč šele natanko leto dni po tem, ko so jima bile izročene kopije sodnih spisov. 3. julija 1606 sta se namreč »na lastno pobudo v skladu z razglasom proti njima z dne 28. junija 1605 predstavila v močeh pravice z namenom, da se opravičita in se ubranita katerekoli obtožbe, ki jima je pripisana in žali njuno nedolžnost« (*comparverunt Blasius Versa et Andreas Ceresegnar de Porsecco, et precepto tenore proclamatis contra eos emanati sub die 28. junij 1605, spinti se se presentaverunt in viribus iustitiae intendentes se purgare, et tueri a quacumque imputatione sibi impicta, et innocentiam suam offendente*). Zaprosila sta za zaslišanje in njuna prošnja je bila sprejeta.[25] Že istega dne (3. julija

23 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 20 (Devin, 22. maj 1606).

24 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 15v–16 (Devin, 28. junij in 4. julij 1605).

25 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adam Stariz et socios de Contovello*, f. 20 (Devin, 3. julij 1606).

1606) sta bila zaslišana v »veliki dvorani devinskega gradu« (*in Castro Duini in salla magna*).[26] Po zaslišanju sta zaprosila za izpustitev na prostost proti varščini in za kopijo sodnih spisov z namenom, da pripravita svojo obrambo. Oboje jima je bilo ugodeno.[27]

Njun primer je bil obravnavan na prvem naslednjem zasedanju županske pravde, in sicer na tistem, na katerem so župani devinskega glavarstva oblikovali milo sodbo v primeru Jurija Vrana iz Zgonika, to je 30. avgusta 1606 v Štivanu v hiši tamkajšnjega župana. Pred zasedajoče župane je stopil Andrej Črešnjar, ki je v svojem imenu in v imenu bolnega Blaža Vrše preko njunega odvetnika izročil pisno obrambo. Odvetnik je na županski pravdi še ustno predstavil argumente v obrambo svojih varovancev. Župani so menili, da je s svojim obrambnim spisom in nastopom zagovornik omogočil »očitno spoznanje nedolžnosti« obtožencev (*ha fatto evidentemente conoscere l'innocenza*). V sodbi je še zapisano, da so »po zrelem pretresu argumentov, navedenih v obrambo krivcev« in sklicujoč se na Kristusovo ime, »od katerega izhaja vsaka dobra in pravilna sodba«, župani zaključili proces in razglasili, da »razsojajo in s sodbo oproščajo omenjena Andreja Črešnjarja in Blaža Vršo ter ju razglašajo za oproščena in prosta obtožbe« (*li antedetti Degani havuta matura consideratione sopra le ragioni addotte in diffesa d'essi rei et invocato il nome de Christo signor nostro, dal quale procede ogni buono et retto giuditio venendo alla speditione del detto processo sententiano et sententiando assolveno li soprascritti Andrea Ceresignar et Biasio Versa, et per assolti et liberi da tal imputatione li dechiarano*).[28]

Oprostilno sodbo je na pobudo samih županov takoj in na samem kraju zasedanja pravde v Štivanu pri Devinu »pred župani in ob prisotnosti Andreja Črešnjarja« ter »številnih drugih prič ob veliki udeležbi na sojenju« (*coram ipsis Decanis, sic instante Andrea Ceresignar /.../ pluribus testibus in magna frequentia judicij*) razglasil devinski kancelar Jožef Budin.[29] Ta oprostina sodba potrjuje, kar smo zgoraj sklepali glede (ne)uspešnosti sodnega pregona s strani *castellana* Ludovica Lenga. V podkrepitev je mogoče dodati, da na tem zasedanju pravde Lengo ni bil prisoten, temveč ga je nadomeščal »gospod Te-

26 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adamo Stariz et socios de Contovello – ločena obravnava Prosečanov*, f. 1–2, *Andreas Ceresignar de Prosecco* (Devin, 3. julij 1606); prav tam, f. 2v–3, *Blasius Versa de Prosecco* (Devin, 3. julij 1606).

27 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adamo Stariz et socios de Contovello – ločena obravnava Prosečanov*, f. 3v (Devin, 3. julij 1606).

28 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adamo Stariz et socios de Contovello – ločena obravnava Prosečanov*, f. 4, županska pravda (Devin, 30. avgust 1606).

29 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adamo Stariz et socios de Contovello – ločena obravnava Prosečanov*, f. 6v (Devin, 30. avgust 1606).

rentio Sarotto, ki je sedel pri domu Matije Lavrihe skupaj z gospodi župani glavarstva, da bi izrekali pravico« (*Actum in Vico Sancti Joannis Duinicoram spetiali Domino Terentio Sarotto sedente illic prope Domum Matthiae Lauricae loco Domini Ludovici Lenghi Castellani unā, cum Dominis Decanis Capitaneatus ad ius ordinare dicentes*).[30]

Nazadnje bomo omenili najdbi trupla galjota pri Proseku in drugega (morebitnega) pri Saležu. Obe kmalu izgineta iz zapisnikov zaslišanj, kar bi lahko pomenilo, da sta bili najdbi namišljeni ali pa kasneje zakriti in da je bil sum opuščen. Za truplo pri Proseku, ki je pustilo prepričljivejše sledi v sodnih spisih, je mogoče ugibati tudi, da smrt ni bila posledica napada s strani kmetov. Možno je namreč, da bi to bil Stipan Majka iz Trogirja, ki ga je med uporom na galeji *aguzin* ranil v glavo, preden ga je Stipan umoril. Zanj je eden od zaslišanih v Kopru teden dni po begu namreč dejal, da kroži govorica, »da je umrl za posledicami te rane« (*l'aguzzin dalla Zaffalonia, che fu amazzado, et diede una ferida a Stipane da Traù /.../ che ho anco inteso, che per quella ferida è morto*).[31]

Tako podrobna predstavitev poteka sodnih obravnav je namenjena tudi spoznavanju in razumevanju ustroja in delovanja sodne oblasti na devinskem deželskem sodišču, posebej županskega sodišča kot organa, ki je bil izraz podeželskega prebivalstva in njegovih pristojnosti. Čeprav je obstoj županskih sodišč na Primorskem in tudi v samem Devinu (leta 1524) znan, je njihovo delovanje namreč bistveno manj poznano. Na podlagi povedanega je mogoče presoditi, da devinske županske pravde ustrezajo splošnim značilnostim, kakor jih je zarisal Sergij Vilfan: županska pravda je pomenila župansko sodišče, bila je organ devinskega deželskega sodišča, sestavljali so jo župani z njegovega območja (glavarstva), zasedala je trikrat letno.[32]

Devinsko župansko sodišče (županska pravda) je imelo poseben kraj v Devinu, kjer je običajno zasedalo, lahko pa je zasedalo tudi na domu župana v Štivanu. Štivan je bil tudi sicer pomembnejši kraj, saj so na tamkajšnjem trgu razglašali uradna sporočila, tam je bila tudi oglasna deska za vse glavarstvo.[33] Devinska županska pravda je bila »častitljiva«, župani, ki so jo sestavljali, pa

30 AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 7, *Contra Adamo Stariz et socios de Contovello – ločena obravnava Prosečanov*, f. 4, županska pravda (Devin, 30. avgust 1606).

31 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 45, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

32 Vilfan, *Zgodovinska pravotvornost*, 282–284, posebej za Devin 283.

33 V Štivanu se je prirejal tudi letni sejem na dan Ivana Krstnika, ki je predstavljal pomemben in tudi svečan dogodek, Panjek, Čeč, *Homo staturae altae*, ki je izpričan že v srednjem veku, Gestrin, *Trgovina slovenskega zaledja*, 38, in Kos, *Srednjeveški urbarji*, 207, kjer se za leto 1494 na proščenju v Štivanu omenjajo »prapor«, »piskači«, krčme in stojnice.

so se nazivali z »gospodi«. Njene pristojnosti so bile razmeroma široke, v našem primeru so sodne obravnave zadevale različna kazniva dejanja, vključno s krvnimi zadevami. Sodbe devinske županske pravde so bile polnomočne, upravitelj glavarstva in deželskega sodišča (*castelan*), ki je deloval kot nekak preiskovalni sodnik in tožilec, ter sodna kancelarija sta jih morala razglasiti in upoštevati. Upravitelj – preiskovalni sodnik je sprožal sodne obravnave in vodil zaslišanja, ki so se praviloma vršila na devinskem gradu, lahko pa tudi na domovih županov po vaseh, kar kaže na to, da je bil dom župana nenakšno uradno mesto. Na podlagi zaslišanj je oblikoval sodno gradivo in zatem rezultate preiskave predstavil na zasedanjih županske pravde, ki se je na tej osnovi opredeljevala in sodila. Na zasedanju pravde je sedel »skupaj« z župani, a ni imel nobene pristojnosti pri določanju sodb, ki so bile v izključni domeni županov. Iz tega je razvidno, da župani niso bili le »prisedniki«, ki bi s predsednikom (upraviteljem) sestavljali zbor sodnikov, temveč so delovali kot nekakšna sodniška porota, sestavljena iz kvalificiranih predstavnikov skupnosti, ki je odločala in sodila. Njena vloga je nastopila ob zaključku postopka, ki ga je vodil upravitelj – preiskovalni sodnik, poleg predstavitve rezultatov njegovega dela pa so na zasedanjih županske pravde lahko nastopili odvetniki obtožencev. Samostojnost odločanja županske pravde se je uresničevala tudi v primeru nestrinjanja upravitelja, ki je vodil preiskovalni postopek, in je lahko povzročila tudi velika trenja z njim, tako da na enem od odločilnih zasedanj ta ni želel sedeti z župani. Priziv je bil v našem primeru možen na jurisdicenta, to je imetnika glavarstva in deželskega sodišča, ki je lahko sodbo županske pravde razveljavil in dovolil priziv, vendar je nato tudi v prizivni instanci ponovno odločala taista županska pravda. Zasledili smo tudi primer, ko je bil priziv naslovljen neposredno na zasedanju županske pravde in ga je ta tudi sprejela in odobrila.

V sklopu sodnega postopka se je za pomembnejše osumljence oziroma obtožence uporabljal pripor na devinskem gradu, ki je lahko trajal tudi več mesecev, in sicer v grajskih zaporih ali v stolpu, lahko pa tudi z možnostjo dnevnega izhoda na grajsko dvorišče. Po zaslišanjih so morali osumljenci jamčiti z varščino, če so se želeli braniti s prostosti, ravno tako je bila varščina potrebna za izpustitev iz pripora. Osumljenci so imeli na voljo možnost vpogleda v sodne spise, ki so jih obremenjevali, pridobitve časa za pripravo svoje obrambe in njeno predstavitev. Pri tem je zanimivo opaziti, da so se obtoženi kmetje posluževali mestnih odvetnikov. Ti so s pravniško učenimi in retorično spretnimi ali tudi samo razumnimi sklepanji v pisnih obrambah, a tudi z gostobesednimi nastopi na zasedanjih pravde župane uspešno prepri-

čevali o nedolžnosti svojih strank. Vsaj v tu prikazanih primerih je mogoče sklepati, da so bili župani naklonjeni sprejemanju milih sodb, ki so jih zagovarjali odvetniki.

Zasedanja devinske županske pravde so bila javna, na sojenjih se je lahko zbralo in jim prisostvovalo veliko ljudi. S tega vidika se kaže neka podobnost z »večami« kot sodnimi zbori, kar ni prvi tovrstni primer.[34]

Sodni pregon je imel v devinskem glavarstvu precej jasen namen sankcioniranja in discipliniranja podložnega prebivalstva, vendar je mogoče presoditi, da je bil na tem področju v primeru sojenj zaradi galjotov njegov uspeh omejen. Opaziti je namreč, da je lahko županska pravda izvajala dokaj učinkovito funkcijo družbene (samo)obrambe in stanovske solidarnosti ter varovala pred brezobzirnim ali pretiranim preganjanjem posameznikov, članov svojih skupnosti. Iz sodb je tudi opaziti, kako je županska pravda, ki so jo sestavljali poglavarji vaških skupnosti devinskega glavarstva, izrekla mile sodbe na račun svojih pripadnikov, medtem ko je v primeru Kontovelcev, ki so bili prebivalci tržaškega ozemlja in torej »tujci«, razsodila strožje. Pri tem je zanimiva tudi ugotovitev, kako je akter pregona ves čas upravitelj Lengo, ne pa tudi grof Thurn, imetnik jurisdikcije.

Po drugi strani je povsem jasno, da si je devinska oblast odločno prizadevala za izročitev vsega denarja, orožja in blaga, ki so ga kmetje tako ali drugače dobili od galjotov, da si je torej prilaščala gmotno korist, ki so si jo uspeli pridobiti na njenem ozemlju. A tudi na tem področju je bili njen uspeh razmeroma omejen in tudi tu kot glavni dejavnik teh teženj izstopa upravitelj, ne pa tudi gospod grof Thurn.

Iz procesnih dokumentov je nenazadnje razvidno, kako so po prvih dneh navzkrižnih obtoževanj vaške skupnosti strnile svoje vrste in z nadaljnjimi pričanji zaščitile svoje pripadnike. To otežuje tudi natančno in povsem zanesljivo rekonstrukcijo dogodkov, ker so si pričanja deloma protislovna, predvsem pa je opazno omalovaževanje samih dogodkov in ravnanj, zaznati je mogoče tudi težnjo po zamolčanju, tako iz samoobrambe kakor zaradi zaščite drugih članov vaških skupnosti.

34 Vilfan, *Zgodovinska pravotvornost*, 280–284.

Koprski in beneški odziv, preiskava in proces

V Kopru so se na neobičajni dogodek množičnega upora in bega galjotov odzvali zelo hitro in obenem taktično premišljeno, saj jim je s takojšnjo akcijo na morju uspelo, da so prvi prispeli do ugrabljene in nasedle galeje ter jo ponovno pridobili pod nadzor z vsem preostalim tovorom in ogromno vsoto državnega denarja. Z istočasno akcijo po kopnem, ko so oblasti v Trstu obvestili o dogodku ter jih prosili za sodelovanje pri lovu na galjote in reševanju galeje, pa so se izognili možnemu obmejnemu incidentu in si zagotovili vsaj delno pomoč. V Trstu so celo dosegli, da lahko zasledujejo in preganjajo galjote po mestnem ozemlju. Z enakim ukrepom je poskusil tudi proveditor beneške obmejne trdnjave v furlanski Palmi, ki je na mejo takoj poslal svoje vojake *cappellette* z namenom, da bi lovili galjote po Krasu, a sosednje lokalne oblasti na habsburški strani tega niso dovolile.[1] Nemudoma so bile obveščene tudi beneške mejne postojanke z navodilom, naj bdijo nad morebitnimi prehodi prebeglih galjotov.

In vendar ni vse potekalo gladko in brezhibno. Rašporski kapetan Marc'Antonio Erizzo, ki je nadzoroval beneško območje v notranjosti severne Istre na meji s habsburškim Krasom, je o dogodku izvedel šele tri dni kasneje, 5. maja, nad čemer se je tudi pritožil. Po njegovem mnenju bi lahko nekateri upravitelji kraških gospostev ravnali drugače, če bi bili še pravočasno obveščeni.[2] A po drugi strani je tržaški glavarjev namestnik že na dan bega galjotov spisal obvestila za okoliške sodnije, čeprav je treba upoštevati, da ni imel nobene neposredne pristojnosti nad njimi, saj so spadale pod Goriško grofijo (Gorico) in vojvodino Kranjsko (Ljubljano). Še v mestu in na njegovem malem

1 AMSI, *Dispacci del podestà di Capodistria 29*, str. 11. Poseg proveditorja v Palmi omenja podestat Loredan v svojem poročilu v Benetke že 4. maja.

2 AMSI, *Dispacci del capitano di Raspo*, str. 261–264.

ozemlju, kjer je bil pristojen, v primeru galjotov ni zmogel uveljaviti svoje volje proti mestni oblasti.

Dogodek s sinovo galejo je predstavljal hud udarec za Hieronima Loredana (*la percossa ricevuta nel caso di mio figlio è stata si grave*), saj je ogrozil njegov osebni ugled predanega beneškega upravitelja in nasploh plemiča, povzročil pa mu je tudi ogromno gmotno škodo. Zaradi tega je bila vsa njegova družina »neozdravljivo potlačena«, kakor se je sam izrazil v svojih dopisih v Benetke (*la mia casa habbi insanabilmente oppresso*). Izgubil naj bi velik del svojega premoženja, a kljub temu »vselej ohranil željo po služenju v javno dobro«, čemur je nameraval posvetiti preostanek svojega življenja.[3] Sam Antonio Loredan je kasneje na zaslišanju povedal, da je »v tem ropu utrpel in izgubil več kot 5.000 dukatov« (*ho patido, et perso in questo svaleggiamento piu de 5000 ducati*).[4] »Ta tako pomembna nesreča, uprizorjena pred tem ljudstvom, je močno vznemirila duha vseh zaradi novosti tako zoprne odločitve in zarote«, je pisal podestat Loredan na isti dan, ko sta se zgodila upor in beg galjotov iz Kopra. In vendar temu ni bilo povsem tako – beg ni bil povsem »novost«, posebej za družino Loredan ne.

Kot bi se usoda poigrala z Loredanovimi, se je beg galjotov leta 1605 namreč zgodil natanko ob obletnici bega galjotov z iste galeje Loredane, leto pred tem. Tretjega maja 1604 je Giovanni Francesco Loredan, ki je svojega brata Andreo tedaj nadomeščal pri vodenju galeje Loredane, odplul s čolnom in sedmimi možmi v Trst, da bi privedel nazaj štiri galjote, ki so bili zbežali v prejšnjih dneh, medtem ko se je galeja nahajala v Piranu. A se je v Trstu zapletlo. Giovanni Francesco je izsledil ubegle galjote in jih poskusil pregovoriti, naj se vrnejo na galejo, ti pa so to odklonili in se s čolnom podali na delo v nek vinograd nedaleč od mesta. Loredan jim je sledil s svojim čolnom, ko jih je dohitel tretji čoln, na katerem je bil tudi mož, ki je že leto poprej zbežal z beneške galeje in se nastanil v Trstu. Loredan ga je dal potegniti na svoj čoln, da bi ga odpeljal, njegovi možje pa so stopili na kopno in se objestno vedli ter tekali za nekaterimi delavci v vinogradu in jim polomili sod *bevande*. Iz mesta so vse to opazovali in na ukaz enega od tržaških sodnikov in rektorjev bučno opremili dve barki s petdesetimi tržaškimi mladeniči, oboroženimi z arkebuzami, ki so dosegli in ujeli Koprčane ter jih odvedli v zapor na tržaškem gradu. Giovanni Francesco Loredan je na poti v pripor »trdil, da je ujel galjota in da je to smel storiti, ker morje pripada Beneški republiki« (*poterlo far, per esser il mare della Serenità Vostra*). Kot bi šlo za znak usode na začetku nesrečnega mandata,

3 AMSI, *Dispacci del podestà* di Capodistria *29*, str. 8–15 in posebej 16.

4 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Diffese dei Sopracomiti et Comito nel consiglio de 30 delegati dal Senato*, f. 67, *Antonio Loredan*, Benetke, 5. junij 1606.

je bila prva zadeva, o kateri je Hieronimo Loredan po prevzemu položaja podestata in glavarja v Kopru poročal v Benetke, ravno pripor njegovega sina na tržaškem gradu, povezan z begom galjotov z galeje Loredane leta 1604.[5]

Čeprav so bili v skladu z beneškim razumevanjem Jadranskega morja pri sebi očitno prepričani, da je morje beneško vse do obale sosednje države, so leto kasneje, ob velikem uporu na njihovi galeji leta 1605, Loredanovi pri svojem ravnanju prav gotovo upoštevali pravkar navedeno nerodno izkušnjo iz leta 1604. Ubrali so taktično bolj premišljen pristop in se do Tržačanov vedli bistveno taktnejše in tudi spoštljivo do njihove jurisdikcije. In čeprav so si vseeno privoščili pripluti s številnimi čolni in tudi oboroženimi možmi tik do obale pri Grljanu, kjer je galeja nasedla v plitvini, so o svojem posegu istočasno obvestili tržaško oblast in jo tudi prosili za pomoč.

Tudi v Benetkah so pokazali veliko odzivnost. Najvišji državni organi so bili v nekaj dneh obveščeni o dogodku z galejo Loredano. Določili so ukrepe in jih tudi začeli izvajati. Koprski sli so na ukaz podestata s čolnom, katerega gospodar je bil Domenico Cernivan, že dan po dogodku (3. maja 1605) pripluli v Benetke ter ponesli novico in prinesli pisno poročilo samega podestata.[6]

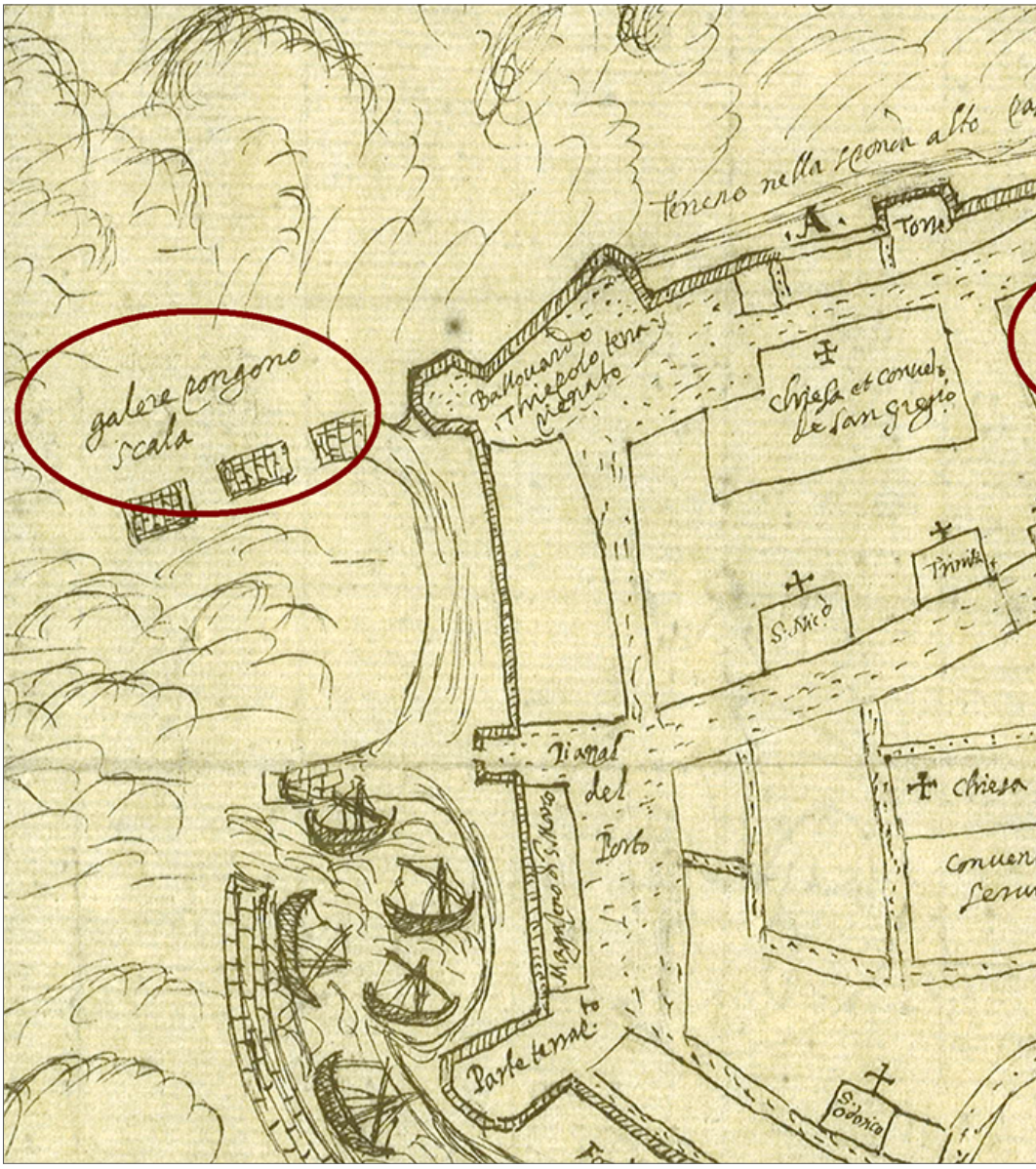
Že naslednjega dne, 4. maja, je beneški senat sprejel vrsto nujnih ukrepov. Odločil je, naj se izmed članov enega najvišjih državnih organov, ki bi mu lahko rekli »državno tožilstvo« (*Avogadori de Comun*), imenuje eden, ki bo raziskal in oblikoval proces o dogodku na galeji Loredani. Takoj je bil imenovan *avogador* Carlo Foscarini, ki je moral nemudoma v Koper. V ta namen je beneški dož Marino Grimani s senatom odredil *soprakomitu* Zuan Marii Mudazzu, naj vzame Foscarinija na svojo galejo in že isto noč odpluje ter ga odpelje v Istro in v Zadar, kakor mu bo sam naročil. Foscarini je v namen preiskave od doža prejel zelo široka pooblastila in pristojnosti glede zaslišanj, privedb in pridržanja vpletenih.[7]

Na isti seji je bil sprejet tudi ukaz za generalnega proveditorja v Dalmaciji in Albaniji (*Proveditor General in Dalmatia et Albania*), naj v Koper takoj pošlje kapitana proti uskokom (*Capitano contra Uscocchi*) z nalogo, da prevzame državni denar in ga ponese komisarju armade (*Commissario in Ar-*

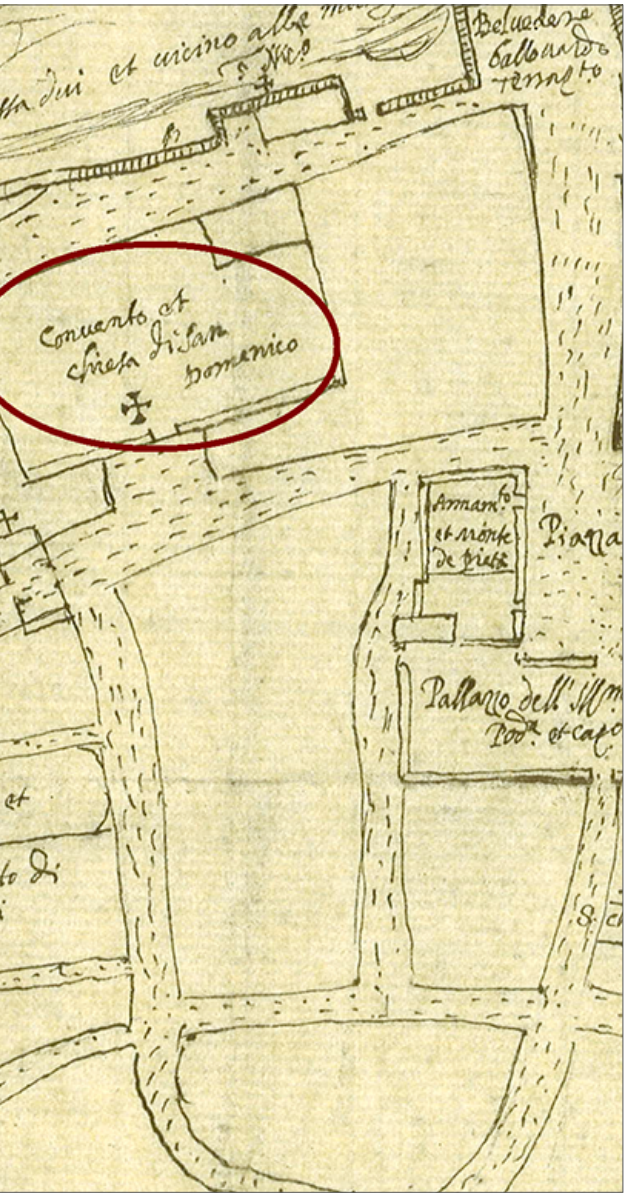
5 AMSI, *Dispacci del podestà* di Capodistria *27*, str. 21–24, Podestat Antonio Basadonna in Podestat Girolamo Loredan (Koper, 4. do 17. maj 1604).

6 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Diffese dei Sopracomiti et Comito nel consiglio de 30 delegati dal Senato*, f. 137. Sintetična navedba teh in sledečih sklepov (iz registra), sprejetih v prvih dneh po uporu na galeji, je bila že objavljena v AMSI, *Senato Mare – Cose dell'Istria*, str. 107–108.

7 ASV, *Senato D – Mar F*, 165. Doževo navodilo Carlu Foscariniju v ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 3, *Marinus Grimano Dei gratia Dux Venetiarum* (Benetke, 4. maj 1605).

I10
Načrt Kopra z označenim krajem upora na galeji Loredani ob pomolu in samostanom sv. Dominika, kjer so potekala zaslišanja, ki jih je vodil *avogador* Carlo Foscarini (Giacomo Fino, 1609, detajl) (ASV, *Senato – Mar*, b. 223, dis. 1).

mata) ter s seboj vzame galeji Zeno in Marcello, ki sta bili skupaj z galejo Loredano določeni v ta namen. Tak ukaz je bil poslan tudi neposredno kapitanu proti uskokom, ki je moral prevzeti povelјevanje konvoju do izročitve državnega denarja.[8]

Poleg tega so istega dne sprejeli poziv generalnemu proveditorju v Palmi, naj zaradi nujnosti zadeve in »pomembnosti tega, kar se je zgodilo galeji Loredani«, postori vse mogoče, da bi osvetlil, kam so prispeli uporni ubežniki in kje je končal denar, ki so ga odnesli, zato da se le-ta shrani in aretirajo »hudodelci« (*delinquenti*). Podoben poziv je bil namenjen tudi beneškim predstavnikom v Vidmu, Čedadu, Tržiču, Trevisu, Sacilu, Motti in Rašporju, torej v širšem obmejnem pasu na vzhodu beneške *Terraferme*. Ker je bil »izgred tako hud in nenavaden« (*la gravezza di cosi strano et insolito eccesso*), je bilo generalnemu proveditorju v Palmi in ostalim navedenim odrejeno, naj vsak povsod naredi vse, kar je mogoče, da pride do informacij. Proveditorju v Palmi pa je bilo dodatno naročeno, naj v ta namen razpošlje ljudi, kamorkoli meni, da je potrebno, ter naj poroča. Nazadnje je istega 4. maja beneški dož izdal razglas, s katerim je obveščal in skupaj s senatom naročal vsem in vsakemu od beneških upraviteljev in predstavnikov v Istri in Dalmaciji, pomorskim poveljnikom in *soprakomitom* (*Rectoribus, et Representantibus nostris tam in Istria*

8 ASV, *Senato D – Mar F*, 165.

quam in Dalmatia, Capitibus Maris, et Supracomitibus) ter vsem drugim, ki bodo prejeli pričujoči patent, naj nudijo vso pomoč in informacije ter dajo na razpolago svoje uradnike posebnemu odposlancu *avogadorju* Carlu Foscariniju.[9]

Tudi za sv. Marka je bila zadeva stvar ugleda in izrednega gmotnega obsega, saj je bila državna pošiljka skupaj vredna 40.000 dukatov v denarju,[10] k čemur je treba prišteti veliko število uniform in opreme za beneško vojno mornarico v boju z gusarji v vzhodnem Sredozemlju. Za lažjo predstavo o vrednosti tega zneska državnega denarja je mogoče reči, da bi lahko v tistih letih s 40.000 dukati v Kopru ali Gorici za eno leto prehranjevali celo mesto.[11] Seveda se ni vse nahajalo samo na galeji Loredani, a vendarle.

Imenovani preiskovalec, visoki državni pravosodni funkcionar, *avogador de comun* Carlo Foscarini, je 6. maja, to je samo štiri dni po begu galjotov, že prispel v Koper in istega dne pričel s sodnimi opravili, in sicer v prostorih samostana sv. Dominika, ki ga je izbral za svoje domovanje in kraj, kjer je vodil zaslišanja.[12] Medtem je že dan po uporu sam *soprakomit* Antonio Loredan predlagal, naj hrambo in popisovanje preostalega denarja in tovora od koprskega podestata Loredana prevzame gospod Minio, proveditor v Kefaloniji, in sicer zaradi večje transparentnosti, saj je bil sam kot odgovorni poveljnik galeje obenem sin podestata.[13] Tako so tudi ravnali in nastalo dokumentacijo je nato prevzel Foscarini.

Avogador Foscarini je prvo poročilo v Benetke poslal že po drugem dnevu zaslišanj. Ugotavljal je, da je velika večina državnega denarja ostala na galeji, kjer so našteli 47 celih zvitkov (*groppi*) sv. Marka in enega strganega, v

9 ASV, *Senato D – Mar F*, 165.

10 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Diffese dei Sopracomiti et Comito nel consiglio de 30 delegati del Senato*, f. 70–74, *Alvise Marcello* (Benetke, 6. julij 1606) in *Nicolò* Zen (dan kasneje), ki je trdil, da je na svoji galeji prevažal 13.000 ali 14.000 dukatov.

11 Lahko preračunamo, koliko pšenice je bilo mogoče kupiti s 40.000 dukati in koliko obrokov hrane odraslega človeka bi to naneslo. V beneškem Kopru in habsburški Gorici je bila v prvih letih 17. stoletja, ko se je zgodil upor na galeji Loredani, vrednost pšenice skoraj enaka. S 40.000 dukati je bilo mogoče kupiti 992 ton pšenice, kar pomeni 1,65 milijonov dnevnih obrokov. Drugače povedano, bi se lahko za eno celo leto nahranilo preko 4.500 ljudi, kar približno ustreza takratnemu številu prebivalstva primorskih mest, kot so Koper, Trst in Gorica. Pri tem je smiselno upoštevati, da so se s pšenico prehranjevali le višji sloji, nižji pa z manj dragimi žiti, tako da bi te številke lahko bile še višje. Sicer se je takrat v dnevni prehranski obrok prištevalo tudi vino, ki pa ga v tem izračunu ne upoštevamo. Podatki o ceni pšenice in o obsegu dnevnega obroka so povzeti po Panjek, *Fevdalna renta*, 49, 65 s tam navedeno literaturo; cena pšenice v Kopru pa je povzeta po Darovec, *Davki nam pijejo kri*, 80.

12 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 5.

13 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 62 (Koper, 3. maj 1605).

katerem je ostalo 380 dukatov. Če upoštevamo, da so pričevanja v glavnem soglašala v tem, da so galjoti odnesli dva ali tri zvitke državnega denarja, je mogoče sklepati, da jih je galeja Loredana prevažala petdeset. Če je vsak od njih vseboval po 500 dukatov,[14] je skupna vrednost denarja sv. Marka na Loredani dosegala ogromni znesek 25.000 dukatov, kar predstavlja večji del celotne pošiljke na treh galejah (40.000 dukatov). Denarja sv. Marka so torej galjoti res odnesli razmeroma malo (1.120 dukatov, slabih 5 % tovora). Zvitkov zasebnega denarja pa je ostalo devetnajst.[15] Dukat je bil številna (teoretična) denarna enota, zvitki oziroma žakljički so v resnici vsebovali različne vrste kovancev, kakor smo videli v našem primeru. Natančnega izračuna tega, koliko denarja so odnesli galjoti, ni bilo in ni mogoče narediti, saj pisar galeje ni imel pisne evidence o zasebnih predmetih in gotovini potnikov. Nekaterim je bilo vrnjenih nekaj stotin dukatov, drugim par tisoč. Pisar galeje Paris je menil, da so *soprakomitu* Antoniu odnesli tako rekoč vse, kar je prevažal, saj so »odnesli gospodarjeva oblačila, orožje, njegov denar in vso njegovo srebrnino, razen enega lavorja in vrča« za vodo, tako da je skupno izgubo ocenjeval na približno 7.000 dukatov, v to vrednost pa je zajel »robo, denar in može, ki so mu odnesli svoj dolg, ki so ga imeli« (*fuori che un bacil, et un ramin /.../ tra robba danari e tli homeni, che li ha porta via il debito, che i haveva, è da sette mille ducati*).[16] Po besedah očeta Loredana pa je v nezgodi izgubil kar celo premoženje (*la perdita delle mie sostanze ridotte si puo dir quasi tutte sopra questa galera derubata*).[17] Kljub plenjenju oblačil je ostalo tudi veliko uniform in opreme, namenjenih različnim posadkam, ter prepečenca (*biscotto*). Na galeji Loredani je ostalo dvanajst prisilnih galjotov brez okovov, trije svobodni in malo mornarjev (*scapoli*), »vsak od katerih je taval naokoli, kot se mu je zljubilo«, sama galeja pa je bila brez poveljstva, saj sta bila *soprakomit* in *komit* odsotna.[18] Uporniki so torej odnesli precej denarja in oblačil, a vseeno le manjši del vsega, kar je prevažala galeja.

Po državni denar je bil v Koper poslan kapitan proti uskokom Vincenzo Grimani, ki je prispel že dva dni po dogodku (4. maja) in nato 6. maja od koprskega podestata tudi prevzel ves preostali državni denar, to je 47 celih

---

14 Tucci za leto 1573 navaja en *groppo* v vrednosti 500 dukatov in dva v skupni vrednosti 900 dukatov, Tucci, *Mercanti, navi e monete*, 119.

15 Glej Prilogo 2, Popis 1; prim. AMSI, *Dispacci del podestà* di Capodistria *29*, str. 13–14 (*Foscarini*).

16 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 23, *Domenego Paris, scrivan della galia Loredana* (Koper, 6. maj 1605).

17 AMSI, *Dispacci del podestà* di Capodistria *29*, str. 12–13 (*Loredan*).

18 AMSI, *Dispacci del podestà* di Capodistria *29*, str. 13–14 (*Foscarini*).

zvitkov in enega prerezanega.[19] Na podlagi ugotovitve, da galeja Loredana v takem stanju ne more ostati v Kopru, je bilo 7. maja v Benetkah izdano navodilo koprskemu podestatu, naj poskrbi, da se galeja vrne v Benetke z vsemi obstoječimi možmi posadke in preostalim tovorom, ter naj po potrebi zagotovi dodatno moštvo za plovbo. Sestavi naj tudi natančen seznam preostalih oseb na galeji in vsega preostalega blaga, streliva in drugega[20].

Prvi krog zaslišanj v Kopru je bil izveden med 6. in 9. majem. Pred Foscarinija je bilo poklicanih veliko število odgovornih na galeji in oseb, prisotnih ob uporu, vključno s potniki, potnicami ter člani posadke in galjoti, ki so ostali na galeji in preživeli njeno ugrabitev, ter drugih obveščenih oseb. Skupaj je v štirih dneh zaslišal okoli štirideset oseb. V središču pozornosti na zaslišanjih so bili zlasti ukradeni in preostali denar, vloga posameznikov pri uporu in njegov potek ter ravnanja odgovornih za poveljevanje in varnost na galeji Loredani. Nato se je sodna obravnava preselila v Benetke. Preiskava in proces sta se vršila na najvišji ravni. S sklepi, obravnavami in zaslišanji so bili vanju poleg *avogadorja* vključeni *Quarantia Criminal* (najvišji pravosodni organ), svet *Pregadov* oziroma senat republike ter sam dož.

Na podlagi rezultatov in gradiv iz Foscarinijeve preiskave ter zaslišanj so v Benetkah kmalu sestavili seznam vodij upora na galeji in vseh ubeglih galjotov. Oblikovani sta bili in 17. maja 1605 na seji beneškega Senata tudi že izglasovani dve ločeni obtožnici in tiralici za vodje upora ter za druge sodelujoče z ukazom, naj se aretirajo kjerkoli na ozemlju Republike in zaprejo v ječe *Avogadorjev de Comun*. Vodje upora so bili obtoženi,

> da so bili tako neverni in hudodelski, da so zapostavili vsako bojazen do Boga in do pravice in, ko so se dne 2. maja nahajali na galeji Loredani v pristanišču v Kopru, izkoristili odsotnost soprakomita in mož, veščih sablje, ter si drznili prevzeti vlogo vodij in glavnih izvajalcev upora na tej galeji, pri tem pa so osvobodili galjote iz okovov, nato umorili Bastiana Salamona, kapetana provisionadov, Elio s Kefalonije Aguzina, Zuan Battisto di Tolio Vodjo Bombardirjev, Nicoloja in Stamatija z Zakinthosa skapola, ranili tudi stražo na krmi in povzročili skok v vodo več mož, od katerih so nekateri utonili, zatem pa odpeljali galejo proti ozemlju Devina, pri

19 *Adi 4 Maggio 1605. Furono consignati … Adi 6. ditto all'Illustrissimo Signor Vincenzo Grimani Capitano della guardia Contra Uscocchi d'ordine di sua Serenità Groppi pubblici quarantasette intieri, et intatti, et uno tagliato … con ducati tresento et ottanta dentro*, ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 61, popisi preostalega denarja in blaga na galeji (glej tudi Prilogo 2); AMSI, *Dispacci del podestà di Capodistria 29*, str. 12.

20 ASV, *Senato D – Mar F*, 165.

> čemer so k veslanju prisiljevali z udarci in ranami, ter jo oplenili in izropali tako, da so odnesli veliko količino denarja, srebrnine, oblačil in orožja, bodisi od države bodisi od zasebnikov, ter s tem dali zelo slab in nezaslišan zgled, omenjena dejanja pa izvedli podlo in hudodelsko ter naklepno in v združbi.[21]

Vsi ostali pa so bili »obtoženi, da so bili tako hudodelski, da so se spajdašili z Vodji upora, se jim pridružili in z njimi sodelovali, odnesli denar in blago z galeje ter zbežali z omenjenimi vodji, ta dejanja pa so izvedli hudodelsko in v združbi«.[22]

Na isti seji senata so zaradi nespoštovanja prejetih navodil na zagovor poklicali *soprakomite* vseh treh galej (Marcello, Zen in Loredan), ki naj bi skupaj pluli v Levant. Alvise Marcello in Nicolo Zen sta dobila mesec dni časa od izročitve poziva s strani beneškega proveditorja armade, da se zglasita v Benetkah pred *Avogadorji de Comun* ter »dokažeta svojo nedolžnost in upravičita kršitev navodil, ki sta jih prejela od našega Kolegija preteklega dne 28. in 29. aprila, v skladu z njihovo vsebino, kar je povzročilo upor na galeji Loredani«.[23] *Soprakomita* Antonia Loredana so poleg enakega poziva k opravičilu zaradi kršenja prejetih navodil dodatno obdolžili opustitve dolžnega ravnanja pri zagotavljanju varnosti galeje med postankom v Kopru, kar je povzročilo upor in škodo na galeji ter odtok denarja iz Kopra »proti črki zakonov«. V dneh po dogodku je izginil neznano kam, očitno se je umaknil zaradi hudega udarca svoji in družinski plemiški časti, ki ga je bilo težko prenesti, sramote in bojazni pred posledicami. V Loredanovem primeru je sklep predvideval,

---

21 *Imputadi, che siano stati cosi impij, et scelerati, che postposto ogni timore de Dio, et della Giustitia ritrovandosi essi sotto del 2. Maggio instante sopra la Galea Loredana in porto di Capo d'Istria, presa occasione che il sopra comito, et li huomeni da spada si trovavano in terra, habbino havuto ardire farsi capi, et principali attori della amutinatione di essa galia, disertando tutti li galeotti, et poi amazzando Bastian Salamon capo de provisionadi, Elia dalla Zaffalonia aguzin, Z. Battista de Teomio capo de Bombardieri, Nicolò et Stamati dal Zante scapoli, ferendo anco la guardia de puppa, facendo saltar in acqua diversi, parte de quali si sono anegadi, habbino poi menato via essa galia verso il territorio di Duino, ove la fecero vogar con percosse, et ferite, dipredandola et sacheggiandola, portando via molta quantità di denari, arzenti, drappi, et arme si del pubblico come de privati, con pessimo, et inaudito essempio; commettendo le predette cose empiamente, et sceleratamente, pensatamente, et in setta, et come in processo, per autorità di questo Consiglio possino, et debbino esser retenti qui, et in cadaun luogo del Dominio nostro, et se non si possino haver nelle forze, siano proclamati sopra le scale di Rialto con termine di giorni cinque a presentarsi alle preggioni delli Avogadori di commun*, ASV, *Senato D – Mar F*, 166; tudi ASV, *Senato D – Mar R*, reg. 65, f. 40 (Benetke, 17. maj 1605).

22 *Imputati, che siano stati cosi scelerati, che havuta complicità con li sud:i Capi, dell'am'utinan:to, siano stati partecipi, et cooperatori di essi, portando via anco loro den:i et robba della p:ta galea, et fuggendo con li sop.ti capi, commettenti le soprad:e cose sceleratan:te in setta*, ASV, *Senato D – Mar F*, 166; tudi ASV, *Senato D – Mar R*, reg. 65, f. 39 (Benetke, 17. maj 1605).

23 ASV, *Senato D – Mar R*, reg. 65, f. 37v–38; tudi ASV, *Senato D – Mar F*, 166 (Benetke, 17. maj 1605).

da se mora pred *Avogadorji de Comun* zglasiti že v osmih dneh od prejema poziva, ki so mu ga morali izročiti koprski svetniki, »če se bo našel, sicer pa v Palači Podestata in Glavarja njegovega očeta«. Poziv se je poleg tega moral izročiti tudi na njegovem domačem naslovu v Benetkah.[24]

Tudi kapitan galeje, *komit* Giorgilà s Krete, je po nezgodi izginil. Zanj je sklep senata z iste seje 17. maja predvideval »aretacijo tu v Benetkah in v vsakem kraju našega Dominija«. Bil je »obtožen, da je bil tako predrzen, da je zapustil galejo in je ni varoval, kot bi moral, poleg tega pa se je oddaljil in je zbežal, pri čemer obstaja sum, da je odnesel denar z galeje, omenjena dejanja pa je storil slabo in v nasprotju z zadolžitvami svojega položaja«.[25] Za razliko od *soprakomita* namreč *komit* ni poniknil brez sledu, saj je na zaslišanjih v Kopru takoj po uporu *avogador* Foscarini k pričanju pozval tudi nekaj mož iz Izole, ki so ga srečali in mu pomagali, ko se je oddaljil iz Kopra. V pozivu, ki ga je posredoval podestatu v Izoli, zato da ga objavi v njegovem imenu, je Foscarini grozil z vsemi mogočimi kaznimi, če bi se priče ne pojavile na zaslišanje. »Takoj morajo priti k nam zato, da jih izprašamo, pod kaznijo izgona, zapora, galeje in drugih hujših kazni po naši arbitrarni presoji« (*che subbito debbano venir da noi per esser essaminadi, sotto pena di bando, pregion, galia, et altre pene maggiori ad arbitrio nostro*).[26]

Giorgilà se je peš podal v Izolo, kjer si je drugi dan po uporu, to je 4. maja proti večeru, priskrbel prevoz do Pirana, od koder je nameraval pluti dalje v Benetke. V Izoli ga je prepoznal Michiel čevljar, po rodu iz Vidma v Furlaniji, ki se je tu nastanil potem, ko je odslužil svojo kazen na galeji *soprakomita* Beligna, na kateri sta se spoznala z Giorgilajem, in ga vprašal, »kaj dobrega ga prinaša« (*li dimandai che bone facende*). »Solinar in čolnar« Geronimo Gerello, Koprčan, stanujoč v Izoli, »mlad in z malo svetlolase brade«, ga je vzel na svoj čoln, na katerem so veslali še trije Izolani, in sicer duhov-

24 *Che per auttorità di questo cons:o sia scritto alli Cons:ri nostri di Capod'Istria, che faccino intimar al nob: ho: s. Antonio Loreda' sopracomito se si troverà, se non al Palazzo del Pod:a e Cap:o suo padre, che in termine de giorni otto dopo la intimatione debba ap'tarsi alli Avog:ri n'ri di Co:, per discolparsi, et render conto della transgressione de i mandati a lui dati dal Coll: n'ro sotto li 28 et 29 Aprile pross:o pass:o come in quelli, et din on haver atteso, et fatto attender alla custodia della galea come conveniva al carico suo; il che ha causato l'amutinam:to et il danno della d.a galea, conducendo anco fuori della Città sopra la med:a galea quantità de sesini contra la froma delle leggi, con au'tta alli p:ti Avogadori di constituir esso nob: ho: s. Ant:o Loreda'*, ASV, *Senato D – Mar R*, reg. 65, f. 37v–38; tudi ASV, *Senato D – Mar F*, 166 (Benetke, 17. maj 1605).

25 *Che Giorgilà dalla Canea comito della galea Loredana incolpato che sia stato cosi temerario, che abbandonando la d:a galea et non custodendola come doveva, si sia etia' abse'tato, et fuggito, non senza sospetto di haver portato via danari di essa, come nel processo: commetendo le p:ti cose malamente, et contra il debito del suo cargo; per auttorita di questo Cons:o possi, et debbi esser, retento qui in Venetia, et in cadau' altro luogo del Do: n'ro*, ASV, *Senato D – Mar R*, reg. 65, f. 38v; tudi ASV, *Senato D – Mar F*, 166 (Benetke, 17. maj 1605).

26 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 33, *Foscarini* (kopija dopisa, Koper, 8. maj 1605).

nik Matthio Russignan ter »kmetovalca« (*lavorador di terra*) Iseppo Vascotto in Zuane Manzuol. *Komit* Giorgilà si je najprej dal prinesti »bokal vina«, ki mu ga je prodal Ivan iz Šibenika, gostilničar v Izoli, nato se je dal zapeljati do Strunjana. Tu je stopil s čolna in z duhovnikom Russignanom obiskal »strunjansko mater božjo, da bi dobil odpustek« (*lo butammo alla madonna de Strugnan a tuor la perdonanza /.../ l'andò alla madonna de Strugnan a tour il perdon*). Po tem se je ponovno vkrcal na čoln in zapeljali so ga do Pirana, kjer se je dal izkrcati pri tamkajšnji ladjedelnici pri Sv. Bernardinu, po drugih pričanjih pa nekje v mestu (*se ha fatto butar a S. Bernardin /.../ lo butassemo ai squeri a Piran /.../ si ha fatto butar, a una ruia, et non ha volesto andar al porto ...lo butassemo su una vica a Piran*). *Komit* naj bi povedal le, da »če bi bil na galeji, bi ga narezali na kose«, in da si je »po naključju rešil življenje« (*disse solamente che se l'era in galia lo haverian tagliado a pezzi /.../ disse, che l'era comito di questa galia et che haveva scappolado la vita*). A preiskovalca je posebej zanimalo, ali je odnesel kaj denarja z oropane galeje. Po pričevanju gostilničarja Ivana iz Šibenika in čolnarja Geronima Gerella naj bi namreč duhovnik Matthio Russignan povedal, da se mu je videlo, kako je imel v hlačah poln žep denarja, saj se mu je poznalo vse do kolena. Russignan se je o tem izrazil slikovito: »V čolnu smo imeli zaklad« (*il prete mi ha detto, havevemo il figo in barca, perche l'haveva li soldi a basso nelle braghesse /.../ disse che li pareva, che l'havesse dei danari nelle braghesse verso lj Zinochi*). Vendar so na zaslišanju vsi zatrdili, da je to povedal duhovnik, a sami niso opazili denarja, razen tega, ki ga je imel *komit* Giorgilà s Krete v torbici, da jih je plačal z enim *skudom* in vprašal, ali je dovolj. Duhovnik Russignan pa se na Foscarinijev strogi poziv na zaslišanje ni odzval.[27]

Čeprav so sklepi predvidevali, da se postopek prične tudi v odsotnosti obdolžencev, so bila zaslišanja *soprakomitov* v Benetkah izvedena šele več kot leto dni po dogodku, saj sta preiskovanca Alvise Marcello in Nicolo Zen zaprosila in pridobila odlog obravnave zato, da sta lahko izpeljala svoje vojaške naloge v Sredozemlju. Obema je beneški senat priznaval, da v javno korist načelujeta galejama, potrebnima v boju proti gusarjem v Levantu.[28] Antonio Loredan se je pri *avogadorju* Foscariniju zglasil ne osem, temveč okoli štirideset dni po uporu (10. junija 1605) in prejel navodilo, naj do drugačnega uka-

27 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 32v–33; *Zuanne da Sebenico hosto a Isola* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 54, *Geronimo Gerello da Isola, saliner, et barcarolo* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 54v, *Iseppo Vascoto da Isola, Lavorador di terra* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 55, *Zuane Manzuol de Isola, Lavorador de terra* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 55, *Michiel calegher da Udene habita a Isola* (Koper, 9. maj 1605).

28 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Diffese dei Sopracomiti et Comito nel consiglio de 30 delegati dal Senato*, f. 15, 19, 37–39.

za ostane na svojem domu v Benetkah.[29] Za začetek obravnave so po povratku Marcella in Zena počakali še na *komita* Giorgilàja. Potem ko se je zglasil pri *avogadorju*, mu je bilo namreč na njegovo prošnjo dovoljeno, da namesto v zaporu sodno obravnavo dočaka v svoji službi na galeji Loredani, katere poveljstvo je medtem prevzel Antoniov brat Francesco.[30] Obvestilo o pozivu na pričanje je Giorgilà prejel v Zadru. Tako so v Benetkah kljub takojšnjemu začetnemu odzivu z zaslišanji pričeli šele na začetku poletja naslednjega leta 1606.

Komit Giorgilà je na zaslišanjih trdil, da je galejo zapustil z dovoljenjem *soprakomita* Loredana, da je nato sodeloval pri njenem reševanju, ko so jo našli nasedlo v Grljanu, in jo nato vodil do Kopra, kjer jo je »lepo privezal«. Povedal je, da je nato sam prišel v Benetke poročat, se posvetovat in zato, da bi se oblekel, saj naj bi ga okradli čisto vsega. Nasprotno so ga obtoževali, da je ukradel denar in da ga je imel polne žepe, saj so priče povedale, kako »se je videlo, da je imel polno denarja v hlačah, saj je znak segal do kolena« (*appareva che havesti quantità de danari nelle braghesse, che corrispondeva il segno fino al Zenochi*). A Giorgilà je vztrajal pri svoji nedolžnosti.[31]

Zen, Marcello in Loredan, vsak od treh beneških plemičev, je odločno zagovarjal svoje pravilno ravnanje, njihova pričanja pa so bila vsakič manj plemenita in diplomatska – prehajala so od zavračanja lastne odgovornosti do medsebojnega zvračanja krivde. Odločitev je padla na predvečer druge obletnice obravnavanega dogodka (26. april 1607) in je bila vsaj deloma nepričakovana. Na glasovanje tridesetčlanske komisije, sestavljene iz delegatov senata, je bil dan sklep o primeru Antonia Loredana, ki je predvideval nadaljevanje sodnega postopka. A predlog je padel, zanj je glasovalo le devet od štiriindvajsetih prisotnih, proti jih je bilo štirinajst, eden je bil vzdržan. Antonio Loredan je bil s tem oproščen. Pri ostalih treh je bil že predlagani sklep oprostilen. *Soprakomit* Marcello je bil oproščen z devetnajstimi glasovi za in s petimi proti, *soprakomit* Zen in *komit* galeje Loredane Georgilà s Krete pa sta bila soglasno oproščena. Na koncu se je torej proces proti četverici zaključil z oprostilnimi sodbami.[32]

---

29 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Diffese dei Sopracomiti et Comito nel consiglio de 30 delegati dal Senato*, f. 15.

30 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Diffese dei Sopracomiti et Comito nel consiglio de 30 delegati dal Senato*, f. 42, 45.

31 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Diffese dei Sopracomiti et Comito nel consiglio de 30 delegati dal Senato*, f. 69v–70, *Jorgila della Canea*, Benetke, 6. julij 1606.

32 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 34.

Tudi sodba proti ubeglim galjotom ter članom posadke je bila izrečena skoraj točno dve leti po dogodku (4. maj 1607). Posebej so obsodili galjote v odsotnosti in tiste, ki so jih medtem uspeli ujeti. Štirinajst vodij upora je dočakalo strogo kazen, bili so »za vselej izgnani iz Benetk in njihovega ozemlja ter drugih mest, dežel in krajev, tako kopnega dominija kot morskega, z oboroženih in neoboroženih ladij«. Če bi kdaj koga ujeli, bi ga morali privesti v Benetke in obesiti, »da umre«, temu, ki bi ga ujel, pa bi pripadlo 1.000 lir nagrade, v tujini 1.500.[33] Izmed vodij so ločeno sodili Lorenzu Bollaniju, ki je bil ujet. Tudi preostale obtožene udeležence upora in bega je doletela stroga kazen. Poleg dobesedno iste kazni, kot je bila predvidena za vodje, to je popolni izgon z beneškega ozemlja in plovil, je v primeru njihove aretacije sodba predvidevala pet let veslanja na galeji, po odsluženju katerih so se morali privesti v Benetke, kjer jim bodo odsekali močnejšo dlan, nakar jih je čakalo ponovno izgnanstvo. V primeru, če bi še prekršili izgon, jih je bilo treba privesti v Benetke in zapreti v »zaprto ječo« *(in /.../ carceribus clausis*) za leto dni, nakar je bil predviden ponovni izgon. Nagrada za tega, ki bi jih ujel ali jih pomagal ujeti, je znašala 600 lir.[34] Ločeno so sodili tudi sedmim ubežnim galjotom, ki niso spadali med glavne akterje in so jih ujeli, preden je bila izrečena skupna obsodba (glej Tabelo 4). Ti so bili posebej obsojeni na dodatno triletno veslanje na galeji, ki se je prištevalo k njihovim predhodnim kaznim. Po odsluženi skupni kazni je bilo tudi v njihovem primeru predvideno, da se jih privede v Benetke in se jim »od roke odseka okretnejšo dlan«, nato pa izžene. Tudi naknadna kazen za povratništvo je bila ista.[35]

V procesni dokumentaciji izstopa primer mladega galjota, nesrečnega beneškega plemiča, ki je bil prepoznan kot eden izmed vodij upora in katerega sodna pot je trajala še celi dve desetletji. Izviral je iz stare beneške plemiške rodbine Bollani, katere pripadniki so bili skozi stoletja imenovani na pomembne vojaške, upravne, politične in diplomatske položaje.[36] Usoda vsaj še enega od njih je tragično povezana z dogodkom na galeji v severnojadranskih vodah; to je bil plemič Marco Bollani, »nekako tipičen lik generacij, ki so še verjele v trgovanje«. Leta 1497 je pri Cresu utonil v brodolomu dveh galej, natovorjenih z orientalskim blagom, medtem ko si je skušal rešiti življenje

33 ASV, *Avogaria Comun, Miscellanea civile e criminale*, b. 4286, f. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 30 obsodba (Benetke, 4. maj 1607). Glej Tabelo 2.

34 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, f. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 30–32, obsodba (Benetke, 4. maj 1607). Glej Tabelo 3.

35 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, f. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 33, obsodba (Benetke, 4. maj 1607).

36 Schröder, *Repertorio genealogico delle famiglie*, 132.

in kar se je rešiti dalo. V globino morja ga je potegnilo preko pet kilogramov čistega zlata, ki ga je imel pri sebi.[37]

Lorenzo Bollani, imenovan Bollanetto, je bil leta 1603 obsojen na dve leti galeje »z okovi na nogah za polovično plačo« zaradi kletvice, izrečene, ko je bil star šele štirinajst let (*Lorenzo Bollani carcerato per haver biastemato il santissimo nome di Dio /.../ sia condanato per anni doi in Galera de condanati a vogar al Remo con li ferri alli piedi a meza paga*). Lorenzu, sinu beneškega plemiča iz drugega zakona z žensko meščanskega izvora, so potomci iz prvega zakona oporekali čistost porekla in ovirali pravico do dedovanja. Po njegovem prepričanju naj bi ga nečak po očetovi strani, plemič Zuane Bollani, z lažnim pismom zvabil iz Zagreba, kjer si je po begu našel zatočišče, nazaj v Beneško republiko ter ga nato pri Padovi dal aretirati zato, da bi se znebil njega in njegovih zahtev po pripadnosti rodbini in zemljiški posesti. Bollanetto je dolgo ždel v beneških zaporih, vmes preživel tudi smrtno obsodbo, ki zadnji trenutek ni bila izvedena. Vztrajno je zagovarjal svojo nedolžnost in nesodelovanje v uporu ter s prošnjami in pritožbami skušal doseči ponovno obravnavo svojega primera. Leta 1609, potem ko ni bila izvedena smrtna obsodba, mu je bila »podeljena milost, da se brani« (*concede grazia de fare le sue difese*). Deset let zatem, leta 1619, »po štirinajstih letih«, odkar je bil »živ zakopan« (*sepolto vivo*) v ječi, mu je bilo potrjeno, naj ostane v zaporu zaradi sodelovanja v uporu s pozivom, naj vendarle prizna svojo odgovornost. Po dolgem zavlačevanju je ponovno obravnavo končno tudi doživel, a dokončna sodba mu ni bila naklonjena. Devetnajst let po uporu in na osemnajsto obletnico prestajanja zaporne kazni (ujet dne 28. julija 1606, dokončna obsodba 12. julija 1624), je bil namreč neomajno, »dosmrtno obsojen na zaprto ječo z dnevno svetlobo« (*condemnatus ad standum in carcere clauso ad lucem pro toto tempore eius vitae*).[38]

Povsem drugačen in morda nepričakovan razplet pa so doživeli tisti, ki se ob uporu in begu z galeje Loredane kljub pretepanju in grožnjam z orožjem niso pridružili ubežnikom, temveč so ostali na krovu, in katerim doslej nismo

37 Tucci, *Mercanti, navi, monete*, 60.

38 Življenjska zgodba in procesna pot v »primeru Bollanetto« (*caso del Bollanetto*) bi si zaradi zanimivosti in obsežnega gradiva zaslužili specifično obravnavo, ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4 in fasc. 5; prav tam, b. 4560, fasc. 13. Lorenzo je bil krščen v Benetkah dne 14. julija 1588, prvič obsojen pa 27. januarja 1603. Lorenzov oče je bil *Zuane Bolani detto Figaeto*, mati pa *Magnifica madonna Lucieta di Lorenzi fu de M. Francesco Cittadina di Lendinara* (kraj med Padovo in Ferraro), poročila sta se bila leta 1577. Lorenzov polbrat po očetu iz prvega zakona je bil *Clementissimo Signor Agostin mio fratello per parte di Padre*, čigar sin, spet Zuane po imenu (ki je bil Lorenzu nečak, čeprav je bil starejši), naj bi ga zvabil v past in predal beneškim sodnim oblastem, ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 5, f. 30, *Lorenzo Bollani* (23. avgust 1623), in ff. 54–57, kopije potrdil o krstu in poroki staršev.

namenili pozornosti. Med njimi so bili tako »svobodni«, prostovoljni galjoti kakor tudi »prisilni«, kaznjenci. Na zaslišanjih so svojo odločitev in kljubovanje na barvit način utemeljevali z željo po nemotenem povratku domov ob zaključku svoje kazni oziroma ob izplačilu svojih dolgov do gospodarja, ne da bi tvegali dodatne in hude kazni s strani Beneške republike, kateri so izražali vso zvestobo in popolno predanost.

Svobodni galjot Rinaldo, poimenovan Moreto, je, preden je skočil v morje, dejal: »Skočil bom v vodo, naj Bog nikoli ne izve, da je res, da sem izdal svoje gospode in svojega gospodarja« (*voglio butarme in aqua, et non sapia mai Dio, che sia vero, che tradisca i miei signori etil mio paron*). Drug svobodni galjot, Bastian di Motti iz Bergama, naj bi Ivanu iz Bosne navkljub grožnji z ubojem in njegovem prigovarjanju: »Kaj hočeš ti tu početi v okovih, ko si dolžan toliko denarja«, odvrnil: »Že 24 let tu služim svojemu vladarju in nočem se mu zameriti, niti svojemu gospodarju.« Na zaslišanju je svoje ravnanje pojasnil z besedami: »Ostal sem, ker sem suženj svojega gospodarja, ki me plača in preživlja /.../,/ in nisem želel končati na vislicah, čeprav sem mu dolžan 700 lir« (*le 24 anni che servo qua el mio principe, non ghe voio far torto, ne al mio paron /.../ son restado perchè son schiavo del mio paron, che lui me paga, et me governa /.../ et mi non ho volesto andarme a far impicar, se ben son debito 700 lire al mio paron*). Prisilni galjot Rugier de Domenego iz kraja Porcia v Furlaniji je menil, da so »vsi tako ravnali, da bi ohranili dobro zvestobo do svojega vladarja, jaz pa ne zaradi drugega kot denarja, ker sem dolžnik, saj služim že 21 let in želim preživljati svoje otroke« (*tutti havemo fatto per servar buona fede al nostro principe, et mi non son per altro, che per danari, che son debitore, poiche è 21 anno che servo, et voglio poder governar i miei fioli*). Prisilni galjot Manoli iz Senja je na zaslišanju trdil, da »bi si raje dal odrezati glavo, kot da bi odšel, ker čakam na svojo svobodo od sv. Marka, če Bog hoče« (*mi più tosto me haveria lassado tagliar la testa che andar via, perche aspeto la mia libertà da S. Marco se Dio vuorà*). Ko mu je uporni vodja Stipan, s katerim sta veslala na isti klopi, rekel: »Hočem, da tudi ti prideš proč«, mu je prisilni galjot Piero de Boneto iz Benetk odvrnil: »Ne, dragi Stipan, ker imam ženo in otroke, nočem biti upornik sv. Marka.« Na zaslišanju je svojo odločitev dodatno obrazložil z besedami: »Nočem se upreti svojemu vladarju, tudi če bi zaradi tega izgubil glavo, saj sem rojen v Benetkah, imam ženo, otroke in delavnico klobas, tako da upam v Boga, da se bom vrnil domov k svojim opravilom, čeprav mi manjka 21 mesecev« (*voglio che anca ti vegni via, et mi ghe dissi, no caro Stipani, che ho mogier, et fioli, non voglio esser rebello de S. Marco /.../ perche per primo, non voglio rebellar il mio principe, quand'anco ghe an-*

dasse la testa, che son nasudo a Venetia, ho moglie fioli, et botega de luganegher, che spero in Dio, se ben me manca 21 mese, de andar a far le spese a casa mia).[39]

Taka drža se jim je obrestovala. Že septembra istega leta 1605 so bili galjoti, ki se niso udeležili upora, po sklepu beneškega senata »spuščeni na svobodo z oprostitvijo dolga, ki ga imajo do Beneške republike«.[40] Prav gotovo so bile to sanje vsakega galjota.

39 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 28r/v, *Anzolo Canazzo da Este q. Pietro, fante di piciol della galia Loredana* (Koper, 7. maj 1605); prav tam, f. 38–39, *Bastian di Motti da Bergamo q. Gasparo Galioto de libertà della galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 41, *Rugier de Domenego da Porcia, sforzado della galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 41v, *Manoli da Segna q. Michiel sforzado nella galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 43–45, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana, condanado* (Koper, 9. maj 1605); prav tam, f. 46, *Zuane di Tozi, Luchese q. Roco, scalco sopra la galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

40 AMSI, *Senato Mare – Cose dell'Istria*, str. 109.

Poreklo galjotov in sestava posadke galeje Loredane

Ena prvih nalog v preiskavi dogodkov, odgovornosti in posledic bega galjotov z galeje Loredane, ki si jo je zadal preiskovalec *avogador* Foscarini, je bila ugotoviti, kdo so bili vodje upora, kdo vse je zbežal z galeje in kaj je na njej ostalo. V ta namen je pisarju na galeji Domenicu Parisu takoj naročil, naj na podlagi zapisov, ki jih je ustvaril in hranil po službeni dolžnosti, pripravi sezname galjotov in posadke (ubeglih, preostalih in preminulih) ter inventarja in tovora, kolikor ju je ostalo. Paris je zahtevane sezname res sestavil in 10. maja izročil poimenski seznam vseh galjotov in mornarjev galeje Loredane, ki so zbežali, seznam posadke z navedbo prisotnih in odsotnih z galeje ob uporu ter galjotov, ki niso zbežali in so ostali na galeji, seznam v uporu ubitih članov posadke kakor tudi popise preostalega tovora.[1] Vzporedno je Foscarini zasliševal preostale galjote in prisotne na galeji med uporom ter na tej podlagi sestavil sliko dogajanja in omogočil opredelitev vodij in odgovornih za dejanja, ki so bila ocenjena kot hujša. Na tej podlagi sta bila sestavljena dva seznama, in sicer seznam vodij upora ter seznam ostalih sodelujočih galjotov in ubežnikov.

Pri sestavi obeh seznamov, to je vodij in sodelujočih, ki sta postala sestavni del obtožnice in tiralice ter kasneje tudi obsodbe, je prihajalo do očitnih težav. Prva je bila ta, da je bil poimenski seznam vodij sestavljen na podlagi pričevanj in vsak od zaslišancev je različne udeležence poimenoval nekoliko po svoje, to pa je oteževalo identificiranje vodij v prvotnem, splošnem seznamu vseh ubeglih galjotov, ki ga je sestavil pisar Domenico Paris. Poleg tega so se pri ponavljajočih se prepisih dolgega seznama sodelujočih v uporu in begu porajale težave pri razbiranju različnih pisav, kar je povzročalo razlike

1 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 59v, 64–69.

in nedoslednosti v načinu zapisa imen, priimkov in porekla. V bistvu je šlo za takrat razmeroma običajne težave pri obvladovanju tako velikih količin podatkov oziroma imen, oteževalno okoliščino pa je prav gotovo predstavljalo raznoliko geografsko in etnično poreklo galjotov, ki se je odražalo v težko razumljivih poimenovanjih.

To pomeni, da operiramo z več seznami. Osnovni je seznam ubeglih galjotov in članov posadke, ki ga je sestavil pisar Paris. Na njegovi podlagi sta bila za obtožnico in tiralico izdelana seznama ubeglih galjotov (in mornarjev) ter seznam vodij. V kasnejši fazi je bil za obsodbo sestavljen tretji seznam ubeglih galjotov, ki se nekoliko razlikuje od predhodnega.[2] Seznam vodij iz obtožnice in tiralice pa je ostal nespremenjen tudi v obsodbi, z izjemo Lorenza Bollanetta, čigar ime je izpadlo, ker je bil ujet in so mu sodili ločeno.[3] Poleg navedenih razpolagamo še s Parisovima seznamoma članov posadke in galjotov, ki niso zbežali, ter umrlih v uporu, ki se ne spreminjata (glej prilogo).

Za omenjene spremembe, torej razlike v galjotih, ki jih navajajo Parisov seznam, seznam ubeglih galjotov iz obtožnice in tisti iz obsodbe, ni vselej mogoče ugotoviti razloga. Nekatera imena izpadejo iz seznama, druga so prečrtana in ni mogoče vedno razumeti, ali gre za pomoto ali pa za odpravljanje napak, torej izbrise z razlogom. Kar je jasno, je sledeče. Od petnajstih vodij upora je beneškim sodnim uradnikom v Parisovem seznamu sprva uspelo identificirati le tri imena, ki so zato izpadla iz seznama ubežnikov v obtožbi. V obsodbi ubežnikov pa je mogoče ugotoviti, da so prečrtana vsa imena galjotov, ki so bili medtem ujeti in za katere so se ohranili dokumenti o njihovem prijetju in zaslišanjih (teh je bilo sedem). Pri ostalih spremembah je v nekaterih primerih mogoče sklepati o razlogu, v drugih pa le ugibati.

Z vsemi navedenimi težavami smo se seveda srečali tudi pri obravnavi teh seznamov v namen pričujoče predstavitve, saj smo si zastavili podoben cilj. S primerjavo različic seznamov in z upoštevanjem dodatnih informacij, ki jih nudijo številna pričevanja, smo sestavili dva seznama, dopolnjena z na-

2 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 64–66, *Domenegho Paris scrivano della galea Loredana* (prvi nastali seznam, Koper, 10. maj 1605); prav tam, f. 71, prepis obtožnice in tiralice senata z dne 17. maja 1605; ASV, *Senato D – Mar R*, reg. 65, f. 38–40, obtožnica in tiralica beneškega senata (Benetke, 17. maj 1605); ASV, *Senato D – Mar F*, 166, *1605, a 17 Maggio In Pregadi* (obtožnica in tiralica senata); ASV, *Avogaria Comun, Miscellanea civile e criminale*, b. 4286, fasc. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 30v–32r, obsodba (Benetke, 4. maj 1607).

3 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 70, prepis obtožnice in tiralice senata z dne 17. maja 1605; ASV, *Senato D – Mar R*, reg. 65, f. 40, obtožnica in tiralica beneškega senata (Benetke, 17. maj 1605); ASV, *Senato D – Mar F*, 166, *1605, a 17 Maggio In Pregadi* (obtožnica in tiralica senata); ASV, *Avogaria Comun, Miscellanea civile e criminale*, b. 4286, fasc. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 30, obsodba (Benetke, 4. maj 1607).

tančnejšimi in dodatnimi podatki o imenih in poreklu posameznih galjotov. Seznama, ki ju predstavljamo v nadaljevanju, sta torej dodelana seznama vodij upora in drugih ubežnikov, pri čemer je – poleg dopolnjevanja imen in porekel – v vsakem primeru, ko je prišlo do sprememb, naveden razlog ali hipoteza.

Večji poseg je bil narejen na podlagi ugotovitve, da so v seznamu vodij upora navedeni štirje galjoti po imenu Štefan, medtem ko nobeden od zaslišanih ni navajal več kot tri Štefane. V tem primeru je očitno prišlo do zmede zaradi številnih soimenjakov, ki so jih med drugim zaslišanci poimenovali vsak nekoliko po svoje. Na podlagi primerjave imen in pripisanih dejanj je bilo mogoče ugotoviti, da so bili vodilni Štefani v resnici trije in ne štirje oziroma da sta bila v originalni obtožnici in obsodbi navedena Stipan Majka »Schiavon« in Stipan Uskok iz Trogirja v resnici ena in ista oseba. Zato smo v seznam vodilnih vključili Tomaža Uskoka iz Šibenika, ki se pojavlja v zaslišanjih, a ga ni bilo mogoče najti v nobenem seznamu.

Iz teh problemov izhaja tudi težava, ki nastopi ob poskusu opredelitve števila posadke in ubeglih galjotov. Za dodatno, izvorno zagato je tu poskrbel že pisar Domenico Paris, ki svoj poimenski seznam ubeglih galjotov zaključuje s tremi pripombami. Prva je ta, da je k seznamu treba prišteti še »15 Ponentinov, ki so bili tu začasno odloženi in niso bili popisani«, pripadali pa so galeji beneškega plemiča Barbara. Druga je ta, da v seznamu manjkajo imena »štirih ali petih« galjotov, s podatki o katerih pisar ni razpolagal v trenutku, ko je sestavil svoj splošni seznam. Tretja pripomba pa je, da je seznam sestavil na podlagi svojih zapisov in »po spominu«.[4] Poleg tega je opaziti vsaj dva primera, za katera obstaja sum, da se isto ime ponovi dvakrat, in sicer skozi vse različice seznamov. Vse navedeno pomeni, da so podatki, ki jih navajamo v nadaljevanju, natančno preverjeni in v skladu z viri, a vseeno obstaja možnost, da niso povsem točni.

Redna posadka galeje Loredane je štela 196 galjotov, kar je ustrezalo tedanji najnovejši standardni različici »tanke« galeje z 49 veslaškimi klopmi in s po štirimi veslači na vsaki klopi oziroma veslu (glej poglavje 9). Od teh je bilo 35 »svobodnih galjotov« (*galeotti di libertà*), 161 pa »prisilnih galjotov« (*galeotti sforzadi*). Z galeje Loredane je 2. maja 1605 zbežalo 181 mož njene veslaške posadke, ostalo pa jih je 15. Za beg se je odločilo 150 (ali 93 %) prisilnih galjotov in 31 (ali 89 %) svobodnih, torej ogromna večina, in oboji so bili zastopani tako med vodji upora kot med ostalimi ubežniki.

Na galeji Loredani je tedaj bilo začasno vkrcanih še 15 galjotov *Ponentinov*, kar dobesedno pomeni »Zahodnjakov« in označuje poreklo iz zahod-

4 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 65v, *Et la presente notta o fatto Io Domenegho Paris … quanto mi ricordo fin horra, et che ho potutto cavar dalli miei scritti* (Koper, 8. maj 1605).

II

Zemljevid s prikazom porekla galjotov in mornarjev na galeji Loredani ter glavnih smeri bega.

nega Sredozemlja, to je iz italijanskih dežel od Apulije na jugu do Ligurije na severu.[5] Ti niso spadali v redno veslaško posadko na Loredani, zato jih v nadaljevanju ne obravnavamo, so se pa vsi pridružili uporu in begu, kar skupno število ubežnikov dvigne na 196 mož.

Še zanimivejši so podatki o poreklu galjotov, saj je tovrstne informacije sicer mogoče zaslediti v literaturi, a večinoma za kasnejše obdobje, to je za drugo polovico 17. in 18. stoletja.[6] Podatki, s katerimi razpolagamo, pa so vsaj za pol stoletja starejši. V primeru galeje Loredane je v virih poreklo, ki nam ga je uspelo identificirati, navedeno za 84 galjotov redne posadke, kar predstavlja slabo polovico vseh in s tem razmeroma velik vzorec (43 %, Tabela 1).

5 Prevažanje kaznjencev na galejah je bila zelo razširjena praksa, Lo Basso, *Uomini da remo*, 147–148.

6 Lo Basso, *Uomini da remo*, 101–112, 115–120.

Tabela 1: Pregled porekla galjotov posadke Galeje Loredane po krajih in deželah (primeri z navedenim poreklom).

Regija	Kraj ali dežela	Število galjotov
Beneška Terraferma	Benetke	8
	Bergamo	3
	Brescia	5
	Cremona	1
	Furlanija	4
	Padova	8
	Verona	4
	Vicenza	2
	Skupaj	**35**
Severna in srednja Italija – zahodni Jadran	Ancona	5
	Chieti	1
	Ferrara	3
	Imola	1
	Lodi	1
	Mantova	1
	Modena	1
	Parma	1
	Pavia	1
	Piacenza	1
	Urbino	1
	Skupaj	**17**
Južna in zahodna Italija (*Ponentini*)	Apulija	2
	Elba	1
	Firence	1
	Ligurija	1
	Rim	1
	Sicilija	1
	Zahodno Sredozemlje	1
	Skupaj	**8**

Regija	Kraj ali dežela	Število galjotov
Beneška Dalmacija	Split	2
	Šibenik	1
	Zadar	2
	Vzhodni Jadran	1
	Skupaj	**6**
Beneška Istra	Koper	1
	Milje	1
	Motovun	1
	Istra	1
	Skupaj	**4**
Habsburško primorje	Fara	1
	Gradišče ob Soči	1
	Krmin	1
	Senj	2
	Skupaj	**5**
Grčija	Kefalonija	1
	Kreta	1
	Zakintos	1
	Skupaj	**3**
Bosna		2
Turčija		4
Skupaj galjotov posadke galeje Loredane z navedenim poreklom		**84**
Skupno število galjotov posadke galeje Loredane		196
Odstotek galjotov posadke galeje Loredane z znanim poreklom		*43 %*

Vir: obdelava podatkov iz tabel 2, 3 in 4.

Večina galjotov z znanim poreklom je izhajala z območij pod Beneško republiko (*Terraferma*, Dalmacija, Istra, grški otoki, skupaj 48 od 84 mož ali 57 %). Drugo najštevilčnejšo skupino galjotov z znanim poreklom so predstavljali veslači iz drugih italijanskih dežel in držav (skupaj 25 mož ali 13 %), med katerimi so bili podaniki severno- in srednjeitalijanskih držav zahodnega Jadrana številčnejši od tistih, ki so izhajali iz južne in zahodne Italije (*Ponentini*). Sicer je bilo vseh galjotov iz italijanskih dežel za skoraj tri četrtine (*Terraferma* in druge italijanske države, skupaj 60 mož ali 71 %), iz dežel

vzhodnega Jadrana (slovenski, hrvaški, bosanski in grški prostor) pa je izhajalo 20 mož (24 %).

Čeprav za večino galjotov porekla ne poznamo, je na podlagi znanega vzorca in nanizanih imen in priimkov (Tabela 3) mogoče sklepati, da je podobno razmerje v grobem veljalo tudi za celoto galjotov na galeji Loredani, to je, da jih je četrtina prihajala z območja vzhodnega Jadrana in vzhodnega Jonskega morja, ostali pa iz italijanskih dežel severnega in zahodnega Jadrana ter zahodnega Sredozemlja. Najštevilčnejšo skupino so predstavljali galjoti z beneške *Terraferme*, številni pa so prihajali tudi iz drugih italijanskih držav, med katerimi sta dobro zastopani zlasti območji Padske nižine in zahodne jadranske obale. Med tistimi z vzhodne jadranske in jonske obale ter zaledja se najdejo Dalmatinci, Istrani, Kvarnerci in Grki ter Goričani. Dalmatinci in Grki so sicer razpoznavni po imenih in priimkih tudi v številnih primerih, ki nimajo navedenega porekla (in jih zato ne moremo vključiti v pričujočo analizo). V nekaterih imenih lahko spoznamo Slovence (vsaj Vincenc Mavre, Blaž Krivec, Jure Mavrič). Prisotni so bili tudi Bosanci, ki se lahko dodatno skrivajo za pokristjanjenimi imeni, in štirje turški »sužnji«, vojni ujetniki iz Anatolije in Karamanije. Po imenih sodeč bi bili nekateri galjoti po poreklu lahko tudi iz srednjeevropskih dežel. Nekaj je tudi takih, ki so izhajali iz krajev zelo blizu Kopra in Krasa, kjer sta potekali prvi fazi bega po morju in kopnem, to so Koper, Milje, Motovun, Gradišče ob Soči, Krmin in Fara. To pomeni, da jih je vsaj nekaj poznalo te kraje in obale.

Sestava galjotov je bila zelo raznolika tudi po socialnem izvoru, saj lahko mirno rečemo, da so se med njimi našli predstavniki vseh družbenih slojev. Galjoti so bili iz mesta in s podeželja, iz morskih in celinskih krajev, bili so kmetje in obrtniki, a med njimi sta bila tudi dva cerkvena moža (*Fra Piero Vandi*, *Padre Giacomo Agatone*) in dva plemiča (Lorenzo Bollani iz Benetk in Battista Lora iz Verone).

Med galjoti, ki so bili spoznani in obtoženi ter nato tudi obsojeni kot glavni vodje upora na galeji Loredani, se sestava po poreklu bistveno razlikuje od slike, ki smo jo podali za celotno posadko veslačev. Če so bili v veslaški posadki v manjšini, so bili pri vodenju upora galjoti z vzhodnega Jadrana v relativni večini, saj je jih je od tam izhajala polovica. Sedem vodij upora je namreč bilo iz Nina, Trogirja, Splita, Šibenika, eden je bil po poreklu naveden le kot »Uskok« in eden kot »Kapelet«, kar ravno tako kaže na isto geografsko poreklo. Med njimi jih je kar pet bilo uskokov. Drugo najštevilčnejšo skupino so sestavljali štirje tako imenovani *Ponentini*, za katere lahko utemeljeno hipoteziramo poreklo iz Apulije in Ligurije. Iz beneške *Terraferme* sta bila doma

le dva izmed vodij upora in oba sta bila plemiškega rodu. Pomembno vlogo je odigral tudi mož iz Gradišča ob Soči v habsburški Goriški grofiji, in sicer z usmerjanjem plovbe galeje, eden pa je bil iz Urbina v srednji Italiji (glej Tabelo 2). Na tej osnovi je mogoče presoditi, da so bila pričevanja, po katerih naj bi dalmatinski *Schiavoni et Cappelletti* vodili upor in beg, v glavnem utemeljena. Ta skupina se je očitno dogovorila z italijanskimi *Ponentini* za skupno akcijo, pridružili pa so se jim še nekateri posamezniki različnega porekla.

Spet drugačna je bila sestava mornariške in vojaške posadke galeje Loredane, ki so jo pretežno sestavljali možje z grških otokov, posebej s Kefalonije in Krete, a tudi s Krfa in Zakintosa, drugo najštevilčnejšo skupino pa so predstavljali možje iz Benetk in *Terraferme*. Od skupaj 62 mož posadke (vključno z duhovnikom, s petimi ubitimi v uporu in še petimi, ki so zbežali z galjoti) nam je poreklo znano za 37 mož, torej za 60 % posadke. Izmed tistih, katerih poreklo je poznano, sta slabi dve tretjini izhajali z grških otokov (23 mož od 37 ali 62 %), skoraj četrtina jih je bila iz Benetk in *Terraferme* (9 mož ali 24 %), trije so bili iz Zadra in s tamkajšnjega otoka Pašmana (8 %), eden pa iz Toskane (za prikaz sestave posadke po vlogah glej Tabelo 5 v Prilogi 1).

Tabela 2: Seznam vodij upora na galeji Loredani v Kopru leta 1605.

	Vodilni galjoti (iz obsodb)	Galjoti (dopolnjeni podatki)	Poreklo
1.	*Lorenzo ditto Lovere da Nona*	Lovre iz Nina, Vidov sin*[1]	Nin (Zadar)
2.	*Nadal Ponentin pianier*	Nadal di Battista*, Ponentin[2]	Zahodno Sredozemlje
3.	*Zuane Capelletto*	Ivan iz Bosne, »pokristjanjen Turek«, Uskok, obsojenec vojvode Mantove*[3]	Bosna*
4.	*Andrea Ponentin*	Andrea da Porseno*, Ponentin[4]	Apulija*
5.	*Steffano Maica Schiaon*	Stipan Majka iz Kaštelov pri Trogirju, Uskok*[5]	Trogir*
6.	*Antonio Capelletto da Spalato*	Anton iz Splita, »Capelletto«, Uskok, obsojenec vojvode Mantove*[6]	Split
7.	*Steffano Scocco*	Štefan Uskok, Vuković*[7]	Uskok
8.	*Battista Lora da Verona*	Battista di Lora, plemič* iz Verone[8]	Verona
9.	*Giulio Ponentin*	Giulio Perlini, Ponentin iz Ligurije*[9]	Ligurija*
10.	*Steffano Capelletto*	Steffano Capelletto	Vzhodni Jadran

	Vodilni galjoti (iz obsodb)	Galjoti (dopolnjeni podatki)	Poreklo
11.	*Francesco Ponentin*	Francesco da Gallipoli, Ponentin, grškega rodu*[10]	Apulija*
12.	*Brusado Galeoto de libertà*	(Zuan) Antonio Marcantin iz Gradišča*, poimenovan Opečen[11]	Gradišče ob Soči*
13.	*Steffano da Traù Scocco*	Tomaž iz Šibenika*, Uskok[12]	Šibenik*
14.	*Nicolò Nucio, sforzado del Signor Duca d'Urbin*	Nicolò Nucio/Nutio, prisilni galjot vojvode Urbina	Urbino
15.	*Lorenzo Bollanetto*[13]	Lorenzo Bollani, poimenovan Bollanetto, beneški plemič	Benetke

Vir: ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 30, obsodba vodij upora (4. maj 1607). Zaradi pojasnjevanja imen, priimkov, vzdevkov in porekla posameznikov smo pri sestavi tega seznama podatke integrirali z informacijami iz različnih zapisnikov zaslišanj, navedenih v besedilu. Dopolnitve so označene (*) in pojasnjene v opombah za vsak primer posebej.

Opombe k Tabeli 2

1 V različnih seznamih in zaslišanjih je poimenovan kot *Lorenzo de Viddo da Nona, Lovere da Nona, Lovere Scia*on ipd., o njegovi istovetnosti ni dvoma.

2 V dveh pričanjih se med glavnimi uporniki omenja Nadal Ponentin, v tretjem pa *Nadal di Battista, Ponentin*, in sicer v pričanju galjota Micolina Cavisona, ki je napisal seznam in ga pokazal na sodišču, ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 32, *Christoforo q. Thomio bergamasco, condannado* (Koper, 8. maj 1605), ter ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 35, Micholin Cavison di Candia galeotto (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 43–44, *Piero q. Antonio de Boneto Venetian sforzado* (Koper, 9. maj 1605). Nadal de Battista je edini s tem imenom, ki nastopa v Parisovem seznamu galjotov, nato pa ostaja enako naveden v obtožbi in obsodbi. Na tej podlagi sklepamo, da gre za isto osebo, ki se omenja v zaslišanjih, in torej za enega od Ponentinov, vodij upora, zato mu tu pripišemo patronim *di Battista*.

3 V različnih zaslišanjih je omenjen kot *Zuane Capelletto sforzado, condanado dal Duca de Mantoa, scoco, Zuanne capelletto Bossenese, Turcho fatto Chrestian,* ASV, *Avogari*a – *MCC*, b.4560, fasc. 13, f. 38, Bastian di Motti da Bergamo *q. Gasparo Galioto de libertà della galia Loredana (Koper, 8. maj* 1605); ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 23, *Lorenzo Bollani* (Oderzo, 29. julij 1606); ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 5, f. 3, *Lorenzo Bollani* (Benetke, 14. julij 1623). Glej tudi sledečo opombo k Antonu iz Splita. Na podlagi navedenih poimenovanj (in opisanih ravnanj) gre nedvomno za eno in isto osebo, zato mu tu pripisujemo vse navedene dodatne podatke.

4 *Andrea Ponentin* v zaslišanjih nastopa kot tisti, ki je prijel za krmilo in galejo hotel usmeriti proti Apuliji. *Andrea da Porseno* pa je naveden v vseh seznamih (Paris, obtožba in obsodba) med ubežnimi galjoti. Ker smo njegovo poreklo identificirali s krajem v Apuliji, se zdi povsem verjetno, da gre za isto osebo.

5 V različnih zaslišanjih je omenjen kot St*ipane Maica, Maica schiavon Scoco, Maica da Tragu dei castelli*, *Stipani da Trau scoco*, *Maica galiotto sforzado*, ASV, *Avogari*a – *MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 33v, *Dimo della Ceffalonia, disse esser compagno*; prav tam, f. 34–35, *Micholin Cavison di Candia galeotto esistente*

sopra la galia Loredana; prav tam, f. 36, *Anzolo del q. Zamaria Pagiarin, galioto al presente su la galia Loredana*; prav tam, f. 42, *Zamaria Armano da Venetia de Andrea sforzado nella galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605); prav tam, f. 43–44, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605) idr. Na podlagi navedenih poimenovanj in ravnanj gre nedvomno za eno in isto osebo, zato mu tu pripisujemo vse navedene dodatne podatke.

6 Da je bil obsojen v vojvodini Mantovi, je navedeno npr. v sledeči izjavi: *Antonio capeletto da Spalato, condanado in vita, ghe dette una spenta, et lo buttò in brazzo ad un altro Zuane capelletto sforzado, che sono fratelli Zuradi, condanadi in vitta, et sono schochi*, ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 43–44, *Piero del q. Antonio de Boneto Venetian sforzado nella galia Loredana* (Koper, 9. maj 1605).

7 V seznamu galjotov, obsojenih zaradi sodelovanja v uporu in bega, manjka ime Stefano Vucovich, ki se pojavlja v predhodnih seznamih (obtožnica in tiralica; glej Tabelo 3). Tudi v seznamu galjotov, ki so ostali na galeji, ni najti nobenega Štefana. Zaradi tega je mogoče sklepati, da je bila ugotovljena istovetnost z nekom iz seznama vodij upora, zato (pogojno) pripisujemo priimek Vuković tistemu Štefanu iz seznama vodij, ki nima priimka in je ime izpričano kot Uskok.

8 Da je bil plemič, izhaja iz številnih pričevanj. Na enem prepisu obsodbe je njegovo ime označeno in prečrtano s pripisom, da je bilo dne 5. aprila 1617 njegovo ime izbrisano iz registra obsodb, ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 30.

9 *Giulio Perlini dalla Civeggia* nastopa v vseh seznamih (Paris, obtožba in obsodba) ubežnikov, a ker med vsemi galjoti ni drugega, ki se je imenoval Giulio, gre verjetno za istega, ki je v zaslišanjih poimenovam *Giulio Ponentin* in je nato tako zapisan tudi v seznamih vodij upora. Zato mu tu pripisujemo priimek *Perlini* in ligurijsko poreklo, ki ustreza vzdevku *Ponentin*.

10 V prvem skupnem seznamu ubeglih galjotov izpod peresa pisarja Parisa je naveden *Francesco da Gallipoli Ponentin*, ki ga nato v obtožnici in obsodbi imenujejo le skrajšano *Francesco Ponentin*, in sicer tako med vodji upora kot med ubežniki. Verjetno gre za eno in isto osebo, in sicer tistega vodjo, ki ga v zaslišanju poimenujejo *Francesco detto Ponentin, ma era griego* (ASV, *Avogaria – MCC*, b.4560, fasc. 13, f. 24r/v, *Michelin di Candia paron della galia Loredana*, Koper, 6. maj 1605), kar je v skladu s tem, da je bila v mestu Gallipoli prisotna skupnost grškega rodu, ter s tem, da so Ponentini za krmilom galeje želeli pluti proti Apuliji.

11 V zaslišanjih se med vodji upora pojavlja *Z. Antonio da Gradisca, Antonio Brusado da Gradisca in Brusado de libertà*, ki ga je tudi na podlagi njegovih ravnanj (s premca galeje je usmerjal plovbo) mogoče nedvoumno identificirati kot eno in isto osebo, ki je obenem istovetna z *Brusado Galeotto de libertà* iz obtožnice in obsodbe vodij upora. V Parisovem seznamu in nato v seznamu ubeglih galjotov v obtožnici je med »svobodnimi« galjoti naveden *Z. Antonio Marcantin*, ki pa ga ni v obsodbi. Po vsej verjetnosti je bilo ugotovljeno, da gre za isto osebo, ki je že na seznamu vodij, zato je bil iz obsodbe ubeglih galjotov izbrisan. Na tej podlagi mu tu pripisujemo priimek *Marcantin*.

12 Pri tem imenu gre za pomoto v obtožnici in tiralici, saj gre očitno za istega galjota, ki je že naveden zgoraj kot *Steffano Maica schiaon*, poleg tega vsi zaslišani med vodji upora navajajo največ tri »Štefane« (čeprav se njihova poimenovanja delno prekrivajo in s tem ustvarjajo zmedo), ne pa tudi štiri, kot je navedeno v obtožnici. Ker je v dveh pričevanjih med »glavnimi« naveden »Tomaž« (*Thomaso Scocco, Thomaso da Sebenico*), ki pa ga ni najti niti v seznamu ostalih obtoženih, smo ga tu vključili v seznam kolovodij na mesto odvečnega Štefana.

13 Lorenzo Bollani je bil ujet in so mu sodili ločeno, zato je prisoten v seznamu Parisa in v obtožnici, ne pa tudi v skupni obsodbi vodij. V obtožnici je bil uvrščen na prvo mesto, tu smo ga uvrstili na zadnje, saj ta seznam sloni na obsodbi.

Upor na Loredani v jadranski zgodovini okoli leta 1605

Galeja je predstavljala vrhunec sredozemske tehnologije vojaškega ladjarstva. Bila je posebej prilagojena sredozemskim plovnim razmeram v pretežno plitvih vodah in ob razčlenjenih obalah, s spremenljivo močjo vetra in pogostim brezvetrjem. Galeja je v takih razmerah lahko kombinirala jadranje z veslanjem in se s tem učinkovito prilagajala vsakokratnim potrebam. Predvsem z veslanjem je bila hitra in agilna, zaradi trikotnih latinskih jader pa je bila manj prožna pri jadranju. Bila je tudi razmeroma enostavne izdelave. Dolga stoletja je gospodavala v Sredozemlju. Galej ni uporabljala le Beneška republika, temveč tudi pomorske države zahodnega Sredozemlja (Genova, Neapelj, Španija, Francija), Osmani in drugi.[1]

V teku 16. stoletja, posebej njegove druge polovice, so na galejah prešli s sistema, pri katerem je vsak galjot imel svoje veslo, na vsaki klopi pa so bili po trije veslači, k sistemu z enim samim, večjim veslom za vsako klop ter najprej tremi in nato štirimi galjoti na istem veslu. S tem so galeje postale zmogljivejše in hitrejše, a so potrebovale kakih 50 galjotov več, kar so zagotavljali s sistematičnim zapolnjevanjem potreb po veslačih iz vrst kaznjencev, to je prisilnih galjotov, ki so po novem predstavljali večji del veslaške posadke. Omenjeni prehod je obenem omogočil prihranek z vidika izdelave in vzdrževanja plovila ter njegove opreme, saj je galeja namesto predhodnih 150 manjših potrebovala le 49 vesel, čeprav večjih. Nova vesla so bila vzdržnejša, dolga skoraj 12 metrov, a obenem tudi dražja in težje dobavljiva ravno zato, ker so bila večja. Beneška republika jih je v enem letu lahko porabila preko 1.200 (podatek za leto 1633). Tipična in običajna, po uradnih standardih grajena beneška galeja je

1 Tenenti, *Venezia e i corsari*; Lo Basso, *Uomini da remo*, 11–12. O beneških galejah in drugih vojaških ladjah v slovenski literaturi Bonin *Prisotnost galej*, 404, in Bonin, *Naloge severozahodnih istrskih mest*, 82–91.

GALEA
Tagliata in mezzo da Poppa à Prora
per intendere le di lei parti, e proportioni
Presentata
Dal Padre Maestro Coronelli
Cosmografo della Serenissima Republica
di Venetia.
All'Illustrissimo et Eccellentissimo
S. SEBASTIANO SORANZO
Procuratore di S. Marco
GG
DD
Colomba d'una Galea sopra il Cantiere
Remo della Galea

12
Struktura beneške galeje z označenimi posameznimi deli plovila (Vicenzo Coronelli, 17. stoletje) (ASV, *Patr. Provv. Arsenale, Navigli*, rotolo unico, dis. 4).

bila dolga 43,5 metrov in široka 5,5 metrov, na njej pa je bilo 49 veslaških klopi, 25 na desni in 24 na levi strani. To so bile dimenzije tako imenovane »tanke galeje« (*galea sottile*), ki je bila najbolj razširjena, visoki poveljniki beneške pomorske armade so razpolagali z malenkost večjimi, obstajale pa so tudi »velike galeje« (*galea grossa*) in »galejače« (tudi galeace, *galeazza*), ki so bile že v osnovi večje, torej daljše in širše, s številčnejšo posadko, in predvsem prostornejše. Prehod s starega (en galjot eno veslo) na nov sistem (ena klop eno veslo) se je pri Benečanih zgodil do začetka 17. stoletja.[2] Ga-

2 Lo Basso, *Uomini da remo*, 14–19. Zahodnosredozemske galeje so bile nekoliko večje s številčnejšo posadko in večjo

leja Loredana je bila leta 1605 že »tanka galeja« nove generacije, s štirimi galjoti za vsakim veslom, kot pričajo sami galjoti in njihovo skupno število (49 vesel s po štirimi galjoti pomeni skupaj 196 veslačev). Bila je med boljšimi in hitrejšimi v beneški armadi, kot pričajo beneški poznavalci v procesu.

Pomorska »tanka armada« Beneške republike je v obdobju, ko se je zgodil upor na Loredani, štela okoli trideset galej (29 leta 1589, 28 leta 1606).[3] Prav v tem obdobju je *Serenissima* tudi reformirala ureditev na tem področju. Novi red »tanke armade«, objavljen leta 1603, je predvideval stalno vzpostavitev položaja »komisarja armade« (*Commissario d'armata*), ki je nadziral celotno floto galej ter posebej ekonomske in finančne vidike njihovega delovanja ter oskrbovanja, vključno z dobavo in razdelitvijo opreme ter preverjanjem vsake galeje posebej. Komisar je bil izvoljen na senatu republike in je ostajal na položaju za leto dni. Le dva meseca po uporu na Loredani so zato, da bi »spodbudili duha plemičev« s »kako častno spodbudo«, povišali podpore za poveljnike galej, katerih službeno obdobje je trajalo vsaj tri (*capo da mar*) oziroma štiri leta (*sopracomito*), za kar je *soprakomit* po novem prejel 2.000 dukatov »poklona« (*donativo*), 1.365 dukatov »podpore« (*sovvenzione*) ter vnaprejšnje izplačilo treh in pol mesečnih plač (635 dukatov), kar je skupaj zneslo 4.000 dukatov začetnih sredstev. Za položaje *komita*, »pilota« in »gospodarja« (*comito, peota, paron*) galeje, je bilo predvideno preverjanje usposobljenosti. Višjo plačo so po novem prejemali vsi člani posadke razen galjotov, ki so ostajali pri znesku 8 lir na mesec (po 33 dni), čeprav so vidni poznavalci razmer v beneškem senatu ponavljali, da z osmimi lirami plače ne morejo preživeti.[4]

Konec 16. in začetek 17. stoletja je Beneška republika nadzor nad »svojimi« vodami izvajala s petimi skupinami galej in drugih vojaških plovil. Kapitan proti uskokom je razpolagal z dvema galejama in tremi *fustami* (manjšimi plovili), s katerimi je varoval istrske vode. Guvener obsojencev (*Governatore dei Condannati*) je imel na voljo štiri galeje, s katerimi je stražil severni Jadran od črte med izlivom reke Pad in Reko do tiste med Ancono in Zadrom. Kapitan zaliva (*Capitano del Golfo*) je bil s sedmimi galejami odgovoren za nadzor nad preostalim južnim Jadranom, od katerih sta dve posebej zagotavljali varno plovbo ob ustju Neretve. Najštevilčnejšo skupino je imel na razpolago ko-

površino jader od beneških, prav tam. Posebej o veslih in njihovi dobavi iz Furlanije (in sosednjih slovenskih dežel) Lazzarini, *Remi per le galee*, 30–31; tudi Bonin, *Prisotnost galej*, 404–405, in Bonin, *Naloge severozahodnih istrskih mest*, ki *galeazzo* sloveni z »galeaca«.

3 Tenenti, *Venezia e i corsari*, 158–159; Lo Basso, *Uomini da remo*, 41, 44–45. Na dolgi rok je število beneških galej padlo s 30 na 10, čeprav je vmes v vojnem času tudi naraščalo.

4 Lo Basso, *Uomini da remo*, 69–70; Tenenti, *Venezia e i corsari*, 165–166.

misar armade, ki je s svojega sedeža na Krfu s sedmimi galejami varoval Jonsko morje, kar je predstavljalo »najtežjo nalogo«, pri kateri so mu v poletnih mesecih pomagale še štiri galeje s Krete. Na sami Kreti je deloval še kapitan kandijske straže (*Capitano della Guardia di Candia*), ki je vode okoli otoka sredi vzhodnega Sredozemlja nadziral s štirimi galejami. To je bila »ena večjih stalnih flot v Sredozemlju«, vendar je zaradi rednih zamenjav *soprakomitov* in nepopolnih posadk veslačev kapitan zaliva Bernardo Venier leta 1606 ocenjeval, da »od potencialnih 28 dobrih galej vaši Jasnosti nedvomno zmanjka dobra tretjina«.[5]

Kriterij sestave in nabora posadke galjotov se je v Beneški republiki skozi stoletja spreminjal, uvajali so reforme (1542, 1602, 1620, 1774) in rastočo organiziranost upravljanja na ravni države. S temi ukrepi se je v različnih obdobjih spreminjalo razmerje v številčnosti med svobodnimi in prisilnimi galjoti, od povsem svobodnih veslaških posadk na začetku novega veka do prepovedi vkrcanja svobodnih galjotov oziroma »gnusne trgovine z bednimi ljudmi, prodanimi na galeje« proti koncu 18. stoletja.[6]

Delovne in življenjske razmere galjotov so bile za današnji čas težko predstavljive in naravnost nepojmljive. Veslali so na odprtem, pod milim nebom, v vseh vremenskih razmerah, podnevi in ponoči. Galeja je bila dolgo in vitko, ozko in predvsem nizko plovilo z majhnim ugrezom, ki so ga večji valovi preplavljali in močili vse, kar je bilo na krovu, začenši z galjoti. Še več, pod milim nebom so živeli, spali, jedli, se umivali, in to ob vsakem vremenu. Oblečeni so bili slabo, pomanjkljivo, marsikdaj so bili napol goli, na soncu, v dežju in vetru. Gnetli so se v bornih higienskih razmerah, vsak je imel na razpolago kvadratni meter prostora za veslanje in spanje. Prehrana je bila revna in pogosto slabe kakovosti, nekaj prepečenca (*gallette, biscotto*), zelenjavne juhe (*minestra*), vode in vina, čeprav marsikdaj vina in juhe niso dobili. Nedolgo pred uporom na Loredani, leta 1593, je bil na galejah beneške vojne mornarice strošek dnevnega obroka za veslača določen v višini osmih soldov (0,4 lire). V letih 1550–1560 so ga sestavljali jutranja bobova juha in večerna menažka prepečenca, kuhanega z oljem, poleg približno pol kilograma kruha. Vino je bilo odvisno od dobre volje *soprakomita*, ki je z njim nagrajeval galjote takrat, »ko so posebej dolgo in močno veslali ali se kako drugače utrudili«. Pozimi so dobivali dvojno porcijo juhe in vino vsak drugi dan. Mnenja in pričevanja uglednih beneških poznavalcev razmer potrjujejo tako sliko tudi v letih, ko se je zgodil upor na galeji Loreda-

5 Tenenti, *Venezia e i corsari*, 158–159.

6 Lo Basso, *Uomini da remo*, 35–40.

ni. O kaznjencih je admiral Nicolò Donà leta 1599 zapisal: »Od prisilnih posadk jih umre neskončno število. In čeprav njihovo oblačenje, prehranjevanje in zdravljenje vašo Jasnost stanejo cele zaklade, so ti ubogi ljudje slabo oblečeni zaradi izredno slabe kakovosti oblačil in njihove oblike, ker jih ne pokriva, skromno prehranjeni, saj nimajo drugega kot kruh in mineštro, ter v bolezni slabo oskrbljeni«. Življenje galjota je bilo težko tudi s čustvenega vidika, saj je prinašalo dolgotrajno odsotnost od doma in družine. Le deset let po uporu na galeji Loredani (1615) je kapitan zaliva Antonio Civran živo in nazorno opisal razmere: »Vsak čuti odpor do imena galeja, saj upoštevajoč, kako je hudo iti spat med uši in stenice na kos zelo ozke klopi, jesti malo prepečenca ali izsušenega kruha z dvema požirkoma mineštre in skodelico vina ter se nato truditi na veslu, ki ga vsi sovražijo, se je vsi izogibajo in vzdržijo skoraj kot peklenske kazni.« Pri vsem tem so bili prisilni galjoti še vklenjeni. Edino olajševalno okoliščino je predstavljalo dejstvo, da v zimskih mesecih galeje praviloma niso plule in so *soprakomiti* radi podaljševali obdobja prezimovanj in postankov v Benetkah ter v beneških mestih v Istri, drugje na Jadranu in v Sredozemlju. Edino zaščito pred (ne)milim nebom so predstavljale ponjave, s katerimi so ob slabem vremenu in počitku prekrivali prostor za veslače na krovu, a niso zdržale močnejšega vetra in valov.[7] Zaradi tega je Lovre iz Nina tistega spomladanskega jutra dal znak za začetek upora s klicem *fora tenda*! (»ven s ponjave«).

Veslanje je bilo že samo na sebi naporno, a galjoti so veslali veliko ur zaporedoma in tudi nekaj zaporednih dni z le kratkimi postanki za počitek. Zaradi vsega navedenega je bila bolezen stalnica med galjoti. Posebej nove posadke, sestavljene v veliki meri iz neizkušenih, veslanja neveščih mož, mladih in starih, ki so včasih prvič videli morje, so na svojem prvem potovanju morale računati na izbruh kake epidemije, ki je galejo neizbežno zadržala v mirovanju do izboljšanja zdravstvenega stanja galjotov. »Ti ubogi novi prisilni galjoti niso vajeni težkega napora na teh plovilih in niti dela na morju (katerega lice večina od njih sploh še videla ni), vendar morajo zdržati vse to breme, ki je zanje dvojno, ker niso izurjeni za služenje na galeji, tako da neizbežno zbolijo in umrejo, saj je skoraj nemogoče, da bi zdržali: ker so to nazadnje ljudje iz mesa in ne iz železa.« Tako je pet let po uporu na Loredani takratni kapitan zaliva Francesco Molin obveščal beneški senat in razmere opredelil kot –

7 Tenenti, *Venezia e i corsari*; Lo Basso, *Uomini da remo*. Odlomek iz poročila kapitana zaliva (*Antonio Civran*) je objavljen v Lo Basso, *Uomini da remo*, 126–127, tisti iz poročila admirala Donaja pa je povzet iz Tenenti, *Venezia e i corsari*, 148–149. Podatki o sestavi in količini dnevnega obroka iz Tucci, *Mercanti, navi, monete*, 191, ki navedeni citat o nagrajevanju galjotov z vinom povzema po Da Canal, *Della Milizia marittima*, 165.

v prostem prevodu – »mesarsko klanje« (*macello di creature*).[8] Tudi številni zaslišani z galeje Loredane so svoje nesodelovanje v uporu utemeljevali s tem, da so takrat bili »bolni«.

Med posadkami je bila umrljivost visoka. Tako je admiral Nicolò Donà leta 1599 presojal, da zaradi razmer na galejah umira 60 % prisilnih galjotov, ravno leta 1605, le deset dni pred našim uporom, pa je generalni proveditor za morje (*Provveditore generale da mar*) Filippo Pasqualigo zapisal, kako »se iz leta v leto zaradi mraza odrežejo stopala in noge številnim kaznjencem, ki na koncu tudi nesrečno izgubijo življenje«. Po njegovem mnenju posadke pozimi niso mogle zdržati »na odprtem mraza, neurij in udarcev neba, poleg neštetih drugih neugodij, ki so prav pogosto te uboge ljudi spravili v smrt ali v dolgotrajna bolezenska stanja«. Razmere so bile težko vzdržne za človeka tudi zato, ker je »kronično primanjkovalo ponjav«, s katerimi bi galjote zaščitili pred vremenskimi neprilikami, in ker ti niso imeli drugih oblačil, v katere bi se preoblekli, ko so bili premočeni. Istega leta, 1605, je Tommaso Morosini pisal, kako so tudi velike galeje (*galee grosse*) neustrezne za plovbo v nevihti, »saj so nizke, zato jih v viharju morska voda prekrije, ko skušajo vzdržati silo vetrov, in v viharju ni mogoče imeti ponjav, zaradi česar so posadke mokre in zaradi morske vode in dežja zbolijo in umrejo, kot se je videlo v svežem primeru«. Nicolò Donà je leta 1607 jasno in jedrnato zapisal, kako so posadke sestavljene iz »slečenih, bednih ljudi, ki jim primanjkuje vsakdanjega kruha, jih zgoraj moči dež, spodaj morje in nimajo kaj preobleči: velikokrat se jim premoči tudi kruh, ki ga imajo za jesti; imajo malo počitka, ker se vedno dvigajo ali spuščajo jadra, vedno se mudijo pri kakšnem opravilu, tako da v kratkem času neizbežno propadejo«.[9]

Svobodne galjote je Beneška republika pridobivala na različne načine, z razpisi, prostim zaposlovanjem in novačenjem preko posrednikov, ki so beneški oblasti proti plačilu priskrbeli na desetine in stotine mož po *Terrafermi* in v drugih državah. A pomemben vir galjotov je bil »pomorski nabor« (*leva marittima*), za katerega je skrbela posebna državna institucija, »morska milica« (*Milizia da mar*). Slonel je na opredelitvi teoretičnega skupnega števila potrebnih galjotov in porazdelitvi tega števila med različne dele države (*carattada*), in sicer med mesto Benetke, njegovim *Dogadom*, *Terrafermo* in drugimi enotami. Na vsakem območju je bila nadalje določena razporeditev med posamezne kraje in poklicne skupine, za vsakega in vsako od katerih je bilo

8 Odlomek iz poročila kapitana zaliva Molina je povzet iz Tenenti, *Venezia e i corsari*, 152. O smrtnosti in obolevnosti zaradi neizkušenosti tudi Lo Basso, *Uomini da remo*.

9 Tenenti, *Venezia e i corsari*, 149, 184–185; Tucci, *Mercanti, navi, monete*, 225–226 (*Morosini*, 5. marec 1605).

opredeljeno število mož, ki so jih bili in bile dolžni dati za galjota. Obseg bremena so skozi čas posodabljali in ga nekako prilagajali zmožnostim zavezanih skupin in potrebam države. Ko je prihajalo do pomorskega nabora, se praviloma niso odzivali tisti, ki so bili zapisani v sezname, temveč so posamezne skupine pošiljale predvideno število mož, ki pa so jih novačili drugje in ne v svojih vrstah. Tudi število poklicanih je bilo praviloma manjše od predvidenega. Skupno število predvidenih galjotov se je na prehodu med 16. in 17. stoletjem sukalo okoli 10.000 mož, v letih upora na galeji Loredani pa je naraščalo (1545: 10.062; 1595: 8.882; 1602: 10.397; 1610: 11.202). V sistemu pomorskega nabora je moralo največ galjotov s *Terraferme* priskrbeti mesto Brescia s svojim ozemljem, sledilo je mesto Verona z ozemljem, pa Furlanija (z Vidmom) in območji Padove in Vicenze. S pomorskim naborom so zajemali tudi prebivalstvo iz beneške »Pomorske države« (*Stato da Mar*), a svobodnih galjotov naj bi odtod preko nabora prihajalo razmeroma malo.[10]

Dejansko so bili tudi mesta in skupnosti z vzhodne obale Jadrana dolžni nuditi galjote. V času izjemne potrebe po veslačih tik pred veliko pomorsko bitko pri Lepantu (1570–1571) je beneška Istra skupaj dala preko tisoč mož za galeje, odtod in iz Dalmacije pa naj bi takrat izhajala petina do četrtina vseh galjotov, vkrcanih na preko stotih beneških galejah, vključenih v spopad. Sicer sta morala Koper in Istra stalno oskrbovati tako imenovano »koprsko« oziroma »istrsko« galejo z njeno posadko, tako kakor druge mestne skupnosti in območja vzdolž vzhodne jadranske obale pod Beneško republiko. Na poziv beneških oblasti so včasih morali priskrbeti veslače tudi za druge beneške galeje. Tudi v tem prostoru so izpričani različni načini novačenja veslačev, navedeni za *Terrafermo*. Obstajali so popisi mož in seznami kandidatov za galjote, izmed katerih so bili nekateri vpoklicani, prav tako se navaja praksa zamenjave »izbrancev« z nekom drugim, ki je šel na galejo proti plačilu. Znani so tudi primeri novačenja dodatnih veslačev mimo seznamov, torej »na trgu«, zlasti na podeželju. Tako je na primer beneški senat leta 1645 koprskemu podestatu naročil, naj zbere sto mož za galeje. Ta je naslednje leto od Završja zahteval enega galjota, a ker se nihče ni prostovoljno javil, je skupnost za veslača najela Antona Škorjanca iz Draguča proti plačilu 660 lir. Naslednje leto sta na enako zahtevo koprskega podestata in iz istega razloga skupnosti Završje in Oprtalj skupaj najeli veslača, to je bil Jakob Flego, s katerim so se pogodili za plačilo 900 lir in star belega žita. Istega leta 1647 je beneški senat koprskemu podestatu naročil, naj novači večje skupine in ne posameznikov ter naj v ta namen najde organizatorje, ki bodo ljudi iskali tudi onstran

10 Lo Basso, *Uomini da remo*, 75–82.

beneške meje v Istri, torej na habsburškem ozemlju. Poleg vpoklica in novačenja svobodnih galjotov so iz Istre in drugod na galeje pošiljali tudi obsojence s tamkajšnjih sodišč.[11] O slednjem priča tudi naša galeja Loredana, ki je v Kopru nameravala vkrcati nekaj kaznjencev, ki jih je pošiljal rašporski glavar.

Ne glede na način, kako so prišli do dela na galeji, to je preko nabora, posrednikov ali samoiniciativno, so svobodni galjoti ob nastopu službe prejeli plačilo, ki je bilo dovolj veliko, da je lahko premamilo in prepričalo marsikaterega moškega v ekonomski stiski, iz socialno šibkega okolja ali družbenega obrobja. Na podlagi začetnih pogojev si je mlad moški lahko obetal, da si bo z nekaj leti trdega dela ustvaril gmotno osnovo za samostojno življenje in morebitno družino. Le deset let pred našim uporom (1595) je bila prvič zakonsko določena minimalna vstopna nagrada, ki je znašala 25 dukatov, prvo obleko in druge ugodnosti (včlanitev v obrtniški ceh, dota, hiša ipd.). Dejanski začetni znesek je bil v sistemu javnega nabora v resnici višji, v prvih letih 17. stoletja je še naraščal in dosegal vrednosti med 50 in 60 dukati (1601, 1607). Nagrade, ki so jih nudili zasebni posredniki, prekupčevalci s kandidati za veslača, so bile nižje od državnih. Denar vstopne nagrade je za galjote praviloma hranil *soprakomit*, njihove račune pa vodil pisar galeje.[12]

Vendar je bil sistem tako naravnan, da je svobodnega galjota začetnemu znatnemu »plusu« navkljub nezadržno in neizogibno vodil v poguben »minus«. Kako je deloval, nam izpričuje kapitan zaliva Antonio Civran v že omenjenem poročilu (1615).

> Svobodni galjoti so, kot Vaša Jasnost ve, glavno jedro posadk in mogoče jih je imenovati, oziroma so vsi skupaj sužnji; ker z zelo pičlo plačo 7 lir in 12 soldov na mesec, ki jo imajo, ne morejo dolgo živeti; saj morajo piti in se oblačiti in plačujejo zdravljenje; za obleko potrebujejo dva kompleta oblačil na leto, ki staneta 42 lir; za pijačo in preživetje v naporih potrošijo do pet in več lir na mesec, tako da se s temi stroški in drugimi ter s plačevanjem dolgov tistih, ki zbežijo, ob koncu leta plovbe znajdejo zadolženi za blizu deset dukatov in na ta način iz leta v leto narašča njihov dolg, ki dosega

---

11 Klen, *Galije i galijoti iz Istre*, o primerih, povezanih z novačenjem koprskega podestata (1645–1647) posebej 214 in 260; Klen, *Šćavunska vesla*, 70–71, 87–88, posebej o novačenju veslačev v Istri in Dalmaciji pa 118–158. Beneško navodilo koprskemu podestatu o organiziranem iskanju galjotov tudi na habsburškem ozemlju časovno sovpada s cesarjevim dovoljenjem, da se obsojence lahko preda Beneški republiki za galjote, Čeč, *Projekt zagotavljanja galjotov*, 143, ki povzema po Posch, *Österreicher als Galerensträflinge*, 53.

12 V letih uskoške vojne (1617) je bila vstopna nagrada omejena na 75 dukatov, kasneje v teku stoletja pa so se zneski še podvojili, Lo Basso, *Uomini da remo*, 121–123.

> ogromne zneske. /.../ Malo število in zmanjševanje teh ljudi izhaja iz teh dveh razlogov: prvi je ta, da je zelo malo novih in po naravni poti izumirajo starejši. Drugi razlog je njihova zelo nizka plača, kot sem povedal zgoraj, zaradi katere so se prisiljeni tako zelo zadolžiti in za vselej postati sužnji, zakopani v tisto bedo.

Svojo vlogo so poleg tega igrale že opisane nevzdržne življenjske razmere na galeji in »še posebej gotovost, da se bodo zadolžili in jim bo tako za vedno onemogočeno, da bi videli mesto in kraje, kjer vendarle vsak pušča kakega sorodnika in kakšno ljubezen«. Ker z galeje ni bilo mogoče izstopiti, ne da bi odplačali nakopičeni dolg, je zadolževanje vodilo v sužnjelastniški odnos med »svobodnim galjotom« in njegovim delodajalcem *soprakomitom*, od katerega je galjot dobival hrano, pijačo, obleko in zdravstveno oskrbo.[13] Istega leta, kot se je zgodil upor in beg na galeji Loredani, kateremu se je pridružila ogromna večina svobodnih galjotov, je generalni proveditor za morje Filippo Pasqualigo v svojem poročilu napisal, da v »tistih ubogih, spravljenih v slabše stanje kot obsojenci ali sužnji«, prezadolženost vzbuja brezup in »čudaške misli, polne zlih posledic«.[14]

V tej luči postane jasno, kako je to stanje zavestno izraženo v besedah, ki sta jih izrekla vodja upornikov Ivan iz Bosne in svobodni galjot Bastian di Motti iz Bergama, ki je vladarju in gospodarju služil že 24 let. Ko je uporni galjot drugemu dejal: »Kaj hočeš ti tu početi v okovih, ko si dolžan toliko denarja«, je imel v mislih ekonomske okove zadolženosti. Drugi je pojasnil: »Ostal sem, ker sem suženj svojega gospodarja, ki me plača in preživlja« in »sem mu dolžan 700 lir«, kar pomeni preko sto dukatov. Tudi sam se je zavedal, da je dejansko (ekonomski) suženj.[15]

Na ta način so postali svobodni galjoti last svojega *soprakomita* in so imeli svojo vrednost, ki je bila (vsaj) enaka znesku njihovih dolgov. Njihov gospodar jih je ob koncu svojega službenega obdobja prodal drugemu *soprakomitu*, ki je plačal in odkupil njihove dolgove. Tako je galjot dobil novega gospodarja. Bili so zelo iskani, ker jih je moralo biti na vsaki galeji določeno število in je vedno primanjkovalo podmladka. Čeprav je bila zaradi njihove zadolženosti cena svobodnih galjotov »zelo visoka«, so jih *soprakomiti* »pograbili kot dragocene dragulje« (*come gioie preciose sono incaparrati e presi*).[16]

---

13 Lo Basso, *Uomini da remo*, 125–127.

14 Tenenti, *Venezia e i corsari*, 166.

15 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 38–39, *Bastian di Motti da Bergamo q. Gasparo Galioto de libertà della galia Loredana* (Koper, 8. maj 1605).

16 Kapitan zaliva *Antonio Civran* v Lo Basso, *Uomini da remo*, 126–127.

Za leta okoli upora na galeji Loredani razpolagamo s podatkom o skupnem številu vseh galjotov, svobodnih in prisilnih, ki jih je imela na voljo Beneška republika, le za leto 1617, to je sredi uskoške vojne, ko je bila potreba po njih po vsej verjetnosti večja. Takrat so jih našteli preko 7.000.[17] Na beneških galejah je glede sestave posadke galjotov namreč veljal »mešan sistem«, v katerem so kombinirali svobodne in prisilne galjote, ki so jih začeli na široko uporabljati od sredine 16. stoletja dalje.[18]

Prisilni galjoti (*condannati, sforzati*) so bili kaznjenci, obsojeni na veslanje na galeji. Prve primere nesvobodnih in neprostovoljnih veslačev v sredozemskih mornaricah (Francija, Aragona) je zaslediti v drugi polovici 14. stoletja, prvi primer »masivne in redne uporabe obsojencev« na galejah pa naj bi bil francoski iz leta 1443. V drugi polovici 15. stoletja se je poseganje po prisilnih veslačih razširilo na Genovo, kjer pa je njihova uporaba vselej ostala postranska, in Španijo, na samem začetku 16. stoletja pa še na Papeško državo. Beneška republika je kazen veslanja na galeji uzakonila šele v letih 1542–1545 s t. i. reformo Da Canal in bila s tem med zadnjimi sredozemskimi državami (istočasno s Toskano, 1542), čeprav so bili prvi beneški zakonski ukrepi, ki so predvidevali prisilno veslanje za določene prekrške, v veljavi že od leta 1525. Kaznovanje z veslanjem na galeji se je v Sredozemlju močno uveljavilo od druge polovice 16. stoletja, pri čemer so lahko v posameznih pomorskih državah prisilni galjoti predstavljali večji ali manjši delež veslačev, razširilo pa se je tudi v severno Evropo.[19]

Kaznovanje z veslanjem na galeji izvira iz težav v novačenju veslačev med svobodnimi možmi in predstavlja odgovor na spremembe na trgu dela, ki so bile posledica demografskih kriz v 14. in 15. stoletju, začenši z veliko epidemijo kuge sredi 14. stoletja (»črna smrt«). Število prebivalstva in z njim delavcev se je zmanjšalo, cena njihovega dela oziroma mezde so se zvišale, na voljo je bilo več priložnosti za manj naporno in bolje plačano delo od veslanja na galeji. Zato je bilo vse manj kandidatov, ki bi prostovoljno segli po veslih, kot so to številni počeli v prejšnjih stoletjih, a obenem je tehnologija napredovala, galeje so postajale večje in so na krovu potrebovale številčnejše posadke. In ravno ta razkorak med naraščajočimi potrebami in skromno ponudbo veslačev se je zapolnjeval s kaznjenci. To pa je privedlo do »degradacije« poklica veslača na galeji, kar je dodatno zmanjševalo njegovo privlačnost in tako je potem tudi ostalo. Kazen v obliki veslanja na galeji torej ni bila neposredna posledica

17 Lo Basso, *Uomini da remo*, 47.

18 Lo Basso, *Uomini da remo*, 21.

19 Angiolini, *La pena della galera*, 79–84, 94; Lo Basso, *Uomini da remo*, 57.

13
Prisilni galjot z vzhodne jadranske obale (Bertoša, *Doba nasilja, doba straha*, 419).

iskanja strožjih in učinkovitejših oblik represije in kaznovanja, čeprav so nato pravniki in vladarji znali ceniti tudi njen kaznovalni pomen in vlogo, njena uporabnost pa je segala od nadomeščanja smrtne obsodbe do odstranjevanja potepuhov.[20] Evropska pravna stroka ni ustvarila soglasne, dosledne in celovite teorije o kazni v obliki veslanja na galeji, kar

20 Angiolini, *La pena della galera*, 84–86, s tam navedeno literaturo, posebej Fonteney, *L'esclave galérien*. O gibanju mezd veslačev po črni smrti in kasnejših težavah pri novačenju na primeru aragonsko-katalonskih galej, ki so med prvimi pričele z vkrcavanjem neprostovoljnih veslačev, Simbula, *L'arruolamento degli equipaggi*.

je po svoje omogočilo njeno zelo široko aplikabilnost in njen uspeh kot kaznovalni in represivni ukrep, obenem pa je iz nje naredilo »enega temeljnih elementov velike transformacije v evropskem sistemu kaznovanja v zgodnjem novem veku«, to je uveljavljanja zaporne kazni.[21]

Beneški sodni aparat se je prilagodil potrebam države po galjotih in obsodba na galejo je kmalu postala zelo razširjena oblika kazni, še posebej za pripadnike nižjih družbenih slojev. Bila je »kazen revežev«. Slikovito povedano, je bila kazen veslanja na galeji »hči in žena politike in ekonomije ter daljna sorodnica prava«. Do galeje so lahko privedla raznovrstna kazniva dejanja, posebej tatvine, umori in nasilno ravnanje, a tudi kletvice in nedovoljene oblike spolnega občevanja in ravnanja. Nanjo so bili lahko obsojeni tudi nižji pripadniki cerkvene hierarhije.[22] Za plemiče ni popolnega soglasja med avtorji, saj nekateri menijo, da jih niso obsojali na galejo, čeprav so zakoni dopuščali to možnost v primerih specifičnih kaznivih dejanj, drugi pa, da so Benetke izdale zakone, ki so predvidevali galejo tudi zanje, a naj bi ne bilo dokazov o dejanski uporabi te kazni za kakega pripadnika plemiškega stanu.[23] Sestava posadke galeje Loredane, za katero iz sicer redkih primerov z znanim poklicem lahko sklepamo o prevladi kmetov in malih obrtnikov, potrjuje opisano splošno sliko kakor tudi prisotnost dveh cerkvenih mož med galjoti. Izjemnejši primer predstavljata dva plemiča, kaznjenca na Loredani, ki torej pričata o tem, da so bili beneški plemiči dejansko lahko obsojeni na beneško galejo.

Razširjenost obsodb na galejo v praksi ponazarja na primer dejstvo, da so jih uporabljali tudi v beneških Nadiških dolinah v sklopu svojih širokih sodnih pristojnosti. Tako sta »banki« (sodišči) dolin Landarja in Merse, sestavljeni iz izvoljenih predstavnikov lokalnega prebivalstva, leta 1629 na skupnem zasedanju sodili bratoma Millano, po imenu Andrea in Biasio. Oba sta že bila obsojena na trajni izgon in smrt zaradi dveh umorov in raznih tatvin, takrat pa sta bila ujeta »po številnih krajah goveda in drobnice, vina, žita, tekstilnih izdelkov, orodja in celo pohištva, ki sta jih zgrešila v več vaseh Nadiških dolin« spomladi istega leta. Andrea je bil obsojen na smrt, ker pa rablja ni bilo na razpolago, so določili, »naj se Andreja pošlje v Benetke, kjer bi v okovih odslužil 12 let kazni na galeji«, če bi pa ne bil primeren za veslanje, naj ga v Benetkah usmrtijo z obešanjem. Brat Biasio je bil obsojen na 10 let galeje.[24]

21 Angiolini, *La pena della galera*, 87–94, s tam navedeno literaturo, posebej citat 92. Prim. Čeč, *Projekt zagotavljanja galjotov*. Za razvoj kaznovalnega sistema na Slovenskem Studen, *Rabljev zamah*.

22 Lo Basso, *Uomini da remo*, 21, 141, 143–145.

23 Prim. Lo Basso, *Uomini da remo*, 144–145, in Angiolini, *La pena della galera*, 90.

24 Beguš, *Avtonomija in ekonomija*. Iz tega primera je tudi »razvidno, da so banke v kazenskih zadevah dejansko imele pravico izrekati smrtno kazen ali dosojati izgon iz Republike«, prav tam.

Najvišja možna kazen v Beneški republiki je bila najprej deset, nato dvanajst let veslanja, v drugih sredozemskih državah pa so poznali tudi dosmrtne obsodbe na galejo. Slednja v beneškem sistemu niti ni bila potrebna, saj so tudi prisilnim galjotom zaračunavali sodne stroške, stroške prevoza do galeje ter stroške preskrbe in oskrbe, ki so skupaj zlahka presegli njihovo borno plačo in jih tako priklenili na galejo po istem principu zadolževanja, kot smo ga videli na delu pri svobodnih galjotih. To pomeni, da so prisilni galjoti marsikdaj ostajali na galeji tudi po izteku svoje obsodbe in je na to beneška oblast tudi računala. Če po prestani kazni niso zmogli odplačati nakopičenega dolga, so ga namreč morali z nadaljnjim, pogosto večletnim veslanjem. Marsikdaj so na galeji ostali še dlje, tudi vse življenje, ker so se s časom tako »privadili na tisto delo in tisto bedo«, da se niso znali več preživljati na drug način (*fino che assueffatti all'esercito, et a quella miseria /.../ non sanno vivere altrove che in galera*). Komisar armade Giovanni Pasqualigo, kateremu je bila namenjena pošiljka, ki jo je prevažala galeja Loredana, je le nekaj mesecev po uporu leta 1605 prisline galjote opisal kot »brez upanja, da bi dosegli svojo svobodo, ne glede na to, kako dolgo bi služili, in zaradi njihove revščine toliko manj s plačilom /.../, saj ni mogoče, da bi kdaj poplačali dolg do javne uprave, ki so ga nakopičili s stroški za sojenja, prevoze, nagrade za aretacijo, oblačila, ponjave, zdravnike in brivce, niti z osmimi lirami vsakih triintrideset dni«, kolikor so prejemali potem, ko so odslužili kazen, kot svobodni galjoti.[25] Tudi na galeji Loredani so bili prisotni galjoti, ki so že odslužili svojo kazen, a so ostajali za veslom.

A prisilni galjoti na beneških galejah niso bili le podložniki sv. Marka, obsojeni na sodiščih *Serenissime*. Številni so izvirali iz drugih držav, tako z italijanskega polotoka kakor iz nemških dežel onkraj Alp. Med italijanskimi porekli so bili posebej številni prisilni galjoti iz severnoitalijanskih držav oziroma vojvodin v Padski nižini, kot so Mantova, Modena in Parma. Kaznjence so tuje države Benetkam prodajale, ceno odkupa in stroške prevoza do Benetk pa so nato zaračunavali samim galjotom, ki so morali znesek poravnati z veslanjem.[26] Tako sliko potrjuje tudi naša galeja Loredana, na kateri pa je bilo tudi več galjotov iz južne Italije in nekaj iz habsburških dežel. Včasih so avstrijski nadvojvode in fevdalni gospodi iz habsburških dežel predajali svoje kaznjence Benečanom za veslače na njihovih galejah, in sicer tako iz bližnjih obmejnih krajev (npr. habsburška Istra) kakor iz bolj oddaljenih dežel, kot

25 Poročilo *Antonio Civran*, Kapitan zaliva, v Lo Basso, *Uomini da remo*, 142; prav tam, 149. Poročilo *Giovanni Pasqualigo* (Komisar armade, 19. november 1605), v Tenenti, *Venezia e i corsari*, 150. O galjotih kaznjencih tudi že Klen, *Ščavunska vesla*, 161–170.

26 Lo Basso, *Uomini da remo*, 156–161.

je primer kaznjenca iz Brna, ki je bil leta 1651 predan v Kopru.[27] Leta 1675 je bilo po naročilu iz neapeljskega kraljestva preko Trsta in Pescare poslanih 42 madžarskih kaznjencev, protestantskih pastorjev, obsojenih iz verskih razlogov, od katerih je živih na cilj prispelo le 29. Ti so bili prodani po 50 tolarjev na glavo, a že nekaj mesecev zatem so bili izpuščeni po posredovanju nemških trgovcev v Neaplju. [28]

Prisotnost veslačev iz slovenskih krajev izven Istre je izpričana v primerih, kjer se omenjajo galjoti z območja Trsta, Prema, Rodika, Sežane, Tomaja, Gorice, Krmina, Ljubljane, Metlike in Beljaka, ki pa izhajajo iz obdobja 1353–1364,[29] ko habsburški nadvojvode svojih dednih avstrijskih dežel še niso razširili do jadranskih obal. Morje so namreč prvič dosegli leta 1366, ko so se Devinski gospodje podvrgli Habsburžanom z vsemi svojimi posestvi, ki so vključevala Devin (z obalo v Tržaškem zalivu), Senožeče, Prem ter Reko, Kastav in druge kraje ob obalah Kvarnerskega zaliva.[30] Je pa znan kasnejši primer, ko se je leta 1484 uprla posadka beneške galeje Duoda, na kateri so bili med drugimi Jakob in Jurij iz Ljubljane, Štefan iz Kranja in Ivan iz (verjetno) Kanala.[31] Zabeležen je ostal tudi primer obsojenca na galejo iz Gorice leta 1671 (duhovnik Petejan), in sicer celo v obliki risbe izpod Marussigovega peresa.[32] Poleg navedenih izvorov so se na beneških galejah včasih znašli tudi turški vojni ujetniki, ki jih najdemo tudi na galeji Loredani v vlogi »sužnjev«.[33]

Pošiljanje kaznjencev iz slovenskih dežel na galeje sicer poznamo iz primera obsojencev za kmečki upor leta 1635. V devinskem arhivu se je ohranil računovodski zapis, iz katerega izhaja, da je dne 14. oktobra 1635 »v Devin prispel cenjeni gospod grof Ivan Filip /.../ s puntarji, ki so bili vkrcani« (*con li punteri, quali furono inbarcati*). V Devinu so »puntarji«, bilo jih je enajst, za hrano dobili kruha in repe. Povsem očitno je šlo za obsojence za kmečki upor leta 1635, kam so jih odpeljali, pa ni znano. Na podlagi količine vkrcane hrane za 51 vojakov, ki so jih spremljali (300 hlebov kruha, 128 liber oz. 38,5 kg sira, 200 cipljev in sod vina), pa je mogoče sklepati, da so bili namenjeni na nekoliko daljšo plovbo in ne na bližnje beneške obale ali v Benetke, torej po vsej verjetnosti ne na beneške galeje.[34]

27 Klen, Šćavunska vesla, 170–171.
28 Lo Basso, *Uomini da remo*, 330.
29 Gestrin, *Pomorstvo srednjeveškega Pirana*, 117–119.
30 Štih, *Srednjeveške goriške študije*, 160, 172.
31 Gestrin, *Pomorstvo srednjeveškega Pirana*, 117.
32 Marussig, *Le morti violente*, str. 72.
33 O suženjstvu v Beneški republiki, tudi v povezavi z gusarstvom, Pelizza, *Riammessi a respirare*.
34 AST, ATTA, b. 91.2. Glej tudi Panjek, Čeč, *Homo staturae altae*.

Tako domači kot tuji prisilni galjoti na beneških galejah so imeli le dve možnosti, kako ponovno priti na svobodo: poplačati dolgove z veslanjem ali biti pomiloščeni. Tretja možnost je bil beg,[35] kot v našem primeru galeje Loredane. Begi galjotov z beneških galej so sicer bili razmeroma pogosti, včasih tudi »množični«, a kljub temu je bil primer upora in bega z galeje Loredane ocenjen kot »najspektakularnejši dogodek te vrste«.[36]

Podobno kot je primanjkovalo svobodnih galjotov, ki so jih zaradi tega *soprakomiti* »pograbili kot dragocene dragulje«, je primanjkovalo tudi prisilnih. Poleg tega, da je bila njihova smrtnost zelo visoka, kot smo že videli, so nekateri bežali, drugi pa vendarle uspeli odslužiti svojo kazen in odšli. Zato je bilo na nekaterih galejah namesto predvidenih 160 le 100 do 120 kaznjencev. Tako je kakih deset dni pred begom z galeje Loredane generalni proveditor za morje Filippo Pasqualigo v že omenjenem poročilu opozarjal, kako so le s težavo zapolnjevali redne potrebe po prisilnih galjotih na »tankih« galejah.[37] V takih razmerah je izguba cele posadke veslačev, ki se je zgodila takoj zatem, pomenila toliko večji udarec, in sicer ne le za družinsko blagajno Loredanovih, temveč tudi za interese države in potrebe celotnega sistema, in to v obdobju, ko je bil izpostavljen posebej močnim pritiskom gusarjev, kot bomo še ugotovili.

Med šibke točke sistema so sodile tudi neposlušnost, samovolja in samovšečnost *soprakomitov*. Vse beneške galeje so imele trup in vesla prebarvana z rdečo barvo, *soprakomiti* pa so kljub prepovedim krmo radi dodatno prebarvali v zlato.[38] *Soprakomiti* so bili praviloma pripadniki vidnejših plemiških rodbin iz Benetk, na ta položaj pa jih je imenoval senat republike. Njim je pripadala vsaka disciplinska, politična, tehnična in vojaška odločitev, bili so »absolutni gospodarji galeje«, saj na plovilu niso imeli po položaju in stanu enakovrednega sogovornika. Tudi nadrejeni poveljniki skupin, katerim so pripadali, so se do njih vedli kot »kolegi«, saj so pripadali »istemu, ozkemu krogu vodilnega razreda«, včasih so si bili celo sorodniki ali prijatelji, drugič so se mladi *soprakomiti* zavedali, »da pripadajo plemenitejši ali močnejši družini ali krogu kot njihov poveljnik«. Pogosto so zapuščali območja, ki bi jih morali nadzorovati, in so s svojimi galejami brez dovoljenja zapluli na primer v Istro ali v okolico Benetk. Posebej radi so se zadrževali v Istri, kot se je mar-

35 Lo Basso, *Uomini da remo*, 154.

36 Klen, *Galije i galijoti iz Istre*, 270–271; Klen, Šćavunska vesla, 159–160. »Leta 1533 je z galeje Morosini pobegnilo 60 galjotov, ki so vsi bili iz Istre«, Klen, *Galijoti i ratni brodovi*, 135, kjer navaja tudi, da se je o uporu na galeji Loredani leta 1605 »ohranila zelo obsežna dokumentacija«.

37 Tenenti, *Venezia e i corsari*, 151.

38 Lo Basso, *Uomini da remo*, 146.

ca leta 1594 beneški senat pritoževal v dopisu vsem admiralom in podestatu v Poreču: »Slišimo, da se veliko naših galej nahaja v istrskih pristaniščih, kjer ostajajo v brezdelju in nočejo izvajati svoje straže niti navodil svojih poveljnikov.« Radi so iskali izgovore, da bi se predčasno vrnili v Benetke, na primer na nepotrebne preglede in zamenjave galej.[39]

Večkrat so galjotom odtegovali vino in juho ter jih hranili le z vodo in s prepečencem, kot je senatu poročal kapitan zaliva Bernardo Venier v poročilu, spisanem le pol leta po uporu na Loredani. Po njegovem naj bi dnevni obrok 224 galjotov (torej posadke veslačev na večji galeji od »tanke«) znašal 18 unč (*oncia*), to je 450 gramov prepečenca na osebo in skupaj 36 funtov (*libbra*) riža, to je slabih 11 kilogramov ali niti 50 gramov na osebo, »kar skoraj ni dovolj, da se ohranijo pri življenju«.[40] V potrditev teh navedb je mogoče pristaviti, da naj bi bil *soprakomit* Antonio Loredan do svojih galjotov posebno »dober«, ker jim je redno dajal tudi »mineštro«, kot je nekdo pričal na procesu.

Vendar je znake slabega delovanja kazal tudi sam sistem preskrbe galej s prehrano in posebej s prepečencem, ki so ga izdelovali le v Benetkah in na Krfu ter od tam dostavljali v številna beneška skladišča. Problemi so se pojavljali v zagotavljanju denarja iz Benetk, s katerim so lahko *soprakomiti* nabavili hrano za svoje posadke, kakor tudi v tem, da so v skladiščih najboljši prepečenec prodajali po višjih cenah, za potrebe galej pa je vselej ostajal tisti slabše kakovosti. »Tako se dejansko opaža, da vse ladje, velike in male, ki plujejo po /jadranskem/ Zalivu ne uporabljajo in porabljajo drugega kruha kot prepečenec vaše Jasnosti, katerega pridobijo na omenjeni način«, to je z nakupom v državnih skladiščih. Zato so »nesrečni galjoti za običajni vsakdanji obrok« prejemali, kar je ostajalo, to so bile »samo drobtine suhega kruha«, s čimer niso mogli zdržati naporov, »zaradi česar se dogaja tudi toliko bolezni in smrtnosti«, je leta 1608 zapisal kapitan zaliva Agostino Michiel. Težave s preskrbo so imele tudi širše posledice od pomanjkanja, ki so ga trpeli veslači. Tako se je moral slabe tri mesece po uporu na Loredani kapitan zaliva Bernardo Venier odpovedati zasledovanju gusarskih plovil, ki so ujela neko beneško trgovsko ladjo. Konec julija 1605 so vplule v Jadransko morje; Venier jih je najprej nameraval prestreči pri Hvaru, a je nato moral zapluti v Zadar, ker so imele vse njegove galeje le za deset dni prepečenca, a skladišča v Zadru in na Hvaru so bila prazna. »Namesto da bi zasledoval gusarje, kakor je moja odločna

39 Tenenti, *Venezia e i corsari*, 152–156. O ravnanju *soprakomitov* tudi Lo Basso, *Uomini da remo*, posebej 131–140.

40 Tenenti, *Venezia e i corsari*, 156, 160–161.

namera, se bom moral podati na iskanje kruha za moje ljudi, kajti brez njega ni mogoče pluti.« Preskrbo in okrepitev je prejel šele septembra.[41] Tudi s tega vidika razumemo, kako nujna in potrebna je bila pošiljka, ki jo je prevažala Loredana, in kakšni škodi je upor na njej izpostavil ves sistem.

Kot smo videli, je bila okoli leta 1605 v Benetkah sprejeta vrsta ukrepov, povezanih s sistemom galej in galjotov, ki pričajo o takratni aktualnosti tega področja in akutnosti problemov, kar je že samo na sebi povečevalo odmevnost in pomen upora na galeji Loredani. »Mladi beneški plemiči so se vse bolj izogibali službi na galejah«, mornarji so jih zapuščali, »galjoti so bežali«.[42] A s temi ukrepi je Beneška republika odgovarjala na še širše probleme in težave, zaradi katerih je imel upor v Kopru v resnici še številne implikacije, ki so bistveno presegale vprašanji vzdrževanja discipline na sami galeji in doslednega izvajanja navodil za plovbo s strani njenega *soprakomita*. Konvoj treh galej je bil spomladi leta 1605 poslan iz Benetk z denarnimi sredstvi in zalogami ter kot okrepitev v boju z gusarji. Ta problem je bil takrat posebej pereč in se je kasneje izkazal tudi za usodnega. Pod vprašajem sta bila beneški pomorski vojaški nadzor ter trgovska prevlada, prisotnost in sama vloga Benetk v mednarodni trgovini.

V zadnjih desetletjih 16. stoletja se je Beneška republika vse bolj spopadala s težavami, ki so jih povzročali gusarski napadi sredozemskih plenilskih mornaric in posadk, med katere prištevamo tudi senjske uskoke na Jadranu, in stopnjevanje gusarskega delovanja tehnološko naprednejših, večjih in zmogljivejših, bolje in težje oboroženih ladij iz severnoevropskih držav, ki so vse bolj prodirale v Sredozemlje in se tam zadrževale. Benetke so tudi vse težje nadomeščale izgube trgovskega ladjevja zaradi napadov. V letih 1595–1605 so doživele pravo »gusarsko ofenzivo«, kot jo je opredelil Alberto Tenenti.[43] Ugo Tucci pa je presodil, da so desetletja na prehodu iz 16. v 17. stoletje predstavljala »najhujše obdobje za varnost plovbe v novem veku«.[44] A problem ni bil le gmotne narave, to je izgube tovorov in ladij. »Gusarska vojna je neizogibno povzročala zmanjševanje ugleda Benetk in je dokončno izkazovala njeno politično nazadovanje«, dogajala se jim je »pomorska katastrofa«.[45] Isti ali vsaj zelo podoben učinek in pomen je moral imeti tudi upor cele posadke na beneški galeji Loredani, še toliko bolj, ker je bila sestavni del konvoja, ki bi mo-

41 Tenenti, *Venezia e i corsari*, 158–161.

42 Tenenti, *Venezia e i corsari*, 172.

43 Tenenti, *Venezia e i corsari*, 129. Posebej o gusarstvu na Jadranu tudi Scotti, *I pirati dell'Adriatico.*

44 Tucci, *Mercanti, navi, monete*, 156.

45 Tenenti, *Venezia e i corsari*, 129.

ral podpreti in okrepiti boj proti gusarjem ter sodelovati pri zagotavljanju nadzora v pomorskem prometu in dokazovanju, da je Beneška republika tega še sposobna. Upor na Loredani je boleče razkrival interne razpoke v sistemu, ki je moral zagotavljati prav to.

Ravno v času, ko so bile v okrepitev na Levant poslane tri galeje, med katerimi je bila tudi Loredana, je nastala spomenica predstavništva beneških trgovcev (*Università dei mercanti*), naslovljena na samega doža, ki jo je Tenenti poimenoval »trgovčeva žalostinka«. Ker je datirana aprila 1605, v zadnjih dneh istega meseca pa sta dož in senat izdala ukaz, naj se nemudoma odpremijo tri dodatne galeje, naložene z opremo in denarjem za beneško floto v Jonskem morju in vzhodnem Sredozemlju, zaskrbljena vsebina spomenice prav gotovo sodi med vire informacij, ki so beneški državni vrh tedaj prepričale o potrebi po takojšnji nujni okrepitvi delovanja beneške vojne mornarice ter v ta ukrep. Trgovci so tožili, kako je »plovba v Levant, ki je glavna opora temu trgu, že padla v tako skromno in žalostno stanje ter obseg zaradi številnih zelo hudih primerov škode in plenjenja, ki so ga prizadejali angleški *bertoni* in druga gusarska plovila«, da sta jo brez odločnih ukrepov s strani države čakala »gotov propad in popolno izumrtje«.

> Tako, prejasni Knez, prav zdaj se v tem mestu /Benetke/ nahajajo večje in manjše ladje, pripravljene na odhod in namenjene na tisto plovbo, a ne morejo odpluti, saj – tako zaradi plenjenj, ki so se zgodila pred kratkim, kakor tistih, s katerimi grozijo oborožena plovila različnih narodnosti, ki so že pripravljena in namenjena za razdejanje in ropanje beneških ladij, kakor prostodušno dajo razumeti in kot smo bili trgovci zagotovo obveščeni z najnovejšimi prejetimi pismi – trgovci svojega kapitala in premoženja ne morejo in nočejo izpostaviti gotovi izgubi.

Zaradi izkušenj in aktualnih groženj naj bi bilo tedaj (april 1605) v Benetkah nemogoče najti kogarkoli, ki bi bil pripravljen zavarovati beneško trgovsko ladjo na poti v Levant. V istih dneh, ko je bil trem galejam, vključno z Loredano, izdan ukaz, naj gredo v okrepitev v Levant, je beneški senat razpravljal o najustreznejših ukrepih v boju z gusarji in med drugim presodil (30. april 1605), da je bilo za varnost plovbe in »iztrebljenje gusarjev« še najprimerneje uporabljati velike galejače, a se s tem niso vsi strinjali – obstajali so

namreč zagovorniki teze, da plovila galejskega tipa niso več ustrezala novim časom in potrebam.[46]

Poleg tega se beneške trgovske ladje, čeprav oborožene, »niso hotele bojevati«, v veliko primerih pa so bile slabo oborožene in opremljene s slabotnimi in neizkušenimi posadkami, katerih pripadniki so se ob gusarskem napadu poskrili pod palubo in »se strahopetno pustili prijeti« ali so celo »ne le pomagali, temveč so se tudi sami prepustili plenjenju« svoje barke, kot je nekdo poročal ravno aprila 1605. Leta 1607 je Nicolò Donà svojemu bratu dožu razlagal, kako je »javna oblast onečaščena, trgovci obrekujejo, nekateri omenjajo, da bi zamenjali domovino, vsi se zgražajo«.[47]

Zmanjšana dejavnost in privlačnost uskokov zaradi povečanega beneškega pritiska in pomorske blokade v letih pred in okoli 1605,[48] ko se je zgodil upor na Loredani, nam lahko pojasni, zakaj so takrat *soprakomiti* tako brezskrbno pluli v severnem Jadranu in se združevali v konvoje šele pri Splitu, kakor so pričali v našem procesu.[49] Uskoki so se praviloma izogibali neposrednim spopadom z beneškimi galejami, saj so pretežno uporabljali manjše čolne, s katerimi so izvrševali nenadne napade in izkoriščali številna skrivališča ob razčlenjenih obalah severovzhodnega Jadrana, iz istih razlogov pa so se tudi galeje redkeje spuščale v lov za uskoškimi plovili.[50] Kljub temu so se medsebojni spopadi vendarle dogajali in uskoki so znali biti pri tem tudi uspešni, kot izpričuje primer, ki se je pripetil le nekaj let po uporu na Loredani. V kvarnerskih vodah so leta 1612 uskoki ujeli galejo, ki ji je poveljeval koprski plemič Gravisi, in ga »skupaj s posadko galeje usmrtili«.[51]

A uskoki še zdaleč niso predstavljali edinega niti največjega gusarskega problema za Benetke. Posledice gusarskih udarcev so bile daljnosežne. »Po letu 1600 je prisotnost ladij iz Beneške republike v Severnem morju povsem izjemna«, vse manj so bile prisotne tudi na atlantskih obalah Portugalske in

46 Tenenti, *Venezia e i corsari*, 134–135, 183; Tucci, *Mercanti, navi, monete*, 145–160 o beneškem pomorskem zavarovalništvu v tem obdobju in 224–226 o vprašanju ustreznosti galej.

47 Tenenti, *Venezia e i corsari*, 141–143.

48 Bracewell, *Senjski uskoci*, 62–63.

49 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Diffese dei Sopracomiti et Comito nel consiglio de 30 delegati dal Senato*, f. 94v–95, *Nobil homo Francesco Contarini de Luca Francesco* (Bentke, 5. september 1606) potrdi, da imajo *soprakomiti* navado ustaviti se v severnem Jadranu v namen preskrbe in se nato dobiti v Zadru, na Hvaru ali tudi na Korčuli, ker do tam ni nevarnosti gusarjev. Tudi druga dva plemiča in *soprakomita* to potrjujeta, kasneje v zapisniku. Da so bili postanki beneških galej v istrskih mestih z namenom oskrbe nekaj povsem običajnega, je ravidno tudi v Bonin, *Prisotnost galej*, 406, in Bonin, *Naloge severozahodnih istrskih mest*, 92–100.

50 Tenenti, *Venezia e i corsari*, 13–28.

51 Bonin, *Prisotnost galej*, 410.

Španije ter celo južne Italije. Povezave med Sredozemljem, Anglijo in Holandsko so po novem vzdrževale severnoevropske trgovske mornarice. »Od konca 16. stoletja beneška trgovska flota ne uresničuje več svoje dvojne naloge dobavitelja zahodnih izdelkov na turškem Vzhodu in izvajalca transporta živil in drugega blaga iz Levanta v severnoevropske dežele.« Po letu 1610 so beneške trgovske ladje na morju postale »maloštevilna manjšina«, okrnjeno dejavne so bile le še v vzhodnem Sredozemlju.[52]

Alberto Tenenti leta na prehodu iz 16. v 17. stoletje opredeljuje kot prelomno obdobje v zgodovini Beneške republike, ko se je sistem beneških galej izkazal za tehnološko preseženega in organizacijsko neučinkovitega ter nesposobnega prenove. Prodor severnomorskih trgovskih in bojnih ladjevij v Sredozemlje z njihovim razširjenim gusarskim delovanjem, ki so mu bile beneške galeje z vojaškega vidika težko kos in prav tako beneško trgovsko ladjevje, je povzročal krčenje dometa in obsega beneške pomorske trgovine. S tem pa je tudi pripomogel k temu, da se je večstoletna zgodovinska krivulja Benetk postopoma prevešala navzdol, v smer izgube moči, vplivnosti in vloge na mednarodni ravni. Kljub temu je Benetkam, ki so zmogle v preteklosti za krajše obdobje prevladati nad celim Sredozemljem, uspelo še naprej ohraniti razmeroma pomembno vlogo v vzhodnem Sredozemlju in prevlado na Jadranu ter obvladovati svojo že dolgo vzpostavljeno trgovinsko povezavo med pomorskimi in kopnimi potmi, ki so vodile v Padsko nižino in v Srednjo Evropo. A s 17. stoletjem Benetke postanejo vse bolj regionalna in nič več evropska velesila.[53] Upor na galeji Loredani iz leta 1605 se torej umešča v posebej napeto in problematično ter obenem odločilno obdobje v zgodovini Beneške republike. Lahko bi rekli, da je bil upor na Loredani simptomatičen, saj je odražal tako rekoč vse takratne beneške pomorske tegobe in težave.

Tudi na širši sredozemski in evropski ravni je to obdobje zaznamovano z značilnostmi in premiki na področju ekonomije in pomorstva, ki so temeljnih zgodovinskih razsežnosti. Sredozemsko morje je dolga stoletja predstavljalo stičišče trgovinskih tokov med Evropo, Azijo in Afriko. Italijanski trgovci in mesta so ohranili prevlado na Sredozemskem morju za pet stoletij, do konca 16. stoletja. Naraščajočemu pomenu oceanskih pomorskih poti, ki so jih odprla velika geografska odkritja, se je tedaj pridružil prodor severno-

52 Tenenti, *Venezia e i corsari*, navedeni citati posebej 119–120 in 129–131.

53 Tenenti, *Venezia e i corsari*; Tucci, *Mercanti, navi, monete*; Beltrami, *La penetrazione economica*. Novejši kritični presoji »krize 17. stoletja« na primeru Beneške republike v Zannini, *L'economia veneta nel Seicento*, ki se osredotoča predvsem na *Terrafermo*, in Pezzolo, *Violenza, costi di protezione e declino*, ki obravnava zlasti pomorsko vprašanje in prodor severnih ladjevij, oba s tam navedeno literaturo; za starejše (mednarodne) prispevke na to temo Luzzato, *Aspetti e cause della decadenza*.

evropskih trgovskih in gusarskih mornaric tudi v Sredozemlje. Sredozemska Evropa, zlasti srednja in severna Italija, je do začetka zgodnjega novega veka predstavljala središče evropske ekonomije. Vzporedno s premiki v pomorski trgovini se v evropski zgodovini zgodi temeljni premik, to je pomik evropskega ekonomskega težišča iz Sredozemlja v Severno morje oziroma v severozahodno Evropo.[54]

Če pa se na upor na galeji Loredani leta 1605 s širšim zgodovinskim pogledom ozremo s habsburške strani, ga je mogoče umestiti v dolgo obdobje šibkejše pomorske politike in pomorske ekonomije habsburških severnojadranskih mest ter zaledij, ki je trajalo od priključitve Devina, Reke in Trsta habsburškim deželam (1366–1382) do enostranske razglasitve »svobodne plovbe na Jadranskem morju« (1717). Šele takrat, po dolgih treh stoletjih in pol odkar so Habsburžani prvič dosegli jadransko obalo, se je začelo novo obdobje v zgodovini avstrijske pomorske politike in ekonomije ter primorskega in jadranskega prostora nasploh, saj sta razglasitvi svobodne plovbe sledila ustanovitev prostih luk in razvoj Trsta ter Reke. Predzgodovina te aktivne, merkantilistično navdahnjene ekonomske politike v »Avstrijskem Primorju« je komajda raziskana v primerjavi s številnimi obravnavami tako kasnejšega razvoja Trsta in avstrijskega pomorstva kakor tudi ostalih sodobnih akterjev v jadranskem pomorstvu, zlasti Beneške in Dubrovniške republike.

Ne glede na to pa je povsem jasno, da sta se habsburška pomorska politika in ekonomija v tem obdobju odvijali v razmerah nadzora Beneške republike nad pomorskim prometom v Jadranskem morju, ki so mu radi rekli kar »Beneški zaliv«, in da je uveljavljanje pomorskih ekonomskih interesov in samostojne pomorske politike na Jadranu za Habsburžane pomenilo neizbežno merjenje moči z Benetkami. Vprašanje svobodne plovbe na Jadranu je avstrijska stran sicer večkrat odprla, a vselej neuspešno. V to smer je posebej pritiskal Trst oziroma njegova elita, ki je že v 17. stoletju izražala precej široko strateško razvojno vizijo, v kateri je imel Trst vlogo vozlišča in stičišča trgovskega prometa med srednjeevropskim zaledjem in italijanskim polotokom. Trst je bil in moral bi se še bolj uveljaviti kot »pristan Germanije« (*scala dell'Alemagna*), kakor so izražali svojo vizijo, a pogoj za to je bila vzpostavitev svobodne plovbe. Tudi slovenske dežele v zaledju so bile vključene v pomorsko ekonomijo, in sicer do te mere, da so deželni stanovi vojvodine Kranjske leta 1567 vladarju pisali, da so bili za takratni upad trgovine nenazadnje krivi »gu-

54 Malanima, *Economia preindustriale*, 387–390. O ekonomski »krizi« 17. stoletja, o njenem začetku in časovnem razponu, najbolj izpostavljenih panogah ter mestu sredozemskega in italijanskega prostora v njej je bilo veliko napisanega. Tu navajamo le deli, ki obravnavata ključna vprašanja in interpretacije, to sta Romano, *Opposte congiunture*, in Malanima, *La fine del primato*.

sarji in morski roparji«, zaradi katerih noben trgovec iz te dežele ni varen pri plovbi na morju«. Če je na dolgi, večstoletni rok (do začetka 18. stoletja) habsburško zavzemanje za svobodno plovbo mogoče oceniti kot medlo, vsekakor pa neučinkovito, je ravno v letih na prehodu iz 16. v 17. stoletje, to je v obdobju, ko se je pripetil upor na galeji Loredani, opaziti povečano pozornost na to vprašanje in verjetno največjo aktivnost ter odločnost v tej smeri. Tedaj so namreč avstrijski nadvojvode po eni strani izkoriščali in tudi podpirali protibeneško gusarsko delovanje uskokov, po drugi pa so se z Benetkami spustili celo v vojno, v kateri je imelo »jadransko vprašanje« osrednjo vlogo, poleg odprtih obmejnih vprašanj na Goriškem in v Furlaniji ter urejanja trgovine tudi po kopnem. To je bila tako imenovana »uskoška« vojna ali vojna »za Gradišče« (1615–1617).[55]

Izvorno jedro uskokov so predstavljali prebežniki iz vzhodnojadranskega balkanskega zaledja, ki so se umikali pred otomansko oblastjo. Nastanjeni v mestecu Senj na kvarnerski obali so oblikovali manjšo, a močno skupnost z izrazitimi vrednotami in ideologijo, ki je na osnovi poudarjene pripadnosti krščanski veri in boja proti »nevernikom« ter njihovim sodelavcem utemeljevala in upravičevala ropanje in plenjenje ladij na morju ter mest in vasi na kopnem. To jim je dajalo identiteto in obenem pomenilo obliko življenja in preživljanja. Uskoki so si pridobili precejšnjo podporo med prebivalstvom na obalah in otokih Kvarnerja in Dalmacije ter s svojim modelom delovanja in priložnostmi za dober zaslužek, ki jih je obetal, postali tudi privlačni, tako da so se skozi čas mednje priseljevali in se v njihovo skupnost vključevali prišleki z obal in iz zaledij tako habsburškega kakor beneškega vzhodnega Jadrana in celo z zahodnega, torej z apeninskega polotoka.[56] Čeprav sta bili v letih okoli 1605 dejavnost in privlačnost uskokov v krizi (nakar so se ti ponovno dvignili in bili zelo dejavni v letih pred in med uskoško vojno), ni dvoma o tem, da se je del ubeglih galjotov z Loredane zatekel ravno v Senj. Nenazadnje so imeli med vodji upora na Loredani uskoki vidno vlogo. Poleg tega pa so ves čas predstavljali pogosto pribežališče številnim prebežnikom z beneških galej.[57]

55 Kandler, *Storia del Consiglio dei patrizi*, 183, 197–202; Moscarda, *L'area alto adriatica*, posebej poglavje o svobodni plovbi na Jadranu v 16. stoletju, 183–215; Panjek, *La diplomazia del vino*, posebej 105; Bertoša, *Doba nasilja, doba straha*, 17–55. Širši pogled na vojno v Valentinitsch, *Ferdinand II*, in Simoniti, *(Notranje) avstrijsko-beneška vojna*. O beneškem pogledu na pomorsko prevlado na Jadranu v tem obdobju Bin, *La Repubblica di Venezia*. V slovenskem zgodovinopisju najpopolnejši pregled in najcelovitejša interpretacija primorske ekonomske zgodovine tega obdobja (brez Goriške) ostaja Gestrin, *Trgovina slovenskega zaledja*, posebej o svobodni plovbi in boju za usmerjanje trgovskih tokov v zaledju 32–35 in 242–245, citat kranjskih deželnih stanov pa 30.

56 Bracewell, *Senjski uskoci*.

57 Bracewell, *Senjski uskoci*, 60–61, 75, 82–83.

I14
»Novi gori«. Napad beneških galej na Novi Vinodolski, verjetno začetek druge avstrijsko-beneške vojne, to je uskoške vojne ali vojne za Gradišče, 1615 (ASV, *Provv. Fortezze*, b. 82, dis. 100).

Uskoki so obenem predstavljali nekakšne neredne vojaške enote v okviru Vojne krajine (vzpostavljene 1526), to je habsburškega sistema obrambe pred turškimi vpadi na območju Kvarnerja in Like. Kot branilci krščanskih krajev pred »neverniki« so imeli nalogo vpadati v turško zaledje Dalmacije, pleniti živino in zajemati ljudi. Njihove tarče niso bili le turške ladje, trgovci in blago, ampak tudi tisti, ki so jih prevažali ali ščitili, kot je to na osnovi sporazumov počenjala Beneška republika. Zato so njihove operacije na morju in v dalmatinskem zaledju uskoke vodile v konstanten konflikt z Benetkami, ki so izvajale monopolni nadzor in zagotavljale varnost v Jadranskem morju ter skrbele za trgovino svojih dalmatinskih mest s turškim zaledjem. Otomanski imperij pa je v roparskih pohodih uskokov videl združeno podporo Habsburžanov in Benetk proti svojim ozemljem ter obenem dokaz o nesposobnosti Benetk, da bi ščitile turške trgovce in blago na Jadranu v skladu s sporazumi. Habsburžani so vzdrževali senjske uskoke primarno zaradi vojaških in roparskih operacij proti »Turkom«, obenem pa jim je njihova protibeneška dejavnost na morju služila kot orodje političnega pritiska na Benetke in sredstvo v diplomatskem dogovarjanju o svobodni plovbi na Jadranu. Po uskoški vojni so Habsburžani v dogovoru z Benetkami odpovedali podporo uskokom, ki se odtlej niso več pojavljali kot dejavnik v pomorski zgodovini severnega Jadrana.[58]

Če so Benečani izvajali monopolni nadzor nad morjem, so Habsburžani v severnojadranskem prostoru obvladovali kopenske poti, ki so vodile v obalna mesta.[59] V tem obdobju so avstrijski nadvojvode kazali večjo dejavnost tudi na področju usmerjanja trgovinskih tokov v zaledju in iz zaledja v Trst ter beneška mesta v severni Istri. Proti koncu 16. stoletja se je na habsburški strani pričel oblikovati interni spor, ki je dodatno zapletel že prej odprto vprašanje glede privilegijev Trsta pri trgovanju z vinom in, splošneje, glede zaveze k usmerjanju trgovskega prometa v tržaško pristanišče. Ko so se v zadevo vključili goriški in koroški deželni stanovi, je postalo upravljanje vprašanja trgovine z vinom kompleksnejše, saj so bili po novem v igri različni lokalni interesi, centralna oblast pa se je odzvala obotavljajoče. V roku 25 let je bilo izdanih kar devet zakonskih ukrepov, katerih cilj je bil urediti trgovino z vinom na severnojadranskem območju, pogosto z nasprotujočimi si usmeritvami, in sicer leta 1586, 1590, 1593, 1597, 1598, 1603, dva leta 1604 ter 1609. Leta 1586 je nadvojvoda Karel odredil povečanje mitnin na beneško vino in sol, leta 1590 pa je določil pravila in poti, ki so jih morali cesarski trgovci upoštevati pri nabavljanju »pomorskih vin« (*vini navigati*): uvoz iz Istre je bil dovoljen le, če je

58 Bracewell, *Senjski uskoci*; Ivetic, *Gli uscocchi.*

59 Gestrin, *Trgovina slovenskega zaledja.*

potekal preko habsburških pristanišč v Trstu ali Štivanu. Nato so si v hitrem sosledju sledile popolne prepovedi na uvoz beneških vin in njihove takojšnje odprave, dolgoročno pa je prevladal ukrep iz leta 1590. Naslednji ukrep iz leta 1604, ki ga je nadvojvoda Ferdinand razglasil za »odločujočega«, je določal, da lahko koroški trgovci kupujejo beneška vina le potem, ko so izčrpali tržaške in goriške zaloge. Vendar tudi ta ukrep ni obveljal kot dokončen in leta 1611 so v Gradcu priredili celo večstransko »diplomatsko« srečanje, na katerem so se delegacije mesta Trsta, Goriške grofije in vojvodine Koroške pogajale z mediacijo notranjeavstrijske vlade.[60] Kakor so bili poskusi usmerjanja trgovine z vinom težko sprejemljivi za Koroško in njene trgovce in tovornike, so znali biti za Kranjsko, njene trgovce, tovornike in kmete neugodni ukrepi, povezani z obveznimi potmi v Trst in njegovo pristanišče v primeru trgovine s soljo (npr. leta 1606) in drugim blagom ter z uravnavanjem višine mitnin v ta namen.[61]

Ob povečani pozornosti je torej vidna neodločnost, ki je nenazadnje izvirala iz dejstva, da avstrijske dedne dežele še zdaleč niso delovale tako centralizirano kot Beneška republika. Dobra ponazoritev tega je ravno omenjena »vinska diplomacija«, ko je skupna notranjeavstrijska vlada v Gradcu sklicala tri svoje dežele, ki so na pogajanjih nastopale in bile obravnavane kot nekakšne samostojne enote, sama pa je morala nastopiti kot mediator med njimi in poskušati uskladiti njihove različne interese. Predstavniki goriških plemičev so se med drugim sklicevali na načelo, sprejeto na zasedanju združenega stanovskega parlamenta (*dieta*) notranjeavstrijskih dežel leta 1577 v Mostu na Muri (*Bruck an der Mur*), na osnovi katerega nobena od dežel ni smela »podvzeti ali postoriti česarkoli škodljivega proti drugi«, ampak so nasprotno bile zavezane k ohranjanju »skupnega značaja na najboljši način ter dobrih in zvestih dobrososedskih odnosov, kakor tudi nudenju vzajemne pomoči ob vsaki priložnosti«.[62] Povezanost je bilo šele treba poudarjati. Habsburške dežele so bile takrat še vedno v procesu postopnega združevanja v enotno državo.[63] To je smiselno omeniti zaradi tega, ker pomaga razumeti odziv lokalnih oblasti na habsburški strani ob vdoru prebežnikov z galeje Loredane čez mejo. Oblastni sistem je bil razdrobljen na med seboj šibko povezana zemljiška gospostva in gosposka sodišča, reakcije pa so bile bolj mlačne in pragmatične. K temu je prav gotovo prispevalo dejstvo, da so se na habsburški strani

60 Panjek, *Vzhodno od Benetk*, 59–84.

61 Gestrin, *Slovenske dežele*, 264, 277.

62 Panjek, *Vzhodno od Benetk*, 59–84.

63 Vilfan, *Pravni značaj deželnih stanov*; Vilfan, *Deželni stanovi in deželni zbori*; Sutter Fichtner, *Habsburg State-Building*.

v priobalnem pasu in bližnjem zaledju nahajala upravna območja, ki so pripadala trem različnim deželnim oblastem: Devin s pristanom v Štivanu, obalo do Nabrežine in kraškim zaledjem je pripadal vojvodini Kranjski, malo dlje v kraškem zaledju in Brkinih sta se razprostirali gospostvi Rihemberk in Švarcenek, ki sta spadali pod Goriško grofijo ter mejili in se ozemeljsko delno prepletali z drugimi kranjskimi gospostvi, kot so bila Senožeče, Prem, Novi grad in Socerb, slednje pa je mejilo tudi na mesto Trst, ki je predstavljalo neke vrste mestno deželo. Upravitelj v Devinu na primer ni niti dobro vedel, komu naj piše v Gorico, da bi na zaslišanje dobil enega izmed tam zaprtih galjotov. Taka razdrobljenost prav gotovo ni mogla biti v pomoč niti Benečanom pri pridobivanju sodelovanja, obenem pa je jasno, da na tej strani meje niso mogli imeti pretiranega interesa, da bi ustregli beneškim pozivom k sodelovanju pri lovu na galjote, razen morebitne skrbi, da bi dogodek ne izzval resnejšega obmejnega incidenta, kakršnih je takrat bilo razmeroma veliko.

Po drugi strani nam stopnjevanje trgovinskih ukrepov nakazuje takratno ozračje na terenu obmejnega območja. Še pred začetkom uskoške vojne so se v Istri in pri Trstu dogajali čezmejni vdori, plenjenja in požigi, v katerih niso sodelovali le uskoki, temveč v precejšnji meri tudi kmečko in mestno prebivalstvo. Literatura sicer navaja primere, ki so se zgodili po letu 1605. Med temi je »kriza žaveljskih solin«, ki je nastopila leta 1609, ko so Tržačani vztrajali pri njihovi gradnji in obnovi, saj so jih sosedje iz Istre uničili, in »v kateri so že sodobniki videli uvod v vojni obračun«, ki se je nato začel leta 1615.[64] Ob vdoru dvestotih mož na območje vaških skupnosti, ki so v pisani druščini, deloma razcapani in deloma v beneških mornariških in plemiških oblačilih, oboroženi korakali za belo zastavo, so Kraševci najprej pomislili na zaščito svojih življenj in imetja ter na to, da se je začela »beneška vojna«, ki je dejansko izbruhnila deset let kasneje. To nam izpričuje, kako so prebivalci Krasa že takrat občutili in bili seznanjeni s težkimi varnostnimi razmerami in napetimi političnimi odnosi na severovzhodnem Jadranu. Kraševci so nam pokazali, da jim izbruh vojne ni bil presenetljiv, pričakovali so ga že leta 1605 – »doba strahu« je bila že tu.

64 Bertoša, *Doba nasilja, doba straha*, 31, 41–44.

Krvavi pust na galeji Loredani

Na koncu se povrnimo k upornikom in njihovim ravnanjem na galeji, razpetim med razumnim vodenjem in neizprosno okrutnostjo, taktičnimi in tehničnimi potrebami ter razposajenim veseljem, osebnimi vzgibi in skupnimi interesi, materialnimi željami in simbolnimi dejanji.

Primer upora na galeji Loredani se kaže kot večplasten že na podlagi razčlenitve oblik in motivov za upor, ki jo je predlagal antropolog James Scott, po katerem vsak upor predstavlja izjemno obliko širšega in splošnejšega odpora, ki so ga podrejeni sloji in skupine gojili do vladajočih elit. V našem primeru gre po eni strani za beg iz zapornih in vojaški službi sorodnih razmer (*evasion*), blizu sužnjelastniškim odnosom, kar ga uvršča med manj izrazite oblike »prikritega odpora« proti »materialni dominaciji«. A po drugi strani so v njem razpoznavne sestavine »odkritih oblik odpora«, tako proti materialni dominaciji, saj je šlo za »odkrit upor« (*open revolt*), kakor tudi proti »statusni dominaciji«, to je proti »poniževanju, deprivilegiranosti, žalitvam in napadom na dostojanstvo«. Odpor in upor po Scottu namreč ne izvirata le iz nestrinjanja s prilaščanjem materialnih dobrin, dela in njegovih sadov, ampak tudi iz »vzorca osebnih ponižanj, ki so značilni za tako izkoriščanje«, katerim odgovarja »javno izražanje svoje vrednosti z gesto, obleko, govorom in/ali odkrito skrunjenje statusnih simbolov vladajočega«.[1]

Galjoti na Loredani so odpovedali poslušnost nadrejenim in se jih znebili tako, da so se uprli. Pomemben vzgib za upor in vodilo njihovega ravnanja med uporom so predstavljala ravno poniževanja in žalitve, ki so jih bili deležni in zaradi katerih so sovražili vodstvo galeje, kot vemo in bomo še videli. A obenem so ugrabili in oropali galejo, simbol prevlade Beneške repub-

1 Scott, *Domination and Resistance*, posebej 111–112, 198.

like na morju, ter nanjo razobesili drugo, belo »zastavo svobode«, prevzeli so prapore in si nadeli oblačila nadrejenih tako, da so na različne načine oskrunili simbole vladajočih. Dejansko je iz beneških procesnih dokumentov zaznati, kako so upor, prevzem galeje in nekatera specifična dejanja upornikov oblasti razumele kot napad na ugled Beneške republike kot države. »Z zastavo /.../ kakor ponosni nad tolikšnim zločinom ste hodili po Nadvojvodski Deželi /po habsburškem ozemlju/ in izrekali bogoskrunske kletvice ter nespoštljive in tudi žaljive besede na račun Republike,« so očitali sodniki (*con bandiera /.../ come gloriosi di cusi fatto delitto, ve ne andavate per il Paese Arciducale, proferendo sacrileghe bestieme, et parole di poca stima se non di offesa verso la Repubblica*).[2]

V prostoru in času, ki ga obravnavamo, je bilo nasilje sicer del vsakdana.[3] Vendar je za razumevanje dogajanja na galeji in ravnanj upornikov med uporom potrebno upoštevati, da so se v zgodnjem novem veku tako ožji spori med posamezniki in rodbinami kakor širši konflikti med skupnostmi in različnimi družbenimi segmenti zelo pogosto razreševali z nasilnimi praksami, ki pa niso bile brezglave, temveč so sledile določenim običajem in so se izvajale na podlagi določenih vedenjskih vzorcev in obredov. Za takratne »uporniške množice« je značilno, da »se njihovo nasilje, čeprav okrutno, ne izkaže za slepo in nebrzdano, temveč je usmerjeno proti točno določenim tarčam in je izbrano iz repertoarja tradicionalnih kazni ter oblik uničevanja«, kar pomeni, da so se posluževale »obredov nasilja«.[4] Drugače in še nekoliko širše povedano, so »v predmoderni Evropi socialne konflikte izživljali na podlagi vzorcev, ki so predstavljali obrede nasilja« (*rites of violence*).[5] To pomeni, da je za razumevanje dinamike in ustrezno kontekstualizacijo upora na Loredani treba izhajati prav iz osnovnega dejstva, da gre za nasilje in ravnanja med uporom.

Na galeji so si vodilni uporniki razdelili naloge poveljevanja, upravljanja in usmerjanja plovbe ter nadzora nad veslači. Plemič Battista Lora iz Verone je ves čas stal na krmi, kjer se nahajata prostor poveljnika galeje in njeno krmilo, in s tem kot plemič dejansko prevzel vlogo *soprakomita*. Lovre iz Nina je s tem, ko si je nadel biričev prapor, prevzel vlogo *aguzzina* in torej odgovornega za disciplino med galjoti. Francesco Ponentin je prevzel krmilo in vlogo pi-

2 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 5, f. 2v, *Lorenzo Bollani* (Benetke, 8. julij 1623).

3 O razpredenosti nasilja v vsakdanjem življenju za Istro Bertoša, *Doba nasilja, doba straha*; za primorski in širši slovenski prostor Simoniti, *Fanfare nasilja*; za sosednjo Furlanijo Bianco, *Krvavi pust*, in Muir, *Mad Blood*; za Goriško tudi Marussig, *Le morti violente*.

4 Zemon Davis, *Le culture del popolo*, 212, 238.

5 Muir, *Mad Blood*, 195.

lota (*peota*). To so tehnični ukrepi, s katerimi so zagotovili, da je galeja plula v želeno smer in (sicer ne brez težav) prispela do dogovorjenega cilja. Po drugi strani pa so ta dejanja po analogiji precej podobna razširjenemu načinu ravnanja upornih in nasilnih množic ter skupin v zgodnjem novem veku, ko so pri svojih dejanjih povzemali in se zgledovali po oblikah delovanja uradnih institucij ter na ta način prevzemali njihovo vlogo in jih nadomeščali: tako so v drugi polovici 16. stoletja množice v Franciji »svoje žrtve vodile do krajev, kjer so se izvrševale uradne usmrtitve«.[6] Tako so pripadniki uporniške strani v Vidmu leta 1511 »udejanjili krvno maščevalno pravico z oponašanjem navad uradne pravice«, ko so »oplenjene predmete prodajali na stojnicah na mestnem trgu, kot če bi bili zaplenjeni upornikom proti Benetkam in lastnina prodana po nalogu Senata«.[7] Tako so na Slovenskem »ob kmečkih uporih udeleženci izvajali svoje lastno kazensko pravo«.[8] Podobno so leta 1713 uporniškemu voditelju Jakobu Velikonji »med vstajo Tolminci rekli cesar«, ko so svojim nasprotnikom odvzemali lastnino, pa so se posluževali pravnih aktov in postopkov.[9] Podobno so se leta 1651 člani fantovščine v Štivanu pri Devinu med nasilno eskalacijo ljudskega obreda »mačje godbe« oborožili, se vojaško postrojili in si nadeli vojaške čine, od »kapetana« navzdol.[10]

Ravnanje upornih galjotov še na druge načine spominja na običajna dejanja kmečkih in nasploh ljudskih upornih množic v zgodnjem novem veku. Najočitnejši cilj uničevanja in plenjenja je bil prizadejati škodo nasprotniku in se polastiti njegove lastnine. Tako ni naključje, da so galjoti na Loredani najtemeljiteje okradli ravno *soprakomita* in druge glavne odgovorne za poveljevanje na galeji. Podobno velja za blago, ki so ga odvrgli. Vendar je uničevanje lahko imelo globlji simbolni pomen, povezan s (krvnim) maščevanjem, kakor izpričuje običaj »pustošenja«, ki je bil v 16. stoletju zelo razširjen med kmečkim prebivalstvom na Kranjskem: sorodniki smrtne žrtve so uničili in opustošili zemljišče ubijalca. Kmetje so ga pojmovali kot »običaj in pravo«, tako da je bilo pustošenje takrat »pravna institucija, ki so jo poznale in priznavale širše plasti prebivalstva«, uradna oblast pa ga je hotela odpraviti. Potekalo je nekako tako: »Če se zgodi uboj, se dvigne vse sorodstvo, da vdere na storilčevo zemljišče, kjer vse opustošijo in pohodijo, to pa imajo za običaj in pra-

6 Zemon Davis, *Le culture del popolo*, posebej citat 220.

7 Muir, *Mad Blood*, 198.

8 Vilfan, *Zgodovinska pravotvornost*, 459.

9 Panjek, *Kmečki odpor na Tolminskem.*

10 Panjek, *Kdo je tretja stranka*. Tudi mačja godba, obred karnevalskega tipa, »je slovar, ki se na eni strani dotika karnevala in na drugi vislic«, Thompson, *Navade*, 609.

vo /.../, pri tem pa se zgodi veliko hudega in slabega.«[11] Na podlagi tega opisa je tudi ta »običaj« mogoče uvrstiti med »obrede nasilja«. Drugi globlji simbolni pomen uničevanja je lahko bilo tudi uveljavljanje svojega lastništva ali pravic nad tem, kar se je uničevalo. Z uničevanjem so se izražale in izkazovale posestne pravice nad uničeno dobrino, obenem pa se je onemogočilo nasprotniku, da bi užival sporno imetje. To so lahko bili naravni viri na spornem ozemlju, ki so si ga lastile sosednje skupnosti, kot je pokazal Edoardo Grendi v Liguriji (1715–1745).[12] Tovrstne prakse poznamo tudi na Krasu, na primer, ko so leta 1771 pripadniki vaške skupnosti Tomaj v gospostvu Rihemberk uničili kar 28 obdelanih dolin, ki so jih člani sosednjih skupnosti pod gospostvoma Devin in Švarcenek uredili na tomajski srenjski zemlji.[13] Drugačen, a vsebinsko podoben primer je vino, ki so ga uporni kmetje na zavzetih gradovih najprej pili in nato razlivali (saj so ga vendar sami pridelali in morali dati gospodu), kot med drugim vemo iz ponarodelega slovenskega verza »vino teče«. Tako so ravnali tudi galjoti na Loredani, ki so pili vino in nato pustili, da odteče.

A prevzemanje vloge nadrejenih, preoblačenje v oblačila svojih nasprotnikov in žrtev ter uživanje v obilju pijače in razlivanje vina uvajajo tudi v drugo dimenzijo uporov, in sicer tisto, ki uprizarja »narobe svet«. Naši galjoti so si nadeli plemiška in oficirska oblačila ter se odeli v dragoceno blago, pri čemer je izstopal (nezadovoljivo priznani) beneški plemič Lorenzo Bollani, ki se je oblekel v *soprakomitova* oblačila. Preoblačenje v obleke umorjenih plemičev poznamo na primer v kmečkem in ljudskem uporu »krvavega pusta« v Furlaniji leta 1511.[14]

Pust in upor sta imela vsaj dve skupni značilnosti, ki nas tu zanimata: preobračanje ustaljene hierarhije in vzorcev (in njegovo uprizarjanje) ter izvajanje nasilja, posebej kaznovanja in maščevanja, tudi krvnega. V uporih v zgodnjem novem veku se nasploh zelo pogosto najdejo elementi karnevala. »Avtorizirani element karnevala je nudil nastavitev, v katero je bilo razmeroma varno vključiti ne ravno nenevarna sporočila.« Zato je v tedanjem času »skoraj nemogoče razdružiti karnevalsko od politike« in zaradi tega »dejanski uporniki oponašajo pust – se oblačijo kot ženske ali se zamaskirajo«, njihove »grožnje uporabljajo podobe in simboliko karnevala«. Upodabljanje narobe sveta je bilo močno zastopano v dejanskih uporih. Med nemško »kmečko

11 Vilfan, *Zgodovinska pravotvornost*, 459–463, posebej citat 459.

12 Grendi, *La pratica dei confini.*

13 Panjek, *Človek, zemlja, kamen*, 73–74, z zemljevidom območja in označenimi poškodovanimi dolinami z legendo *Dolline Demolite dalli Comembri di Tomaj* (2. avgust 1771).

14 Bianco, *Krvavi pust*, 103–105.

vojno« je vodilni upornik neko grofico preoblekel v beračico in jo postavil na voz z gnojem, v služabnike oblečeni plemiči pa so pri mizi stregli kmetom, ki so se preoblekli v plemiška oblačila in se norčevali iz plemiških obedovalnih navad. Na ta način so »kmetje dobili priložnost, da izživijo svoje fantazije in sanje o maščevanju«, in njihove fantazije so ustrezale upodobitvam narobe sveta. Zaradi tega, »če je takojšnji izid uspešnega upora zelo podoben karnevalu, je to tudi razumljivo, ker oba predstavljata čas razvrata in svobode«, ko se lahko razkrije dotlej prikriti odpor do nadrejenih in do socialnih razmer, tako da so upori tudi »trenutki norosti«.[15]

Pustni obredi in navade vsebujejo elemente nasilja in v zgodnjem novem veku so marsikdaj nudili igrivo in norčavo, predvsem pa ritualizirano obliko izvajanja nasilnih dejanj ob uporih.[16] Pust je povzemal različne družbene vsebine in »univerzalne človeške procese«, med temi tudi »ubijanje živali in ubijanje ljudi«. Kar pa bi tu posebej navedli, je naslednja pomenska povezava, ki jo izpelje Edward Muir. »Karneval, krvno maščevanje in lov so bile ločene dejavnosti, a ob dejanju ubijanja in pisanja o ubijanju so se meje med njimi brisale, tako da je krvno maščevanje zlahka postalo pustni izgred ali je prevzelo kulturne oznake lova. /.../ Karneval in krvno maščevanje sta si delila fascinacijo nad telesnimi podobami, ker sta oba nudila kulturno upravičilo za ubijanje.«[17]

Povrnimo se k uporom in poglejmo že omenjeni primer na pustni četrtek leta 1511 v Vidmu. Po poročanju in besedah dveh sodobnih kronistov, kakor jih je predstavil Furio Bianco, so uporniki, »ko so odnesli stvari, začeli iskati ljudi po hišah in zadajati smrt vsakomur, ki se jim je skrival. To zanje ni bila težka naloga. Plemiče so vsi tako zelo sovražili, da so ne le moške s hudobnimi nagnjeni, temveč celo nežna dekletca mile narave našli, kjerkoli so se skrivali.« Ko pa so jih našli, so jih »poklali kot bike, da se je vpitje in stokanje razlegalo do neba«. Cesta je bila »vsa krvava«, »posejana s kosi

15 Scott, *Domination and Resistance*, 166–182, posebej citati 171, 181–182.

16 Zemon Davis, *Le culture del popolo*, 237–238; Muir, *Mad Blood*, 194–200. Karnevalski rituali so namreč v skupnosti nasploh predstavljali nekakšen javni in glasni komentar družbene stvarnosti, katerega namen je bilo uveljavljanje pravilnega vedenja s pomočjo zasmehovanja iz nepravilnega ravnanja, nudili so ritualne oblike ravnanja, ki so se lahko uporabljale v različnih primerih in s katerimi so se lahko izvajale različne stopnje kaznovanja, vključno z izvajanjem nasilja v primerih, ko je posmeh prerasel v napad, Muir, *Ritual*, 93–124.

17 Muir, *Mad Blood*, 194–195, 215–200. Z izrazom »krvno maščevanje« prevajamo angleški *vendetta* in ga na ta način opredeljujemo kot dejanje, za razliko od »fajde« (*feud*), ki nam pomeni dolgotrajni spor med rodbinami ali skupinami, ki se med drugim izraža s ponavljajočimi se dejanji krvnega maščevanja, kot v Gentile, *La vendetta di sangue*, s tam navedeno literaturo. O fajdi na Slovenskem Nared, *Seznam deželnih sovražnikov*.

mesa, z možgani in lasmi«, ker so »njihova trupla slekli in razkosali na cesti«. Umirajočega plemiča »so odvlekli na pokopališče« in ga tam ubili »z velikim trpinčenjem ob brezupnem tuljenju, joku in solzah« žensk. Drugih okrutnosti ne bomo navajali. V naslednjih pustnih dneh »so predstave, maškarade in karnevalski obredi dobili temačen, s smrtjo prežet priokus«, uporniška množica je »hitela z zabave na zabavo; odeti so bili v svilene obleke in uniforme izdanih plemičev ter drug drugega nagovarjali z imenom lastnika obleke, ki so jo nosili /.../, norčevali in posmehovali so se iz nesrečnega plemstva, oblečeni v njegove obleke in celo v dohtarje ter ženske v plemkinje, kakor da bi se svet obrnil na glavo«. Izpostaviti želim, kako se v primeru tega upora prepletata pust in nasilje, pust in krvno maščevanje, in obenem, kako so bili njegove tarče vidnejši predstavniki nasprotne strani: »Pobili so nekatere najbolj ugledne predstavnike grajskega plemstva.«[18] »Medtem ko so likvidirali zasovražene plemiče in plenili njihove domove na pustni četrtek, so kmetje in obrtniki uprizarjali tudi svoja čustva jeze in prezira.«[19]

Nasilna dejanja in nekatera ravnanja upornikov na galeji Loredani delujejo skoraj kot »krvavi pust« v malem.[20] Prvič, razpoznavni so pustni elementi: preoblačenje, prevzemanje vlog, veseljačenje in prepuščanje zatrtim strastem, zlasti maščevanju, bela zastava. Uporni galjoti so se »oblekli po svoje«, nekateri so se odeli v dragoceno blago iz Damaska, Lorenzo Bollani si je nadel oblačila *soprakomita* Antonia Loredana. V novi preobleki so poveljevali galeji, ki je plula pod belo zastavo svobode – ki je bila le krpa. Spomnimo se tudi, kako so v morje zmetali vse, »kar jim ni bilo všeč«, kako so »pili, kolikor se jim je zahotelo«, in nato pustili, da je vino steklo, vrče pa odvrgli v morje.

Vsekakor je tudi na Loredani, tako kot v mnogih drugih primerih upora, prisoten preplet kolektivnih in individualnih vzgibov, simbolnih dejanj in ritualnega ravnanja, organizacije in improvizacije. Osebni naboj je opazen tudi v vzklikih mladega nesrečnega plemiča Lorenza Bollanija, ki naj bi izjavil: »Nočejo me priznati, bom že poskrbel zato, da me spoznajo« in da bo »raje postal Turek, kot kadarkoli spet postal beneški podložnik«. Pri njem je očiten vzgib revanša, maščevanje za doživeto krivico in ponižanje. Pustni prevrat, ki ga je omogočil upor, mu je dal priložnost, da uresniči svoje hrepenenje po plemiškem statusu. Zato se je preoblekel v plemiška oblačila *soprakomita*.

---

18 Bianco, *Krvavi pust*, posebej citati 44–45.

19 Muir, *Mad Blood*, 195.

20 Na galeji Loredani gre za primer sobivanja in prekrivanja uporniških in nasilnih dejanj s pustnimi prvinami, pri čemer pa seveda ne gre za izkoriščanje pustnega obdobja za izvajanje nasilnih in upornih dejanj (poleg navedenega furlanskega je zelo znan tovrsten primer Ladurie, *Le carnaval de Romans*), temveč za uporabo prvin iz pustnih ritualov pri izvajanju upora.

Druga analogija med furlanskim in nasploh novoveškimi upori ter koprskim je v tem, da je bilo nasilje okrutno in vendar natančno usmerjeno ter omejeno. Na galeji Loredani so bili umorjeni le tisti, ki so predstavljali najvišjo prisotno oblast na galeji in ki so s svojo vlogo vojaškega nadzora ter oboroženo reakcijo neposredno ogrožali uspešnost upora. Poleg tega so želeli ubiti tiste, ki so jih imeli za najbolj osovražene nasprotnike. Ubiti so bili kapetan vojaške posadke na galeji Bastian Salamon, poveljnik topničarjev (bombardirjev) Zuan Battista de Comio s Krfa in birič (*aguzin*) Elia s Kefalonije, ki je bil odgovoren za disciplino in priganjanje veslačev, ter dva mornarja, ki sta bila na straži. *Paron* galeje Michelin s Krete je tudi povedal, kako naj bi galjot Battista iz Benetk iskal *komita* in njega, »da bi ju ubil«, ker sta jim kot oficirja galeje ukazovala in takrat »je včasih sledila kaka beseda«, a ob uporu njiju ni bilo na galeji. V Kopru je »ljudstvo pravilo«, da so se galjoti uprli »zaradi sovraštva, ki so ga čutili do kapetana, komita in biriča«. Dodajmo, da to ni bil prvi poskus upora in bega te posadke galjotov. Leto poprej so z njima poskusili, ko je galeja Loredana bila v Piranu (1604), a je beg v Trst uspel le štirim. Če drži tudi to, kar je Lorenzo Bollani pred beneškimi sodniki navedel kot dokaz, da sam ni sodil med vodilne upornike, je bil upor v Kopru leta 1605 že njihov četrti poskus po vrsti. Bollani je namreč navedel še dva primera.

> Ta Loredanova Posadka je že prej hotela odnesti Galeje, in sicer ko so bili z gospodom Corneliom Barbarom /na galeji *soprakomita* Barbara/ v Pulju, so med seboj sklenili dogovor, da ko bodo šli po vodo k Fontani, bi eden od njih zatrobil v nek Rog, in so tudi zatrobili in vsi so odvrgli posode na tla in se vrgli nad Skapole, jim odvzeli orožje ter se podali v beg v smeri Cesarstva, tako da če bi ne bilo oficirjev z druge galeje, bi vsi odšli. /.../ Glede na to, kar je ta Posadka pripovedovala na poti potem, ko smo zbežali, so tudi Gospodu Almoru Cornerju hoteli prirediti pok */volevano fargli la botta/*, ampak jim je to preprečila neka Gospa /... iz Šibenika/, ki je slišala, kar so se dogovarjali, in je takoj stekla h gospodarju */soprakomitu/* Almorju Cornerju, on pa je previdno in povsem mirno dal podvojiti Straže, tako da niso mogli storiti nič drugega, torej naj pravica uvidi naklepnega duha teh, ki so hoteli zbežati, saj mene takrat ni bilo na Galeji.[21]

K omejevanju maščevalne vneme na galeji Loredani leta 1605 je veliko pripomogel Lovre iz Nina. Njegova je bila zasluga, da »je veliko mož ušlo

21 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 5, f. 18, *Lorenzo Bollani* (Benetke, 2. avgust 1623).

smrti, ker so jih oni drugi hoteli ubiti, on pa ni hotel, da bi se jih dotaknili«. Tak primer je bil Stipan Majka, ki naj bi tekal po galeji in »poskušal ubiti skapole in kogarkoli, ki bi mu prekrižal pot«. Da je bilo nasilje dejansko omejeno in usmerjeno, dokazujejo med drugim trije primeri usmiljenja, ko so zadnje može, ki so se zoperstavili upornikom, in sicer drugega poveljnika bombardirjev Domenega da Este, ki je na kolenih prosil za življenje, pomočnika poveljnika bombardirjev Francesca iz Benetk ter vojaka Georgilaja s Krete, vklenili in zaprli pod palubo, ne pa tudi umorili.

Kakor je nasilje na Loredani treba razumeti v sklopu dinamik takratnih uporov, ki so obsegali tudi skrajno kruta ravnanja in karnevalske elemente, pri čemer je bilo nasilje usmerjeno in se je izvajalo v obrednih oblikah, ga moramo obenem umestiti v okvir običajev, vezanih na krvno maščevanje. Na ta način je mogoče ugotoviti, da so bila tudi najsrditejša dejanja, ki so jih zagrešili uporni galjoti, povsem v skladu z znanimi vzorci. Preidimo k najbolj krvavim obračunom na Loredani.

Uskok in kaznjenec Ivan iz Bosne naj bi kapetana Bastiana Salamona zabodel kar petdesetkrat, medtem pa mu je govoril: »Pes, pa te le imam v rokah.« Prav tako uskok in kaznjenec Stipan Majka iz Trogirja je umoril poveljnika bombardirjev Zuana Battisto s Krfa, potem ko so mu v napadu odsekali roko, posebej srdito pa se je spoprijel z biričem Elio s Kefalonije, zlasti potem, ko ga je ta ranil v glavo. Takrat se je nanj podal »kot stekli pes« in ga zabodel z mečem, nato pa ranjenemu odvzel bodalo iz rok in ga z njim umoril tako, da so na njegovem truplu našteli petindvajset ran. Ti brutalni umori, zlasti Ivanov kapetana Salamona in Stipanov biriča Elie, so neposreden izraz nakopičenega sovraštva, obračuna z močnim osebnim nabojem storilcev, izvedenega z neizprosnostjo in surovostjo krvnega maščevanja. V teh dejanjih je namreč videti sorodno izgubo razsodnosti v jezi in maščevalnem zanosu, kakor so jo v tem obdobju izražali protagonisti krutih krvnih maščevanj v Beneški republiki,[22] kjer je plemstvo še vse 16. stoletje »pravičnim maščevanjem in pogumnim podvigom, ki so s krvjo poravnavali žalitve in hudodelstva« pripisovalo »pozitivno vrednost«. Tu je še globoko v 17. stoletju krvno maščevanje ostalo »eno najobičajnejših sredstev« za razreševanje »smrtnih nasprotij in globokih sovraštev«.[23]

Tudi Stipan in Ivan sta prihajala z območja, kjer je bilo doma krvno maščevanje, tako da je najkrutejša ravnanja treba umestiti v kulturni in vred-

22 Muir, *Mad Blood*, 227, 237; Povolo, *La giusta vendetta*, 186, 189.

23 Bianco, *Krvavi pust*, 103–105. Specifično in širše o fajdi in krvnem maščevanju Povolo, *Faida e vendetta*.

nostni okvir storilcev. Na vzhodnem Jadranu je »močna moškost, ki je koreninila v časti in pogumu«, veljala za »eno temeljnih družbenih vrednot«, za »moža s slovesom« je štel ta, kdor je javno in »sijajno izkazoval svojo moč, drznost in neustrašnost«, »sposobnost izvajanja nasilja, poveličevana v junaštvo«, je bila splošno sprejeta kot pozitivna lastnost.[24] V Dalmaciji, posebej »v hribovitih krajih« zaledja, je *krvna osveta* dolgo ostala živ običaj in praksa, tako da je bila še na začetku 19. stoletja »vsakodneven pojav« in je sodila med najpogostejše vzroke zločinov in ubojev. Temu običaju so rekli *krvarina* in »praviloma se je to reševalo tako, da je ubijalec moral plačati določeno denarno odškodnino za izvršeno dejanje uboja« in s tem družino žrtve poplačati »za prelito kri (izplačilo *krvarine*)«.[25] Plačilo za poravnavo izgube sorodnika in za pomiritev »vroče krvi«, ki bi sicer privedla do krvnega maščevanja, so poznali tudi v Črni Gori, kjer je socialna sprejemljivost oziroma že nujnost maščevanja primerljiva s tisto, ki je v zgodnjem novem veku veljala v Furlaniji. Povsem podobne, malodane iste so tudi definicije psihološkega stanja, ki je povzročalo in spremljalo maščevanja, na primer »kri, ki zavre« in pomeni »moralno opravičilo« za storjeno dejanje. V prvi osebi to pride še jasneje do izraza. »Ko sem povsem razumel, kaj je rekel, se je moj razum postavil na glavo in moja kri je zavrela pod mojim črnogorskim klobukom /.../. Ko je moški izgubil svoj obraz /čast/, je izgubil svoj razum,« je konec 19. stoletja izjavil Djuro na zasedanju spravnega razsodišča.[26]

Po vsej verjetnosti so krvno maščevanje v podobni obliki takrat poznali tudi na kraškem podeželju. Leta 1602 se je na devinskem sodišču odvil postopek zaradi umora, ki se je zgodil julija istega leta na nedeljo na vaškem prazniku v Šmarjah pri Sežani (*festa di Samaria*) in katerega storilec je bil Primož Dolgan, poimenovan Mulec, iz Žirij. Andraž Štoka iz Povirja je na zaslišanju med drugim pričal, kako je žrtev Matjaž Sadran iz Žirij na smrtni postelji »naredil oporoko in v njej priznal, ob prisotnosti duhovnika, mene in drugih sosedov, da je bil on sam kriv in je prosil sorodnike ter svoje sinove, da zaradi tega ne smejo storiti nič drugega žalega omenjenemu Primožu, ker to, kar je storil, mu je storil pod prisilo«. Primož je namreč Matjaža zabodel v samoobrambi, potem ko ga je bil ta kot prvi izzival in napadel. Še več, prosil je, »naj se tega Primoža ne obremeni z ničemer drugim, kot s plačilom nekaj malega

---

24 Bracewell, *Frontier Blood-brotherhood*, 39, 43.

25 Poplačilo se je izvedlo ne glede na to, ali je sodišče storilca obsodilo, Oršolić, *Teritorijalne snage*, 282–284, posebej citat 282. Krvno maščevanje so poznali tudi v Črni Gori in Albaniji (in še marsikje), Vilfan, *Zgodovinska pravotvornost*, 460; Bianco, *Krvavi pust*, 98.

26 Boehm, *Blood Revenge*, posebej citati str. 118, 125.

njegovih dolgov, ki so lahko znesli pet ali šest dukatov«.[27] Izjavo je razumeti tako, da je žrtev želela preprečiti, da bi se njegovi sorodniki maščevali nad storilcem. To bi pomenilo, da je bilo takrat med kmečkim prebivalstvom Krasa krvno maščevanje poznano, kakor tudi izplačilo odškodnine (krvnine), tako kot v Dalmaciji in Črni Gori.[28] Tudi Sergij Vilfan omenja ta običaj, »krvnino« pa opredeljuje kot »odkup od krvnega maščevanja, o katerem se dogovorita udeleženi strani in ki ima včasih obredni značaj«. Samo krvno maščevanje po njem izvira iz želje po »zadostitvi«.[29]

Umestitev najsrditejših umorov med uporom na Loredani v okvir krvnega maščevanja je mogoče dodatno utemeljiti s črnogorskim primerom, in sicer tako z vidika načina njihove izvedbe kot razumevanja vzgibov storilcev. Prvič, »osveta je grozno dejanje, hujše od navadnega umora. Osveta je namerno in dobro načrtovano zlo /.../. Ko išče maščevanje, osvetnik ve koga hoče ubiti in zakaj«. Drugič, v *osveti* se nasilje stopnjuje, maščevanje je po možnosti hujše od utrpljenega dejanja, tako da je krvno maščevanje možno tudi kot odziv na verbalne žalitve in javna ponižanja in ne le kot enakovredni povračilni ukrep za prelito kri. Tretjič, krvno maščevanje lahko obsega okrutna dejanja in znašanje storilca nad mrličem. In, nenazadnje, za Črnogorca je bilo maščevanje »razumna in eminentno moralna oblika socialnega ravnanja«.[30] Kljub sklicevanju na vrenje krvi in izgubo razsodnosti je torej mogoče ugotoviti, da gre pri krvnem maščevanju za povsem racionalno dejanje tako z vidika storilca kakor kulturnega okvira, v katerega sodi.

Poleg navedenega pa ne gre prezreti, da sta oba srdita morilca z galeje Loredane prihajala iz uskoških vrst, tako da je bilo njuno ravnanje prav gotovo podprto in začinjeno z uskoškimi izkušnjami v nasilju.[31]

27 *Qual Matthias avanti che morisse fece testamento et in quello confesso, alla presenza del prete et de mi et de altri vicini, che lui havea il torto et pregò li parenti, et figli che per questo non dovessero far dispiaceri altri al detto Primos perchè quello, che lui havea fatto, li havea fatto sforzatamente. Anzi pregava che esso primos non fosse aggravato in altro che in pagar alcune sui pochi debiti che potevano importare 5 over 6 ducati*, AST, *ATTA*, b. 200/1, fasc. 1, *Processo per l'omicidio di Matthias Sadran de Sirian contro Primos Dugan de Povir, 1602*. Povedal je tudi, da je bil tistega dne Matjaž pijan in da je pred tem brez razloga s pastirsko palico razbil »godino« (glasbilo) nekemu godcu (*ruppe una godena ad un sonatore*). Na tem dokumentu, izbranem predvsem zaradi tega detajla, je študent Denis Cerkvenik pod mojim mentorstvom napisal tudi seminarsko nalogo.

28 Možno bi tudi bilo, da je bil Matjaž Sadran potomec priseljencev z območja Zadra (Zadran) in da je bila njegova izjava, ki izpričuje omenjeni običaj, povezana s tem kulturnim poreklom. Znano je namreč, da se je na Kras v 15. in 16. stoletju priselilo nekaj prebivalstva z območja današnje Hrvaške in Bosne, tudi uskokov, glej npr. Terseglav, *Uskoška pesemska dediščina*, 25.

29 Vilfan, *Zgodovinska pravotvornost*, 461. O maščevanju tudi Vilfan, *Pravna zgodovina*, 262–265, kjer pa ne navaja konkretnih primerov krvnega maščevanja na Slovenskem.

30 Boehm, *Blood Revenge*, posebej citati str. 59 (povzet po Medaković, Život i običaj) in 62.

31 Bracewell, *Senjski uskoci*, 155–174.

Podobnosti med obema uporoma v Vidmu in na galeji v Kopru so vidne tudi v obsedenosti s pasjimi metaforami, s psovkami, ki se tudi na Loredani uporabljajo v več smislih. Vodilni uporniki s »psi« nagovarjajo ostale galjote, medtem ko jih surovo priganjajo k veslanju, in v tem smislu je to zmerljivka, ki se nanaša na pasjo podrejenost in ubogljivost gospodarju, podobno suženjstvu (vendar nosi v sebi nekaj resnice, saj so se nekateri galjoti sami opredeljevali kot »sužnji« in izraz »pes« za služabnika se je dejansko uporabljal tudi na primer v Furlaniji). Drugi pomen se navezuje na uporabo »psa« za zasovraženega nasprotnika, medtem ko ga pobijajo, v smislu nečastnega bitja. »Zmaga, zmaga, ubij te pse!« je klical Battista Lora, plemič iz Verone, obsojen na deset let galeje. V tretjem smislu je »stekli pes« lahko metafora »celo za najbolj hladnokrvni uboj z razlago, da je morilca prevzel neobvladljiv bes. /.../ Psi so nudili model, s katerim obrazložiti človeško obnašanje, ko je zavrela huda kri.«[32] Točno tako je pobesnel ranjeni uskok Stipan Majka iz Trogirja, o katerem so povedali, da se je na biriča pognal »kot stekli pes« in ga simbolično pokončal z njegovim lastnim bodalom, ki mu ga je iztrgal iz rok, ter se nad njim znesel s petindvajsetimi zabodi. Stipan je v uporu izvršil svoje krvno maščevanje. Ubil in vrgel v vodo je tudi stražo na premcu, mornarja Stamatija z Zakintosa, in še starejšega mornarja z Zakintosa »barba Nicolò«, ki je zaradi njegovega udarca padel v vodo in utonil.

Da je šlo za maščevanje, je še toliko jasneje v drugem primeru, v katerem nastopa človek, ki je za seboj že imel razgibano življenjsko zgodbo, to je Ivan. Po zbranih drobcih informacij je o njem mogoče sklepati, da je izviral iz Bosne, od koder je prešel na jadransko obalo, kjer je postal »pokristjanjen Turek«. Glede na tedanje selitvene in identitetne dinamike na obmejnem območju med turško Bosno, beneško Dalmacijo in habsburškim Primorjem je razumna domneva, da je šlo za človeka krščanskega izvora, ki se je iz dežele pod muslimansko oblastjo preselil v krščanske kraje.[33] Tako kažejo tudi njegove nadaljnje selitve in ravnanja med samim uporom, kot bomo še videli, čeprav ni mogoče povsem izključiti, da je njegovo »pokristjanjenje« treba razumeti dobesedno. O njem so pričali, da je bil »Uskok«, a so ga dosledno poimenovali *Cappelletto*, kar pomeni pripadnika vzhodnojadranskih beneških vojaških enot. Logičneje se zdi, da je Ivan najprej šel služit v beneško vojsko v vrste *capellettov*, nato pa se pridružil uskokom. Temu v prid govori tudi dejstvo, da je proti koncu 16. stoletja »veliko otomanskih podanikov iz

32 Muir, *Mad Blood*, 222–238, citati posebej 227, 237.

33 Pust, *Podoba Turka* in Pust, *Vprašanje identitete* z navedeno literaturo. Na tem mestu se zahvaljujem Klemnu Pustu za pogovor o prehajanjih in identitetah v obravnavanem prostoru in času ter o moškem poljubu na tedanjem Balkanu.

zaledja vstopilo v beneško službo« in ker se potem »niso mogli prilagoditi mirnemu življenju«, so mnogi »prej ali slej končali v Senju«, kjer je velika večina uskokov takrat izvirala ravno z otomanskega ozemlja. Pri uskokih je bilo namreč mogoče nadaljevati boj proti Otomanom in si obetati lagodnejše življenje. Po drugi strani je v 90-ih letih 16. stoletja v Senj prispel nov »val priseljencev iz otomanskih dežel in Dalmacije«. Poleg tega pa je v letih tik pred uporom na Loredani zaradi povečanega beneškega pritiska in morske blokade nastopila začasna kriza roparskih prihodkov in hudo pomanjkanje v zadnjih letih 16. stoletja, tako da se je veliko uskokov razselilo, nekateri so se celo vrnili v beneško službo.[34] To pomeni, da bi bili za našega Ivana iz Bosne kljub vsemu možni obe poti, to je iz beneške službe k uskokom ali obratno. V vsakem primeru je z vzhodne jadranske obale Ivan prešel na zahodno. Tudi to pot je mogoče povezati tako z izseljevanjem iz Senja zaradi krize uskokov, ko so mnogi »nadaljevali samostojno plenjenje ali stopili v službo kje drugje«,[35] kakor tudi s služenjem v beneški vojski. Ne glede na to, ali kot uskok-izseljenec ali kot pripadnik beneških *capelletov*, je Ivan iz Bosne zagotovo prispel v vojvodino Mantovo, ki je mejila na beneško *Terrafermo* v Padski nižini, saj je bil tu dosmrtno obsojen na galejo in v skladu s takratno prakso predan beneškim oblastem kot prisilni galjot. Morda je bil Ivan iz Bosne v Mantovi res obsojen »zaradi ljubezni do neke ženske«, kot je v Bakarju povedal kakih petindvajset let star, svetlolas moški visoke postave in z uhanom, samozvani »iznajditelj« upora po imenu Ivan, na begu in očitno namenjen nazaj v Senj, »odločen, da hoče lepo živeti ali raje umreti«. Kot vemo, so bili uskoki pogost cilj ubeglih galjotov.[36]

Po vsej verjetnosti je večji del teh poti Ivan prehodil in prebrodil skupaj z Antonom iz Splita. Obema so rekli *Cappelletto*, oba sta bila »Uskoka«, oba dosmrtno obsojena galjota in obsojenca vojvode Mantove, a povrhu tega sta bila še »zaprisežena brata« (*fratelli Zuradi*). V dalmatinskem in širšem (ne le) slovanskem zaledju vzhodnega Jadrana, vključno z območjem habsburške, beneške in turške tromeje, je bilo razširjeno *pobratimstvo*. Poimenovano tudi »krvno bratstvo«, se je sklepalo predvsem kot oblika medsebojnega zavezništva in prijateljstva, še najbolj med moškima, pripadnikoma iste vere, čeprav so bili pogosti primeri sklenitve *pobratimstva* tudi med sovražniki različnih veroizpovedi (npr. katoliške in muslimanske), predstavljalo pa je lahko tudi obliko pomiritve med sprtimi stranmi. Vez, ki je nastala na ta način, je

34 Bracewell, *Senjski uskoci*, 60–63, 79–80.

35 Bracewell, *Senjski uskoci*, 63.

36 Bracewell, *Senjski uskoci*, 60–61, 75, 82–83.

bila občutena kot močnejša od pravega krvnega sorodstva. Krvno bratstvo je slonelo na časti obeh mož in na vzajemnem spoštovanju junaštva in možatosti. Sklenitev takega odnosa se je izvajala z ritualom, ki je včasih potekal v verskem ali cerkvenem okviru in s katerim sta krvna brata vzpostavila častno vez, ki je s seboj prinašala dolžnost pomoči in zaščite. Lahko bi rekli, da sta se drug drugemu zaverovala. »Ritual, s katerim se je utrjeval odnos, je poudarjal njegov vzajemni značaj: običajno je vključeval izmenjavo krvi« kot »simbola sorodstva in časti«. Kot je to opisal turški opazovalec leta 1660, sta namreč v sklopu obreda, s katerim sta si »zaprisegla krvno bratstvo«, udeleženca »polizala drug drugega kri«.[37]

Medtem ko ga je ubijal, je Ivan iz Bosne kapetanu Bastianu Salamonu govoril: »Pes, pa te le imam v rokah«, v srditem zanosu naj bi ga zabodel petdesetkrat. In če bi še ne bilo dovolj jasno, da je šlo za maščevanje, je nekajkrat ponesel k ustom »okrvavljeno bodalo in ga obliznil, da bi mu pojedel kri«, kot so njegovo gesto razumeli in opisali očividci. Povsem očitno tu ne gre za uporabo simbolike »krvnega bratstva«, ampak za povsem drugačno pomensko razsežnost lizanja krvi. Zaužitje človeške krvi predstavlja namreč tudi milejšo obliko ekstremnega početja, kot je kanibalizem, ki je lahko nastopal kot izraz »maščevanja« (*revenge*) nad premaganim sovražnikom.[38] S tem dejanjem je Ivan svoje krvavo maščevanje dobesedno okusil. A simbolike še ni bilo konec, samo še stopnjevala se je. »Z okrvavljenimi rokami in obrazom, ker je umoril kapetana«, je šel Ivan do brivca in zdravnika Michiela in mu rekel: »Tu si ti.« Prav njega je iskal. »Poljubi me,« mu je dejal in ga prisilil v tri ali štiri poljube, nakar je dodal: »Ne boj se.«

Poljub je imel lahko več pomenov. Mednje sodi razširjen krščanski simbol in ritual srednjeveškega izvora, imenovan »poljub miru«, ki je »izstopal kot najmočnejše mirovno dejanje«: zaradi »percepcije, da je pristen mir neločljiv od odpuščanja in sprave«, je bil po krščanskem idealu mir, ki ga je poljub izkazoval in sklepal, razumljen »kot naklonjenost in odnos, temelječ na vzajemnem zaupanju in dobronamernosti«. »Poljub miru« je imel tudi drugo pomensko razsežnost, saj je lahko obenem predstavljal dejanje moči, izkazovanja nadvlade in podrejenosti.[39] Čeprav »kompleksen simbol«, je v vsakem primeru poljub pomenil in izkazoval pomiritev med sovražniki in

37 Bracewell, *Frontier Blood-brotherhood*, posebej citati 30, 32.

38 Muir, *Mad Blood*, 237, s tam navedeno literaturo o evropskih primerih; primeri iz sveta v Petrinovich, *The Cannibal Within*, 118, 120, 129. V obravnavanem obdobju je poleg tega pitje krvi obstajalo kot razmeroma razširjena medicinska praksa, Sugg, *Good Physic.*

39 Petkov, *The Kiss of Peace*, posebej citati 2–5. »Poljub miru« se je uporabljal tudi s strani vladarjev kot orodje in »dokaz politične suverenosti predmodernega človeka«, ostal je aktualen tudi v zgodnjem novem veku vse do vključno 17. stoletja, prav tam.

prijateljske odnose, »vedno je bil del rituala, ki je vzpostavljal prijateljsko skupnost«.[40] Še vse 19. stoletje se je poljub uporabljal tudi v obrednih pomiritvah fajd na obalni strani črnogorskega prostora, ki je poprej spadal pod beneško in kasneje avstrijsko oblast. Nastopajoči v tovrstnem ritualu iz okoli leta 1820 je pričal, kako sta se v določenem trenutku obreda v solzah poljubila s predstavnikom nasprotne strani, ki je ob tem rekel: »Naj se veseli naše botrstvo« (*kumstvo*). »Najprej brat, potem krvni sovražnik, potem za vedno brat,« je v drugem primeru iz leta 1890 med obredno pomiritvijo izrekel predstavnik ene od sprtih strani, nakar sta se s predstavnikom nasprotnikov »poljubila in objela kot brata«.[41]

Ivan je uporabil poljub kot simbolno gesto prijateljstva, sprave in miru ter celo »bratstva« ter ji dodal novih simbolnih razsežnosti. Michiel, žrtev poljuba, je bil v tistem trenutku obkoljen s strani upornikov, pred njim pa je stal eden najbolj krutih izmed slednjih. Ivanov krvavi poljub je poljub smrti, ki ji zreš v oči in jo dobesedno okusiš, ki namerno vzbuja grozo in občutek ogroženosti. Simbol miru je Ivan spremenil v svoje nasprotje. A obenem je to poljub prisilnega galjota, ki si je z uporom izboril svobodo, s krvavim maščevanjem pa se je osvobodil tudi sovraštva. Zdaj svobodni upornik je prevzel oblast, ima moč, da razpolaga z življenjem zasovraženega nasprotnika, in to izkaže s tem, da mu prizanese ter na ta način poljub povrne v običajni pomenski okvir miru in sprave. To je storil celo porogljivo, saj je grozljivi dvoumnosti, ki jo je uprizoril z izkrivljanjem rituala, naredil konec s pomirjujočo izjavo, da nič ne bo (*no paura*). Tako lahko tudi ta poljub uvrstimo med karnevalske uporabe in oponašanja uradnih ritualov, vzorcev in vlog v drugačne namene, med pustne prakse spreminjanja simbolnih pomenov v njihova nasprotja, med primere krutega norčevanja. A obenem pomilostitve.

Po vsej tej krvi se bomo poslovili kot v pravljici. Že med veslanjem so vodilni uporniki ostalim galjotom delili ukradeni denar, »s klobukom so ga dajali veslačem, rekoč: "Vzemite, ko bomo zunaj, si bomo razdelili kot dobri bratje"«. Tu ponovno nastopi še en zanimiv lik: »Predvsem Lovre je bil tisti, ki je to počel.« Tudi Lovre iz Nina je imel za seboj razgibano življensko pot, čeprav spet ne najjasnejšo. Starejši mornar po imenu *barba* Matija s Pašmana ga je v Carigradu odkupil iz turškega suženjstva, zato mu je bil Lovre »sin po duši« (*figlio d'anima*).[42]

---

40 Slitt, *Acting Out Friendship*, posebej citat 156.

41 Boehm, *Blood Revenge*, 123, 134, 136, oba primera sta iz Grbalja, kraja nedaleč od Kotorja.

42 »Ma del vechio che ha nome barba Mattio da Paspan s'à vegnudo via con la Ciurma perche l'haveva Lorenzo detto Loure Sciaon, il quale era suo figlio d'anima, dove che sto vecchio l'ha liberado un altra volta de sciavitu de Turchi in Costantinopoli per quello, che da loro ho inteso, in un loco,

Lovre iz Nina je bil tudi tisti, ki je pozival, naj se ne krade državnega denarja, temveč od potnikov in trgovcev, ki je dejavno sodeloval pri nasilnem prevzemu nadzora nad galejo in pri napadih na može posadke, a je iz vseh opisov razvidno, da ni bil med ubijalci in da je nekatere mornarje enostavno pahnil v morje. On je bil tisti, ki je pozival, naj se preneha z ubijanjem, in njegova zasluga je bila, da »je veliko mož ušlo smrti«, kot je povedal očividec. Večina prič ga je navajala kot glavnega vodjo upora. V tej zgodbi Lovre iz Nina nastopa nekako v vlogi »dobrega upornika«, vsekakor razsodnega in vseskozi razumnega. A s pobudo, da se denar razdeli med galjote, ki so veslali, in z obljubo, da si ga bodo na svobodi »razdelili kot dobri bratje«, deluje skoraj *robinhudovsko*, kot »plemeniti ropar«, ki »nikoli ne ubija, razen v samoobrambi ali iz pravičnega maščevanja« in »jemlje bogatim, da bi dal revnim«.[43] In tako se je zares zgodilo. Ko so v Grljanu galjoti stopali z galeje, so jim vodje upora delili denar iz klobukov, »da se je zdelo kot v pravljici«.

Denar iz klobuka nas s svojo simboliko in pravljičnostjo uvaja v še eno pomensko razsežnost upora na Loredani – »milenarizem«, v smislu sveta, v katerem zadnji bodo prvi in obratno, kar je tudi osnovna vsebina »tematike narobe sveta«.[44] Vodje upora na galeji so uprizorili enakost, enakopravnost, enakomerno porazdelitev bogastva že na tem svetu (»bomo razdelili kot dobri bratje«), solidarnost in vzajemno pomoč. Niso razdelili le denarja, isto velja za razdeljevanje oblačil in orožja, za kup smodnika, ki je bil na voljo vsem, in nenazadnje za osvobajanje galjotov iz okovov. Podobno velja za pozive, naj galjoti vendarle izberejo »svobodo« in izkoristijo priložnost, ki so jim jo ustvarili in ponudili uporniki. S tem, ko je razdeljevanje denarja iz klobuka ocenil kot prizor iz pravljice, nam očividec dokazuje, da je bilo sporočilo jasno in razpoznavno v okviru kulturnih in vrednostnih vzorcev nastopajočih v naši zgodbi. Ljudska kultura in z njo tudi pravljice so namreč eden od krajev, kjer sta se izražala ljudski pogled na svet in hrepenenje po drugačni družbeni ureditvi.[45] To pomeni, da je upor na galeji Loredani vseboval tudi »ideološko« dimenzijo, da je bil to tudi upor proti »ideološki dominaciji«,[46] to je vrednotam in argumentom, s katerimi je Beneška republika utemeljevala

che si domanda Varastin, che sto Loure se ha maritato«, ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 5, f. 5, *Lorenzo Bollani*, Benetke, 14. julij 1623.

43 Najnovejša obravnava lika in mita Robina Hooda, ki mi je znana, je Knight, *Robin Hood*, od koder so vzeti tudi navedeni citati, in sicer iz Chandler, *Batman and Robin Hood*, 191, ki jih navaja po Hobsbawm, *Bandits*, 47.

44 Scott, *Domination and Resistance*, 80.

45 Scott, *Domination and Resistance*, 155–166, posebej 157.

46 Scott, *Domination and Resistance*, 198–201, posebej 198.

in upravičevala podrejenost galjotov ter razmere, v katerih so živeli in delali. To je bilo tudi globlje sporočilo »bele zastave svobode«, ki je vihrala na uporniški galeji Loredani tistega 2. maja 1605 med Koprom in Grljanom.

Upor na Loredani se je odvil v eni sami uri, kolikor je trajala osvobodilna plovba od istrskih do kraških bregov. Če upoštevamo tako kratek čas in obenem široko tipologijo dejanj, njihovo bogato simboliko in skladnost s tipičnimi uporniškimi praksami in motivi, lahko ocenimo, da so galjoti uprizorili »popoln upor«.

Priloge

I
Poimenski seznami posadke galeje Loredane

Tabela 3: Seznam ubeglih z galeje Loredane leta 1605.

	Ime, priimek, vzdevek	Poreklo	Opombe
Svobodni galjoti			
1	*Nicolò Baldo*		
2	*Zuan Maria Cassin*		
3	*Costantin Paternio*		
4	*Urban Furlan*	Furlanija	
5	*Anzolo da Venetia*	Benetke	
6	*Antonio Marinelli*		
7	*Antonio da Zara*	Zadar	
8	*Simon Boscador* da Montona*	Motovun	Ujet.* Prečrtan v obsodbi.
9	*Zuan Antonio da Capo d'Istria*	Koper	
10	*Pietro da Pavia detto Caporal**	Pavia	
11	*Alvise dei Brachi,*		
12	*Maccario Custranopulo*		
13	*Domenego Fanton*		
14	*Gianni Fragiacopello / Janni Papadopulo*		
15	*Gerolamo Oriol*q. Piero da Venetia*	Benetke	Ujet v Devinu.*
16	*Teofilo Simbos,*		
17	*Zuan Antonio Marcantin*	Gradišče ob Soči*	Odsoten v obsodbi. Vodja*
18	*Piero de Lorenzo da Padoa*	Padova	
19	*Lorenzo Catorio*		
20	*Paulin da Padoa*	Padova	
21	*Battista di Paulo*		
22	*Zuane da Fermo*	Fermo (Ancona)	
23	*Renaldo da Padoa*	Padova	
24	*Francesco Lanchi/Lausti*		
25	*Zuan Battista da Singaglia*	Senigallia (Ancona)	

	Ime, priimek, vzdevek	Poreklo	Opombe
26	*Domenego dal Final*	Finale Emilia (Modena)	
27	*Biasio de Zuan Maria da Venetia*	Benetke	
28	*Francesco de Scipion da Bienno*	Bienno (Brescia)	
29	*Virgilio de Francesco da Padoa*	Padova	
30	*Piero de Marco Bossina*	Bosna	
31	*Battista da Portogruer*	Portogruaro	
	Prisilni galjoti		
32	*Iseppo di Antonio Librer detto Stocada*		
33	*Simon Polaco*		
34	*Ferigo dei Filippi*		
35	*Pasqualin de Bortolo barcaruol da Venetia**	Benetke*	
36	*Zuan Maria q. Vicenzo da Manerbba, q. Vecio de Mama*	Malerbio (Brescia)	
37	*Rafael Lucera da Ferarra*	Ferrara	Odsoten v obtožnici in obsodbi (?).
38	*Zuan Maria de Mattia*		Odsoten v obsodbi (?).
39	*Nicollo Nontio*	Urbino*	Odsoten v obtožnici in obsodbi. Vodja.*
40	*Bernardo Pistor/Picher*		
41	*Oratio de Gesi q. Francesco*	Jesi (Ancona)	
42	*Zuan Zelonovich da Grup/Grus*	(?)	
43	*Stefano Vuchovich*	Senj (Uskok)	Odsoten v obsodbi. Vodja.*
44	*Greguol de Valente (Gregorio da Messina)**	Messina (Sicilija)*	
45	*Periza/Perisa Filipovich*		
46	*Francesco de Giacomo Bossolin*		
47	*Fra Piero Vandi*		
48	*Giacomo de Francesco*		
49	*Giovanni de Battista*		
50	*Nicolò di Franici/Franizzi*		
51	*Steffano Rasmiel/Basuviel*		
52	*Zuane de Giacomo*		
53	*Paulo Nicodemi*		
54	*Antonio di Randeni/Radenni*		
55	*Gasparo Ongaro*		
56	*Gerolamo Balestriera, detto Spazzapan dei balestrari*)*	Oppeano (Verona)*	Ujet.* Prečrtan v obsodbi.
57	Francesco de Christoforo		
58	*Piero Francesco q. Matthiolo dei Penazzi da Trignan, veronese**	Tregnago (Verona)*	Ujet.* Prečrtan v obsodbi.
59	*Domenico q. Zuane*		
60	*Biasio q. Giulio*		
61	*Zuan Maria dalla Stellada*	Stellata (Ferrara)	

	Ime, priimek, vzdevek	Poreklo	Opombe
62	*Ippolito di Ferrazzi*		
63	*Zuane de Mattio Giacometto*		
64	*Bastian del Manzin*		
65	*Zuan Maria de Zuan Domenego*		
66	*Camillo de Vicenzo T/Zalandroni*		
67	*Zuan Battista de Lazari*		
68	*Baldissera Seratti da Vicenza*	Vicenza	
69	*Zacco Garofolino*		
70	*Iseppo de Antonio da Cordovado*	Cordovado (Portogruaro)	
71	*Gabriel Francanto*		
72	*Zuan Battista da Gambara*	Gambara (Brescia)	
73	*Francesco da Sinigaglia*	Senigallia (Ancona)	
74	*Giovanni Turlino detto Comi*		
75	*Giovanni Snero q. Papagiorgili*		
76	*Nicolò Giaretti*		
77	*Teodoro Papadopolo*		
78	*Nikita Papadopolo*		
79	*Torquato de Candiano*	Candiana (Padova)	
80	*Domenico dalla Calonega*	Calonega (Padova)	
81	*Luca da Vicenza*	Vicenza	
82	*Steffano da Mantoa*	Mantova	
83	*Zuan Paulo da Fermo*	Fermo (Ancona)	
84	*Giorgi Armogianni*		
85	*Vicenzo da Cremona*	Cremona	
86	*Nicolo q. Messe*		
87	*Nicolo Alepotti/Alergosi*		
88	*Anzolo de Paulo Lamperti (?)*		
89	*Santo da Lemba'*	Elba (Toskana)	Ponentin.*
90	*Andrea da Porseno*	Porto Cesareo (Portus Sasina, Apulija)	Ponentin, vodja.*
91	*Nadal de Battista (Ponentin*)*	Zahodno Sredozemlje	Ponentin, vodja.*
92	*Gasparo Capeler da Padoa*	Padova	
93	*Sabba da Natolia Turco schiavo*	Anatolija (Turčija)	
94	*Bergoth dalla Caramania Turco schiavo*	Karamanija (Turčija)	
95	*Hamameth da Natolia Turco schiavo*	Anatolija (Turčija)	
96	*Salen da Natolia Turco schiavo*	Anatolija (Turčija)	
97	*Francesco da Galipoli Ponentin*	Gallipoli (Apulija)	Ponentin, vodja.*
98	*Piero de Francesco Marchioto*		
99	*Lunardo q. Donà*		
100	*Gierolamo q. Zuan Maria*		
101	*Zuan Modenese da Piasenza*	Piacenza	

	Ime, priimek, vzdevek	Poreklo	Opombe
102	*Iseppo q. Biasuto*		
103	*Giacomo Pistogia*	Pistoia (Firenze)	
104	*Andrea di mastro Guidone*		
105	*Bortholomeo de Gabriel*		
106	*Andrea Mama, dei Grognoli, dei Mami, da Manerbi de Bressana*	Malerbio (Brescia)*	Ujet.* Prečrtan v obsodbi.
107	*Domenico Carea dalla Calonega*		Isti kot št. 80.
108	*Domenico Bonani*		
109	*Michiel Molinaro da Bariuza*	(?)	
110	*Cesaro Pason, Cesare di Padua, di Alessandro da Fosson**	Padova*	Ujet v Gorici.*
111	*Domenego ditto Cormons, Cormin*	Krmin (Gorica)	
112	*Zuan Maria d'Alvise*		
113	*Cristian Lochanter/Ovanter*		
114	*Bortholo q. Bartolomio*		
115	*Zuan Domenico Sasano/Fazzano*		
116	*Colesin de Colesini*		
117	*Iseppo Buratto*		
118	*Domenico q. Antonio*		
119	*Gasparo q. Zuane da Falli*	Fallo (Chieti)	
120	*Domenico q. Antonio Bagolin*		
121	*Ercule de Condello/Codillo*		
123	*Anzolo Siedea*		
124	*Battista de Paulo Faizacho/Saisaro*		
125	*Battista detto Sguerzo*		
126	*Paulo Lavato*		
127	*Steffano de Zuan Maria*		
128	*Francesco da Malagise*	(?)	
129	*Gabriel Citta/Sita*		
130	*Battista q. Francesco*		
131	*Zorzi da Lodi*	Lodi	
132	*Padre Giacomo Agatone*		
133	*Antionio Porta Lett...re(?)*		
134	*Lorenzo Bolanni*	Benetke	Odsoten v obtožnici in obsodbi. Vodja.*
135	*Steffano q. Andrea orbo*		
136	*Zuane Blacovich*		
137	*Antonio Gambarotto*		
138	*Biasio Crivich/Cricich de Gouza(?)*	(?)	
139	*Gregol Grabovach/Grabocach*		
140	*Mattio Corlenich/Sorlenich*		
141	*Zuane da Fara d'Antonio*	Fara (Gorica)	

	Ime, priimek, vzdevek	Poreklo	Opombe
142	*Lorenzo de Viddo da Nonna*	Nin	Odsoten v obtožnici in obsodbi. Vodja.*
143	*Steffano da Imola*	Imola	
144	*Constantin Cristoffano dal Zante*	Zakintos	
145	*Giusizza Gerdinovich*		
146	*Rado Vucovich*		
147	*Vido Figliozzo di Antonio*		
148	*Stefano Vicaleicich/Vicalevich*		
149-	*Zuane Blacovich*		Isti kot št. 134.
150	*Vido Vissich*		Odsoten v obsodbi (?).
151	*Zuan Battista da Roma*	Rim	
152	*Mattio q. Andruzzi/Andrucci*		
153	*Mille Salamonich/Salamovich*		
154	*Menego Brugadignan*		
155	*Dimitri Benetti*		
156	*Luca Bertolin*		
157	*Mattio Cimgul/Singul detto Panza longha*		
158	*Antonio da Benos/Berias(?)*	(?)	
159	*Vicenzo Maurich, Vicentius Maure de Mugla**	Milje*	Ujet in prost v Devinu.*
160	*Zuane Comerlich*		
161	*Vicenzo figlio di Quenti/Penti*		
162	*Giure Maurich*		
163	*Gasparo Cencho/Suh*		
164	*Michiel Deslich/Desliach*		
165	*Achille q. Giacomo*		
166	*Valentin q. Ventura*		
167	*Mattio Populin/Pomprulich q. Zuane*		
168	*Antonio di Francesco da Z.tto(?)*	(?)	
169	*Vicenzo di Ghisetti, Ghisetti de Remedel de Sora*	Remedello di Sopra (Brescia)*	Ujet.* Prečrtan v obsodbi.
170	*Gasparo Basetta detto Simon*		
171	*Cesare Pesano da Sisa, Giulio Cesare Pozanis de Sesia del stato del Duca di Parma**	Sesia (Parma)*	Ujet v Gorici.*
172	*Paulo q. Gianetti di Bertoli da Chiudano**	Chiuduno (Bergamo)*	Ujet.* Prečrtan v obsodbi.
173	*Aleardo q. Giacomo di Leardi, da Zevio Veronese**	Zevio (Verona)*	Ujet.* Prečrtan v obsodbi.
174	*Zuane Fauro fio de Giacomo*		
175	*Antonio Nalin dalle ...(?)*	(?)	
176	*Domenegho Schitta detto Ferarino*	Ferrara	
177	*Zuan Anzolo de mastro Oratio*		
178	*Giulio Perlini della Civegia*	Civezza (Ligurija)	Ponentin, vodja.*
179	*Daniel q. Zuane da Spilimbergo*	Spilimbergo (Furlanija)	
180	*Gregorio Crasenich/Grasevich*		

	Ime, priimek, vzdevek	Poreklo	Opombe
	Altri 4 over 5 condannati che le sentenze sonno dal'Ill. s.r comito.		»Drugih 4 ali 5 kaznjencev, katerih obsodbe hrani komit.«
	15 Ponentini li qualli eranno in deposito e non sonno notadi in Galia.	Zahodno Sredozemlje	»15 Ponentinov, ki so bili začasno na galeji in niso bili zabeleženi.«
Člani posadke, ki so zbežali z galjoti			
1	*Iseppo Torignol tegnoso, Scapolo*		
2	*Matthio da Pasman, Scapolo, barba**	Pašman (Zadar)	
3	*Manolli de Gianni Rem.to, Scapolo*		
4	*Lucio da Venetia, Scapolo*	Benetke	
5	*Giacomo Ronchatto, Mastro di Casa (canever, Vazentin)**	Vicenza*	

Vir: Pričujoči seznam temelji na več različicah seznama ubežnikov oziroma obtoženih bega in sodelovanja pri uporu, ki se najdejo v arhivskem gradivu, med katerimi se zasledijo manjše razlike, pogoste pa so razlike v zapisu imen posameznikov. Ta seznam smo sestavili tako, da smo na podlagi primerjav označili nekatera imena (ker se ponavljajo v seznamu obtoženih organizacije upora), druga pa vključili, kjer so po očitni pomoti ponekod izpadla. Pri zapisu imen in krajev porekla navajamo najjasnejše in najberljivejše različice, pri navedbi podatkov o posameznikih pa smo kolikor mogoče integrirali informacije iz vseh različic seznama. Informacije so poleg tega dopolnjene z navedbami iz zaslišanj prič in ujetih galjotov. Vse dopolnitve so posebej označene (*). Seznami v virih so sledeči: ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13. f. 64–66, *Domenegho Paris scrivano della galea Loredana* (prvi nastali seznam, Koper 10. maj 1605); prav tam, f. 71, prepis obtožnice in tiralice senata z dne 17. maja 1605); ASV, *Senato D – Mar R*, reg. 65, f. 38–40, obtožnica in tiralica beneškega senata (Benetke 17. maj 1605); ASV, *Senato D – Mar F*, 166, ***1605,*** *a 17 Maggio In Pregadi* (obtožnica in tiralica senata); ASV, *Avogaria Comun, Miscellanea civile e criminale*, b. 4286, fasc. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 30v–32r, obsodba (Benetke, 4. maj 1607).

Opomba k Tabeli 3

1 V dveh pričanjih se med glavnimi uporniki navaja ime »Santo«, enkrat je to »Santo Ponentin«, drugič »Santo da Lepanto«, ASV, Avogaria – MCC, b. 4560, fasc. 13, f. 32, Koper, 8. maj 1605, zaslišanje *Christoforo q. Thomio bergamasco, condannado ter ASV, Avogaria* – MCC, b. 4560, fasc. 13, f. 35, Koper, 8. maj 1605, zaslišanje Micholin Cavison di Candia galeotto. V vseh seznamih (Paris, obtožba, obsodba) pa je dosledno naveden le »Santo da Lemba«; noben drug Santo ni naveden v seznamu vodij upora niti v seznamu ubežnikov. Očitno gre za isto osebo, ki se omenja v zaslišanjih, a ji v sodnem postopku ni bila pripisana vodilna vloga. Pri poreklu »Lepanto« gre za očitno napako. Nadimek »Ponentin« pa podpira identifikacijo porekla »da Lemba« z otokom Elbo pred toskansko obalo na Tirenskem morju.

Tabela 4: Seznam ujetih, ločeno obsojenih galjotov.

	Ime, priimek, vzdevek
	Vodilni
1	*Lorenzo Bollani (Bollanetto)*
	Ostali galjoti
2	*Simon q. Mattio Boscador de Montona, de libertà*
3	*Paulo, over Zampaulo di Bertholi da Chiudano, territorio di Bergamo*
4	*Leardo q. Giacomo da Zevio Veronese*
5	*Piero Francesco q. Matthiolo dei Penazzi da Trignan, veronese*
6	*Vicenzo q. Zamaria Ghisetti de Remedel de Sora territorio bressan*
7	*Andrea dei Grognoli, me chiamano dei Mami, da Manerbi de Bressana*
8	*Gerolamo detto Spazzapan dei balestrari dalla villa di Oppeano (Verona)*

Vir: ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4286, fasc. 4, *Boscador Simeone fuggito dalla galera Loredana*, f. 33, obsodba (Benetke, 4. maj 1607).

Tabela 5: Sestava in člani posadke galeje Loredane (preživeli prisotni in odsotni z galeje ob uporu) ter galjoti, ki niso zbežali.

	Ime, priimek, vzdevek	Vloga na galeji	Prisoten na galeji ob uporu	Poreklo
Posadka				
1	*Fra Iseppo da Calasena*	*Reverendo*	ne	(?)
2	*Domenegho Paris*	*Scrivan*	ne	
3	*Michel da Mestre*	*Bombardiere*	da	Mestre
4	*Giorgilla dalla Canea*	*Comito*	ne	Chania (Kreta)
5	*Manni Granitari, q. Agostin da Corfù**	*Sotto Comito*	ne	Krf
6	*Michelin de Candia, q. Zanachi**	*Paron*	ne	Heraklion (Kreta)
7	*Alessandro de Francesco*	*Peotta*	ne	
8	*Domenegho da Este*	*Capo di Bombardieri*	da	Este (Padova)
9	*Zuane da Corfu*	*Bombardiero*	ne	Krf
10	*Zuane di Tozi* Luchese*	*Scalco*	da	Lucca
11	*Francesco Gam...o(?)*	*Canever*	da	
12	*Anzolo Canazo, della Badia**	*Fante de Piciol*	ne	Badia (? Terraferma)
13	*Piero da Treviso, Piero di Bianchi q. Agustin da Padoa**	*Fante de Piciol*	da	Padova/Treviso
14	*Stamo da Corfu*	*Compagno*	ne	Krf
15	*Braicho Zupardo*	*Compagno*	ne	
16	*Todorin dalla Canea*	*Compagno*	ne	Chania (Kreta)
17	*Nicollo de Candia*	*Compagno*	ne	Heraklion (Kreta)
18	*Statti da Corfu*	*Compagno*	ne	Krf
19	*Giorgilla de Candia*	*Compagno*	da	Heraklion (Kreta)
20	*Zanetto da Venetia*	*Compagno*	ne	Benetke
21	*Dimo dalla Zeffalonia*	*Compagno*	da	Kefalonija
22	*Messer Cosma da Corfu*	*Rem...n(?)*	ne	Krf
23	*Messer Marco de Pasqualin*	*Marangon*	da	
24	*Messer Marco da Candia*	*Calafatto*	ne	Heraklion (Kreta)
25	*Zorzzi de Zuane*	*Calafatto*	ne	
26	*Francesco da Venetia*	*Sotto Capo*	da	Benetke
27	*Zorzzi Petricho*	*Scapolo*	da	
28	*Letanzio Ambatiello*	*Scapolo*	ne	
29	*Menegho Rondolin*	*Scapolo*	ne	
30	*Garitto Fratte*	*Scapolo*	da	
31	*Paulin dal Zante*	*Scapolo*	ne	Zakintos
32	*Nicollo Morono*	*Scapolo*	da	
33	*Augustin dalla Zeffalonia*	*Scapolo*	ne	Kefalonija
34	*Matteo da Zarra*	*Scapolo*	da	Zadar
35	*Gerolemo dalla Zeffalonia*	*Scapolo*	ne	Kefalonija

	Ime, priimek, vzdevek	Vloga na galeji	Prisoten na galeji ob uporu	Poreklo
36	*Nicollo Bocha, q. Zorzi da Pasmà sciaon dell'Isole de Zara**	*Scapolo*	ne	Pašman (Zadar)*
37	*Tiberio Salano*	*Scapolo*	ne	
38	*Gianni Coppeo, Janni della Canea**	*Scapolo*	da	Chania (Kreta)
39	*Nicollo Diacondaidi*	*Scapolo*	ne	
40	*Lucha de Zuane da R...mo(?)*	*Scapolo*	ne	
41	*Alexssi dalla Zeffalonia*	*Scapolo*	da	Kefalonija
42	*Verderame dalla Zeffalonia*	*Scapolo*	ne	Kefalonija
43	*Zanni da R...no(?)*	*Scapolo*	ne	(?)
44	*Costantin dalla Zeffalonia*	*Scapolo*	ne	Kefalonija
45	*Nicollo Renessi*	*Scapolo*	ne	
46	*Zorzzi Alefandin*	*Scapolo*	ne	
47	*Giacomo de Paullo*	*Scapolo*	ne	
48	*Zorzi Furlano*	*Scapolo*	da	Furlanija
49	*Cesaro da S. Nicollo(?)*	*Scapolo*	ne	
50	*Costantin Suorono*	*Scapolo*	da	
51	*Piero da Venetia*	*Scapolo*	ne	Benetke
52	*Ventura de ...(?)*	*Scapolo*	ne	
	Galjoti			
1	*Zorzi Cristoforin*	*Galiotto*	ne	
2	*Arsenni dalla Zeffalonia*	*Galiotto*	da	Kefalonija
3	*Michelin Vagliano*	*Galiotto*	da	
4	*Bastian di Motti da Bergamo q. Gasparo**	*Galiotto**	da*	Bergamo*
5	*Cristofollo q. Tomio bergamasco**	*Condannato*	da	Bergamo*
6	*Magna Mussico*	*Condannato*	da	
7	*Piero d'Antonio de Bonetto, Venetian, luganegher**	*Condannato*	da	Benetke*
8	*Ruger da Treviso, de Domenego, da Portia**	*Condannato*	da	Porcia, Furlanija (Treviso)
9	*Manolli Mussico*	*Condannato*	da	
10	*Michelin Cavison di Candia**	*Condannato*	da	Heraklion (Kreta)*
11	*Zamaria Armano de Andrea da Venetia**	*Condannato*	da	Benetke*
12	*Manolli da Segna q. Michiel**	*Condannato*	da	Senj
13	*Rinaldo detto Naldo, Moreto**	*Condannato*	ne (skočil v morje)*	
14	*Anzollo del q. Zamaria Pagiarin**	*Condannato*	da	
15	*Zuane d'Istria*	*Condannato*	ne	Istra

Vir: ASV, *Avogaria – MCC,* b. 4560, fasc. 13, f. 66, *Domenegho Paris scrivano della galea Loredana* (Koper, 10. maj 1605). Seznam je dopolnjen z imeni in podatki (označenimi z *), povzetimi iz zaslišanj.

Tabela 6. Seznam umorjenih v uporu na galeji Loredani v Kopru leta 1605

	Ime, priimek, vzdevek	**Vloga na galeji**	**Poreklo**
1	*Bastian Salamon*	*Capo di Provisionadi*	
2	*Elia dalla Zeffalonia*	*Aguzin*	Kefalonija
3	*Zuan Battista de Comio*	*Capo di Bombardieri*	Krf*
4	*Nicollo dal Zante*	*Scapolo*	Zakynthos
5	*Stamati dal Zante*	*Scapolo*	Zakynthos

Vir: ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 66, *Domenegho Paris scrivano della galea Loredana* (Koper, 10. maj 1605). Seznam je dopolnjen z imeni in podatki (označenimi z *), povzetimi iz zaslišanj galjotov, ki niso zbežali.

II
Popisi preostalega denarja in tovora na galeji

Popis preostalega denarja, izveden na galeji Loredani ob njenem prevzemu v Grljanu dne 2. maja 1605

Adi 2. Maggio 1605

Inventario fatto d'ordine dell'Illustrissimo Signor Girolamo Loredan Podestà et Capitano di Capo d'Istria, in Grignano sotto Trieste, dei Groppi ritovati nella Galera Sopracomito il Illustrissimo Signor Antonio Loredan suo figliolo alla presenza delli Signori Giulio Cesare Dotto, Pattaro Buzzaccarino et Antonio Gaiardo Padovani, del Signor Cosmo de Medici Bressano, et Girolamo Daini et Giacomo Fino di Capodistria, et prima

Nel Pizzuol una cassa del pubblico rotta, et senza serratura nella quale furono trovati Groppi ventidoi, uno delli quali era stato tagliato, vedendosi per il vacuo, che v'era, che mancavano altri groppi.

Item nella Scosagna un'altra cassa del pubblico intatta, et senz'alcun mancamento.

Item in un banchetto della detta Scosagna, il quale era stato rotto et aperto furono trovati diversi groppi.

Li quali alla presenza delli sopraddetti levati di Galea, cosi li suddetti come quelli delle casse furono posti in una barca del paron Michiel Traurin, et ricuperati. Furono trovati in tutto ***groppi n° sessantatre (63)****, presenti oltra li gia notati il Signor Antonio Grisoni, Nicolò Albanese, il Signor marco Doni sergente maggiore della Provincia, et il paron sudetto con molti altri tutti di Capodistria.*

Item remorchiata la Galea la sera del giorno suddetto nel Porto di questa Città, furono ritrovati altri quattro Groppi in un altro banchetto della Scosa-

gna, et posti con gli altri furono portati al Palazzo dell'Illustrissimo Signor Podestà et capitano suddetto et riposti in scrigni.

Alla presenza poi dell'Illustrissimo Signor Girolamo Minio Provveditore destinato alla Cefalonia et del suo Cancelliero Barnabà Vidali furono detti groppi riconosciuti et trovati ***del Serenissimo Dominio Groppi intatti quarantasette (47)*** *et* ***uno tagliato (1)****, che sono in tutto* ***quarantaotto (48)****.*

Et di particolari groppi n° disnove (19), cinque dei quali erano segnati col segno contrascritto. ... Quali groppi che sono in numero disnove erano tutti ben condicionati.

Vir: ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 60.

Popis preostalega »javnega tovora« na galeji Loredani, izveden v Kopru 10. maja 1605

10 Maggio 1605. In Cappo d'Istria

Inventario delle Robbe Publiche Ritrovatte sopra la Galia Del Clementissimo signor Antonio Loredan mentre estatta recuperatta et fu Inventariato In Presentia delli Magnifici signori Giudici della citta di Cappo d'Istria cioe il signor Gerolemo Zarotti de Gerenni, et il signor Cristofforo Gerenni Vice Sindicho Come qui sotto, et primo:

Tutti li fornimentti della Galia, cioe ferrj, Gomene, velle, Cai d'alboro col suo Pavian et Altri armiggi li qualli non s'apodesto vardar minutamente.

Schiavine N° diece 10
Gabanni N° tre 3
Vardacorj unno 1
Camise sette cento, et quaranta una 741
Braghesse seicento, et sessanta otto 668
Calzette Para trentta unno 31
Scofonni Para trenta tre 33
Scarppe Para novecentto cinquanta otto 958
Capelli N° otto centto et quaranta quatro 844
Corazine N° centto et cinquantta 150
Arcebusi N° centto et cinqutrentaantta 30
Piombo P.ri N° centto et tredece 113
Celade N° centto et trenta 130
Murrioni otto 8
Spade N° quaranta otto 48
Archebusoni sei 6
Fiaschi N° vinti tre 23
Fiaschini vinti uno 21
Forme sei 6
Cargadure vinti nove 29
Do casselle con Archi 2
Casselle da frezze N° cinque et un mazo 5
Spontoni N° disnove 19
Polvere grossa barilli N° cinque 5
Polvere fina barilli ..... ½
Cadene da galiotto N° otantanove 89
Corda cotta mazi N° disissette 17
Un Calderon de rame 1

Un Zapon, una Zappa – 2 badilli et 4 Manere
Sedese Mascolli 16
Cadenne da Portta N° doi 2
Un tre pie 1
Un pero da Pegholla 1
Una Golla un Cadenazo di fero 1
Un fero da Zirandolla 1
Moggi da bombardiere 1
Doi tende una de Griso et una di caneva 2
Le balle della Alteraria non sipono contar per esser sotto la robba impegnati.
Una balla di canevazza con /?/ le qualle non miestatta consegnata.
Una baulla piena di feramenta dell'Aguzin cioe Ga/?/ Pironi Giavette et Altro.
Una Chezza di fero 1

Io Hieronimo Zarotti d'Gereni Sindico fuj presente
Io Christoforo Gereni Vice Sindico fui presente come di sopra.

Vir: ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 68.

K navedenemu tovoru je treba dodati še 160 kompletov oblačil za galjote, namenjenih vsaki od sledečih petih galej:[1]

Per la Galia D. Nicoletto di Priulli ...
Per la Galia D. Zustinian Morosini ...
Per la Galia D. Anttonio Ciura ...
Per la Galia D. Iseppo Michel ...
Per la Galia D. Alessandro Bondoer ...

1 ASV, *Avogaria – MCC*, b. 4560, fasc. 13, f. 69 (Koper, 10. maj 1605).

Viri

Arhivski viri

AST, *ATTA*: Archivio di Stato di Trieste, *Archivio Torre Tasso Antico*.

ASV, *Avogaria – MCC*: Archivio di Stato di Venezia, *Avogaria di Comun, Miscellanea civile e criminale*.

ASV, *Disp. Rett. – Istria*: Archivio di Stato di Venezia, *Dispacci dei Rettori, Istria*

ASV, *Patr. Provv. Arsenale*: Archivio di Stato di Venezia, *Patroni e Provveditori all'Arsenal*.

ASV, *Provv. Fortezze*: Archivio di Stato di Venezia, *Provveditori alle Fortezze*.

ASV, *Senato D – Mar F*: Archivio di Stato di Venezia, *Senato, Delibere, Mar, Filze*.

ASV, *Senato D – Mar R*: Archivio di Stato di Venezia, *Senato, Deliberazioni, Mar, Registri*.

BCT, *AD*: Biblioteca Civica di Trieste, *Archivio Diplomatico*.

StLA, *Karten*: Steiermärkishes Landesarchiv, *Kartensammlung*.

Objavljeni viri

AMSI, *Dispacci del capitano di Raspo*: *Dispacci del capitano di Raspo*. Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, vol. XXX (1914).

AMSI, *Dispacci del podestà di Capodistria 27: Dispacci del podestà e capitano di Capodistria al Serenissimo Principe.* Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, XXVII (1911).

AMSI, *Dispacci del podestà di Capodistria 29: Dispacci del podestà e capitano di Capodistria al Serenissimo Principe (1602–1605 e 1607)*. Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, XXIX (1913).

AMSI, *Senato Mare – Cose dell'Istria*: *Senato Mare – Cose dell'Istria – Direzione*. Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria, XII (1896).

Okrajšave

b. busta (škatla)
dis. disegno (risba)
f. folio (list)
fasc. fascicolo (fascikel)
M. Mappe (mapa)
Nr. Nummer (številka)
reg. registro (register)

Dovoljenja za objavo slik

Slike, ki jih hrani Diplomatski arhiv Mestne knjižnice v Trstu (Biblioteca Civica di Trieste, Archivio Diplomatico), so objavljene z dovoljenjem dop. št. M53 - 26/1/1 - 8/15 (701), PG 66695 z dne 22. 4. 2015.
Slike, ki jih hrani Štajerski deželni arhiv v Gradcu (Steiermärkisches Landesarchiv), so objavljene z dovoljenjem dop. št. R42 GZ 52308/2015-1 z dne 20. 2. 2015.
Slike, ki jih hrani Državni arhiv v Benetkah (Archivio di Stato di Venezia), so objavljene z dovoljenjem št. 47/2015.

Literatura

ANGIOLINI FRANCO, *La pena della galera nella Toscana moderna (1542–1750)*. V: Antonelli Livio (ur.), *Carceri, carcerieri, carcerati. Dall'antico regime all'Ottocento*. Rubettino, Catanzaro 2006, str. 79–115.

BEGUŠ INES, *Avtonomija in ekonomija Nadiških dolin v Beneški republiki*. Univerzitetna založba Annales, Koper , 2015.

BELTRAMI DANIELE, *La penetrazione economica dei Veneziani in Terraferma.Forze di lavoro e proprieta fondiaria nelle campagne venete dei secoli XVII e XVIII*. Istituto per la collaborazione culturale, Venezia – Roma, 1961.

BERTOŠA MIROSLAV, *Doba nasilja, doba straha. Vojnici-pljačkaši, seljaci-razbojnici i doseljenci-nasilnici u Istri XVII. i XVIII. stoljeća*. Durieux, Zagreb 2011.

BIANCO FURIO, *Krvavi pust 1511. Kmečki upori in plemiške fajde v Furlaniji med 15. in 16. stoletjem*. Univerzitetna založba Annales, Koper 2011.

BIN ALBERTO, *La Repubblica di Venezia e la questione adriatica*. Il Veltro, Roma 1992.

BOEHM CHRISTOPHER, *Blood Revenge. The enactment and management of conflict in Montenegro and other tribal societies*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1987.

BONIN FLAVIO, *Naloge severozahodnih istrskih mest pri oskrbi vojaških ladij in obrambi beneškega ozemlja*. V: Darja Mihelič, Matjaž Bizjak (ur.), *Vojaki iz slovenskega prostora na tujih tleh v preteklosti*. Založba ZRC SAZU, Ljubljana 2011, str. 67–100.

BONIN FLAVIO, *Prisotnost galej na prostoru SZ istrske obale*. Studia Iustinopolitana, II/1/II (2009), str. 403–414.

BRACEWELL WENDY, *Frontier Blood-brotherhood and the Triplex Confinum*. V: Roksandić Drago, Štefanec Nataša (ur.), *Constructing the Border Societies on the Triplex Confinum*. Central European University Budapest, Zagreb 2000, str. 29–45.

BRACEWELL WENDY, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u šesnaestom stoljeću*. Barbat, Zagreb 1997.

CHANDLER JOHN, *Batman and Robin Hood: Hobsbawm's Outlaw Heroes Past and Present*. V: Knight Stephen (ur.), *Robin Hood in Greenwood Stood. Alterity and Context in the English Outlaw Tradition*. Brepols, Turnhout 2011, str. 187–206.

ČEČ DRAGICA, *Projekt zagotavljanja galjotov za habsburško vojno mornarico 1714-1734 in njegova povezava s kazensko zakonodajo in prakso*. Povijesni prilozi, 45 (2013), str. 237–262.

DA CANAL CRISTOFORO, *Della milizia marittima*, uredil M. Nani Mocenigo. Roma 1930.

DAROVEC DARKO, *Davki nam pijejo kri. Gospodarstvo severozahodne Istre v novem veku v luči beneške davčne politike*. Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper 2004.

FONTENEY MICHEL, *L'esclave galérien dans la Méditerranée des Temps modernes*. V: Bresc Henri (ur.), *Figures d'esclavage au Moyen-Age et dans le monde moderne*, L'Harmattan, Paris 1996, str. 115–143.

GENTILE MARCO, *La vendetta di sangue come rituale. Qualche oservazione sulla Lombardia fra Quattro e Cinquecento*. V: Salvestrini Francesco, Varanini Gian Maria, Zangarini Anna (ur.), *La morte e i suoi riti in Italia tra Medioevo e prima Età moderna*. Firenze University Press, Firenze 2007, str. 209–241.

GESTRIN FERDO, *Slovenske dežele in zgodnji kapitalizem*. Slovenska matica, Ljubljana 1991.

GESTRIN FERDO, *Trgovina slovenskega zaledja s primorskimi mesti od 13. do konca 16. stoletja*. SAZU, Ljubljana 1965.

GINZBURG CARLO, PONI CARLO, *The Name and the Game: Unequal Exchange and the Historiographic Marketplace*. V: Muir Edward, Rug-

giero Guido (ur.), *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1991, str. 1–19.

GINZBURG CARLO, *Sir in črvi. Svet nekega mlinarja iz 16. stoletja*. Studia humanitatis, Ljubljana 2010.

GRENDI EDOARDO, *La pratica dei confini: Mioglia contro Sassello, 1715-1745*. Quaderni storici, 63 (1986), str. 811–845.

HOBSBAWM ERIC, *Bandits*. The New Press, New York 2000² (1969).

IVETIC EGIDIO, *Gli Uscocchi fra mito e storiografia*. V: Gaddi Mauro, Zannini Andrea, «Venez*ia non è da guerra*». L›Isontino, la società friulana e la Serenissima nella guerra di Gradisca (1615–1617). Forum Editrice Universitaria Udinese, Udine 2008, str. 389–397.

KANDLER PIETRO, *Storia del Consiglio dei patrizi di Trieste dall'anno 1382 all'anno 1809 con documenti*. Edizioni Cassa di Risparmio di Trieste, Trieste 1972.

KLEN DANILO, *Galije i galijoti iz Istre i otoka nekadašnje sjeverne Dalmacije za mletačku armadu (XI.–XVIII. st)*. JAZU, Odjel za filozofiju i društvene nauke, Rad knj. 318, Zagreb 1959, str. 199-286.

KLEN DANILO, *Galijoti i ratni brodovi na vesla u našoj prošlosti*. V: Novak G., Maštrović V. (ur.), *Pomorski zbornik, I*. JAZU, Zagreb 1962, str. 115–139.

KLEN DANILO, Šćavunska vesla. Galije i galjoti na istočnoj obali Jadrana. Izdavači Čakavski sabor et al., Pula – Rijeka 1986.

KNIGHT STEPHEN (ur.), *Robin Hood in Greenwood Stood. Alterity and Context in the English Outlaw Tradition*. Brepols, Turnhout 2011.

KOS MILKO, *Srednjeveški urbarji za Slovenijo, Zvezek tretji, Urbarji slovenskega Primorja, Drugi del*. SAZU, Ljubljana 1954.

LANARO PAOLA, *Microstoria. A venticinque anni da L'Eredità immateriale*. Franco Angeli, Milano 2011.

LAZZARINI ANTONIO, *Remi per le galee. Dai boschi della Carnia all'Arsenale di Venezia*. V: Fornasin Alessio, Povolo Claudio (ur.), *Per Furio. Studi in onore di Furio Bianco*. Forum Editrice Universitaria Udinese, Udine 2014, str. 29–38.

LE ROY LADURIE EMMANUEL, *Le carnaval de Romans. De la Chandeleur au Mercredi des cendres 1579-1580*. Gallimard, Paris 1979.

LEVI GIOVANNI, *Nematerialna dediščina. Življenjska pot piemontskega eksorcista iz XVII. stoletja*. Studia humanitatis, Ljubljana 1995.

LO BASSO LUCA, *Uomini da remo. Galee e galeotti del Mediterraneo in età moderna*. Edizioni Selene, Milano 2003.

LUZZATO GINO (ur.), *Aspetti e cause della decadenza economica veneziana nel secolo XVII*. Atti del convegno 27 giugno-2 luglio 1957, Venezia, Isola di San Giorgio Maggiore, Istituto per la collaborazione culturale, Roma 1961.

MALANIMA PAOLO, *Economia preindustriale. Mille anni: dal IX al XVIII secolo*. B. Mondadori, Milano 1995.

MALANIMA PAOLO, *La fine del primato. Crisi e riconversione nell'Italia del Seicento*. B. Mondadori, Milano 1998.

MEDAKOVIĆ B.M.G., Život i običaj Crnogoraca. Brzotiskom Episkopske Knjigopečatnje, Novi Sad 1860.

MOSCARDA DEA, *L'area Alto Adriatica tra sovranità imperiale e autonomia locale*. Deputazione di Storia Patria per la Venezia Giulia, Trieste 2002.

MUIR EDWARD, *Introduction: Observing Trifles*. V: Muir Edward, Ruggiero Guido (ur.), *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1991, str. vii–xxviii.

MUIR EDWARD, *Ritual in Early Modern Europe*. Cambridge University Press, Cambridige – New York, 2005.

NARED ANDREJ, *Seznam »deželnih sovražnikov« iz 1440 ali podoba fajde iz prve roke*. Zgodovinski časopis, 56, 3–4 (2002), str. 327–344.

ORŠOLIĆ TADO, *Teritorijalne snage za francuske uprave u Dalmaciji (1806.–1809.)*. Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, 45 (2003), str. 271–289.

PANJEK ALEKSANDER, ČEČ DRAGICA, *»Homo staturae altae, barbae nigrae, vestitus pelliceo«. Sum o uporu na Krasu leta 1635*. V: Panjek Aleksander (ur.), *Upor, nasilje in preživetje v srednjem in novem veku. Slovenski in evropski primeri*. Založba Univerze na Primorskem, Koper (v tisku, 2015).

PANJEK ALEKSANDER, *Človek, zemlja, kamen in burja. Zgodovina kulturne krajine Krasa (Oris 16.–20. stoletje)*. Založba Annales, Koper 2006.

PANJEK ALEKSANDER, *Fevdalna renta in agrarno gospodarstvo na Krasu na podlagi cenitev gospostev (1615–1637).* Acta Histriae, 12/2 (2004), str. 1–72.

PANJEK ALEKSANDER, *Kdo je tretja stranka v tej mačji godbi? Posredniki med vdovcem in fantovščino v Štivanu pri Devinu leta 1651.* V: Acta Histriae, 22/2 (2014), str. 379–390.

PANJEK ALEKSANDER, *Kmečki odpor na Tolminskem. Oris z opredelitvijo vsebinskih stebrov (1507–1713)*. V: Panjek Aleksander (ur.), *Upor in preživetje v srednjem in novem veku. Slovenski in evropski primeri*. Založba Univerze na Primorskem, Koper (v tisku, 2015).

PANJEK ALEKSANDER, *La diplomazia del vino e la «libera navigazione del mare Adriatico». Alla ricerca di una politica economica nel meridione austriaco (1500–1717).* Histoire des Alpes, 10 (2005), str. 93–111.

PANJEK ALEKSANDER, *Vzhodno od Benetk, slovenski obmejni prostor. Gospodarstvo, družba, prebivalstvo in naravni viri v zgodnjem novem veku.* Univerzitetna založba Annales, Koper 2015.

PELIZZA ANDREA, *Riammessi a respirare l'aria tranquilla. Venezia e il riscatto degli schiavi in età moderna.* Istituto Venet odi Scienze Lettere ed Arti, Venezia 2013.

PETKOV KIRIL, *The Kiss of Peace. Ritual, Self, and Society in the High and Late Medieval West*.Brill, Leiden 2003.

PETRINOVICH LEWIS, *The Cannibal Within. Evolutionary foundations of human behaviour*. A. de Gruyter, New York 2000.

PEZZOLO LUCIANO, *Violenza, costi di protezione e declino commerciale nell'Italia del Seicento.* Rivista di storia economica, 23/1 (2007), str. 111–124.

POSCH FRITZ, *Österreicher als Galeerensträflinge im Mittelmeer.* Blätter für Heimatkunde, 63 (1979), str. 52–59.

POVOLO CLAUDIO, *Faida e vendetta tra consuetudini e riti processuali*. Storica, 19 (2013), str. 53–104.

POVOLO CLAUDIO, *La giusta vendetta. Il furore di un giovane gentiluonmo del Cinquecento*. V: Fornasin Alessio, Povolo Claudio (ur.), *Per Furio. Studi in onore di Furio Bianco*. Forum Editrice Universitaria Udinese, Udine 2014, str. 179–195.

PUST KLEMEN, *Podoba ‚Turka' v krščanskih deželah vzhodnega Jadrana v zgodnjem novem veku*. Acta Histriae, 15/1 (2007), str. 209-234.

PUST KLEMEN, *Vprašanje identitete in iskanje strategij preživetja. Migracije z beneškega na osmansko ozemlje in spreobrnitve v islam na območju vzhodnega Jadrana v 16. stoletju*. Acta Histriae, 18/4 (2010), str. 907-936.

ROMANO RUGGIERO, *Opposte congiunture. La crisi del Seicento in Europa e in America*. Marsilio, Venezia 1992.

SCHRÖDER FRANCESCO, *Repertorio genealogico delle famiglie confermate nobili e dei titolati nobili esistenti nelle provincie venete*. Alvisopoli, Venezia 1830.

SCOTT JAMES C., *Domination and the Arts of Resistance. Hidden Transcripts*. Yale University Press, New Haven – London, 1990.

SCOTTI GIACOMO, *I pirati dell'Adriatico*. Lint, Trieste 2003.

SCUSSA VINCENZO, *Storia cronografica di Trieste dalle sue origini sino all'anno 1695*. Edizioni Italo Svevo, Trieste 1986.

SIMBULA PINUCCIA, *L'arruolamento degli equipaggi nei regni della Corona d'Aragona (secc. XIV–XV)*. V: Cavaciocchi Simonetta (ur.), *Ricchezza del mare. Ricchezza dal mare. Secc. XII–XVIII*, Istituto Internazionale di Storia Economica Datini Prato, II – Atti – 37, Le Monnier, Firenze 2006, str. 1019–1039.

SIMONITI VASKO, *(Notranje) avstrijsko-beneška vojna 1615–1617/18*. Goriški letnik, 27 (2000), str. 109–130.

SIMONITI VASKO, *Fanfare nasilja*. Slovenska matica, Ljubljana 2003.

SLITT REBECCA L., *Acting Out Friendship: Signs and Gestures of Aristocratic Male Friendship in the Twelfth Century*. Haskins Society Journal, 21 (2010), North William (ur.), *Studies in Medieval History*, str. 147–164.

STUDEN ANDREJ, *Rabljev zamah. K zgodovini kriminala in kaznovanja na Slovenskem od 16. do začetka 21. Stoletja*. Slovenska matica, Ljubljana, 2004.

SUGG RICHARD, *'Good Physic but Bad Food': Early Modern Attitudes to Medicinal Cannibalism and its Suppliers*. Social History of Medicine, 19/2 (2006), str. 225–240.

SUTTER FICHTNER PAULA, *Habsburg State-Building in the Early Modern Era: The Incomplete Sixteenth Century*. Austrian History Yearbook, 25 (1994), str. 139–157.

ŠTIH PETER, *Srednjeveške goriške študije. Prispevki za zgodovino Gorice, Goriške in Goriških grofov.* Goriški muzej, Nova Gorica 2002.

TENENTI ALBERTO, *Venezia e i corsari. 1580–1615*. Editori Laterza, Bari 1961.

TERSEGLAV MARKO, *Uskoška pesemska dediščina Bele krajine*. ZRC SAZU, Ljubljana 1996.

THOMPSON EDWARD P., *Navade, plebejska kultura in moralna ekonomija.* Studia humanitatis, Ljubljana 2010.

TUCCI UGO, *Mercanti, navi, monete nel Cinquecento veneziano*. Il Mulino, Bologna 1981.

VALENTINITSCH HELFRIED, *Ferdinand II. Die innerösterreichischen Länder und der Gradiskanerkrieg 1615-1618*. V: Urban Paul, Sutter Berthold (ur.), *Johannes Kepler (1571-1971).Gedenkschrift der Unversität Graz*. Leykam, Graz 1975, str. 497–539.

VILFAN SERGIJ, *Deželni stanovi in deželni zbori v Evropi: primerjava (k zgodovini starejšega evropskega parlamentarizma)*. Zbornik znanstvenih razprav, 51 (1991), str. 309–328.

VILFAN SERGIJ, *Pravna zgodovina Slovencev.* Slovenska matica, Ljubljana 1961.

VILFAN SERGIJ, *Pravni značaj deželnih stanov v deželah s slovenskim prebivalstvom (Notranji Avstriji)*. Zbornik znanstvenih razprav, 48 (1988), str. 207–219.

VILFAN SERGIJ, *Zgodovinska pravotvornost in Slovenci*. Cankarjeva založba, Ljubljana 1996.

ZANNINI ANDREA, *L'economia veneta nel Seicento. Oltre il paradigma della "crisi generale"*. V: Società Italiana di Demografia Storica (ur.), *La popolazione italiana nel Seicento*. Clueb, Bologna 1999, str. 473–502.

ZEMON DAVIS NATALIE, *Le culture del popolo. Sapere, rituali e resistenze nella Francia del Cinquecento*. Eidaudi, Torino 1980.

ZEMON DAVIS NATALIE, *Vrnitev Martina Guerra*. Studia humanitatis, Ljubljana 2009.

ZALOŽBA UNIVERZE NA PRIMORSKEM
ISBN 978-961-6963-73-2